

ВГОРУ ПІДНЕСІМ СЕРЦЯ

Реколекції для духовних осіб

о. Юліян КАТРІЙ, ЧСВВ

ВИДАВНИЦТВО ОО. ВАСИЛІАН

Р И М – 1993

diasporiana.org.ua

УКРАЇНСЬКА ДУХОВНА БІБЛОТЕКА
(UKRAINIAN SPIRITUAL LIBRARY)

1. НАЗАРКО І., *Великі люди*. Рим 1964, стор. 156.
- 2-6. ДОКУМЕНТИ ДРУГОГО ВАТИКАНСЬКОГО СОБОРУ. Рим 1965-1966 (5 томів – т. 3: *Церква, Східні Церкви, Екуменізм – вичерпаний*).
7. НАЗАРКО І., *Ми Божі діти*. Торонто 1963, стор. 196.
8. *Вибрані листи св. Василя В.* Нью-Йорк 1964, стор. 216.
9. БУРКО В., *Історія біблійна Старого і Нового Завітів*. Прудентопіль 1965, стор. 240.
10. *Євангельські й Апостольські читання на неділі і свята*. Прудентопіль 1966, стор. 200.
11. СЕМЧУК С., *Митрополит Рутський*. Торонто 1967, стор. 104.
12. СОЛОВІЙ М. – ВЕЛИКИЙ А., *Св. Йосафат Кунцевич. Його життя і доба*. Торонто 1967, стор. 464.
13. *Великодні Дзвони* (поезія; зібрав о. Г. Кінах). Рим 1968, стор. 240.
14. *Різдвяна Містерія* (поезія; зібрав о. Г. Кінах). Рим 1968, стор. 234.
15. *Слова Святого Письма* (уклав о. М. Гнесько). Торонто 1968, стор. 136.
16. АЛЛЯРД П., *Св. Василій Великий*. Рим 1968, стор. 224.
17. ПЕКАР А., *Досконалий християнин*. Н.-Й. 1968, ст 224 (вичерпана).
- 18-26. ВЕЛИКИЙ Атанасій, *З літопису християнської України* (церковно-історичні радіолекції з Ватикану): том 1 (IX-XI ст.), стор. 278; том 2 (XII-XIV ст.) стор. 278; том 3 (XV-XIV ст.), стор. 278; том 4 (XVI-XVII ст.), стор. 280; том 5 (XVII ст.), стор. 290; том 6 (XVIII ст.), стор. 286; том 7 (XVIII-XIX ст.), стор. 280; том 8 (XIX ст.), стор. 280; том 9 (XX ст.), стор. 280. Рим 1968-1977.
27. ТРУХ А., *Світила Сходу* (життєписи визначніших Святих Східної Церкви). Прудентопіль 1968, стор. 296.
28. НАЗАРКО І., *Царське Священство*. Проблеми життя і праці священика. Рим 1969, стор. 204 (вичерпана).
29. ВЕЛИКИЙ А., *Світла і тіні української історії*. Рим 1969, стор. 220 (вичерпана).
30. ВЕЛИКИЙ А., *Українське християнство*. Рим 1969, с. 224 (вичерпана).
31. ІВАНІВ М., *Свята Місія* (місійні проповіді). Прудентопіль 1969, стор. 372 (вичерпана).
32. МУДРИЙ С., *Недільна Благовість*. Недільні проповіді з Ватикану. Рим 1969, стор. 300.
33. *«Достойно єсть...»* (антологія Марійської поезії; зібрав о. Г. Кінах). Рим 1971, стор. 204.
34. ТЕСНЮК Я., *На Божих стежках*. Оповідання і нариси. Рим 1971, стор. 304 (вичерпана).
35. ДИРДА М., *Ясна Гора в Гошеві*. Нью-Йорк – Рим 1972, стор. 144.
36. СВЯЩЕНИКИ, *Символ віри* (проповіді з Ватикану). Рим 1972, ст. 252 (вичерпана).

о. Юліян Я. КАТРИЙ, ЧСВВ
ВГОРУ ПІДНЕСІМ СЕРЦЯ

UKRAINIAN SPIRITUAL LIBRARY

Nº 83

Fr. JULIAN J. KATRIJ, OSBM

LET US LIFT UP OUR HEARTS

Retreats for Religious

BASILIAN FATHERS PUBLICATION

NEW YORK — 1993 — ROME

УКРАЇНСЬКА ДУХОВНА БІБЛІОТЕКА

Ч. 83

о. ЮЛІАН Я. КАТРИЙ, ЧСВВ

ВГОРУ ПІДНЕСІМ СЕРЦЯ

Реколекції для духовних осіб

ВИДАВНИЦТВО ОО. ВАСИЛІАН

НЬЮ-ЙОРК — 1993 — РИМ

За дозволом Церковної Влади

На обкладинці: Вознесіння Господне
мистець: ієром. Ю. Мокрицький, студит
Собор св. Софії – Рим

П Р И С В Я Т А

Цю мою скромну працю, що її я написав, як вияв моєї глибокої вдячності для Предоброго Бога за мій Золотий Ювілей священнослужіння, за 60-річчя в Чині Святого Василя Великого та за 80-річчя життя, в особливий спосіб присвячую всім нашим Ісповідникам за віру й Церкву: Преосвященним Владикам, священникам, монахам, монахиням і нашим вірним, що за час жорстокого гоніння нашої Церкви в Західній Україні безбожним комунізмом героїському визнавали свою святу віру, її не виреклися, за неї терпіли й каралися по тюрмах або гинули на Сибірі. Всі вони серед найбільших терпінь і мук аж до своєї смерти залишилися вірні Христові, своїй Церкві і своєму народові. Хай їхня героїська любов до Бога, любов до своєї Церкви й до народу по всі часи буде для всіх наших священників, чернечих осіб і вірних повчальним прикладом, як треба любити Бога понад усе, а свою Церкву і свій народ як найбільший скарб на землі.

А в т о р

ВІД ВИДАВНИЦТВА

«Церква сьогодні не потребує нових реформаторів; Церква сьогодні потребує нових святих».
Папа Іван Павло II

Покликання до духовного або чернечого стану – це велике, святе й Боже звання, найкраще на землі, завданням якого є Божа слава, власне спасіння і спасіння душ ближніх. Тому свята Церква завжди ставила і ставить великі вимоги до тих, що приймають святу тайну Священства або вибирають монаший стан.

Як священники, так і чернечі особи, щоб могли гідно сповняти обов'язки свого стану та освячувати інших, мусять найперше самі бути святими. Свята Церква устами Христових Намісників постійно дбає про святість духовних осіб. Святий Пій X, папа римський, в енцикліці до священників каже: «Особливо ж непокоїть нас одна гадка, а саме, щоб священники були такими, якими з обов'язку свого уряду повинні бути. Ми бо переконані, що святість священників – це найпевніша дорога до скріплення і поширення релігії... Тільки одне з'єднує людину з Богом, вчиняє її Богові милою і гідною Божого милосердя: чеснота і святість життя... Саме святість робить нас мужами розп'ятими для світу і для яких світ також розп'ятий».

Святіший Отець Пій XII в енцикліці про Священство говорить: «Висока гідність вимагає від священників, щоб вони з найбільшою вірністю відповідали своєму найважливішому обов'язкові». Слуга Божий митр. Андрій Шептицький так промовляв до священників: «Зрозумійте, що народові до спасіння треба ревних і святих священників».

Тому св. Церква нагадує священникам в особливий спосіб про обов'язок бути святими і вручає їм могутній засіб до цього, а саме, кількадевні реколекції. Їх доручають і схвалюють

Христові Намісники. Святіший Отець Пій XI каже: «Користайте, коли можете, із замкнених духовних вправ. А всі, що в затишку відбудете святі розважання, вийдете з них напевно з більшою любов'ю до Бога, з підсиленою ревністю про спасіння душ, з загостреною чуйністю стосовно спокус світу».

Маючи, отже, на увазі велике значення реколекцій для священників і чернечих душ, Видавництво Отців Василіян знайомить Вас з працею відомого церковного письменника, автора духовних книжок, о. Юліяна Катрія, ЧСВВ, під заголовком: «Реколекції для духовних осіб». Автор цих реколекційних наук – довголітній провідник закритих реколекцій для священників, монахів і монахинь в Америці й Канаді. Духовні науки написані легким стилем, доступно, пристосовані до наших обставин та навітлені різними життєвими прикладами.

В книжці подано чотири окремі серії п'ятиденних реколекцій по три науки щоденно. Остання серія призначена головню для чернечих осіб Чину св. Василія Великого. Хто бажав би приватно відбути коротші духовні вправи не мусить стисло притримуватися поданої схеми. Він може сам з поданих наук укласти собі свою схему, яка йому буде найбільше відповідати.

Видавництво ОО. Василіян радо пропонує цей підручник духовних вправ і сподівається, що він багато спричиниться до віднови духовного життя і поступу в чеснотах наших священників і чернечих душ.

Видавництво ОО. Василіян

ПЕРША СЕРІЯ

- Перший день:*
1. Вступне розважання
  2. Про мету нашого життя
  3. Тяжкий гріх у духовної особи
- Другий день:*
1. Про пекло
  2. Про Боже милосердя
  3. Про самопізнання
- Третій день:*
1. Ідентичність священика
  2. Про дух жертви
  3. Про дух світу
- 4-тий день:*
1. Молитва – джерело нашої святости
  2. Священик і Пресвята Євхаристія
  3. Криза віри у Христовій Церкві
- П'ятий день:*
1. Про плекання внутрішнього життя
  2. Культ Божої Матері у Східній Літургії
  3. Про витривання в добрій постанові

ПЕРША СЕРІЯ

Перший день

1. ВСТУПНЕ РОЗВАЖАННЯ

Один чоловік запитав якомсь св. Євхерія, де б він зміг знайти Господа Бога. А святий сказав: «Ходи за мною». І завів його в самотню, спокійну околицю, і каже до нього: «Ось тут ти знайдеш Бога».

Ми також прийшли на кількадечну самоту, щоб знайти Господа Бога, знайти себе, знайти свою душу, своє священицьке чи монаше покликання. Ми прийшли на наші річні реколекції. Це важлива подія в нашому щоденному житті. Тож у цьому нашому вступному розважанні погляньмо на важливість реколекцій для нашої духовної обнови.

І. ЩО ТАКЕ РЕКОЛЕКЦІЇ?

1. Особлива зустріч душі з Богом. Це велика і надзвичайна ласка, що дана особисто кожному з нас Богом. Ласка превеликої ваги, бо тут ідеться про нашу святість і спасіння душі. Ці реколекції може й останні в нашому житті, безпосереднє приготування до вічності.

Сьогодні сам Христос невидимо стоїть перед дверми нашої душі. «Ось, стою при дверях і стукаю. Як хто почує мій голос і відчинить двері, увійду до нього і вечерятиму з ним і він зі мною» (Од. 3:20). Чи впізнаємо Його? Чи запросимо Його до себе? Чи вечерятимемо з Ним?

2. Реколекції – діалог з Христом. Він хоче говорити з нами про важливі справи нашої душі. Чи відкриємо Йому наше серце? Може Він має для нас слова перестороги, що їх сказав до Марти, сестри Лазаря: «Марто, Марто, ти побиваєшся і клопочешся про багато, одного ж потрібно» (Лк. 10:41). А

може Він має для нас слова погрози: «Оце три роки, як я приходжу, шукаючи плода на цій смоковниці, і не знаходжу. Зрубай її! (Лк. 13:7). А може Він приносить нам багаті ласки і спасіння, як це сталося на гостині в Закхея: «Сьогодні на цей дім зійшло спасіння» (Лк. 19:9).

3. Реколекції – діалог з нашою душею. Папа Іван XXIII, ще молодим священиком, під час реколекцій записав у своїм щоденнику: «Думка про моє минуле упокоряє і засоромлює мене. Думка про теперішнє потішає мене, що Боже милосердя все ще для мене доступне, а думка про майбутнє захоплює мене в надії, що зможу надолужити втрачений час. Скільки життя мені ще призначено? Може дуже короткий час!». Який це спасенний діалог доброї душі з Христом!

II. ЧОГО СЛІД ШУКАТИ В РЕКОЛЕКЦІЯХ ?

1. Шукати Господа нашого Ісуса Христа. Він світло, правда, дорога, життя, спокій, щастя душі.

2. Шукати себе, тобто пізнавати себе. Ми може знаємо багато речей, а не знаємо себе самих. Папа Павло VI каже: «Ми всі трохи глухі, ми всі трохи німі. О, коли б Бог відкрив наші очі й вуха... щоб ми почули Його голос, голос св. Євангелія».

3. Шукати святости своєї душі. Св. Василій Великий кличе: «Заклинаю вас на любов Господа нашого Ісуса Христа, що приніс себе в жертву за наші гріхи. Почнім врешті дбати про наші душі, плачмо над марністю минулого життя» (*Вступ до Ш. Пр.*).

В одному реколекційному домі після реколекцій в кімнаті одного з учасників реколекцій зауважили, що під образом Христового Серця були написані такі слова: «Тут я став щасливим». В реколекціях він знайшов святість своєї душі. Він добре зробив реколекції.

III. НАШЕ НАСТАВЛЕННЯ ДО РЕКОЛЕКЦІЙ

1. Добра, щира воля. Добра, щира воля – це могутній стимул, що чинить чуда. Реколекції можуть розв'язати всі наші проблеми, наші неспокої, наші сумніви. Вони в силівилікувати всі рани нашої душі, бо сам Христос іде нам на зустріч.

2. Велике почуття відповідальності. Нам треба буде колось здати звіт: за ласки, час, нагоди. Пригадаймо собі притчу про талани. Реколекції – це цінний дар.

3. Може це наші останні реколекції. Чи ще доживемо до наступних реколекцій? Ніхто з нас того не знає. Можливо вони є безпосереднім приготуванням до вічності? Смерть не перебирає! Тож треба їх робити поважно, ревно, серйозно!

Еп. Сотер Ортинський давав місію у катедральному соборі у Філядельфії. При кінці місії сказав до вірних: «Помолімся за щасливу смерть того, хто перший з нас помре». Тим першим був він сам. Невдовзі після місії його не стало між живими.

4. Багато молитися, роздумувати, відвідувати св. Тайни, і взаємно молитися. Німецький еп. Крамер (+1903) з Мінстеру розповідає про себе, що він, як молодий священник, відбув добрі реколекції. Він був на реколекціях, а його парафіяни думали, що він поїхав на вакації, бо нікому не сказав, куди їде. По якомусь часі один його парафіянин питає його: «Отче, що ви робили під час своїх вакацій?». «А чому ви таке питаєте?». «Бо всі парафіяни завважили, що в тому часі щось незвичайного сталося з вами». «Що таке?». «Всі кажуть, що ви не цей чоловік, що був давніше. Ваші проповіді добре приготовані, щирі, теплі. Ваше навчання дітей катехизму інакше. Ваше відношення до хворих і до парафіян краще, як було раніше. Всі мають для вас тільки слова похвали. Ви справді в тому часі мусіли щось дуже важливе пережити».

Просім Христа Господа, щоб і ми вийшли з цих реколекцій з такою самою зміною, як той молодий священник; щоб і ми духовно оновились і вийшли з них духовно відроджені, Христові, Божі.

2. ПРО МЕТУ НАШОГО ЖИТТЯ

Сьогоднішній вік – це вік культури, поступу й техніки в кожній царині життя. Люди все знають. Вони порахували зорі, осягнули морські глибини, зміряли гори, дослідили полюси, збагнули немало таємниць природи, але часто не знають найважливішої справи – не знають мети власного життя. Не знають, чому і навіщо живуть на землі. Все оцінюють з точки зору грошової вартости, і навіть саму людину.

Кілька десятків років тому, один американський хемік якимось оцінив вартість хемічних елементів у людині на 98 центів. На його думку в людському організмі є стільки води, що в ній можна б випрати скатерть; із заліза було б сім цвяхів; вапном можна б побілити одну стіну в кімнаті; з вуглецю можна б зробити 65 олівців; з фосфору – одну коробку сірників, а крім того ще кілька ложечок соли. І все те вартістю в 98 центів.

Однак постійна інфляція згадану ціну дуже піднесла. В 1988 році аж три американські комісії оцінювали людське життя: Перша комісія оцінила людину у два мільйони доларів; друга – в сім мільйонів, а третя – аж у 132 мільйони доларів. Ось що в очах людей вартує Божий архитвір, що ним є людина.

Мільйони людей ніколи, або рідко коли думають над тим, звідки вони, та навіщо живуть на цій землі. Ми знаємо, яка є мета нашого життя, але серед щоденних обов'язків і клопотів, серед світських справ та висока мета часто блідне, стає далекою і ми звичайно призабуємо її. Тому під час реколекцій ми її відсвіжуємо і знову ставимо собі її перед очима.

І. ХТО МИ Й ЗВІДКІЛЯ?

Звідки ми походимо? Який наш родовід? На ці питання ясну відповідь дає нам св. Письмо: «І сотворив Бог людину на свій образ, на Божий образ сотворив її» (Бут. 1:17). Отож кожна людина має свій світлий родовід, бо вона вийшла з Божих рук.

Відповідь знаходимо у св. Письмі: «Усе для себе створив Господь» (Прип. 16:4). Наш християнський катехизм навчає: «Людина створена, щоб Бога славити, почитати, любити, Йому служити і в той спосіб спасти свою душу». Ось мета життя людини на землі! Та мета незатертими літерами випи-сана на нашому серці, на цілій нашій істоті.

Як рослини природно звертаються до сонця, так і наша душа – до Бога. Туга за Богом – притаманна людській при-роді. Тому слушно каже св. Августин: «Неспокійне наше сер-це, Боже, поки не спочине в Тобі». А св. Василій Великий: «Хто живе без Бога, неможливо, щоб мав щасливе життя».

Один словацький священник у своїх споминах описує, як він жив між радянськими партизанами під час Другої світо-вої війни на Словаччині. Вони не знали, що він католицький священник. Уважали його за звичайного християнина, тому йому вповні довіряли. Виїжджаючи зі Словаччини, вони взя-ли його зі собою до Москви. Там він якийсь час перебував у будинку головної централі НКВД. Раз у ночі приходиться до нього жінка-капітан НКВД. Вона хоче почути від нього щось про релігію, про Бога. Їхня розмова триває дві години. Відхо-дячи, вона йому сказала: «Того я шукала». Наступної ночі во-на знову прийшла зі словами: «Товаришу, скажи мені щось більше про Бога». На третю ніч привела свого чоловіка. По-тім прийшло більше мужчин і жінок НКВД. І так кожної но-чі вони стиснені у малій кімнаті жадібно слухали про Бога, Його доброту і любов. До свого від'їзду з Москви він охри-стив сім осіб з НКВД, і дав їм перше св. Причастя. На світі нема нічого такого, що було б у силі зробити людину вповні щасливою.

ІІІ. ЯКА НАША ОСТАТОЧНА МЕТА?

З нашої першої і найближчої мети впливає наша оста-точна й вічна мета: Спасіння нашої душі. Які дивні, премудрі і незглибимі Божі плани! Він у своїй любові до нас нероз-лучно зв'язав свою славу з нашим вічним щастям. Бога сла-

вити, Йому служити і спасти свою душу, це не дві різні справи, – це одне й те саме. Через службу Богові ми запевнюємо собі вічне щастя. І це є наше найважливіше завдання на землі. Тому каже Христос: «Яка користь людині, як світ весь здобуде, а занепасть свою душу» (Мт. 16:26).

Один маляр намалював картину, на якій зображав юнака, що грає шахи з дияволом. Гра йде за душу юнака. Горе йому, коли диявол дасть йому мата і виграє! Подібно й наше життя, це наче гра в шахи за нашу душу. Хто програє, програє навіки. Тому й каже Христос: «Хто життя своє любить, той погубить його; хто ж зненавидить своє життя на цьому світі, той збереже його, щоб жити вічно» (Ів. 12:25).

А що ж сказати про вічне життя? Яке воно? Ап. Павло, що у видінні збагнув його глибину, так його коротко описав: «Те, чого око не бачило й вухо не чуло, що на думку людині не спало, те наготував Бог тим, що Його люблять» (1 Кор. 2:9).

Справді, яка прегарна мета людини на землі. Тому роздумування про піднесеність і велич мети нашого життя, повинно зродити в нас сильне бажання, щоб ту мету і Божі плани щодо нашого спасіння якнайкраще виконати.

Одна визначна особа, відбуваючи реколекції і роздумуючи над метою свого життя, записала у своїм записнику такі слова: «Дякую Тобі, Боже, що Ти відкрив мені очі. Колись у родині мені казали, що маю жити для родини й батьківщини. Коли я бажав бути священиком, то казали мені, що я родився на єпископа. Коли згодом став вояком, то казали мені, що я родився на генерала. Мої багатства і почуття підказували мені, що я родився на те, щоб користуватися благами цього світу і розкішно жити. А роздумування про мету життя внесло в мою душу ясне світло, і я зрозумів, що не для того всього я родився, але для цього живу на землі, щоб Богові служити і спасти свою душу».

Дай, Боже, щоб це роздумування просвітило й нашу душу, та щоб думка про наше вічне призначення ніколи не виходила ані з нашого розуму, ані з серця.

3. ТЯЖКИЙ ГРІХ ДУХОВНОЇ ОСОБИ

Св. Іван Віяней каже: «В кожній людині є два голоси: голос ангела і голос тварини. Голос ангела – це молитва, а голос тварини – це гріх». Нема людини на світі, в якій б цей голос тварини не відзивався, не спокушував її і не зводив на манівці. Нема на світі людини без гріха. Св. євангелист Іван каже: «Коли ми кажемо, що ми гріха не маємо, то ми себе самих обманюємо, і правди в нас немає» (1 Ів. 1:8). І доки хто живе на землі, не є захоронений від гріха. Це стосується також і духовної особи: священника, монаха й монахині. Тому й духовним особам треба розважати про небезпеку тяжкого гріха і боятися його як найбільшого зла на землі. В цьому розважанні візьмемо до уваги тяжкий гріх духовної особи.

1. ТЯЖКИЙ ГРІХ ДУХОВНОЇ ОСОБИ

Чи тяжкий гріх має доступ до дому й до серця священника, до душі духовної особи? О, так! Жоден священник, жодна чернеча особа не є перед ним застережена. Про це нас переконує і свідчить:

1. Розум і віра. Дві речі мусять постійно співпрацювати, щоб нас берегти перед тяжким гріхом: Божя ласка і наша воля. А чи вони такі певні? Ласка – це особливий Божий дар. Якогось природженого права на неї ми не маємо. Ми можемо її в Бога виблагати. Отож, не можна на неї вповні здатися, бо вона залежна від Бога. А що сказати про нашу волю? Вона така слабка, непостійна та мінлива. Можна обчислити силу каменю, дерева чи заліза, але не людської волі. Скільки разів ми вже робили добрі постанови, і чи завжди ми їх виконали? Крім того нам ще постійно загрожує небезпека від наших пристрастей, від злого світу й диявола.

2. Свідчить досвід. Про можливість впасти в тяжкий гріх свідчить також досвід щоденного життя. Хто ще не був запламлений важким гріхом? Кого він не доторкнувся? Впали

святі ангели, впали наші прародичі. Впав Давид, впав Юда, впав апостол Петро. А що каже нам історія Церкви? До падіння докочувалися кардинали, єпископи, священники, цілі ряди монаших душ, що довгі літа жили чернечим життям. До якого падіння дійшли деякі священники й монаші душі в часи нацизму чи комунізму? А скільки було упадків серед священників, монахів і монахинь після Другого Ватиканського Собору? Ідучи за фальшивим розумінням свободи, вони перші почали проповідувати «обнову» Церкви без Божих заповідей, без законів Церкви, без моралі й авторитету. Це трагічні й болючі приклади, які повинні бути пересторогою для нас.

II. НАСЛІДКИ ТЯЖКОГО ГРІХА

В книзі Сираха читаємо: «Втікай від гріха, немов від гадюки, бо як підійдеш – то він вкусить: його ж бо зуби – левині зуби, які нападають на людські душі» (Сир. 21:2).

В яким стані знаходить ерусалимську святиню Юда Макавей після перемоги над Антіохом Сирійським? Ось що каже св. Письмо: «І побачили храм спустошений, жертovníк сплюгавлений, двері спалені, двори зарослі травою, немов у ліску або неначе десь у горах, а покої в руїнах. І розірвали на собі одержу, били себе в груди й сипали попіл собі на голову. Потім упали обличчям до землі, засурмили на сполох і зняли голос до неба» (1 Мак. 4:38-40). Ця руїна Божого храму – вірно відтворений образ руїни храму душі, що її спричиняє важкий гріх.

1. Тяжкий гріх – руїна душі. Руїна буває тим більша, чим якась будівля цінніша. А наша душа – це Божий храм і оселя Святого Духа. До всіх нас кличе апостол Павло: «Хіба не знаєте, що ви – храм Божий, і що Дух Божий у вас перебуває?» (1 Кор. 3:16). «Ми бо храм Бога живого» (2 Кор. 6:16). Св. Василій Великий ось так окреслює погань тяжкого гріха: «Гріх – це недуга душі! Він смерть безсмертної душі. Він заслугує, щоб над ним усе плакати й сумувати». А кардинал Меннінг каже: «Від упадку ангелів не було нічого такого страшного,

як упадок Юди, а по упадку Юди, не було нічого страшнішого, як упадок священика».

2. Гріх тяжкий – це розбійник. Він нищить у нашій душі Божу ласку, руйнує всі наші заслуги, спричиняє втрату віри, засліплює наш розум, і робить закам'янілим наше серце. Арабське прислів'я каже: «Гріх має п'ять пальців: два кладе грішникові на очі, два на вуха, а один на уста».

В 1950 році помер американський священик Лев Леман. Спочатку він був ревним парохом у парафії на Флориді. Та непомітно прийшов його упадок. Перш, ніж залишити Церкву, він сказав своїм вірним, що кожних п'ять років єпископ дає дозвіл одному з кращих священиків одружитися. Саме він став тим щасливцем і тому бажає одружитися. Ставши апостатом, був редактором антикатолицького журналу і проти Церкви написав дві книжки. Коли важко захворів, його відвідало два священики, щоб його повернути, однак його серце було тверде як камінь, і він умер без св. Тайн.

3. Небезпека вічної загибелі. Хто живе в тяжкому грісі, той кожної години і кожного дня живе в небезпеці втрати спасіння своєї душі. Тому каже Христос: «Будьте готові, бо Син Чоловічий прийде тієї години, що про неї ви й не думаете» (Мт. 24:44). «Кожний важкий гріх – каже о. М. Мешлер – це бомба наповнена страхіттям вічності».

ІІІ. ЯК ГОСПОДЬ БОГ СУДИТЬ ГРІХ?

Св. Катерині з Генуї раз Господь Бог дозволив поглянути на гидоту й погань тяжкого гріха. І вона записала такі слова: «Ще сьогодні це для мене є загадкою, що я при цьому не вмерла, коли мусіла поглянути на те, що є тільки тінню Божої образи. Тоді я сказала до себе: Тепер мені не дивно, що пекло таке страшне. І хоча які страшні його муки, то здається мені, що вони не стоять у жоднім відношенні до гидоти гріха. Мені здається, коли б хтось міг поглянути на гріх, чим він є сам у собі, то він помер би з болю».

Що Бог думає про гріх і як його оцінює, про це найкраще

свідчить кара, що нею Бог відплачує за гріх. В цій справі св. Письмо дає нам аж три класичні випадки:

1. **Божий суд над гріхом ангелів.** Св. апостол Петро каже: «Бог не пощадив ангелів, які згрішили, а кинув їх у пекло й передав їх до темної безодні» (2 Пет. 2:4). Про упадок ангелів говорить Христос: «Я бачив сатану, що, наче блискавка, падав з неба» (Лк. 10:18). Хто вони? Чисті духи, найкращі перші Божі створіння. Їх число, як каже пророк Даниїл: «Тисячі тисяч» (7:10). Вони були наділені дивною силою, красою і розумом. Їхнє випробування закінчується трагічно. Приходить гріх бунту, а з ним страшна пекельна кара. Не мали ні хвилинки часу до жалю, покути й поправи. Одинокий важкий гріх перемінює ангелів у пекельних духів, ясну ранню зірку у пекельного проводиря. Тому кличе пророк Ісаїя: «Як же ти впав із неба, ти, блискучий сину зірниць?» (Іс. 14:12). Так карає Бог гріх: негайно, строго, справедливо.

2. **Божий суд над гріхом прародичів.** Це другий Божий суд над гріхом, і також строгий, скорий і справедливий. Його наслідки страшні не тільки для них самих, але і для усього людського роду. Первородний гріх широко відчинив ворота, звідки вийшли всі нещастя, хвороби, терпіння, війни, ненависті, засуд смерти для всіх, бунт пристрастей, вічне пекло, закон праці в поті чола. Один аскет каже: «Якщо б священники нічого іншого не робили, а тільки охороняли людей перед гріхом, то вже задовільно виконали б свою місію перед людським родом».

3. **Божий Син бере на себе гріхи світу.** Хто той, що терпить на хресті? За що терпить? За кого терпить? Від кого терпить? Це терпить найневинніший і найсвятіший Божий Син! Хрест Христовий дає нам ключ до незбагненої таємниці гидоти тяжкого гріха і до мук пекла.

Чи маємо правильний погляд на гріх? Папа Пій XII каже: «Може найбільшим гріхом сьогодні у світі є те, що люди почали втрачати розуміння гріха». А як з нами? Підімо думкою під хрест святий, і там зробімо щирий акт жалю й перепрошення за всі наші гріхи.

Д р у г и й д е н ь

1. ПРО ПЕКЛО

Французький священник Сегір розповідає, що в його діда, графа Розтопчина, губернатора Москви, був невіруючий товариш – генерал граф Орлов. Одного разу Орлов разом з іншим невіруючим генералом насміхалися з релігії і пекла. І тоді вони дали собі слово чести, що той з них, хто перший помре, має прийти і сказати другому, чи існує пекло. Незабаром вибухнула війна Наполеона з Росією і приятель Орлова пішов на фронт. Одного ранку, – розповідав Орлов – коли він був ще в ліжку, і навіть не думав про свого приятеля, той з'явився йому смертельно блідий, і, тримаючи руку на грудях, сказав: «Є пекло, і я в ньому», – і зник. Через кілька днів після цього випадку Орлов дістав звістку, що його приятель згинув на фронті якраз того самого дня, коли йому з'явився.

Наука про пекло належить до основних правд нашої віри. Ту правду варто б передусім нагадувати сьогоднішньому світові, що глибоко потопає в матеріялізмі і гріхах. Св. Іван Золотоуст каже: «Хто завжди боїться пекла, той ніколи не впаде в пекельний вогонь, тому що той постійний страх робить його обережним».

З цією метою зробимо розважання про існування пекла, про його муки і спасенні висновки для нас.

I. ІСНУВАННЯ ПЕКЛА

Ми віримо в існування пекла. Реколекції – це найкращий час, щоб у цій вірі відновитися і нагадати собі науку Церкви у цій справі.

1. Віра народів. Немає релігії, навіть поганської, що не говорила б про вічні кари для злих людей. Навіть Магомет, хоч обіцяє в Корані всякі добра й вічне щастя після смерти, та-

кож говорить про пекло. Майже всі відомі стародавні поети, письменники й філософи говорять про вічне пекло й описують його муки. Це значить, що в усіх народів і за всіх часів було і є переконання, що деякі великі гріхи заслуговують вічної кари в пеклі.

Пригадується випадок, що стався в Америці, коли гангстери викрали дитину в славнозвісного Ліндберга і замордували її. Тоді навіть найбільш ліберальна преса підкреслювала, що для таких злочинців і муки пекла були б замалі.

2. Вимога розуму і справедливості. Господь Бог – Пан, Творець і Законодавець, для добра всіх людей дав свої Божі заповіді. Хто їх свідомо не зберігає, той тяжко ображає Бога. Проста логіка підказує, щоб за образу нескінченного Божого маєстату, була накладена нескінчена кара, якою є вічні муки в пеклі. Отож, тяжка зневага Бога вимагає вічної санкції. Цього вимагає і Божа і людська справедливість, щоб колись у вічності в небі не зійшлися разом люди, що жили й померли в гріхах, з тими, що жили й померли в любові Божій.

3. Свідощтво Ісуса Христа. Його свідощтво заслуговує на абсолютне довір'я, бо Він відвічна правда. Коло 15 разів у св. Євангелію Христос виразно говорить про пекло або робить натяки на нього. Це ми бачимо у притчі про багача й Лазаря: «Умер багатий... і в аді терплячи тяжкі муки, звів свої очі... бо я мучуся у тім полум'ї» (Лк. 16:23). Ми чуємо про вузьку й широку дорогу, що веде до загибелі, про розбійника, якому Христос обіцяє рай, і про Юду, якому ліпше було б не народитися. «Коли твоя рука – каже Христос, – або нога стає тобі причиною падіння, відітни її...: ліпше тобі ввійти в життя одноруким, ніж бути вкиненим у вогонь вічний». Те саме каже Він і про очі: «І коли око твоє до гріха тебе призводить, вирви його...: ліпше тобі ввійти в життя однооким, ніж з обома очима бути вкиненим у вогняне пекло» (Мт. 18:8-10). В іншому місці Він каже: «І підуть ті на вічну кару, а праведники на життя вічне» (Мт. 25:46). «Небо й земля перейдуть, але слова мої не перейдуть» (Мт. 24:35).

II. МУКИ ПЕКЛА

Ці муки великі, страшні й вічні. Там буде вічнотривалий вогонь. Св. Іван Золотоуст каже: «Наш вогонь, охопивши щонебудь, спалахує і гасне, а той, кого раз охопить, постійно палить, і ніколи не перестає, тому й називається негасимим».

В пеклі буде терпіти ціла людина: тіло з його чуттями, душа з її властивостями; розум і воля, бо грішила ціла людина. І каже Христос: «А радше бійтеся того, хто може погубити душу й тіло в пеклі» (Мт. 10:28).

1. **Муки почуттів.** Святий Карло Боромей на прохання наверненого грішника, щоб йому дати велику покуту за його гріхи, сказав: «Добре, потримай малий палець п'ять мінут у полум'ї свічки». «Чи ви жартуєте? Я цього ніяк не годен зробити». А що сказати про пекельний вогонь, що його запалила Божа справедливість, який горить, а не світить, палить і не спалює? Св. Письмо говорить про в'язницю (Лк. 12:58), про зв'язання рук і ніг (Мт. 22:13), про темряву кромішню і про плач і скрегіт зубів, де черв'як їхній не вмирає і вогонь не вгасає, де кожний «вогнем посолиться, жертва ж кожна сіллю посолиться» (Мк. 9:48), про місце, що горить вогнем і сіркою (Од. 21:8).

2. **Муки душі.** Це страшні й дуже болючі муки, які вічно триватимуть.

а) *Втрата Бога.* Це перша страшна мука душі. Це кара понад усі кари, бо вічне щастя якраз полягає в огляданні Бога. Бога втратити означає усе втратити. Чи може жити риба без води, квіти без сонця, організм без поживи?

б) *Докори сумління – розпука.* Апостол Юда не міг пережити докорів сумління і наклав на себе руки, а в пеклі самогубства нема. Розпука, безнадійність – це щось страшне для кожної людини. Так кажуть і ті, що пережили нацистські концтабори смерті, або довголітню каторгу на Сибірі. Американець Джан Нобел, що карався на Сибірі від 1944 до 1954 р., на запитання, що було для нього найстрашніше, відповів: «Свідомість, що звідти нема виходу – повна безнадійність». А

що говорити про докори сумління духовної особи, що мала всі засоби до спасіння?

в) *Товариство злих духів*. Як почуває себе чесна людина, що потрапила у лихе товариство? Св. Василій дуже боявся на-смішок диявола в пеклі: «Не створив нас, не вмер за нас, а ми таки наслідували його в непослусі, у погорді для Божих заповідей. Ця зневага зроблена Господеві, цей тріумф ворога видається мені чимсь страшнішим від усіх кар пекла» (III. Пр. 2).

г) *Вічність пекла*. Над усім тим печать вічності. І ця вічність властиво робить пекло. Без неї пекло перестало б бути страшним. «І підуть ті на вічну кару, а праведники – на життя вічне» (Мт. 25:46). Данте у своїй «Божественній Комедії» над воротами пекла поставив такий напис: «Ніщо не вічне, я ж на всі віки. Покиньте надію всі, що сюди входите».

III. ПЕКЛО МОЖЛИВЕ ДЛЯ НАС

Доки людина живе на землі, не має забезпечення перед пеклом. Жодне становище в житті перед ним не захоронює. Тому роздумуємо над ним, щоб туди не потрапити. Розважання про пекло вчить нас:

1. **Великої вдячності Богові**. Хто вчинив би тільки один важкий гріх, то він приречений до пекла. А як було в нашому житті? В пеклі є душі навіть за один тяжкий гріх, яким Бог не дав часу до поправи, а ми ще живемо. Кому за це дякувати? – Безмежному Божому милосердю.

2. **Боятися гріха і його ненавидіти**. На світі є тільки одне найбільше зло й нещастя – тяжкий гріх. Тому з гріхом тяжким не можна гратися. Перед другою світовою війною в німецьких часописах було таке опитування: «Яка спонука передусім здержує вас від гріха? І 70% відповіло: «Думка про пекло».

Може Боже милосердя і до нас говорить через це розважання. Що ми на те можемо сказати? Голосом Божим не можна нехтувати!

2. ПРО БОЖЕ МИЛОСЕРДЯ

Після Другої світової війни багато нацистів засуджено за їхні провини на кару смерти міжнародним судом у Нюрнберзі. Між ними був і генерал СС Освальд Поль, якого страчено 6 червня 1951 року у Ляндсбергу. Та ще раніше, 12 лютого 1950 р., у в'язниці він наvertsється до католицької Церкви і гине, вповні підкорившись Божій волі. Він написав книжечку про своє навернення, в якій прославляє Божу любов, доброту й милосердя. При кінці його спогадів читаємо: «Якою довгою дорогою Бог мене вів, перш ніж відчинив мені батьківський дім. Він показав мені цілий світ: його яскравий блиск, його обманливу гру і його шум, що отуманює. Він вилив на мене цілу нужду життя: очорнення, упокорення, терпіння на душі й тілі, земний суд і шибеницю. Скільки разів у бурхливих літах мого життя Він стукав до мого серця! Та це ніжне стукання губилося у голосному гаморі світу. Щойно в тихій самоті в'язничної кімнати почуло моє серце голос Дивного Бога».

Боже милосердя, наче тінь, ходило за ним ціле життя і зустріло його аж там, де вже всі його покинули, в камері смертників. Подібно проявляється воно і в нашому житті. Тож, роздумаймо над Божим милосердям.

І. НАЯВНІСТЬ БОЖОГО МИЛОСЕРДЯ

Що слід розуміти під висловом: Бог милосердний? Це означає, що Бог радо прощає гріхи, коли за них збуджуємо жаль. Це значить, що Бог має співчуття, зрозуміння, м'яке серце для розжаленого грішника, подібно, як маємо співчуття для немічної дитини, до тяжко хворого або людини у великій біді.

1. Боже милосердя стосовно всього людства. «Милосердя Господнього є повна земля» – говорить Пс. 32:5. «Милосердя Господне від віку до віку» – Пс. 102:17. Боже милосердя починає діяти після упадку наших прародичів з метою по-

рятунку цілого людського роду. Вершина Божого милосердя – це Ісус, розп'ятий на хресті. «Все на землі – каже Паскаль – проповідує або людську нужду або Боже милосердя».

2. Боже милосердя стосовно одиниці. Усе наше життя свідчить про Боже милосердя. Його символом є блудний син в обіймах батька. В пророка Ісаї читаємо: «Чи може мати забути свою дитину?... Та хоча б й вона забула, я тебе не забуду» (Іс. 49:15). Через пророка Єзекиїла Бог говорить: «Клянись, як то живу я, – я не бажаю смерті грішника; бажаю, щоб він відвернувся від своєї поведінки і жив» (Єзек. 33:11).

Тож слушно каже конвертит Тома Мертон: «Нема ні однієї квітки, що розвивається; нема зеренця, що паде на землю; нема колоска пшениці, що хитається на стеблі у повітрі, які не звіщали б і не виславляли б велич Божого милосердя для цілого світу».

3. Воплочене Слово – вершок Божого милосердя. Чи Христос, це не воплочене Боже милосердя? Чи воно могло інакше об'явитися в думках, словах, ділах, як те, що робив Христос? Чи Він відкинув якогось грішника, що каювся? Він сам заявляє: «Я прийшов, не щоб праведників кликати до покаяння, а грішних» (Лк. 5:32). Він їсть з ними, розрідшає їх від гріхів, приказує їм завжди прощати, навіть «сімдесят разів по сім» (Мт. 18:22), тобто завжди. А врешті Він умирає на хресті за наші гріхи. А наше життя і покликання, чи не є доказом Христового милосердя?

II. ПРИКМЕТИ БОЖОГО МИЛОСЕРДЯ

Яке воно? Воно безмежне, незглибиме, незбагненне, довготерпеливе. Людська злоба і гріхи мають межі, а Боже милосердя безмежне. Св. Іван Золотоуст, подивляючи Боже милосердя, каже: «Для Божого милосердя немає міри і не можна висловити його доброти... Море, яке велике воно не було б, все таки має межі, а Боже милосердя безмежне».

1. Воно – шукає за грішником. Христос порівнює себе до пастиря, що залишає 99 овець і йде шукати за однією, що за-

губилася. Чи ось такий образ не зворушує нас: Загублена овечка на плечах доброго Пастиря? (Мт. 18:12 і Лк. 15:4). Він порівнює себе до жінки, що маючи десять драхм, одну губить і шукає її, аж доки не знайде. Господь Бог довго й терпеливо чекає на навернення грішника.

Одинока дочка вдовиці лишає батьківський дім і йде слідами Марії Магдалини. А мати безперестанку молиться за навернення своєї дитини. Минає рік за роком... Раз у ночі, коли мати на колінах молилася, чує в кімнаті чийсь кроки. Оглянулася, – це її блудна доня. Падуть собі в обійми. «Мамо, – питає доня, – що це значить, що навіть ще в опівночі, я застала двері відчинені?». А мати каже: «Відколи ти пішла, я ніколи не зачиняла дверей ані вдень, ані вночі. Я хотіла, щоб ти їх застала кожної хвилини відчиненими».

2. Милосердя – прощає найбільші гріхи. Пророк Міхея каже: «Ти кинеш у глибіню моря всі гріхи їхні» (Міх. 7:19). А св. Іван Віяней говорить: «Ніхто не піде на осудження за те, що багато гріхів накоїв, але багато людей буде в пеклі за один одинокий тяжкий гріх, за котрий не хотіли жалувати».

Одна легенда розповідає про старовинне Розп'яття в Еспанії, де права рука Христова звисає. У стіп цього Розп'яття сповідався великий грішник. Після сповіді священник дав йому покуту і перестеріг, щоб більше не грішив. Каянник обіцяв поправу. Та його воля була за слабка і він знову згрішив і знову прийшов до того самого священника до сповіді. Цим разом священник його скартав і рішуче наказав уникати гріхів. Одначе добра воля каянника була ще за слабка і знову він вчинив ті самі гріхи. За третім разом сповідник йому заявив: «Для тебе більше прощення нема» – і встав, щоб іти. Та в тім з хреста далось чути наче хлипання-плач, Христові груди ожили, права рука відірвалася від хреста, зробила знак хреста над грішником, а з хреста дався чути голос: «А я тобі прощаю, бо я за тебе так дорого заплатив».

3. Милосердя – приймає грішника з любов'ю. Св. Євангеліє дає нам багато прикладів. Свідком блудний син, грішниця Магдалина, жінка спіймана на грісі, митар Закхей,

розбійник на хресті, Петро, невірний Тома, і апостоли, що Його покинули. Св. Василій Великий каже: «Боже милосердя завжди готове прийняти тих, що щиро каються».

4. Милосердя – тішитися з навернення грішника. У притчі про знайдення загубленої овечки добрий Пастир каже: «Тіштеся зо мною, бо я знайшов овечку мою загублену. Кажу вам, що така радість буде в небі за одного грішника, що кається, аніж за 99-ма праведними, що їм не треба покаяння» (Лк. 15:6-7). А з якою радістю приймає батько свого блудного сина: «Веселіться, бо цей мій син був мертвий і ожив, був пропав і знайшовся. І почали веселитись» (Лк. 15:24).

5. Милосердя – головна риса Христового Серця. Під час Його життя на землі справедливість наче ховається, а на перше місце виступає милосердя. Він вмирає за гріхи світу. Його останній акт милосердя – це прощення розбійника на хресті: «Ще сьогодні будеш зо мною в раю» (Лк. 23:43). Христос – це воплочене Боже милосердя.

III. ВИСНОВКИ — НАУКА ДЛЯ НАС

Збудім в собі велике, безмежне довір'я в Боже милосердя.

1. Думка про минуле життя. Яке б не було наше минуле, воно не сміє бути причиною до зневіри чи безнадійности. Св. євангелист Іван каже: «Мої дітоньки, пишу вам те, щоб ви не грішили. Якже згрішить хтось, ми маємо заступника перед Отцем, Ісуса Христа, праведного. Він – примирення за наші гріхи, і не лише за наші, а й за гріхи усього світу» (1 Ів. 2:1-2).

2. Думка про майбутнє життя. Чи Бог нас прийме й не відкине? Певно прийме й не відкине! Христос після навернення Петра, робить його головою своєї Церкви, а Павла робить своїм вибраним знаряддям» (Діян. 9:15), по воскресінні являється Марії Магдалині.

Боже милосердя повинно нас захопити до ще більшої любови до Бога і вірности у Його службі.

3. ПРО САМОПІЗНАННЯ

Одне корейське оповідання розповідає про великого вченого, що постійно був зайнятий своїми книжками. Одного разу він вибрався на відвідини до свого приятеля. Їде на ослі, вивчає книжку і весь потонує у науці. Поволі поводи падають з його рук. Осел це чує і завертає з дороги. По якомусь часі осел зупиняється перед хатою свого пана. Мудрець переконаний, що вже заїхав перед дім свого приятеля. Поглянув на дім і каже: «Мені дивно, що мій приятель так запустив свою хату. Вона виглядає нужденно, а він її не направляє». Та в цей час з хати виходить його жінка. Щойно тоді він зрозумів, що піддав критиці свою власну хату.

Це історія кожної людини. Ми все знаємо, і таємниці небесних зір і таємниці живої й мертвої природи, але не знаємо власної хати, свого серця, душі, не знаємо себе самих. Від Другого Ватиканського Собору ми багато говоримо про реформу Церкви і її законів та практик, про реформу монаших Чинів, але мало говоримо про реформу нас самих, нашого серця й душі. А без внутрішньої зміни себе самого, жодна інша реформа не багато допоможе. Головне завдання реколекцій – якраз наша внутрішня реформа через самопізнання.

І. НЕОБХІДНІСТЬ САМОПІЗНАННЯ

Чи воно конечне знати себе? Дуже потрібно! Вже мудрець Сократ радив: «Пізнай себе самого!». Чи конечно для пілота знати мотори літака? Чи конечно для фермера знати свою ферму? Так, бо без того нема поступу. Пізнання себе, це початок навернення. Філософ Пегі каже: «Є тільки один спосіб бути святим. Є тільки один спосіб бути християнином, а драма завжди та сама: треба тільки вглянути в себе самого». На шляху до самопізнання стоїть велика небезпека:

1. Переоцінка або недооцінка себе. Надмірне оцінювання себе веде до засліплення, а недооцінювання себе веде до зне-

охоти. Одне й друге веде до занедбання духовного життя. Бо як можна набувати якусь чесноту, коли не знаємо, яких чеснот нам бракує? Або, як зможемо перемагати свої злі нахили, коли їх не бачимо в собі.

2. Предмет самопізнання. Що маємо в собі пізнавати? Всі ясні й темні сторони; добрі і лихі нахили; дари природні і надприродні. Маємо так об'єктивно себе досліджувати, наче б тут йшло не про нас, а про когось іншого.

а) Пізнати добрі прикмети. Якщо їх маємо, то мусимо сказати собі, що це таланти нам Богом дані, і ми маємо їх подвоїти, бо за них складатимемо звіт перед Богом.

б) Пізнати злі нахили. Маємо сказати собі щирю правду й визнати всі злі нахили, похоті і гріхи. Без Божої ласки ми справді ніщо.

в) Пізнати наші почуття. Чи ми в щоденному житті йдемо за почуттями чи розумом? Чи пануємо над нашими почуттями, пам'яттю, фантазією?

г) Пізнати наш розум. Чи наш розум більше теоретичний, чи практичний? Чи ми думаємо поверхово чи глибоко? Чи належимо до осіб серйозних чи легковажних? Чи маємо велике почуття відповідальності?

ґ) Пізнати нашу волю. Чи наша воля сильна й постійна? Чи може хитка й непостійна? Чи ми скріплюємо її ревністю в молитві, в духовних вправах, в боротьбі зі спокусами?

II. ПЕРЕШКОДИ ДО ПІЗНАННЯ СЕБЕ

1. Любов власна. Вона завжди хоче бачити себе в ясному світлі. Любов власна, це наче фальшиве дзеркало: вигнуте або вгнуте. Вигнуте дзеркало поменшує а вгнуте побільшує. Одне і друге дає спотворений образ. Св. Василій Великий каже: «Треба бути переконаним, що це найтрудніша справа себе пізнавати і собою володіти, бо самолюбство – це вроджена риса, через яку кожен відступає від правдивого суду».

2. Гордість – амбіція. Дехто настільки закоханий в собі, що в розмові не знає інших займенників, а тільки: я, мене,

мені! Це часто можна почути з уст духовних осіб. Таким людям не можна звернути хоч якусь увагу, бо вони її не приймуть. Засліплені гордістю, вони подібні до важко хворого, що закликав лікаря, щоб почути правду про стан свого здоров'я. Коли ж лікар сказав йому, що години його життя полічені і радив йому приготуватися до смерти, то хворий відповів: «Прошу закликати мені іншого лікаря».

3. Апеляція до почуттів. Почуттєвість це дуже лихий і небезпечний дорадник. Вона манить, вона засліплює, вбиває совість, а навіть спричинює святотатство. Вона на кожний свій лихий акт завжди знаходить якесь виправдання.

4. Підшепти злого духа. Тут майже завжди повторюється історія спокушення й упадку наших прародичів. Починається чимсь на вигляд невинним, а завершується упадком. Диявол, це добрий психолог, він наскрізь нас знає і має тисячолітній досвід. Він звів не одного священика.

У штаті Тексас на одній парафії душпастирював молодий священик. Після кількох років праці під впливом лібералізму його охопила знеохота, незадоволення, криза ідентичності. І він покидає священство, щоб жити життям звичайного християнина. Через деякий час поволі відкриваються йому очі. Він починає розуміти щό втратив. По двох роках неспокою і блукання він покійрно просить свого єпископа, щоб знову прийняв його до активного священнослужіння, а коли єпископ його прийняв, то він зробив таку заяву: «До цього молитва і Служба Божа були для мене тягарем, а тепер вони, як і моє священство, мають для мене особливе значення. День мого повороту до священства – це найщасливіший день мого життя».

III. ЯК ПІЗНАТИ СЕБЕ?

Де є ключ до таємниці нашого серця й душі? Що найбільше допомагає самопізнанню?

1. Реколекції – дають можливість краще пізнати себе. Коли можна найкраще пізнати себе? На молитві та на самоті з

Богом. Сучасна людина боїться споглянути у свою душу, бо там нема ні молитви, ні Бога, там холодно й порожньо. Неспокій своєї совісті і тугу за Богом вона намагається заглушити й забити дикою і крикливою музикою, неприродним співом і неморальними танцями. Та в цьому всьому вона не знаходить ні спокою, ні задоволення з життя.

2. Щоденний іспит совісті. Це добрий спосіб до пізнання себе. Це успішний засіб для очищення нашої душі з лихих нахилів і гріхів. Св. Василій Великий про іспит совісті каже: «А коли день перейде і закінчатся усі праці фізичні й духовні, кожний повинен перед спочинком судити власне сумління. Чи щось сталося, як повинно було статися? Чи це зла гадка, чи пуста бесіда, чи ліни्वство на молитві, чи оспалість при псалмодії, чи бажання світського життя, – нехай ніхто не скриває провини».

3. Часта сповідь. Це добре і правильне дзеркало, в якому ясно бачимо стан нашого духовного життя. Намагаймося відбувати нашу сповідь так, наче б вона була останньою у нашому житті, а тоді вона буде корисна для нас.

4. Щоденне розважання і молитва. Дня 18 вересня 1961 р. загинув в авіакатастрофі в Конго генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй, Даг Гаммершельд. При ньому знайдено книжечку «Наслідування Христа». Після його смерті вийшов друком його щоденник. З нього довідуємося, що це була людина глибокої віри, духу молитви, жертви й любови до Бога. Це видно з його частої молитви про пізнання себе і Бога. Ось одна з таких молитов: «Боже, дай нам чисті почуття, щоб могли Тебе бачити. Дай покори, щоб могли Тебе чути. Дай любови, щоб могли тобі служити. Дай віри, щоб могли в Тобі жити». Хай його молитва про пізнання себе буде і нашою молитвою.

Т р е т і й д е н ь

1. ІДЕНТИЧНІСТЬ СВЯЩЕНИКА

Після Другого Ватиканського Собору ми часто чуємо про різні кризи у Христовій Церкві: – про кризу авторитету Церкви, про кризу віри, моралі, духовних покликань, виховання, але також і про кризу ідентичности священика. Виглядає, що серед сучасної секуляризації, упадку віри і дехристиянізації світу, не тільки світ затратив правильне розуміння Христового священика, але й сам священик наче розгубився, заблукав у лабіринті життя, втратив власну орієнтацію, притемнівся ідеал його покликання. І до душі священика заглянула небезпечна криза: криза ідентичности. Тому він починає питати себе: Хто я? Звідки я? Яке моє властиве завдання? Яка моя роль у Церкві і у світі? А наслідки тієї кризи очевидні: У старших священиків часткова дезорієнтація і збентеження, а в молодших сумніви, знеохота, вагання і навіть дезертирство.

Реколекції дають нам добру нагоду, щоб ми серйозно подумали над нашою священицькою ідентичністю. Маємо віднайти ясний образ нашого священицького покликання, гідности і влади. Маємо відповісти собі: Хто ми, як священики? Яке завдання наше в Церкві і серед світу?

І. ДІЙСНІСТЬ СВЯЩЕНИЦЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Про ту дійсність свідчать багато фактів щоденного життя. Що тут передусім впадає в очі?

1. Краще розуміння характеру природи священства, його відношення до вчительського уряду Церкви, до церковної влади і до мирян.

2. Криза ясного погляду на роль священика-душпастиря.

3. Криза традиційної форми життя священика.

4. Криза усталеного історією обличчя священика в Церкві і у світі.
5. Криза в душі самого священика, з її наслідками: Знеохота, сумніви, захитана віра, зісвітчіння.
6. Криза покликань до священицького стану.
7. Криза священицького вишколу в семінаріях.

Які властиво головні джерела і причини цієї кризи? Після II-го Ватиканського Собору засновано у Брюсселі, Бельгія, центр європейської документації, що звався «Для життя світу». Цей осередок видав дослідження про священство, під назвою: «Священик у пошуках своєї ідентичности». Звідти довідуємося про постійне зниження кількості покликань і зріст лаїцизації (зісвітчіння) священиків. Це дослідження подає різні причини, що довели до цієї трагічної ситуації. Ось дещо з того, що там подано:

1. Роль священика в сучасному світі дуже змінилася, бо миряни перебрали такі його обов'язки, як проповідь, роздача св. Причастя, навчання катехизму, фінансові справи парафії тощо, а йому залишилась тільки св. Літургія і св. Тайни.

2. Все це вказує на те, що духовний стан багато втратив на публічній повазі і значенні і тому менше покликань.

3. В минулому, щоб стати священиком було багато неглибоких причин.

4. Під оглядом психічним у священиків віком понад 45 років в загальному відмічається задоволення з свого стану та рівновага духу, хоч і тут має своє місце проблема ідентичности. Зате в молодшій генерації ця криза така глибока, що її можна б назвати груповим психозом. Молодші священики висловлюють багато нарікань спрямованих до Церкви і церковної влади, тому багато з них залишають священство.

5. Сьогодні вимоги мирян до священиків такі великі, що жоден священик не в силі їх повністю задовільнити.

6. Криза духовного життя у священиків знаходить свій вияв у знеціненні молитви, занедбанні церковного правила (часослова) та інших духовних вправ.

7. У декого видно шукання чогось екзотичного, вдавання до східного містицизму та харизматики.

8. Ідейна молодь воліє радше християнську присутність у світі, ніж самому включатися в церковну структуру.

Який же найкращий вихід з цієї прикрої ситуації? Яке найкраще розв'язання цієї проблеми? Розв'язку й ліки на цю недугу кризи можна знайти тільки у світлі віри, в науці Ісуса Христа і св. Євангелія. Жоден людський засіб тут нічого не вдіє. Тільки сам Ісус Христос має для нас відповідь на розуміння покликання, характеру, завдання й ролі священика.

II. ЗВІДКИ ПОКЛИКАННЯ СВЯЩЕНИКА?

Наше священицьке покликання наскрізь Боже. Не люди, а сам Бог нас покликав. Погляньмо на цю справу дещо ближче.

1. Що значить слово «покликаний»? Воно означає: взятий, вибраний з багатьох. Першою є ініціатива Божа, Христова, а не наша. Він сам каже: «Не ви мене вибрали, але я вибрав вас» (Ів. 15:16). «І ніхто не бере собі чести, але хто покликаний Богом, як Арон» (Єв. 5:4). В книзі пророка Єремії читаємо: «Слово Господнє до пророка Єремії: Перш, ніж ти почався в лоні матері, я вибрав тебе. І перш ніж ти на світ народився, я освятив тебе. Пророком для народів я призначив тебе» (Єрем. 1:5). Отож, священик вибраний Богом перед віками, від народження. Св. апостол Павло каже: «Бо в Христі Ісусі Бог нас вибрав перед заснуванням світу, щоб ми були святі і бездоганні перед ним у любові» (Єфес. 1:4). Бог вибрав нас без уваги на наше походження, наші талани чи прикмети.

2. «Покликаний». Не через випадок, ані через збіг обставин, людські плани, лише через Боже Провидіння. В Бога випадковостей немає.

3. «Покликаний». Не на рік, і не на два, але на ціле життя, назавжди, навіки. Раз священик – навіки священик. Отож, у покликанні на священика головний елемент Божий. На ньому знамено Божого вибрання і любови. «Знаю, – каже Христос – кого я вибрав» (Ів. 13:18).

ІІІ. ДО ЧОГО ХРИСТОС КЛИЧЕ СВЯЩЕНИКА?

До високої та святої мети, до гідності, влади і чести. Папа Пій ІХ каже: «Священство – це золотий престіл, на якому спочиває Церква».

1. Священик – Христовий учень. Ми священики – Христові учні. Слово «учень» нагадує слово «учитель». Христовий священик не є звичайним учнем, але інтимним, довіреним приятелем Христа. «Назвав я вас друзями, – каже Христос – бо все, що чув від мого Отця, вам об'явив» (Ів. 15:15). «Як полюбив мене Отець і я вас полюбив, перебувайте в моїй любові» (Ів. 15:9).

Христос покликав нас на учнів, щоб і ми були учителями і зайняли Христову катедру навчання. Отож, маємо навчати як Христос, жити як Христос, любити як Христос, дивитись на світ як Христос. Він ніколи не пристосовувався до духу світу.

2. Священик – Христовий апостол. Це друга знаменна риса Христового священика. Апостол – це щось вище як учень. «А як настав день, покликав своїх учнів і вибрав з них 12-х, яких назвав апостолами» (Лк. 6:13).

3. Священик – Христовий посланець. Він заступник, посередник між Богом і людьми, наділений найвищою владою і гідністю. «Як мене післав Отець, так і я посилаю вас» (Ів. 20:21). Христос дає священикові владу приносити Безкровну Жертву св. Літургії, відпускати гріхи, уділяти святі Таїнства. Він наділяє його найвищим авторитетом: «Хто вас слухає, мене слухає, а хто вами гордить, мною гордить» (Лк. 10:16).

Св. Іван Золотоуст каже: «Христові священики – це Христові намісники і сам Христос. Хто віддає почесть священикові, віддає почесть самому Христові, а хто зневажає священика, зневажає самого Христа».

4. Священик – пастир Божого люду. Він має від самого Христа всі уповноваження: навчати, керувати й освячувати. Св. Василій Великий знаменито окреслює роль священика-душпастиря. Він ставить питання: «Які мають бути за Св. Письмом ті, що їм повірена проповідь Євангелія?». І відповідає: «Вони мають бути апостолами, слугами Христа і вірни-

ми завідувачами Таїнств Божих... Проповідниками небесного Царства... образом і законом побожності... Вони повинні бути оком у тілі, розрізняючи добро від зла... Вони – пастирями Христових овець... вони – лікарями, що з великим співчуттям лікують недуги душі... Вони – батьками та годувальниками своїх дітей... Вони – помічниками Бога, які віддали себе цілих за Церкву... Вони – садівниками, що насаджують Божі галузки... Вони – будівничими Божого храму» (80 МПр., гл. 12-21).

Папа Павло VI у промові до священників римської дієцезії (17.2.1972) про роль священника так говорить: «Апостол-священик – це свідок віри, місіонер Євангелія, пророк надії... Він пастир Божого люду. Він виконує діла любови, він сторож сиріток і дітей, оборонець бідних, потішає терплячих, отець душ, повірник, дорадник, провідник і приятель усіх... Коротко кажучи, він другий Христос. Така остаточно є ідентичність священника, як ми часто чули і говорили, – він другий Христос».

Так, отже, у світлі віри і Христової науки бачимо ясну і недвозначну ідентичність священника. Він Богом покликаний, Богом поставлений, Богом посланий, Божим авторитетом і владою наділений, щоб бути Христовим учнем, апостолом, посланцем, другим Христом; щоб продовжувати Христове діло на землі та щоб вести людей до неба. Тільки під цим оглядом священник у сьогоднішньому світі віднайде себе і свою ідентичність. А знайшовши її, відновить віру у своє Боже покликання, знайде силу й охоту до праці, жертви й посвяти.

2. ПРО ДУХ ЖЕРТВИ

Після Другої світової війни до монастиря Отців Трапистів у Гетсемані, Кентакі, зголосився колишній офіцер-пілот. Він уже мав свою канцелярію у фінансовій централі Нью-Йорку, був членом нью-йорської біржі і одержував високу платню. Він ще не мав навіть тридцяти років, на нього чекало цікаве життя. Та добра цього світу його не задовільняли, бо серце тужило за Богом.

При вступі до монастиря настоятель поставив перед ним чітко і виразно справу монашого і священницького життя, говорив йому про різні труднощі, невгоди і жертви; йому пояснив, що в монастирі не зможе мати свого автомобіля, радія, телевізора. Щодо їжі, то ніколи не буде їсти м'яса, а тільки городину. В монастирі не можна курити, пити, ні їздити на вакації, ні відвідувати родину і т.п. Нарешті він запитав кандидата: «По всім, що ти чув, чи все ще хочеш посвятитися чернечому званню?». А кандидат відповідає: «Так, Отче, я хочу, хочу все віддати з любови до Ісуса». Ось так виглядає правдиве покликання до духовного стану.

Вся християнська досконалість полягає в любові до Бога і ближнього; ця любов завжди злучена з жертвою. Любов без готовності на жертву – це порожній звук, цвіт без плоду, тіло без душі. «Ніколи не сміємо забувати, – каже відомий мораліст Вермерш, що жертва – це сіль духовного життя».

І тому Христос так багато говорить про хрест, про жертву, зречення, вузьку дорогу, як щось конечне й незаступне в службі Богові. Висновок з того ясний: На престолі серця священника, монаха й монахині мусить горіти вічний вогонь жертви. Духовні особи мусять плекати дух жертви, ним жити, ним дихати.

І. ЩО ТАКЕ ДУХ ЖЕРТВИ?

А що ж таке дух молитви, дух любови? – Це вищий, досконаліший ступінь молитви чи любови. Дух жертви – це ви-

соке розуміння жертви. Це велика любов жертви з любови до Бога. Це свідоме й добровільне життя жертви й посвяти. Це готовність на все для Бога і спасіння душі своєї і своїх ближніх не на день-два, але на ціле життя.

Дух жертви – це повне і беззастережне віддання себе Богові, і саме тому чернече життя називаємо цілопальною жертвою. Дух жертви – це мужнє, постійне і витривале несення свого хреста; готовність приймати й нести всі жертви, труди й праці, які Боже Провидіння від нас зажадає. Дух жертви – це рішуча воля завжди і всюди подобатися Богові і виконувати Його волю. Дух жертви – це готовність і бажання спалювати себе у службі Божій кожного дня, наче свічку на престолі.

Під час II-ої світової війни один німецький молодий диякон мусів йти на фронт. Одного разу коло нього розірвалась граната і завдала йому багато важких ран, але він чудом залишився живим, хоч на все життя став калікою, прикованим до інвалідського візка. Однак він дуже бажав бути священиком, хоч церковна влада вважала, що в такому стані здоров'я він ніяк не може бути активним священиком. Він не втрачає надії і вибирається до Риму на особисту аудієнцію в Папи. На аудієнції він благає Папу: «Святіший Отче, зробіть мені велику ласку і дозвольте бути священиком, бо з любови до Бога хочу спасати душі». Папа зворушений його просьбою каже: «Сину, ти ж інвалід, ти не зможеш працювати ані проповідати». А він на те : «Так, це правда! Я ніколи не зможу бути активним священиком, але я зможу моєю жертвою спасти багато душ, бо мою жертву терпіння на св. Літургії буду єднати з Христовою жертвою. Прошу вас, Святіший Отче, не відмовте мені ласки терпіти за душі і приносити св. Літургію, щоб і я був апостолом». І Папа задовільнив його бажання. Ось дух жертви в практиці. Німецький кард. Фавльгабер каже: «Дух жертви – це щось найбільш християнське у християнстві».

II. КОНЕЧНІСТЬ ДУХУ ЖЕРТВИ

Чи дух жертви конечний в нашому житті? А чи конечне сонце для життя і для живої і мертвої природи? Чи конечне

повітря для дихання, а серце для нашого тіла? Жертва – це душа любови, бо любов живе і росте жертвою. Жертва – це дихання, мова любови. Без духу жертви нема священика, монаха чи монахині; нема святости, нема чесноти, нема успіху в праці, в науці. Хто не хотів би плекати духу жертви, то це був би знак, що він чи вона не має покликання до духовного стану, бо основа духовного стану – це жертва.

Тут варто зауважити, що дух жертви конечний не тільки для тих, що в духовному стані, але й для всіх людей на світі. Немає подружнього життя без жертви, немислиме батьківство чи материнство без жертви. Немає успіху в жодному покликанні без духу жертви.

1. Дух жертви – і наука св. Євангелія. Послухаймо, що каже Ісус Христос про конечність жертви:

а) «Коли хто хоче йти за мною, нехай себе зречеться, візьме щодня на себе хрест свій і йде за мною» (Лк. 9:23).

б) «Хто не бере свого хреста і не йде слідом за мною, той недостойний мене» (Мт. 10:38).

в) «Ніхто, що поклав руку на плуг і озирається назад, не здатний до царства Божого» (Лк. 9:62).

Св. апостол Павло навчає:

г) «Ті ж, що є Ісус-Христові, розп'яли тіло з його пристрастями та пожадливістями» (Гл. 5:24).

г) «Я розп'ятий з Христом. Живу вже не я, а живе Христос у мені» (Гл. 2:19-20).

д) «Ми проповідуємо Христа розп'ятого» (1 Кор. 1:23).

2. Приклади святих і праведних душ. Добрий приклад духу жертви дають нам: Св. Василій Великий, св. Іван Золотоуст, св. Йосафат, митр. Андрій Шептицький, кардинал Йосиф Сліпий, наші сповідники священики й тисячі-тисячі вірних у колишньому Радянському Союзі.

III. МЕЖІ ДУХУ ЖЕРТВИ

Дух жертви охоплює цілу нашу особу й ціле наше життя; все, що в нас і поза нами.

1. Наше тіло. а) Умертвіння наших почуттів. Наші почуття – це вікна і двері нашої душі. Через них входить світ до нашого серця і відтягає його від любови до Бога. Тому каже св. Василій Великий: «Не будь цікавий, не старайся усе бачити, щоб не втягнути у свою душу отрути пристрасти. З користю дивися, з користю слухай, з користю говори, з користю відповідай» (2-га А. Б.).

б) Збереження невинності – чистоти. Похіть тіла – каже св. Іван З. – це вогонь, вогонь негасимий і постійний. Це скажений і лютий пес. І хоч би ти тисячі разів його відганяв, то він тисячі разів нападає і не відступає. Страшне полум'я вугілля, але полум'я похоті ще жажливіше. В цій війні ніколи не існує перемир'я. В цьому житті ми ніколи не маємо відпочинку, а тільки постійну боротьбу, щоб і кінець був світлий».

в) Ревна праця. В набуванні святости і виконанні наших щоденних обов'язків.

2. Наша душа. На престоли нашої душі мусить постійно горіти дух жертви стосовно:

а) Нашої волі. Вона постійно й ревно мусить завжди тільки того бажати, чого Бог хоче і що стосується до Його чести і слави.

б) Власної любови. Нема любови Бога без жертви з власної любови. Любов власна боїться і тікає від усякої жертви.

г) Жертва з нашої чести і слави.

3. Ісус Христос – Учитель і взір духу жертви. Ми щодня приносимо св. Безкровну Жертву Служби Божої або буваємо її учасниками. Нехай вона постійно пригадує нам про жертву, необхідну в нашому щоденному житті.

Погляньмо на героїчний приклад жертви не духовної особи, але малої дівчинки Антоніни. Вона померла в опінії святости 1937 р. в Римі, маючи заледви шість років і сім місяців. Дівчинка за своєю природою була весела й жвава, любила молитву. Як трилітня дитина до своїх щоденних молитов сама додає ще таку молитовку: «Добрий Ісусе, дозволь, щоб я радше вмерла, ніж мала б вчинити тяжкий гріх». Маючи п'ять рочків вона впала і розбила собі коліно. Рана їй

дуже дошкулювала. На злагіднення болю дають їй ін'єкції. Вона плаче і не хоче їх. Та тут приходиться повна зміна в її наставленні до болю. Мати розповідає їй про Христову жертву і заохочує, щоб з любови до Ісуса радо приймала свій біль. Відтепер вона хоче терпіти з любови до Ісуса.

Якийсь час була здорова, але рана на коліні відновляється і треба ампутувати ногу. Антоніна з любови до Ісуса радо піддається операції. Коли вже мала зі шпиталю прийти додому, то її бабуня каже до неї: «Антоніно, коли прийдеш додому, то щось тобі буде бракувати». На це вона відповідає: «Ні, бабуню, мені нічого не буде бракувати, бо я свою ногу подарувала Ісусові». Тепер вона носить протезу, ходить до школи, і маючи шість років, наче ангел, приймає своє перше св. Причастя.

По якомусь часі Боже Провидіння зсилає на неї новий болючий досвід. Вона дістає недугу легенів. Мама плаче, а вона її потішає: «Знаєш мамусю, на світі є так багато грішників, тож, хтось мусить за них винагороджувати. Я хочу, щоб багато-багато грішників навернулося, я хочу за них терпіти». В червні 1937 р. вона знову йде до шпиталю. Недуга легенів прогресує. Антоніна багато терпить, але з усміхом каже: «Я почуваю себе добре». Незадовго перед смертю вона через свою маму диктує листа до Ісуса: «Добрий Ісусе, дай мені душі, дай мені багато-багато душ». Кілька днів перед смертю приймає св. Причастя. Її останні слова були: «Боже... мамо... тату...».

Якщо ми зрозуміємо, що означає жертва і дух жертви, то зрозуміємо основу, фундамент, таємницю нашого священницького чи чернечого життя, а нею є дух жертви. На тій основі ми зможемо подолати всі труднощі і перешкоди у нашому священницькому чи монашому покликанні та досягнути спокої, задоволення і щастя.

3. ПРО ДУХ СВІТУ

У св. Луки читаємо про один випадок, який мав місце в одній місцевості, де самаряни не прийняли Ісуса, за що апостоли хотіли їх відразу покарати: «Господи, хочеш – ми скажемо, щоб вогонь зійшов з неба і спалив їх». А Ісус заборонив їм: «Ви не знаєте, якого ви духу» (Лк. 9:55).

Апостоли, маючи дух помсти, думали по-земному, по-світськи, а Христос – по-Божому. Це означає, що існує дух світу і дух Божий. Справи цього світу можна оцінювати по Божому або очима світу. Ось два собі протилежні світи: Дух Божий і дух світу. Ми живемо у світі і маємо з ним постійний контакт. Силою обставин світ на нас впливає, накидає нам свої засади, погляди, переконання, які дуже часто не узгоджуються духом Божим. Тож пригляньмося трохи ближче й проаналізуємо дух світу.

І. ЩО ТАКЕ ДУХ СВІТУ І ЯК ВІН ПРОЯВЛЯЄТЬСЯ?

Дух світу – це погляд на життя і його справи не оком Божим, але оком світу; не оком віри, але оком наших почуттів; не під кутом вічності, але під кутом дочасності; не під кутом жертви й посвяти, але під кутом вигоди і приємності. І це проявляється в мисленні, розмові, бажанні, поведінці, в цілому щоденному житті. На практиці це втеча від молитви, розважання, жертви; це шукання життя вигідного, любов розваг і веселого товариства. На жаль, цей дух світу тепер щораз більше й більше входить до Церкви, до мирян, до серця священиків, монахів і монахинь. Відомий автор аскетичних творів Віліям Фабер говорить: «Вплив духу світу на людей дійсно страшний. Він всюди присутній і його обманливість неймовірна. Він вміє загіздитися в кожному людському серці... Ми в ньому живемо, ним дихаємо, під його впливом діємо. Своєю ілюзією він нас обманює і ми легко приймаємо його засади».

Перед духом світу перестерігає папа Павло VI у своїй енцикліці «*Ecclesiam suam*» від 6 березня 1964 року. «Ми маємо справу – каже Папа – з щораз більшим намаганням відкидати з християнського життя все те, що вимагає жертви або спричиняє невигоду. Таке ставлення відкидає практику християнського аскетизму та розважання про Божі заповіді, як щось непотрібне й безкорисне... Пристосування до духу світу, відкидування правил християнського аскетизму, байдужість до занепаду сучасної моралі... це не є речі, що можуть дати Церкві живучість» (49:50).

Св. апостол Павло навчає: «І не вподібнюйтеся до цього світу, але перемініюйтеся обновленням вашого розуму, щоб ви переконувалися, що таке воля Божа, що добре, що вгодне, що досконале» (Рим. 12:2). Проти духу світу виступає св. євангелист Іван, кажучи: «Дітоньки, не любіть світу, ні того, що в світі. Коли хто любить світ, в того не має любови Отця» (1 Ів. 2:15). Подібну пересторогу дає і св. апостол Яків: «Хіба не знаєте, що дружба світу цього, то ворожнеча проти Бога? Хто, отже, хоче бути приятелем світу, той стає ворогом Божим» (Як. 4:4). А св. Василій Великий каже: «Наш світ – ворог, що мов скажений пес ходить та шукає кого б пожерти».

Щоб ми краще зрозуміли руйнівний вплив світу, то погляньмо на деякі приклади, що їх дає нам щоденне життя:

Молодий американський священик на запитання, чи він прочитує свій часослов, відповідає: «Я вже шість місяців не прочитую часослова». «А які молитви проказуєте?». А він: «Я ще над тим не подумав».

Відомий проповідник в Америці, єпископ Фултон Шін розповідає, що він довгі літа знав у Нью-Йорку єврея – золотаря. Одного разу той єврей його запитав, чи не бажав би він купити в нього коло ста більших срібних нагрудних хрестиків. На запитання, звідкіля він ті хрестики дістав, відповідає: «Монахині ті хрестики принесли до мене, кажучи, що вони вже їх не будуть носити, бо хрест відчужує їх від світу. Вони хотіли знати, скільки я можу їм заплатити за срібло тих хрестиків і я відважив їм тридцять срібняків».

В одній парафії в Олбані, штат Джорджія, до парафіян розіслали текст опитування. Одне запитання звучало так: «Як часто відбуваєте свою сповідь?». І відповіді на це питання були такі: 56% відповіло, що ніколи; 41% – десь колись; 3% – часто. А в неділю на Службі Божій принаймні 95% присутніх приймають святе Причастя. Святий Ігнатій Антіохійський каже: «Не держить Ісуса Христа на своїх устах, а світ у ваших серцях».

II. НАСЛІДКИ ДУХУ СВІТУ

Вищезгаданий єп. Фултон Шін пише: «Трагедія наших днів – це велика розлука, відокремлення Ісуса Христа від хреста. Ікони Ісуса відривають від хреста. І так по правій стороні бачимо Ісуса без хреста, а по лівій – хрест без Ісуса. І хто вибирає Ісуса без хреста? Наше західне, потопаюче в добробуті християнство. Ми приймаємо Його гору блаженств, але не приймаємо гори Голготи».

Апостол Павло ганить християн за дух світу, кажучи: «Бо всі шукають чогось власного, а не Христа Ісуса... Багато є таких..., які поводяться, як вороги Христового хреста» (Фил. 2:21 і 3:18). Дух світу – це наче невидимий рак, що точить організм духовного життя. Його наслідки великі, руйнівні та сумні. Тож погляньмо на них:

1. Відчуження від Бога. Це перший наслідок духу світу, за яким наступає секуляризація життя. Світові засади стають правилом життя. Проглядається намагання у всім уподібнитися до світу. Яке воно сумне й прикре, що духовні особи і віруючі миряни беруть участь в демонстраціях проти Єпископів, проти рішень Папи, проти законів Церкви. Про таких євангелист Іван каже: «Кожний, хто забігає наперед і не тримається Христового вчення, той не має Бога» (1 Ів. 9).

2. Упадок – руїна духовного життя. Де в душі запанує дух світу, там скоро приходить руїна духовного життя. Єпископ Фултон Шін у своїй автобіографії так пише про цю руїну: «Ми, священики, маємо предивну владу діяти в імені Христа,

але при цьому кожний священник – це чоловік, що має тіло з м'якої глини. Щоб скарб величі священства зберегти чистим, то він мусить простягнутися на вогненнім хресті. Наш упадок буває більший, як упадок інших людей з огляду на висоту, з якої падемо. З усіх лихих людей, духовні особи найгірші, бо вони покликані бути ближче Христа».

3. Фальшиві засади. Світовий дух і світові засади є наскрізь матеріялістичні, ліберальні, незгідні ні з духом Євангелія, ні з духом Церкви. Про тих, що йдуть за духом світу, св. Василій Великий каже: «Кожний відступає від науки Ісуса Христа; кожний вибирає собі якісь думки і власні правила по власній подобі; кожний радніше хоче жити як йому подобається, ніж піддаватися Господній владі».

4. Втеча від жертви. Автор аскетичних творів В. Фабер зазначає: «Дух світу робить твердим серце людей; затуляє їхні вуха; засліплює їхні очі; псує їхній смак; в'яже їхні руки – стосовно всього, що Боже й святе. Дух світу – це життя без молитви, життя без бажання неба, життя без усякого надприродного нахилу».

III. ЛІКАРСТВО – ОХОРОНА ВІД ДУХУ СВІТУ

Будьмо свідомими того, що від ясного розуміння небезпек духу світу і боротьби з ним залежить щастя нашого священницького й монашого покликання. Дух світу, за словами Христа, це широка дорога, що веде до загибелі. Отож, нам необхідно:

1. Боятися духу світу. Ми з природи боїмося й уникаємо того, що небезпечно для нас чи нашого життя. «Дух світу – каже о. Фабер – вимагає тільки однієї умови до свого успіху, а саме, щоб ми його не боялися. Хто боїться Бога, мусить також боятися духу світу, а хто боїться світу, не потребує ніколи боятися, щоб він утратив Божий страх. В серці кожної людини є досить місця, щоб дух світу міг у ньому жити й процвітати:

2. Плекати Христового духа, що ним є любов до молитви,

любов до духовних вправ, часослова, св. Літургії, св. Тайн й почитання Божої Матері.

3. Плекати духа жертви й покори. Нехай нашою молитвою будуть часто повторювані слова св. Єфрема, що їх проказуємо під час посту враз з поклонами:

«Господи і Владико життя мого! Духа лінивства, недбайливости, властолюб'я і пустомовства віджени від мене.

Духа чистоти, покори, терпеливості й любови даруй мені, слугі Твоєму!

Так, Господи, Царю! Дай мені бачити гріхи мої і не осуджувати брата мого, бо ти благословенний на віки вічні. Амінь».

Пам'ятаймо, що нема замітника на духовне життя, на святість і на молитву. Плекаймо дух Христа, Церкви, любови до нашого покликання, і тоді дух світу не матиме доступу до наших сердець.

Ч е т в е р т и й д е н ь

1. МОЛИТВА — ДЖЕРЕЛО НАШОЇ СВЯТОСТІ

Англійка Моніка Болдвин була монахинєю протягом 28 років. 1942 року вона виступила з монастиря і написала свої спогади. А 25 років пізніше (1968 р.) вона прилюдно заявила, що зробила велику помилку, покидаючи монаше життя.

Після Другого Ватиканського Собору відомий британський священик К. Дейвис відійшов від католицької Церкви, одружився і написав книжку, де подає причини свого відступництва. Моніка Болдвин, прочитавши його книжку, сказала: «Читаючи його книжку мене вразило те, що він і я з подібних причин втратили своє покликання. Ми обоє не були досить з'єднані з Богом через молитву. У своїй книжці він жодного разу не вжив слова: «молитва». Я переконана, що в його і моїм випадку причина лиха почалася від занедбання молитви. Ворог поволі входить до серця і коли він різко туди

увірветься, то людина падає. Треба великої віри, щоб не захитатися. Я повинна була це зрозуміти 25 років тому, що таке молитва, якою є мова, що веде до Бога».

В декреті Другого Ватиканського собору «Про чернечу обнову» на першому місці поставлено молитву і дано раду плекати духа молитви. В даному випадку йде мова про молитву в найширшому значенні цього слова, а саме, про молитву усну, умову, літургійну та про церковне правило.

I. НЕОБХІДНІСТЬ МОЛИТВИ

1. Молитва – джерело і засіб ласки. Конечність молитви полягає на необхідності діючої ласки. «Без мене не можете нічого» – каже Христос (Ів. 15:5). Спомагальна ласка є для нас тим, чим сонце й дощ для квітів і рослин. Без них усе засихає і гине.

а) Без ласки немає спасіння. «Божа ласка є конечно потрібна до спасіння» – каже правда св. віри. А ласка немислима без молитви. Повсякчасна молитва – це ключ до ласки витривання і до спасіння. Якщо так, то молитва безумовно потрібна як засіб для спасіння. «Молитва – каже св. Василій Великий – це дорога до спасіння».

б) Без ласки нема витривалости в покликанні. Св. апостол Павло каже: «Бо ми самі нездатні помислити щось із себе самих, здатність наша від Бога» (2 Кор. 3:5). «Якщо ти позбавиш себе молитви, – каже св. Іван Золотоуст – то зробиш те саме, наче б ти витягнув рибу з води, бо як для неї вода є життям, так для тебе – молитва».

в) Без ласки немає сили встояти проти спокуси. Вдень і вночі нападають на нас люті вороги: наші пристрасті, лихий світ і диявол. Хто молиться, – перемагає, а хто занедбує молитву, – котиться вниз. Тому Христос нагадує нам: «Чувайте й моліться, щоб не впасти у спокуси» (Мт. 26:41). Молитва – це дихання душі, без якого не можна обійтись!

Відомий у Франції проповідник, о. Равінян, каже: «Вір мені, я маю тридцятилітній священницький досвід і можу

ствердити, що всі духовні хиби, помилки, упадки, звернення з правдивої дороги – все те походить з самотнього джерела, яким є брак постійності у молитві».

2. Молитва – становий обов'язок священика. В очах вірних священик – це муж молитви, що любить молитву і багато молиться. Звідси і його почесна назва «духовна особа». Молитва за вірних, за Церкву, за народ, за всіх людей і за себе – це становий обов'язок усіх духовних осіб.

Поміж духовними вправами, що їх св. Церква особливо доручає духовним особам до плекання духа молитви, є розважання та церковне правило.

а) Розважання – духовне дзеркало. Святий папа Пій Х-й, заохочуючи священиків до розважання, каже: «Кожний священик, що залишає розважання, заподіює велику шкоду для своєї душі». Розважання просвічує розум, зігріває волю, скріплює віру і любов. Тому учителі духовного життя називають розважання – умову молитви, духовним дзеркалом, і ставлять засаду: Якщо священик розважає, то він добрий, ревний.

б) Церковне правило – часослов. Зміст церковного правила надзвичайно глибокий. В ньому оспівується наука св. Євангелія, правди св. віри, надія, любов, подвиги мучеників і святих, жаль за гріхи й покута, духовна радість і смуток. Проказуючи церковне правило, ми виступаємо як уповноважені Церкви. Наша молитва церковного правила – це молитва усієї Церкви, яка Богові дуже мила.

Митр. А. Шептицький наприкінці Архиепархіяльного Собору у Львові 12 вересня 1940 року так промовив до зібраних священиків: «Хто недбало проказує церковне правило та в ньому нічого не вміє знаходити, той є марним душпастирем, слабким проповідником і лихим сповідником. Хто не проказує молитвослова або рідко до нього заглядає, той, як Бог на небі, є лихим священиком і недостойним св. Причастя.

II. ПЛОДИ МОЛИТВИ

1. Молитва – джерело світла для розуму. Наш розум завжди шукає правди. В молитві він має надприродне світло. Великий церковний богослов св. Тома Аквінат на запитання, звідки він черпає своє знання, показав на клячник до молитви.

2. Молитва – сила для волі. Наш стан накладає на нас великі, тяжкі, відповідальні обов'язки. Виконання їх вимагає сили волі, духа жертви. Ці обов'язки треба сповняти щодня, не перериваючи до кінця життя, навіть як інколи відчуваємося втомленими, знеохоченими. Джерело нашої витривалості знаходиться в молитві.

Єпископ Вернард Топел з міста Спокейн в Америці, 1972 року в листі до своїх студентів богослов'я так зауважив: «У наші часи ми особливо не повинні висвячувати богословів, які не дають доказів, що в майбутньому будуть практикувати щоденну умову молитву. Я вирішив не висвячувати такого богослова». На його думку, однією з головних причин, чому священники залишають священство є те, що занедбали виплекати справжню особисту любов до молитви. І далі він каже: «Коли священник занедбує умову молитву, то він поволі втрачає свідомість надприродного характеру священства, а потім скоро настає відступство».

3. Молитва – джерело благословення і святости. «Я виноградина – каже Христос – а ви галузки. Хто перебуває в мені, а я в нім, той приносить багато плоду» (Ів. 15:5). А св. Пій X, папа римський, навчає: «Між молитвою і святістю існує такий тісний зв'язок, що одна без одної не може встоятися».

В 1979 році у Нью-Йорку помер єп. Фултон Шін, довголітній професор католицького університету в Вашингтоні, знаменитий проповідник, апологет. За свого життя він навернув сотні людей до католицької Церкви. В чому полягав його секрет? В молитві! Він був мужем молитви, і сам каже, що молитвою здобував душі для Бога. В дні своїх єрейських свячень він був зробив дві постанови, а саме, кожної суботи жертвувати св. Літургію в честь Божої Матері за Її опіку для

свого священства й кожного дня відчитувати набоженство Святої години перед св.Тайнами. При кінці свого життя він заявив, що свої постанови вірно зберіг. Який це прегарний приклад для кожного священника!

ІІІ. ПЛЕКАННЯ ДУХУ МОЛИТВИ

Папа Іван Павло ІІ, відвідуючи Мексико, у своїй промові до священників 27 січня 1979 р., сказав: «Плекайте з'єднання з Богом шляхом глибокого внутрішнього життя. Хай це буде вашим першим обов'язком. Не бійтеся, що час посвячений Богові, щось відніме від вашого апостоляту». А 13 квітня 1987 р., в промові до священників: «Наше священство мусить мати зв'язок з молитвою, бути основаним на молитві. Молитва – це наріжний камінь нашого священницького служіння».

Для священників, монахів і монахинь було б замало плакати звичайну молитву. У їхній праці й обов'язках їм потрібний дух молитви.

1. Що таке дух молитви? Це повсякчасна, постійна звичка, настанова душі, коли молитва стає наче нашим диханням, потребою серця, безнастанним об'єднанням з Богом завжди, всюди, в кожній порі дня й ночі. Любов молитви стає для душі частиною її життя. Вона так відчуває її потребу, як риба – воду, як квітка – сонце, легені – повітря.

Відомий автор аскетичних творів, о. К. Марм'юн, що помер в опінії святости, прегарно окреслює духа молитви: «Дух молитви, – пише він – це така габітуальна настанова душі, при якій наше серце в наших трудах і знеохотах, в наших радощах й успіхах підноситься до Христа або до Небесного Отця, як до найліпшого приятеля і найбільше довіреної особи, що скріплює нашу слабкість. Не тільки вранці та ввечері, але завжди наша душа повинна підноситися до Бога».

2. Приклад Ісуса Христа. Ціле Його життя – це життя постійної молитви. Він і нам її доручає: «Треба завжди молитися й ніколи не переставати» (Лк. 19:1).

3. Як набути духа молитви? Набуваємо духа молитви постійною вправою. Через любов і шанування молитви. Через

любов духовного життя і духовних вправ взагалі. Через пам'ять про Божу присутність. Через плекання духа зосередження. Через любов до св. Літургії і св. Причастя.

Тож, нехай молитва і дух молитви буде в наших руках золотим ключем до скарбу Божих ласк, ключем до нашої святости, ключем до любови й пошани нашого священицького чи монашого покликання.

2. СВЯЩЕНИК І ПРЕСВЯТА ЄВХАРИСТІЯ

Одна з найкращих легенд лицарських часів середньовіччя – це легенда про св. Граля, себто про ту чашу, в якій Ісус Христос на Тайній Вечері перемінив вино у Пресвяту Кров, а в яку опісля Йосиф з Ариматеї мав зібрати св. Кров, що виплила з проколеного Христового боку на Голготі. Ця чаша, як розповідає легенда, з бігом віків дісталася у спадок одному побожному еспанському королеві. Він для неї будує окремий замок, замок св. Граля. Своїм сторожам-лицарям св. Граль дарував повне щастя. Щорічно у Велику П'ятницю прилітав голуб з неба і приносив до Граля освячену частичку хліба і це відновляло його силу. Хто поглянув на цю св. частичку, отримував надзвичайну силу й ніколи не старівся. Служіння св. Гралеві уважалося за найбільшу честь і щастя, але сюди були допущені тільки ті лицарі, що відзначалися невинністю, покорою, вірністю і лицарством. Їхнім символом був голуб, що прилітав з неба.

Ця побожна легенда для нас, священиків, є живою дійсністю. Сам Христос покликав нас на сторожів-лицарів не чаші, що Він у ній правив першу Службу Божу, а найсвятішого Таїнства на землі, Пресвятої Євхаристії, Таїнства Тіла і Крови Христової. Відношення священика до цього св. Таїнства унікальне. Він є його завідувачем, він його підтримує в існуванні, він його жертвує під час св. Літургії, ним годує себе й душі. Тож погляньмо на відношення священика до Пресвятої Євхаристії.

I. СВЯТА ЛІТУРГІЯ І СВЯЩЕНИК

Відомий автор аскетичних книжок, отець К. Мармійон каже: «Щоб гідно говорити про цю Жертву, треба б радше бути ангелом, ніж чоловіком. І навіть ангел не був би в силі пояснити всі таємниці престола, бо тільки Бог може зрозуміти повну вартість Жертви Бога».

1. Св. Літургія – найважливіший обов'язок священика. Декрет Другого Ватиканського Собору «Про Літургію» каже: «Проте Літургія є тією вершиною, до якої прямує діяльність Церкви і, одночасно, тим джерелом, звідки випливає вся її сила» (II, § 10).

У декреті «Про пресвітерів» сказано: «Бо в Євхаристії міститься все духовне добро Церкви, тобто сам Христос, наша Пасха і життєдайний хліб» (II, § 5).

Згаданий о. К. Мармійон каже: «Хоч би священик через ціле своє життя нічого іншого не виконував, крім щоденної побожної відправи св. Безкровної Жертви, а навіть хоч би це довершив тільки один раз у житті, то сповнив би діло, яке в ієрархії вартостей є більше від подій, якими захоплюється світ. Бо наслідки кожної св. Літургії тривають через вічність, а вічність є тільки те, що Боже» (*Христос – взір священика*).

2. Св. Літургія – найсвятіша чинність священика. Православний богослов Хом'яков стверджує: «В Літургії знаходиться ціла повнота церковної науки й церковного духу не у звичайних знаках і символах, але у Слові життя і правди з висоти натхнення. Тільки той розуміє Церкву, хто розуміє Літургію».

Св. Літургія – це щось найцінніше і найсвятіше, що має Христова Церква. Вона є осередком цілого католицького богослужіння. Через що священик стає священиком? Через дану йому владу приносити Безкровну Жертву Служби Божої. Цей привілей зарезервований тільки священикові.

Після Другого Ватиканського Собору в Західній Церкві деякі жінки, дивлячись на Церкву не як на Божу, але як на людську установу, починають домагатися, щоб і їх допустити

до св. тайни Священства. Що на це сказати? Вони забувають, що Церква не тільки людська, але й Божа установа, а над Божою установою не можна дискутувати, хто тут і яке має право. Св. тайна Священства – це привілей залежний від Бога, а не право, що його кожний чи кожна може домагатися. І цей привілей дав Христос тільки своїм апостолам і їх наслідникам. Тут основною справою є Божий поклик. Христос не дав влади священства навіть своїй Матері.

Відправа св. Літургії – це найсвятіший обов'язок, який священник має на землі. Св. Іван Евдес каже: «Св. Жертва Служби Божої така священна, що нам треба було б три вічності, щоб її гідно відслужити. Перша вічність – на приготування, друга – на відправу повну любови, і третя – на благодарення».

Митр. Андрій Шептицький про святість Літургії так говорить: «Немає святішого, величавішого та важливішого діяння, ніж страшна Жертва св. Літургії. Коли священник приступає до жертovníка, тоді його чин перевищує у важливості всі діяння людей, що їх історики записують, як важливі історичні події. Навіть найбільші події у світі виглядають мало значними в порівнянні з одною Службою Божою».

Один аскет дуже влучно зауважив: «Ми священники маємо два сходи сонця кожного дня: природний схід сонця, а другий, ще ясніший – це евхаристійний схід сонця Служби Божої».

Святість Літургії вимагає святости священника. Про цю святість св. Іван Золотоуст навчає: «І коли священник призиває Св. Духа і приносить престрашну Жертву, і часто дотикається Господа всіх, то скажи мені, з ким нарівні ми поставимо його? Якої чистоти треба від нього вимагати і якої побожності? Розваж, які повинні бути руки того, хто справує таку службу... А який повинен бути язик, що проголошує такі слова? Від кого повинна бути чистіша і святіша душа, що приймає таку благодать Святого Духа? А в іншому місці він каже: «Ніщо так не гнівить Бога, як недостойне священнослужіння».

Відомий апостол інтронізації Христового Серця в рідинах о. Матео запитує: «Чому в наших критичних часах так мало бачимо святих священників на проповідниці, у спові-

дальниці, в Католицькій Акції? Тому, що нема досить святих священників».

3. Св. Літургія – основа гідности священника. Читаємо в житті св. Франціска з Ассижу, що одного разу, коли люди його вітали в одному селі в Ломбардії, то один чоловік продерся крізь юрбу до нього і, вказуючи на місцевого священника, сказав: «Скажи мені, чоловіче Божий, як цей душпастир може вимагати від нас пошани, коли він явно живе у грісі?». Св. Франціск приступив до священника, клякнув перед ним і поцілував його руки, кажучи: «Не знаю, чи ці руки чисті чи ні, але одне знаю, що вони дотикаються мого Господа, тому я з пошани до Христа віддаю почесть Його заступникові».

Папа Іван Павло II, відвідуючи Францію 1 червня 1980, стрінувся з 90-тисячною групою молоді Парижу на найбільшому стадіоні столиці. Замість промови він вирішив дати відповіді на список 20-х запитань, приготованих для нього. Десяте запитання звучало: «Як ви дивитеся на священника сьогодні?». А на це Папа: «Відповім коротко. Я є папою два роки, єпископом понад 20, однак найважливішою справою для мене завжди залишиться факт, що я священник; факт, що як священник я можу служити Пресвяту Євхаристію кожного дня; що можу відновляти Христову Жертву і в Ньому віддавати все для Небесного Отця: всі речі, світ, людство і себе самого».

II. СВ. ЛІТУРГІЯ – ШКОЛА ЧЕСНОТ І СВЯТОСТИ

Служба Божа – це джерело святости і освячення Церкви, її членів і, передусім, самого священника. Тут виростають святі. Одним словом: Св. Літургія – це прекрасна школа чеснот і святости. Про силу св. Літургії св. Іван Золотоуст каже: «Ця трапеза – це сила для нашої душі, міцність для серця, основа надії, спасіння, світло, життя».

Папа Іван XXIII з нагоди століття смерти французького священника св. Івана Віянея у своїй проповіді від 1-го серпня 1959 року заявив: «Що тільки священник роздумує, прагне і

робить, щоб бути святим, то він мусить свій зір і джерело ласки знаходити в Євхаристійній Жертві, що її приносить... Служба Божа є для священника на все життя найглибшим джерелом його особистої досконалости, а також його душпастирської праці».

Папа Іван Павло II у промові до 400 священників, учасників другого італійського Конгресу Священників у Римі, сказав: «Священик стільки вартує, скільки вартує його євхаристійне життя, особливо ж його св. Літургія. Жоден священник не зможе ніколи в повній мірі здійснити себе як священника, якщо Євхаристія не є центром його життя». Якщо св. Літургія така знаменита школа чеснот і святости, то чого вимагає від нас її побожна відправа? З яким настроєм потрібно кожного дня приступати до св. престола?

1. З глибокою вірою. Пресвята Євхаристія – це найсвятіше Таїнство, що вимагає від нас глибокої віри. В одній церкві в Америці в захристії можна було прочитати в рамках тако звернення до священника: «Священнику Божий, відправляй кожну Службу Божу неначе свою першу, останню й єдину».

В службнику видання Мамонича у Вильні 1617 року є така заввага для священника щодо відправи Служби Божої: «Нехай ерей уважає, що кожне слово з його уст Бог невидимо приймає наче якісь перли. Він має так відправляти очима, руками, побожним стоянням і всією зовнішньою поставою, щоб виявляти свою віру, якою сильно вірить, що на тому престолі знаходиться маєстат Небесного Царя, Судді живих і мертвих, а безліч ангелів Йому поклоняються».

2. З великою любов'ю і готовністю до жертви. Службу Божу називаємо Безкровною Жертвою, жертвою Непорочного Агнця. На св. Літургії центральна Особа – це розп'ятий Христос, і Його жертва є осередком усіх дій, обрядів і символіки. Папа Пій XII у своїй енцикліці про священство каже: «Треба, щоб священник намагався відтворити у своїй душі те, що діється на престолі. Як Христос приносить себе самого в жертву, так і Його служитель повинен принести в жертву себе разом з Ним».

3. З великою покірою. З великим почуттям своєї негідности. Деякі святі, як ось Єфрем Сирійський, Іван Золотоуст, Франціск з Ассижу, у відчутті своєї негідности тікали від священъ і боялися прийняти св. тайну Священства.

Один аскет каже: «З якою настановою й набожністю відправляється Служба Божа, такий священник і такий апостол». Тож нехай св. Літургія стане осередком наших думок, наших сердець і цілого нашого життя. Нехай вона завжди займає перше місце в нашому щоденному житті. Ми повинні докласти усіх зусиль, щоб її не тільки достойно і свято служити, але й поза нею так жити, щоб наше серце було живою чашею для евхаристійного Ісуса.

3. КРИЗА ВІРИ У ХРИСТОВІЙ ЦЕРКВІ

Живемо в незвичайних, особливих історичних часах. На наших очах, наче на екрані відбуваються блискавичні, небувалі й далекосяжні зміни в кожній царині життя. Безнастанно чуємо про різні кризи: про кризу духу, авторитету, родини, виховання, енергії, доляра і т. п. Між усіма кризами найголовніше місце займає також криза віри.

Криза віри заторкує те, що в кожній релігії є основним і необхідним, а саме, її фундамент, бо без віри нема релігії. Віра – це золота нитка, що з'єднує нас з Богом, основою духовного життя, душа кожної чесноти. З віри виростає любов і надія, любов до Бога і до ближнього. Тож погляньмо на всевітню кризу віри, на її причини і на ліки на неї.

І. ВСЕСВІТНЯ КРИЗА ВІРИ

1. Криза віри в кожній релігії. У другій половині нашого століття щораз частіше можна почути зловіще гасло німецького філософа Фрідріха Ніцше: «Бог помер». Релігія, яка довгими тисячоліттями вважалася істотною частиною людського життя, стає пережитком, що вже ніяк не підходить до модерного світогляду людини.

Папа Павло VI у промові до прочан 26 березня 1970 р. сказав: «Сьогоднішні люди вже не мають охоти шукати Бога. Вони за всім шукають, крім Бога. Ми зауважуємо тенденцію Бога виключати, Його ім'я і пам'ять на Нього усувати з усіх ділянок життя: з думки, науки, діяльності і суспільності... "Бог помер – кажуть вони – тож більше не турбуймося Ним". Та Бог не помер, Він тільки втрачений». А на загальній авдієнції 17 січня 1973 р. Папа заявив: «Кажуть, що модерна людина має алергію до релігії. Вона вже не є схильна про Бога думати, Його шукати і до Нього молитися. Вона індіферентна й духовно нечула».

2. Криза віри у протестантських Церквах. Тут повний хаос щодо правд св. віри. Один учить одне, а другий йому це заперечує. Недавно в Єпископальній Церкві в Америці мало що не прийшло до розколу, бо один чільний єпископ почав заперечувати правди св. віри про св. Тройцю, дівицтво Божої Матері і воплощення Божого Сина. А деякі секти намагаються завести чисто людську релігію без огляду на Божі заповіді і правди св. віри. Хочуть такої релігії, що йде назустріч людським пристрастям, як контролю народжень, усунення плоду, гомосексуалізм і т.п. Це так зване християнство без властивої релігії і без Христа. Це модерний гуманізм.

3. Криза віри в Католицькій Церкві. Католицька Церква довгі століття була символом благочестя, вірності Божим заповідям, правдам св. віри та християнської моралі. У другій половині цього століття недуга кризи віри поволі охопила не тільки мирян, але й певну частину духовних осіб, священників, монахів і монахинь. Нам не раз навіть доводиться чути від них їдку критику Церкви, її авторитету, влади, адміністрації і т. п. Про таких апостол Павло говорить: «Мають вигляд благочестя, сили ж його зреклися... Це люди зіпсутого розуму та не випробувані у вірі» (2 Тим. 3:5, 8).

Папа Павло VI у своїм апостольським Напоумленні до єпископів світу від 8 грудня 1970 р. пише: «У наших часах багато вірних відчують себе занепокоєними у своїй вірі через викликання непевностей і сумнівів щодо основних

правд». І до тих основних правд Папа включає Пресвяту Євхаристію, Церкву як інституцію спасіння, священницьке служіння між Божим народом та моральні вимоги щодо нерозривності подружжя.

Криза віри вже спричинила досить велику руїну в Католицькій Церкві. Про це свідчать тисячі священників і монаших осіб, що покинули своє духовне покликання. А ніби «визначні богослови» на перегони ставлять під сумнів Христове Божество, Христове воскресіння, дівицтво Пречистої Діви Марії, повагу св. Письма, установу Церкви і її Богом даний авторитет, Пресвяту Євхаристію. Великий хаос бачимо в жіночих згромадженнях. Деякі Сестри беруть участь у прилюдних протестах проти єпископів, проти Папи і церковних законів. Чи не здійснюються слова ап. Павла, що каже: «Бо прийде час, коли люди не знесуть здорової науки, але за своїми пожаданнями зберуть навколо себе вчителів, щоб уприємнювати собі слух, і від правди відвернуть вухо, а повернуться до байок» (2 Тим. 4:3-4).

Коли зрушити фундамент дому, то впаде ціла будівля, а зрушити фундамент віри, то впаде ціла духовна будівля. Що ж творить основу нашої віри? Божий авторитет, і тільки Божий авторитет! І тому ця основа нашої віри найсильніша й найпевніша у світі. Люди можуть помилятися, але в Бозі виключена всяка помилка.

II. ПРИЧИНИ КРИЗИ ВІРИ

Кожна недуга має свою причину. Які ж причини кризи й упадку віри?

1. **Дух лібералізму.** Другий Ватиканський Собор видав ряд декретів, пристосованих до модерних часів. Правильне застосування тих декретів могло статись основою до віднови Церкви. Та, на жаль, невелика, але рухлива й криклива група мирян і духовних осіб ліберальних поглядів частинно спаралізувала добрі рішення Собору. Ця група не пішла за голосом Церкви, але за духом лібералізму, незгідного ні з духом собо-

ру, ні з наукою святого Євангелія. В деяких католицьких спільнотах зникла священна традиція, що її гаслом було: «Sentire cum Ecclesia» – «Думати так, як Церква думає».

Яку руїну несе з собою дух лібералізму, найкраще можна побачити на прикладі Голляндії. У половині цього сторіччя це була квітуча й ревно вітка Католицької Церкви. Хоча своєю територією невелика, Голляндія в 1967 році мала коло 4100 єпархіяльних священників і 9400 священників-монахів у 34 Чинах, сім тисяч Братів і майже 32 тисячі Сестер-монахинь у 111 чернечих згуртуваннях. Хоча католики Голляндії творять тільки два відсотки католиків світу, то в 1954 році Голляндія мала на закордонних місіях сім тисяч священників, Братів і Сестер. Та дух лібералізму в короткому часі надірвав основи самої Церкви в Голляндії. Він затруїв віру мільйонів, зруйнував дисципліну Церкви й монаших інституцій, знищив католицькі школи, пресу й товариства. На протязі п'яти літ зникли малі семінарії, а великі семінарії дуже змаліли. Задля браку покликань, зачинено багато монаших новіціятів. Недільна участь вірних у св. Літургії, кількістю 70-75% у 1961 р. впала на 20%.

Папа Іван Павло II, відвідуючи Голляндію в 1985 році, замість належної пошани, зазнав прилюдних зневаг. Голляндський кардинал Сімоніс так окреслив голляндську Церкву: «У нас є подвійні християни: віруючі і секуляризовані».

2. Дух матеріалізму й гедонізму. Це одна з найбільших і найгрізніших небезпек для нашої св. віри. Такий погляд розглядає всі справи з точки зору вигоди, приємности, дочасного добра. Тут бачимо явну неморальність, прославляння сексу, мільйони розлучень сотні тисяч нешлюбних дітей, мільйони дітей вбитих у лоні матері; на кожному кроці злочини, вбивства, насилля над жінками, грабежі. Дух матеріалізму несе з собою зворот до практик поганських релігій, до астрології і навіть культу сатани.

Папа Павло VI 24 березня 1971 р. сказав до прочан таке: «Що є першою, вічною, універсальною, модерною спокусою? Це спокуса матеріалізму». Відтак на загальній авдієнції він

додав: «Ми хочемо розпливатися в добробуті... добра їжа, вигідне ліжко, приємна їзда, мила забава, добра платня – це ідеал. А де ж боротьба, героїзм, що дають людині правдиве й найкраще обличчя».

3. Дух надмірного індивідуалізму та особистих свобод. Після епохи державного абсолютизму, фашизму, нацизму, комунізму, де людина як індивід нічого не значила, прийшов вік надмірного індивідуалізму – свободи. Індивід і його свобода стають чимсь сакральним, недоторканим, що вище понад Божі заповіді, понад науку св. Євангелія і закони Церкви. В Америці постійно чути від жінок, навіть і католицьких, гасло: «Свобода вибору», цебто жінка має свободу вирішувати про життя ненародженої дитини: привести її на світ, або знищити. Цю свободу вибору ще 22 січня 1973 р. апробував Верховний Суд Америки. Чи існує на світі абсолютна свобода, щоб людина все робила, чого забажає, без огляду на Божі закони і без огляду на державні і церковні закони та на любов ближнього? Ні, такої свободи нема на цілому світі. Свобода вибору може бути тільки між тим, що однаково добре і тим, що ліпше. Для християнина нема вибору між добром і злом, між Богом і дияволом, між небом і пеклом.

III. ЛІКИ НА КРИЗУ ВІРИ

На кожную недугу є відповідні ліки. Який же найкращий лік на кризу віри?

1. Жива, непохитна віра. Наша св. віра ґрунтується на Божому авторитеті. Господь Бог сама правда і Він не може помилитися ані ввести нас в оману. «Знаю, кому я завірив» – каже апостол Павло (2 Тим. 1:12).

Ми, священики, контактуємо з найсвятішими справами. Ми щоденно на св. Літургії доторкуємося самого Божества. Для скріплення нашої віри ми повинні часто робити акти живої віри в Божу присутність, в Божу любов, в Христа Пресвятої Євхаристії, в опіку Божої Матері. Такою вірою жили і її доручали св. Отці й великі мужі Божі. Св. Іван Золотоуст

каже: «Віра – мати всіх благ, лік на спасіння». «Віра – каже св. Єфрем Сирійський – це початок всякої чесноти». Папа Іван XXIII каже: «Віра – це найкращий скарб моєї душі». Богослов, еп. Фултон Шін: «Ми є сторожами поставленими первосвящеником на мурах Церкви. Чим ми є – тим є Церква, а чим є Церква – тим є світ».

2. Дух молитви. Де жива віра, там також і любов молитви, бо молитва – це джерело віри. Тож можна сказати: Яка молитва – такий священик! До всіх нас каже Христос: «Чувайте й моліться, щоб не ввійшли у спокусу, бо дух бодрий, але тіло немічне» (Мт. 26:41).

3. Любов св. Літургії і св. Таїнств. Св. Літургія – це наша щоденна безпосередня зустріч з Христом. Бельгійський кардинал Мерсіє, який помер в опінії святости, так говорить про любов св. Літургії у священика: «Священик, що зрозумів велич св. Літургії і серйозно старається зробити її центром і Божим джерелом свого священицького життя – гідний того, щоб перед смертю його канонізувати».

Ніколи не сміємо забувати, що ця страшна недуга кризи віри є в силі знищити наше священицьке покликання і навіть спасіння нашої душі. Щодня дякуймо Богові за дар св. віри. Просімо Його ласки, щоб ми у св. вірі зростали, її цинили, нею жили і в ній перейшли до вічності.

П'ятий день

1. ПРО ПЛЕКАННЯ ВНУТРІШНЬОГО ЖИТТЯ

«Гомілетичний і пасторальний журнал», що виходить в Америці, подав цікавий факт. У березні 1983 року розіслано анкету до 18 тисяч осіб, запитання якої стосувалися життя священників. Ось деякі відповіді: «Ми хочемо бачити священників на молитві... Нам потрібні святі священники... Я думаю, що священники повинні свідчити про Ісуса з більшим ентузіазмом... Нам треба вбогих і слухняних священників...».

Архієпископ Йорку Ф. Коген, другий за гідністю в англійській Церкві, в промові до випускників Головної Богословської Семінарії в Нью-Йорку 17 червня 1967 року поставив питання: «Яка найважливіша прикмета християнського міністра – священника?». І дав відповідь: «Особиста святість – ось безумовна вимога до священника».

В Польщі католицький щоденник «Слово повсехне» звернувся був до своїх читачів із запитанням: «Чого очікують вірні від свого душпастиря?». І 90 відсотків читачів дало відповідь: «Хочемо святих священників».

Святости у священника вимагає загал мирян, вимагає Церква і вимагає його ж покликання. Святість має бути першим і головним атрибутом священника. Кожний священник мусить бути глибоко переконаним, що він настільки матиме успіх у своїй душпастирській праці, наскільки найперше сам буде добрим і святим священником та наскільки плекання внутрішнього життя буде в нього на першому місці. Тож, цю дуже важливу справу візьмемо на розважання.

І. В ЧОМУ ПОЛЯГАЄ ВНУТРІШНЄ ЖИТТЯ – АБО ЩО ЦЕ СВЯТІСТЬ?

1. Святість – це Боже життя в нас через освятну ласку. Цю ласку одержуємо вперше у св. Хрищенні, її помножуємо че-

рез участь у св. Тайнах, молитвою і добрими ділами, а втрачену через тяжкий гріх, відзискуємо у св. Сповіді. Освятна ласка – це духовний елемент життя нашої душі. Вона робить нас учасниками Божої природи і Божого життя. Через неї ми діти Божі. Вона дає нам право вступу до неба. Без освятної ласки нема духовного життя, без неї наступає духовна смерть.

2. Святість – життя Ісуса Христа в нашій душі. Святість – це інтимна злука з Христом. Через своє воплочення і відкуплення Ісус Христос став єдиним джерелом надприродного Божого життя. Господь Бог усе чинить через свого Єдиного Сина. Про це багато разів читаємо у св. Євангелію: «Через Нього все сталося, і без Нього нічого не сталося, що сталося» (Ів. 1:4). «Я прийшов, щоб життя мали» (Ів. 10:10). «В Ньому було життя» (Ів. 1:4). «Я є життя» (Ів. 14:6). «Я виноградина, ви – гілки. Хто перебуває в мені, той приносить багато плоду» (Ів. 15:5). Отож, сам Ісус Христос подає нам основний принцип, а саме, що тільки Він один є життям душі.

А висновок з того впливає такий, що хто хоче брати участь у тому житті і його уділяти іншим, той сам мусить бути злучений з Богочоловіком. Він сам каже: «Як вітка не може приносити плоду сама зі себе... так і ви, коли не будете перебувати в мені» (Ів. 15:4).

Нерозуміння чи незнання цього принципу, всяка спроба діяти незалежно від Христа, на власну руку, закінчується як правило повною невдачею або й катастрофою священика. Слова Христові: «Без мене не можете робити нічого» (Ів. 15:6) – завжди актуальні.

Ми, священики, мусимо боятися й уникати модерної ересі, що її кардинал Мермійо називає «ерессю добрих діл, або ерессю акції». В чому ця ересь полягає? В тому, що хтось в активній апостольській праці ставить себе на першому місці, а Христа відсовує на друге, наче не Він є самотнім джерелом життя й ласки; де він приписує Христові другорядну роль, а першорядну собі, своїм талантам, здібностям, спритності, знанню, своїй праці.

«Єресь акції» відкинув найперше св. Пій X, а потім Пій

XII в енцикліці «Про Священство» (23.9.1950). «Ми не можемо здержатись, – каже Папа – щоб не виявити нашого піклування й тривоги за тих, що з причини особливих обставин і часів так поринули у вирі зовнішньої діяльності, що занедбали перший обов'язок священства – свою власну святість».

II. КОНЕЧНІСТЬ ВНУТРІШНЬОГО ЖИТТЯ

Папа Лев XIII у своїй енцикліці з 8 вересня 1899 р. до священників пише: «Пам'ятайте, найдорожчі сини, що незаступна умова правдивої апостольської праці й ревности та запорука успіху – це чеснота і святість життя». А св. Пій X у своїй енцикліці «Про Священство» з 4 серпня 1908 р. заявляє: «Коли священникові бракує святости, то йому всього бракує». Митр. А. Шептицький у посланні «Про достоїнство й обов'язки священників» до студентів богослов'я пише: «Зрозумійте, що народові до спасіння треба ревних і святих священників. Якщо б хтось із вас не мав таким бути, то нехай краще не буде священником».

1. Взаємозалежність внутрішнього життя і зовнішньої діяльності. Між внутрішнім життям і зовнішньою діяльністю існує тісна взаємозалежність. Для кращого розуміння цієї справи, вчителі духовного життя дають таке порівняння: Внутрішнє життя – це серце, зовнішнє – це активне рамено. Серця не видно, та воно найважливіший орган, б'ється день і ніч, і якщо б на хвилинку зупинилося, то наступить смерть. А рамено – це лише інтегральна частина нашого тіла, і воно тільки час від часу активне. Серце, постачаючи кров для рамена, дає йому життя і силу.

2. Правдивий Божий апостолят є наслідком внутрішнього життя. Відомий апостол Христового Серця о. Матео (+ 1960) ставить питання: «Що таке апостол?», – і відповідає: «Апостол – це чаша виповнена вщерть життям Ісуса, а надлишок з неї спливає на душі».

3. Внутрішнє життя – це сіль апостоляту священника. Душпастирська праця виснажує нас духовно й фізично. В ній

часто криються такі небезпеки для нас: знеохота, зневіра, рутина, бунт пристрастей, гордість. Внутрішнє життя дає нам чистоту наміру. Хто живе внутрішнім життям, не буде шукати себе, а тільки Бога. Внутрішнє життя – це джерело успіхів і Божого благословення.

Папа Пій XI в енцикліці «Про гідність священника» від 20 грудня 1935 р. каже: «Щоб ваша праця, з Божого натхнення і помочі, дала бажані й рясні плоди, ви мусите відзначатися святістю життя. Ця головна прикраса священника має таку вартість, що без неї всі добрі прикмети душі не мають майже ніякого значення, а з нею можна довершити дивні діла, хоч би й не було інших дарів у визначному ступені».

Одна духовна засада каже: «Якщо священник є святий, то вірні будуть ревні; якщо священник ревний, то вірні будуть побожні; якщо священник побожний, то вірні будуть принаймні чесні; коли ж священник є тільки чесний, то вірні будуть безбожні, бо духовна генерація є завжди один ступінь менше інтенсивна у своєму житті від тих, що її породили в Христі». Звідси і приповідка: Який парох – такі парафіяни!

Богослов еп. Фултон Шін каже: «Церква в небезпеці, якщо миряни більш духовні від духовенства. Коли пастир лінивий, то вівці голодні; коли він спить, то вони пропадають, а коли він зіпсутий, то вони хворіють».

III. СВЯТІСТЬ – СТАНОВИЙ ОBOB'ЯЗОК СВЯЩЕНИКА

Святість священника необхідна не тільки для успішної душпастирської праці, але це також обов'язок, Богом накладений і вимога Церкви. Закон святости, даний Христом, стосується всіх християн: «Тож будьте досконалі, як Отець ваш небесний досконалий» (Мт. 5:48). А св. Павло до всіх нас кличе: «Це є воля Бога – святість ваша» (1 Сол. 4:3).

Конституція про Церкву Другого Ватиканського Собору закликає всіх до святости: «Тому всі в Церкві чи вони належать до ієрархії, чи до тих, що нею управляють, є покликані до святости» (§ 39).

Коли ж усі християни зобов'язані до святости, то свяще-

ники зобов'язані до неї в особливіший спосіб з огляду на своє священницьке служіння, бо щодня займаються святими справами. В декреті «Про пресвітерів» сказано: «А досягти такої досконалости священники зобов'язані особливим способом, бо наново посвячені Богові в тайні Священства, стають живим знаряддям Христа, вічного священника, щоб могли завжди продовжувати Його чудне діло» (§12).

Папа Павло VI до парохів і великопосних місіонерів у Римі 2 лютого 1970 р. сказав: «Нема замітника духовного життя; його не може і не сміє бракувати особливо нам, що є Господніми посланцями». А до Головних Настоятельок чернечих згуртувань 22 листопада 1969 р. він промовив: «Як священник і монах, так і сестра-монахиня стоять перед страшною дилемою, а саме, бути святим, цілковито і без компромісу і досягнути найвищу міру можливої святости, або зробити з себе посміховисько, карикатуру...». Папа Іван Павло II зауважує: «Церква сьогодні не потребує нових реформаторів. Церква сьогодні потребує нових святих».

Місіонер інтронізації Пресвятого Христового Серця в рідинах, о. Матео, у своїх конференціях для священників якось оповідав, що одного разу приходять до нього молодий священник і каже: «Отче, я потребую вашої поради, бо я дуже знехочений. Я є душпастирем у занедбаній парафії. Протягом п'ятьох років я робив усе можливе, щоб ту парафію відродити і прихилити собі тих людей, однак вислід моєї праці дорівнює нулеві. І можу вас запевнити, що я зробив усе можливе. І це мене якраз дуже болить, бо вкінці мушу признатися до повної невдачі». А тоді о. Матео питає: «Кажете, що ви зробили все можливе?». «Так, Отче». «А чи ви пробували бути святим священником?» – питає далі о. Матео. І коли почув відповідь, що ні, тоді о. Матео продовжує: «Якщо так, то ви ще всього не пробували. Дорогий Отче, не починайте другорядними справами, як товариства, процесії, забави і т. п., починайте від основних справ, від престоло. На престолі є кивот, а в ньому дароносиця, в якій перебуває Ісус, євхаристійна Жертва. Ви мусите бути тим живим престолом, тим св. кивотом,

цією дароносицею – другим Христом, святим священником. Найперше починайте від цього апостоляту, а тоді одного дня, а може це буде аж у небі, ви зрозумієте, як вірним є Господь».

Щось найкращого, що має Христова Церква – це святі священники, бо через них спливає Христова святість на всіх вірних Церкви. Хай цей зворушливий приклад всім нам пригадає на святий обов'язок бути святими священниками.

2. КУЛЬТ БОЖОЇ МАТЕРІ У СХІДНІЙ ЛІТУРГІЇ

В 1948 році на вернувся до католицької Церкви відомий в Америці психолог, автор багатьох книжок, колишній священник-езуїт, Бойд Барретт. Він був членом Єзуїтського ордену протягом 20 років, потім виступив із закону, а згодом задля своїх писань покинув також Церкву. Двадцять років пізніше знову повертається до католицької Церкви, але як звичайний мирянин. Свої переживання поза Церквою він описує в книжці «Пастирі на хибній дорозі». Тут він докладно описує своє життя, свою тугу за Церквою та своє навернення. Він заявляє, що головну роль в його наверненні мала Пречиста Діва Марія. «Маючи на увазі – каже він – усе, що я зробив чи сказав, то все ж таки моя Мати Марія постійно пам'ятала про мене, неначе про свою померлу дитину. Я втік від Неї, та Вона чекала й молилася за мене до свого Божого Сина. Хоч грішний, то однак я ніколи не перестав бути її улюбленою дитиною. І нарешті Її любов перемогла».

Відбуваючи ці благодатні дні духовної обнови, маємо добру волю оновитися у вірі, жертві й любові до свого покликання. Один з найбільш успішних засобів до цієї обнови – почитання Пречистої Діви Марії. Основою і джерелом нашого культу має бути наша Східна Літургія, себто, наше церковне правило включно із Безкровною Жертвою Служби Божої. Наша Східна Літургія наскрізь Марійська. В ній міститься невичерпне джерело і глибина Її культу, прослави,

почести, довір'я, дитячої любови. Тож метою цієї конференції буде культ Божої Матері у Східній Літургії.

І. КУЛЬТ БОЖОЇ МАТЕРІ – ЗНАМЕННА РИСА СХІДНОЇ ЦЕРКВИ

Цей культ виріс і розвинувся в культі Христа. Він нерозлучний від культу Христа. Нема Марії без Христа, і нема Христа без Марії.

1. Цей культ **предавній**. Східна Церква – це колиска культу Богоматері. Їїго апостоли – це перші Отці Церкви. Муч. Юстин (+ 165), Іринеї (+ 202), Тертуліян (+ 210) називають Її другою Євою. Церковний письменник Оріген мабуть перший дав Її титул «Богородиця». Єфрем Сирійський (+ к. 373) в Її честь уклав 50 гимнів. Епіфан Кипрський (+ 403) називає Її «Вседівою». В пізніших віках виступили нові ревні шанувальники Пресвятої Богородиці. Між ними Роман Сладкопівець (+540), Іван Дамаскин (+ 749), Косма Маюмський (+ 787) і Андрій Критський (+ 740).

Священик і князь Максиміліян Саксонський, професор богослов'я у Фрайбургу, Швайцарія, визначний знавець Східної Церкви, пише про культ Божої Матері таке: «Передусім культ Богородиці є дуже знаменною рисою Східних Літургій. Вони мають особливіший Марійський характер, і то багато більше, як Західні Літургії. Наука про Євхаристію і Марійська наука – це дві точки, що дуже ясніють у цих Літургіях. Культ Пречистої Діви Марії на Сході **предавній**. Всі великі свята Божої Матері мають свій початок на Сході, і тому Марійський культ перейшов у кість і кров усіх східних». (*Виклади про св. Літургії*).

2. Цей культ – **глибоко догматичний**. Культ Пречистої Діви Марії підкреслює великі догматичні правди, а саме, вочленення, відкуплення, Її дівицтво, Її гідність і роль у відкупленні. Основу цього культу творить догма про Богоматеринство, що її окреслив Вселенський Собор у Єфесі 431 року, та догма, що Вона Вседіва, окреслена на Вселенському Соборі у Трулі

691 року. «Ім'я Богоматері – каже св. Іван Дамаскин – замикає в собі цілу історію діла Божого спасіння у світі».

Увесь догматичний культ Пресвятої Богородиці коротко і змістовно охоплює молитва: «Богородице Діво, радуйся, благодатна Маріє, Господь з Тобою. Благословенна Ти між жінками і благословенний плід утроби Твоєї, бо Ти породила Христа Спаса, Ізбавителя душ наших».

3. Цей культ – улюблений. Він улюблений всіма Отцями Східної та Західної Церков, всіма святими всіх часів, всіма вірними і зокрема народом. Вищезгаданий о. Максиміліян каже: «Східні так зжилися з культом Богоматері, що того, хто Її не почитає, вважають просто за безбожника і нехристиянина. А перше місце поміж усіма Літургіями щодо культу Богородиці займає грецька Літургія... Від греків багато народів, а серед них слов'яни, передусім українці, перейняли цю любов до Божої Матері».

«Любов і почитання Пречистої Діви Марії – відзначає православний богослов С. Булгаков – це душа східної побожності, її серце. Це те, що зігриває і оживляє її тіло. Віра в Христа, що не включає в собі Його народження від Діви та почитання Його Матері, є іншою вірою, християнством, відмінним від того, що його визнає Східна Церква».

Виявом тієї особливої любові до Божої Матері є доречні і дуже численні назви в Її честь у наших богослужбах і особливо в Службі Божій. На св. Літургії, по освяченні хліба й вина, священник молиться: «Особливо за пресвяту, пречисту, преблагословенну, славну Владичицю нашу Богородицю і приснодіву Марію». Тут згадано аж сім титулів Пресвятої Богородиці. І вони повторюються також при кінці кожної ектенії під час Служби Божої і взагалі цілого нашого церковного правила.

Глибокий культ Пречистої Діви Марії – це світла традиція нашого народу, що тягнеться золотою ниткою від самих початків християнської віри в Україні аж до сьогодні, одна з найкращих прикмет духу нашого народу.

II. ДУХ СХІДНОЇ ЛІТУРГІЇ – НАСКРІЗЬ МАРІЙСЬКИЙ

Култ Богоматері у Східній Церкві поволі перейшов і до Літургії, що ціла ним просякнена.

1. Цей култ – душа східної Літургії. В цілому церковному правилі нашої Церкви цей култ виступає у різній формі і виді, як гимн, молитви, богородичні, стихири, канони, світильні, сідальні. Скільки у Східній Церкві Марійських свят, що своєю службою прославляють різні чесноти й привілеї Богоматері. А що сказати про акафіст у честь Божої Матері? Він подає все Марійське богослов'я Східної Церкви. «Акафістовий гимн – каже о. Максиміліян – належить до найславніших поезій не тільки грецького, але й всього світу».

2. Основа літургійного культу. Головну основу цього культу творять три великі привілеї Божої Матері: Вона Богородиця, Вседіва й Заступниця. Ці привілеї підкреслюють Її гідність, роль у відкупленні і Її роль тепер у небі.

а) *Вона Богородиця – Теотокос.* Цей привілей є понад усі привілеї. Це джерело усіх Її привілеїв і титулів, відзначень і ласк. І цей Її титул у наших богослуженнях стоїть на першому місці. Східна Церква від апостольських часів вживає: «Пресвята Богородице, спаси нас!».

б) *Вона – Вседіва.* Вона Мати, але і теж Діва – перед різдвом, у різдві і після різдва. У богородичнім тропарі першого часу наша Церква так Її славить: «Як нам називати Тебе, Благодатна? Небом? – Ти бо випромінила Сонце Правди. Раєм? – Ти бо виростила нам Квіт нетління. Дівочо? – Ти бо зосталася нетлінна. Чистою Матір'ю? – Ти бо носила у святих обіймах твоїх Сина, всіх Бога. Його ж моли, щоб спас душі наші».

в) *Вона – Заступниця, Покровителька.* Вона і в небі опікується нами і заступається за нас. Маємо багато богородичних, гимнів, стихир, кондаків, пісень. Про глибину нашого довір'я до Божої Матері добре свідчить кондак 6-тої пісні канону на Малому Повечір'ю: «Не маємо іншої допомоги, не маємо іншої надії, крім Тебе, Пречиста Діво. Ти нам допоможи, на Тебе надіємося і Тобою хвалимось, бо ми Твої слуги, щоб ми

не посоромилися». В кінцевій довшій молитві на Малому Повечір'ю ми кличемо до нашої небесної Заступниці: «Нескверна, непорочна, нетлінна, Пречиста Діво... Ти безнадійних єдина надія і допомога переможених, готове заступництво тим, що до Тебе прибігають і всіх християн прибіжище... Будь при нас, як милостива й милосердна й людинолюбна, завжди і в теперішньому житті, тепла заступниця і помічниця..., а в час відходу зберігай нашу окаянну душу...».

III. ВИСНОВКИ

Культ Пресвятої Богородиці – це прецінний скарб і спадщина нашої Східної Церкви й нашого народу. Ми, священики, монахи й монахині, маємо бути апостолами цього культу. А наш культ маємо черпати з нашого церковного правила і нашої Служби Божої. Ми маємо обов'язок перед Пресвятою Богородицею:

1. *Щиро любити.* Коли Її гідність перша після Бога, то Її належить також перша любов після Нього, щира, дитяча, повсякчасна. Ми зобов'язані культ Божої Матері плекати, любити, цінити, ним жити і ним кріпитися.

2. *Ревно наслідувати.* Наслідувати Її чесноти, прикмети і життя – це найкращий вияв нашої любови до Неї. В той спосіб ми стаємось подібними до Неї.

3. *До Неї прибігати.* Вона може і хоче нам допомогати і робить це в кожній справі нашої душі, нашого життя.

4. *Бути апостолом Її культу.* Своєю молитвою, жертвою, словом, працею, прикладом. Того вимагає любов до Неї.

Ніколи не забуваймо про те, що постійне, щире, ревне, повне любови почитання нашої Небесної Матері, запевнить нам наше вічне спасіння. Всі Отці Церкви однозгідно навчають, що дитина Марії не загине.

3. ПРО ВИТРИВАННЯ В ДОБРИМ

У березні 1974 року часописи цілого світу подали сенсаційну новину, а саме, що офіцер японської армії, Гіроо Онода, майже 30 років після Другої світової війни переховувався у пралісах Філіпін і не хотів здатися, тому що мав приказ стояти на фронті й ніколи не здаватися. Його велике почуття обов'язку і героїчна вірність своїй батьківщині викликали подив його власного народу і цілого світу. Коли він повернувся до Японії, великі маси вітали його як героя.

Як він став героєм? За які героїські діла? Раз склавши присягу вірності й послуху, він хотів залишитися вірним своїй присязі до кінця. Він здався щойно тоді, коли до нього приїхав його командуючий генерал, і на його руки він склав свій офіцерський меч – символ вірності й честі. Він за всяку ціну хотів виконати свій обов'язок сумлінно, мужньо, витривало, навіть з найбільшою жертвою. А та жертва була прямо надлюдська, бо прийшлося жити 30 років у джунглях – де голод, холод, спека, небезпека, нужда, та постійне переслідування. Його мати, вітаючи його, сказала: «Мій сину, я горджуся тобою, що ти вірно сповнив свій обов'язок».

Дні нашої духовної обнови добігають до кінця. Година особливої Божої ласки проминула, а тепер черга на витривалість і вірність нашим постановам. Витривалість у доброму – це для нас справа життя і смерті, дочасності і вічності. В книзі Об'явлення читаємо: «Будь вірний аж до смерті і дам тобі вінець життя» (Об'яв. 2:10).

І. СПОНУКИ ДО ВИТРИВАЛОСТІ

До витривання в добрім маємо сильні спонуки, які нас захочують і переконують, що ми мусимо, можемо й повинні бути повсякчасно у Христовій службі. Отож, найперше, ми мусимо бути витривалими.

1. Вічні правди завжди актуальні. Ті великі і святі правди, що під час реколекцій зворушували нашу душу і надалі зали-

шаються тими самими, незмінними й актуальними. Бог є і залишиться завжди той самий і завжди гідний тієї самої служби. Смерть, як це було, і надалі може прийти кожної хвилини. Пекло ніколи не перестане бути пеклом. Гріх завжди є і буде найбільшим нещастям душі. Коли Христос учора заслуговував на те, щоб Його любити, Йому служити і Його наслідувати, так і завтра й повіки Він буде на те заслуговувати. «Ісус Христос учора й сьогодні – той самий навіки» – каже апостол Павло (Євр. 13:10). І хоч би ми змінилися, однак ці правди залишаться незмінними, бо вони завжди актуальні і наш погляд на них мусить бути поважний і серйозний. Духовне життя відпочинку не знає.

2. Без витривалості немає святости, немає спасіння. Святість, спасіння – це плід витривалості. Лиш витривалість народжує святі і геройські душі. Нема нікого, хто став святим, а не був витривалий. Сам Христос каже: «Хто витриває до кінця, той спасеться» (Мт. 10:22).

Відомий американський конвертит до Католицької Церкви, Тома Мертон, після свого навернення вступив до Чину Отців Трапистів в Гетсемані, в штаті Кентакі. У своїх спогадах він говорить, що при вступленні до монастиря сповідник дав йому таку заохоту: «Хто знає, скільки душ залежить від твого витривання в цьому монастирі. Може Бог так зарядив, що багато є таких на світі, що будуть спасенні тільки через твою вірність своєму покликанню. Ти мусиш пам'ятати про них, коли на тебе прийдуть спокуси проти покликання, а вони певно прийдуть. Пам'ятай про всі ці душі на світі. Деякі з них ти знаєш, а деяких ніколи не будеш знати аж до зустрічі з ними в небі».

3. Без витривалості марна праця нашого життя. Ми вже стільки літ праці й труду вклали в наше духовне життя. Стільки років молитви, праці, жертви. Без витривалості все те може легко піти слідами блудного сина і прогайнуватися весь доробок духовного життя.

4. Велика відповідальність за змарновані ласки. «Кому повірено багато, – каже Христос – від того більше зажа-

дають» (Лк. 12:48). Ми священники дістали найбільше, – аж п'ять таланів. Прийде день, коли і ми почуємо страшні слова: «Дай звіт про твое управління» (Лк. 16:2).

II. ЗАСОБИ ДЛЯ ВИТРИВАЛОСТІ

Ми не лише мусимо, але й можемо витривати в добрім, бо до того маємо всі можливі засоби, людські і Божі. Ніхто з мирян не має стільки засобів і ласк до витривання в доброму, як духовні особи. Ми перебуваємо біля джерела всіх ласк.

1. Вірність духовним вправам і обов'язкам. Що нас найкраще підтримує і кріпить у витривалості? Наші духовні справи: як молитва, розважання, церковне правило, св. Літургія. Вони для нашої душі є тим, чим повітря для легенів, соки для дерева, вода для риби. Упадок духовної особи починається від занедбання духовних вправ. Де вірність духовним вправам, там також вірність своїм становим обов'язкам. Духовні справи виробляють у нас сумлінність, почуття відповідальності й обов'язку.

2. Не на себе – на Бога вповати. Нам треба плекати теоцентризм, а не егоцентризм. Ми часто забагато надіємося на себе і на свої сили, тому в нас стільки упадків й неуспіхів. Забуваємо про Христові слова: «Без мене нічого чинити не можете» (Ів. 15:5). «Я можу все в тому, хто укріплює мене» (Фил. 4:13).

3. Цінити своє покликання. Це найкраще і найбільш величне покликання на світі дане нам Богом. Під час війни горстку вояків звідусіль оточив ворог в одному домі. Вони б'ються до останнього. Коли здобуто дім, то ворожий офіцер питає тяжко раненого командира: «Ви бачили нашу перевагу, чому відразу не здалися? А цей, останками сил, вказуючи рукою на хрестик, що мав на своїх грудях, прошептав: «Хто носить цю відзнаку, ніколи не здається». І ми Божі воїни-борці і на наших грудях є невидима печать тайни Священства або відзнака монаших обітів. Тож і ми під час тяжких хвиль життя кажімо собі: «Хто носить цю відзнаку, ніколи не здається».

4. Почитати Пречисту Діву Марію. Ревне почитання і любов до Пресвятої Богоматері – це найкраща запорука витривалості в покликанні і Божій ласці аж до смерті.

III. КОРИСТИ ВИТРИВАЛОСТИ

Ми не лиш мусимо й можемо, але й повинні бути витривалими задля великих користей. Які ж це користі?

1. Внутрішнє задоволення. Бути витривалим і вірним ласці Божій означає радіти великим внутрішнім спокоєм, бути постійно в злуці з Богом, служити святій справі. Для душ вірних і великодушних Бог є вірний і великодушний.

2. Повна надія на досмертну витривалість. Витривання в добрім – це найбільша ласка, бо рішає про нашу вічність. Вірність Богові через ціле життя неначе зобов'язує Бога, щоб дав нам ласку витривання в доброму. Отож, витривалість – це найкраще забезпечення в Бога на щасливий перехід до вічності.

3. Вічна нагорода в небі. Вічна нагорода святих – це заплата за їхню витривалість у службі Богові на землі. Чи ж не оплачується нам коротку службу життя віддати Богові за вічне щастя? Яка щаслива заміна!

Отже, що посіємо, те й пожнемо. Ступінь нашого щастя в небі залежить від нашої вірності Богові на землі. Служачи Богові, ми тим самим працюємо для свого вічного щастя.

Один будівничий довгі роки працював для багатої корпорації. Одного разу дали йому план дому й доручили йому збудувати його з найліпшого матеріялу і в найкращій ділянці міста. Будуючи цей дім, архітектор думав собі: «Чому давати найкращий матеріял у тих частинах дому, що їх назовні не видно?». Що ж він робить? В тих місцях, що їх назовні не видно, він дає гірший матеріял, а різницю грошей затримує для себе. Після закінчення будови корпорація з тієї нагоди справляє великий бенкет. Під час бенкету директор корпорації має похвальне слово в честь будівничого, а потім дає йому ключі до новозбудованого дому й каже: «Ми вам даруємо цей дім, як нагороду за вашу вірну й довголітню службу».

Можемо уявити собі, як тоді почувався будівничий. Якщо б він був знав, що той дім буде для себе, то напевно був би кожную частину будував з найкращого матеріялу. Своїм служінням Богові тут на землі, ми будуємо собі наш дім у вічності. Від нас тепер залежить, як він колись буде виглядати.

Відомий у Німеччині провідник реколекцій, священник Гунтер на закінчення реколекцій для заохоти до витривалості в доброму, навів своїм слухачам такий приклад:

В лісі стояла церковця, де відправа бувала раз на рік, в празник храму. Перед відправою старший брат виходив на вежу церкви і дзвонив, щоб скликати людей на Службу Божу. А тому, що протягом цілого року ніхто не заходив до тієї вежі, то там загнилися лилики, горобці, сови, ворони і всяке інше небесне птаство. На голос дзвону всі ті церковні квартиранти зі страхом втікали аж пір'я губили. По відправі люди розходилися і знову ставало тихо в церковці. Під вечір все те птаство несміло, поволі, обережно знову верталось на свої місця. І коли наступала ніч, уже все було по-старому.

Наша душа неначе та церковця; у ній під час реколекцій відбулася святочна відправа. На голос дзвону наших розважань, багато непрошених гостей повтікало з нашої душі. Нашим обов'язком від тепер подбати, щоб вони вже ніколи до нашої душі не повернулися. «Реколекції – каже о. Фабер – це Бог зі своєю ласкою і душа зі своїми постановами».

У щирій молитві подякуймо Христові за всі ласки під час реколекцій, і заявімо Йому свою витривалу, досмертну вірність і любов. Просімо й нашу небесну Матір, щоб Вона завжди була на сторожі нашої вірності і любови до Христа, щоб ми після завершення вірної і витривалої служби могли колись на смертній постелі повторити зі св. апостолом Павлом: «Я боровся доброю борнею, скінчив біг – віру зберіг. Тепер же приготований мені вінок справедливости, що його дасть мені того дня Господь, справедливий Суддя» (2 Тим. 4:7-8).

ДРУГА СЕРІЯ

- Перший день:*
1. Потреба й користі з реколекцій
  2. Про два прапори
  3. Важливість спасіння душі
- Другий день:*
1. Про суд після смерти
  2. Значення віри для нашого життя
  3. Віра в історії українського народу
- Третій день:*
1. Духовість Східної Церкви
  2. Рутиня в духовному житті
  3. Про формування нашої волі
- 4-тий день:*
1. Про сумління і сумлінність
  2. Про любов нашого обряду
  3. Про терпіння – хрест
- П'ятий день:*
1. Про обов'язок молитви за померлих
  2. Про покликання на служіння Богові
  3. Через Марію до Ісуса

ДРУГА СЕРІЯ

Перший день

1. ПОТРЕБА Й КОРИСТІ РЕКОЛЕКЦІЙ

«Прийдіть до мене всі втомлені й обтяжені і я облегу вас» (Мт. 11:28).

Так кликав колись Христос, так кличе Він і сьогодні зі святих кивотів. Він лікував колись душевні й тілесні рани, Він оздоровлює і сьогодні. Бо Він, як каже апостол Павло: «Учора й сьогодні – той самий навіки» (Євр. 13:7). Тільки Він один у силі відсвіжити тих, що втомлені; зняти тягар з плечей тим, що обтяжені.

Можливо й ми втомлені життям, працею, обов'язками, боротьбою, обтяжені гріхами, недосконалостями йдемо до Христа, щоб Він нас заспокоїв. Ми йдемо до Христа, як спраженні йдуть до свіжого джерела, щоб зачерпнути цілющої, живої води ласки. Сам Христос нас взиває: «Хто має спрагу, хай прийде до мене і п'є» (Ів. 7:37). Ми йдемо до Христа як до Лікаря, щобвилікував наші душевні рани; як до Вчителя, щоб від Нього навчитись Його Божих чеснот; як до доброго Пастиря, щоб протягом кількох днів спочити біля Його Божого Серця. Йдемо до Христа, бо Він «дорога, правда й життя» (Ів. 14:6). Тож для кращого настрою духа у вступному розважанні візьмемо під увагу три речі: Ми мусимо, хочемо, можемо добре провести наші духовні вправи:

I. МУСИМО – ПОТРЕБА РЕКОЛЕКЦІЙ

В щоденному житті все час від часу потребує оновлення. Вона потрібна і в духовному житті, бо порох буденності

покриває найкращі ідеали. Наші сили поволі вичерпуються і приходять втома. Ані в природнім, ані в надприроднім житті нема «*regretuum mobile*». Обнова, відсвіження передусім конечні у нашій зовнішній апостольській праці. Тут легко можна втратити з очей надприродну мету, легко занехати власне спасіння. Духовні засади поволі вивітрюють; непомітно вкрадається остиглість, оживають пристрасті. І саме серед того настрою приходять реколекції. Світ і рух наших зовнішніх занять замовкають, ми наче наближаємося до вічності, а вічність до нас. У приставанні з Богом наша ревність оживає, наша вічна мета стає ясною, пізнаємо Божу волю, вчимося цінити молитву й духовне життя. На престолі нашого серця наново оживає вічне світло Божої любови. А коли хтось не відчував би потреби обнови, то це був би знак, що він її найбільше потребує.

Може наших реколекцій вимагають особливіші обставини: наша праця, обов'язки, уряд, труднощі, духовна небезпека. Христос всі важливіші події починав молитвою: прилюдний виступ, вибір апостолів, переображення перед своїми страстями. Реколекції – це нагромадження духовного капіталу на цілий рік. Тому вони конечні для кожної духовної особи.

II. ХОЧЕМО – КОРИСТІ РЕКОЛЕКЦІЙ

1. Ми стало багато працюємо для інших. Тож годиться, хоч кілька днів присвятити для своєї душі. Деколи ми так зайняті як апостоли, що не мали часу на відпочинок, а їм сам Христос казав трохи відпочити (Мк. 6:31). Реколекції – це наші духовні вакації. Ми також маємо обов'язки щодо нас самих, нашого тіла й душі.

2. Реколекції – це особливе перебування з Богом. Що може бути кращого для духовної особи, як приставати з Богом, з Ним говорити, про Нього думати, Ним жити? Він через цілу вічність буде предметом нашої контемпляції. Наше серце ніде не повинно так добре почуватися, як при

Бозі, а якщо це не так, то це явний знак, що серце наше хворе на дух світу. Псалмопівець каже: «Кого, крім Тебе, мав я на небі? І коли я з Тобою, нічого на землі не хочу... Бог – скеля мого серця і повіки моя доля» (Пс. 73: 25-26).

3. Хочемо їх відбувати з огляду на наше минуле. Ми вже пройшли добрий шмат дороги нашого життя. Яке воно було дотепер? Що каже наше сумління? Було наше минуле добре, чи лихе? За добре треба Богові подякувати, а лихе ще можна направити. Ще не запізно. «Ось тепер – час сприятливий, ось тепер – день спасіння», – каже апостол Павло (2 Кор. 6:2).

На реколекціях Господь Бог наче кладе нам у руки книгу заборгувань нашого життя. Можемо в ній багато викреслити чи виправити. Яке щастя і ласка мати можливість почати нове життя, лише треба захотіти.

4. З огляду на наше майбутнє. Що воно нам принесе? Довге життя, чи скорий кінець? До всіх кличе Христос: «Чувайте, отже, бо не знаєте ні дня, ні години» (Мт. 25:13). Може чекають нас великі труднощі, випробування, терпіння, спокуси? Треба бути готовим на все. Реколекції – це найкраще приготування до смерті.

5. Реколекції – це велика ласка для нас. Це правдива Ветезда – овеча купіль, де лікуються рани душі й тіла. Для багатьох реколекції були немов дорогою до Дамаску. Їм наче луска спала з очей і вони враз із апостолом Павлом кликали: «Господи, що хочеш, щоб я чинив?» (Діян. 22:10). Самарянка мала лиш одну розмову з Христом, а які великі були наслідки! Іван і Андрій побули з Христом тільки половину дня і що сталося з ними? – Вони стали Святими й Апостолами!

6. Реколекції – велика ласка через нас для інших. Маємо статися святим знаряддям у Божих руках до спасіння й освячення інших. Латинське прислів'я каже: «Nemo dat, quod non habet» – «Не можна дати того, чого не маємо».

III. МИ МОЖЕМО ЇХ РОБИТИ

Наші реколекції можемо робити з великим успіхом, бо маємо все, що потрібне: час, самоту, місце, спокій, Божу ласку. А чого тоді треба з нашої сторони?

1. **Духу молитви і зосередження.** Господь Бог найкраще говорить до душі не серед галасу й розсіяння, але серед тиші і скуплення. Св. Іван Ліствичник каже: «Замкни двері твоєї келії для твого тіла, двері твого язика для бесіди, а внутрішні двері для духів... Самота – це безнастанне богочитання і чекання на Бога» (*Слово 27*).

2. **Великодушности – широкого серця.** Нам потреба доброї, рішучої волі, щоб з наших днів обнови якнайбільше скористати; бути свідомим відповідальности за ласку реколекцій.

Одного разу визначні мужі запитали американського державного мужа Даниїла Вебстера, яка головна думка-мотив його праці. Він відповів: «Найбільша думка, що дає сенс моему життю – це думка про мою відповідальність перед Богом. Вона великим тягарем налягає на мене, скільки разів я про неї думаю».

3. **Реколекції – цінити і робити їх серйозно.** Якщо б Господь Бог нам через ангела об'явив, що це вже наші останні реколекції, від яких залежить наша вічність, то як би ми їх робили? Біймося засуду лінивого слуги: «А нікчемного слугу того вкиньте в темряву кромішню. Там буде плач і скрегіт зубів» (Мт. 27:30).

Нам треба так робити наші реколекції, щоб на смертній постелі ми могли зі спокійним сумлінням сказати: «Слава Богу за те, що сталося перед реколекціями, відбутими минулого року. Я можу бути спокійний, бо на них я поладнав своє минуле з Богом, і відтоді почав нове життя і жив ним у Христі Ісусі».

2. ПРО ДВА ПРАПОРИ

Після Першої світової війни група артистів в Австрії з великим успіхом давала релігійні драми. Тисячна драма відбулася на площі перед ратушею у Відні. Ця ювілейна гра в драматичний спосіб представляє завзяту боротьбу сатани проти Бога. Драма починається зборами найвищої ради пекла, де на троні сидить диявол. Довкола стола засіли його співробітники: гордість, захланність, неморальність, гнів й інші. Рада ухвалює таку резолюцію: «Остання година Бога вже вибила. Ми скидаємо з трону Бога». Та в тім входить Божий післанець і каже до сатани: «Чи ти думаєш, що ти вже здобув перемогу? Поглянь, як багато ще людей любить Бога і Йому служить!». На те з кпинами відповідає злий дух: «Надармо, надармо, вже все належить до мене: театр, банки, преса – все служить мені».

Ось так починається драма. А глядачі, затамувавши подих слідкують за драмою, і питають себе: «Хто врешті переможе? Чи Бог буде тріумфувати?». Коли п'єса добігає до кінця, то на обличчях усіх присутніх видно почуття вдовolenня і спокою. Бог переміг! В останньому моменті всі Божі вороги один по одному у великому пригнобленні визнають Бога. «Бог живе і є переможцем» – це кінцева наука драми.

І. БОРОТЬБА ДВОХ ПРАПОРІВ

Ця боротьба «двох прапорів», змагання між Богом і дияволом, між чеснотою і гріхом, між добром і злом – давня як світ. «Два прапори» – це не фантазія, а жива дійсність. І ми є учасниками тієї боротьби.

1. **Прапор диявола.** Диявол – це упалий ангел, відвічний бунтівник проти Бога; ворог Бога і людей. Він символ усього, що гидке, погане, підле. Він батько брехні, що звів прародичів, а відтак безліч душ. «Будьте тверезі і чувайте! – каже апостол Петро – противник ваш диявол, ходить навколо вас, як лев ревучий, шукаючи, кого б пожерти» (1 Пет. 5:8).

Диявол не може стерпіти, щоб ми зайняли в небі те місце, що його він втратив. Його сіті закинені по цілому світі. Його помічники по цілій земній кулі. А яка його заплата? Докори сумління, розчарування, несмак до життя, а по смерті вічні муки в пеклі.

2. Прапор Христа. Він – Син Божий, наш Цар і Господь. Він з любови до нас покинув небо, жив на землі, терпів і вмер за нас на хресті. З любови до нас залишився у Пресв. Тайні Євхаристії. Він здобуває людські душі любов'ю, жертвою, покорою і правдою. Це Його зброя і зброя Його Церкви. Христові засади – тверді і вимагають жертви, але нагорода за них вічне щастя в небі.

II. ДВА ПРАПОРІ І СЬОГОДНІШНІЙ СВІТ

Хоч Христос на Голготі переміг диявола, але боротьба триває далі. Прапор злого духа ще не цілком зломаний. Христос заповідає боротьбу, але й перемогу: «У світі страждатимете. Та бадьортеся! Я подолав світ» (Ів. 16:33). «Тож і я тобі заявляю, що ти Петро (скеля), і що я на тій скелі збудую мою Церкву і що пекельні ворота її не подолають» (Мт. 16:18). Пшениця й кукіль будуть до кінця світу.

Ми є свідками тієї явної і прихованої боротьби двох прапорів. Полем тієї боротьби є одиниці, родини, народи, школа, парламенти, преса, телевізія, релігія, монаші доми. Скільки то душ, навіть духовних, дається звести приманою диявола. Папа Пій XII каже: «Як багато людей уважають гріх тільки за «слабість», а з тої слабости врешті роблять «чесноту». Заперечують те, що справедливо мусіли б признати. Як багато на місце Бога ставлять своїх божків».

Відомий німецький педагог Фр. В. Ферстер каже: «Якщо б диявол не говорив мовою ангелів, коли наміряє сповнити своє найбільш диявольське діло, то він не мав би половини свого успіху. Ми сьогодні живемо в таких часах, де дуже часто мораль іде на службу найбільшій неморальности, порядок

у службі непорядку, організація у службі дезорганізації, християнин на службі антихриста». А філософ Т. Пеш каже: «Гріх починається там, де починається свобода... Кожне людське серце – це заїзний дім, гостинниця. Чесноти в цьому домі тільки подорожниками, а пристрасті – сталими гістьми, котрі не тільки, що не платять, але ще домагаються платні». Богослов і проповідник єпископ Ф. Шін пише: «Кожна особа позбувається своєї свободи: одні віддають свою свободу публічній opinii, інші стають невільникми своїх пристрастей, а ще інші віддають свою свободу диктаторам або державі, і врешті дехто віддає свою свободу Богові». А кому ми віддали свою свободу?

ІІІ. ДВА ПРАПОРІ І ЛЮДСЬКА ДУША

Тут зустрічаємо новий таємничий світ і нове поле невидимої завзятої боротьби, де вічно змагаються між собою прапор Христа і прапор диявола. Набагато легше перемагати інших, ніж себе самого. Можна вміти панувати над іншими та не вміти бути паном себе самого. В нашій душі йде вічне змагання між матерією і духом, між почуттями й розумом, між природою і ласкою. Це ми досвідчаємо на собі кожного дня. Апостол Павло каже: «Я бачу інший закон у моїх членах, який воює проти закону мого розуму і підневолює мене законові гріха, що в моїх членах» (Рим. 7:23). А св. Василій Великий навчає: «Наш ворог – світ, мов скажений пес, ходить та шукає, кого б пожерти». Св. Григорій Богослов скаржиться: «Одне наказує мені тіло, друге – заповідь, одне – Бог, друге заздрісник, одне час – друге вічність».

Те змагання між природою і ласкою чудово змальовує Тома Кемпійський у *Наслідванні Христа*. «Природа хитра – каже він – і багатьох приманює, облутує і обдурює..., а ласка поводитьсь щиренько, вистерігається всякої тіні лукавства. Природа не рада ні завмирати, ні терпіти гніву, ані дозволити себе перемогти... а ласка старається вмертвляти себе,

ставить опір почуттєвості... Природа працює для своєї користі..., а ласка більше дбає про те, що для інших корисне. Природа радо приймає почесність і пошану..., а ласка всяку честь і славу здає вірно на Бога. Природа шукає дочасних дібр..., а ласка звертає увагу на вічні добра, не прив'язується до дочасних речей... Природа має потяг до створінь, до власного тіла, до марнощів і розваг, а ласка тягне до Бога і до чеснот... Природа рада мати якусь світову втіху..., а ласка шукає потіхи тільки в єдиного Бога. Природа на недолатки і прикрість зараз нарікає, а ласка терпеливо зносить недолатки. Природа все горне до себе, бореться і обстає за собою, а ласка завжди покладається на Бога» (III, 54).

Що ж ми скажемо про ту завзяту боротьбу двох прапорів та нашу внутрішню боротьбу... Тут Христос звертається до нас із запитом: «Що ви думаете про Христа?» (Мт. 22:42). Під чийм прапором ми стоїмо і боре­мося? Чи наші погляди на життя згідні з Христовими? Чи завжди Він є центром нашого життя, наших переконань і нашої праці?

Кажуть, що коли славний Леонардо да Вінчі закінчив малювати образ Тайної Вечері, то попросив свого приятеля, щоб той сказав йому свою щирі критику. «Образ прегарний, – сказав той – чаша так гарно стоїть на столі, ніби справжня, що не можна від неї очей відірвати». Тоді Леонардо взяв пензель, притемнив яскраву чашу і сказав: «Чаша не повинна так виступати, ніщо не сміє відвертати увагу від особи Христа».

Хай і в нашій душі центральною особою буде Христос. Будьмо завжди свідомі того, що скільки разів ми йдемо за поглядами світу, за нашими почуттями, за нашою природою, то стільки разів покидаємо прапор Христа. Чи це не є щось трагічне бачити духовну особу під прапором злого духа? Скільки дезертирів має Христос поміж духовними особами? Ми тільки тоді вийдемо переможно з тієї духовної боротьби, коли завжди стоятимемо на скелі Христової науки і на скелі Його Церкви. Один учитель духовного життя каже: «Хай віра буде твоїм човном, любов – вітрилом, надія – якорем, а тоді зможеш сміло плисти через хвилі цього світу».

3. ВАЖЛИВІСТЬ СПАСІННЯ ДУШІ

До св. Филипа Нері приходить веселий молодий студент. Він радісно говорить тому, що якраз здав кінцеві іспити з права. Святий з усміхом поглянув на нього, і питає: «Ну, а тепер що?». «А тепер я буду адвокатом і добре розбудую свою адвокатську практику». «А потім?» – питає далі святий. «Потім поволі розбагатію і збудую собі гарний дім». «А потім?» «Потім знайду добру дівчину, оженюся і засную свою родину». «А потім?» Тепер наш студент поважно задумався: «А потім, – каже він – уже загляне до мене старість». А тоді Филип Нері каже: «Я бачу, що у своїх вимріяних планах ти забув про найважливішу справу твого життя, про спасіння твоєї душі. Ти забув про Христові слова, який каже: «Яка користь людині, як світ цілий здобуде, а занастить власну душу» (Мт. 16:26).

Як цей молодий студент, так і мільйони людей мріють про щастя на землі, а забувають про найважливішу справу свого життя – спасіння власної душі. Кому так дуже залежить на спасінню нашої душі? Для кого воно таке важливе? Спасіння нашої душі важливе для Бога і важливе для нас самих.

І. СПАСІННЯ НАШОЇ ДУШІ – ВАЖЛИВЕ ДЛЯ БОГА

По чому пізнати, що Господь Бог хоче, щоб ми досягнули спасіння нашої душі? Пізнати по тому, що Він зробив для нашого спасіння.

Бог створив нашу душу на свій образ і подобу. Душа – це найкращий Божий твір. Інші створіння – це тільки відбитка якоїсь Божої прикмети, а наша душа то Божий образ. Бог дав нам органи чуттів, серце, розум і свобідну волю. Він створив для нас увесь видимий світ, всі його добра, красу природи, рослинний і тваринний світ.

Він дав нам ангелів за сторожів. Він для нас установив св. Церкву, св. Тайни, покликав нас до свого служіння. Всю велич, красу й багатство видимого й невидимого світу Господь

Бог створив на те, щоб ми Його любили, Його славили, Йому служили і таким чином спасли свою душу.

Як Господь Бог цінить людську душу, можна легко пізнати з того, якою ціною Він її відкупив, коли людина згрішила і була в небезпеці навіки втратити свою душу серед вічних мук у пеклі. Яка ж це найвища ціна, що її Бог дав за нашу душу? Це ціна Божого Сина, який для рятування нашої душі став дитиною, жив на землі і вмер на хресті серед страшних мук. Отож, ціна нашого спасіння, це ціна Крови самого Бога.

Св. Василій Великий, розважаючи над ціною нашої душі, каже: «Чи є щось таке цінне, як душа? Що можна порівняти з небесним царством? Хто ж тобі краще радить, як не сам Бог? Хто більше розумний від Мудрого? Корисніший від самого Добра? Хто тобі ближчий від Творця?... Подумай, що твоя душа на вазі, і з одного боку тягнуть її ангели, а з другого диявол. На котрий бік похилиться твоє серце? Що перемаже в тобі, чи розкіш тіла, чи святість душі? Чи вживання теперішніх благ, чи бажання майбутніх... Нема нічого важливішого понад душу, за яку вмер Христос».

II. СПАСІННЯ НАШОЇ ДУШІ – ВАЖЛИВЕ ДЛЯ НАС САМИХ

Цю правду пригадає нам апостол Павло: «Ніхто з нас не живе для самого себе – каже він – і ніхто не вмирає для самого себе: бо коли ми живемо, для Господа живемо; і коли вмираємо, для Господа вмираємо» (Рим. 14:7-8).

1. Наше спасіння – найважливіша справа нашого життя. Тут йдеться про щось, що для нас найважливіше і найцінніше. Чи чули ви про найдорожчі перли на світі? Це так звані перли Мікомото, від імені японського мільйонера, якому ці перли з морського дна добували молоді дівчата і жінки за велику плату. Кожного разу вони ризикували власним життям, не маючи жодних технічних засобів, крім маски. Їм загрожували акули, загрожувала раптова смерть від того, коли

заскоро або запізно їх витягали ливною з води. Отож, ті до-
рогі перли, то ціна людського життя.

І ми посідаємо прецінну перлу. Сам Бог дав нам її. За неї
умер Христос, на ній Кров Божого Сина. Наша душа створе-
на не на якийсь час, вона безсмертна. Що це значить? Все
промине, всі скарби світу, тисячолітня людська культура, са-
ма наша земля промине, а наша душа житиме вічно. Вона
незнищима, бо ні час, ні вогонь не в силі її зруйнувати. Ми-
нуть мільярди літ, а вона буде існувати, бо вона вічна, як сам
Бог вічний.

Наша душа з волі Божої створена не для землі, а для неба,
для вічного щастя. Сам Ісус Христос підтверджує цю правду,
кажучи: «І підуть ті (себто грішники) на вічну кару, а пра-
ведники – на життя вічне» (Мт. 25. 46).

Погляньмо на приклади святих і праведних душ, як вони
цінили свою душу. Вони були готові на всяку жертву, щоб тіль-
ки спасти свою душу. За спасіння власної душі тисячі му-
чеників радо йшли на муки і смерть. Для спасіння душі посвя-
чували ціле своє життя пустинники, тисячі монахів і монахинь.

2. Наше спасіння – найконечніша справа нашого життя.
Ми маємо тільки одну душу, і якщо б ми її втратили, то ціле
наше життя пішло б на марне. В цій справі ніхто не може
нас заступити ані виручити, бо це наша особиста справа.
«Бог створив нас без нас, – каже св. Августин, – але не спасе
нас без нас».

В Італії, в одному монастирі на брамі видніє такий напис:
«Один єдиний Бог. Коли Він буде моїм ворогом, то хто мене
врятує? Одна єдина душа! Коли її втрачу, то що мені зали-
шиться!».

Нашу душу можна тільки один раз спасти або втратити,
бо ми тільки один раз живемо і раз вмираємо. Втрачене здо-
ров'я, майно, гроші, славу, можна собі повернути, але втрата
душі – втрата навіки.

Один князь хотів одного разу від папи Венедикта XII
дістати певний дозвіл, що було проти сумління Папи. Тоді
Папа сказав до нього: «Пане, якщо б я мав дві душі, то міг би

одну для вас пожертвувати, але я маю тільки одну душу, і тільки ту одну не можу задля вас виставити на втрату».

Спасіння нашої душі вирішує про нашу вічність. Тут не йдеться про дочасну справу, тут вирішується наше вічне щастя чи нещастя. Нема людини на світі, що не хотіла б бути щасливою. Щастя – недосяжна мрія всіх. Правдивого щастя на землі нема, воно тільки в Бозі. Хто шукає за тривалим щастям на землі, той дуже розчарується.

Відомий композитор Шопен зійшов на блудну дорогу, але під впливом свого товариша – священика на смертній постелі навертається. Зі сльозами в очах він робить визнання віри, сповідається і приймає святі Тайни. В останній хвилині взиває імена Ісуса, Марії, Йосифа, вмирає, притискаючи хрест до уст і до серця, зі словами: «Тепер я при джерелі щастя».

III. ЯК СПАСТИ СВОЮ ДУШУ?

Якщо спасіння нашої душі таке важливе для Бога і для нас, то що робити, щоб це спасіння досягнути? Сповнити Богом призначену мету нашого життя. А в чому вона полягає? Бога любити, Його славити, Йому служити, зберігати Божі Заповіді та наші станові обов'язки. Або іншими словами: Наше вічне спасіння досягаємо через ревне сповнення Божої волі на землі.

Отож, справа спасіння нашої душі – це дуже важлива справа, бо тут йдеться про наше вічне щастя. Для такої високої і святої мети варто жити, працювати, терпіти і вмирати. Подякуймо Господеві, що дав нам безсмертну душу та всі можливі засоби до її спасіння.

Другий день

1. ПРО СУД ПІСЛЯ СМЕРТІ

Смерть – це кінець земного життя і початок вічності; це закриття життєвого балансу; це кінець часу для заслуг чи провин. Смерть сама по собі не була б страшною, якби після смерті не мусіли стати на Божий суд по вічну нагороду або кару. Це правда святої віри, що кожна людина по смерті стає на Божий суд, щоб здати рахунок зі свого життя. На той суд стає також священник, монах і монахиня. По нашій смерті зустріне нас доля управителя, про котрого говорить св. Письмо, що його пан покликав і сказав: «Здай звіт про твоє управління, бо ти не можеш більше рядити» (Лк. 16:2). Пам'ять про Божий суд по смерті має силу охоронити нас перед гріхом, тримати в чуйності та заохочувати до ревности у службі Божій. Тож, погляньмо дещо ближче на Божий суд після смерті.

І. ДІЙСНІСТЬ БОЖОГО СУДУ

Призначення людського життя на землі: жити, вмирати і стати на Божому суді. Розум робить нас істотами відповідальними за всі акти нашого життя. Ніхто не уникне Божого суду по смерті. Цей день св. Письмо називає днем Божим: «Ридайте, бо день Божий близько... Ось день Господній наступає невблаганний» (Ісаїя 13:6,9). Про день Божого суду свідчить:

1. Святе Письмо. «І як призначено людям раз умерти, потім же суд» (Євр. 9:27). «Ти ж чого судиш брата твого? Чого погорджуєш твоїм братом? Усі ми станемо перед судилищем Божим... Так ото, кожний з нас сам за себе дасть відповідь Богові» (Рим. 14:10,12). «Бо для Господа ж легко за дня кончини відплатити людині за її вчинками» (Сир. 11:26). «Та сталося, що помер убогий, і ангели занесли його на лоно Авраама. Помер також багатий, і його поховали. В аді, терплячи

тяжкі муки, зняв він очі...» (Лк. 16:22-23). Чи міг Лазар без суду йти до неба, а багатий до пекла?

2. Наука святої Церкви. Непомильна наука св. Церкви вчить нас про суд по смерті, про небо, пекло й чистилище. Така також наука св. Отців. Св. Василій Великий каже: «Колі кортить тебе до якогось гріха, тоді подумай про той страшний і нестерпний трибунал Христа... Під час нього кожне створіння стоїть і тремтить перед Його світлою появою. Нас теж мають вести одного за одним на звітування з усіх діл нашого життя» (Гом. на Пс. 33).

3. Наш розум. Зі смертю кінчиться час нашого життя і кінчиться також час на заслуги чи провини, тому зі смертю мусить бути вирішена доля нашої душі. Цього вимагає звичайна справедливість. Тут на землі нема досконалої справедливості, тож вона мусить бути у вічності.

II. ХТО БУДЕ СУДДЕЮ?

Судитиме Ісус Христос, Син Божий у власній особі.

1. Особа Судді. Він Господь, Цар, і Суддя всіх людей. Він сам каже: «Отець бо не судить нікого, а Синові дав Він суд увесь» (Ів. 5:22). «І владу Йому дав суд чинити, він бо – Син чоловічий» (Ів. 5:29). «Син чоловічий має прийти в славі Отця свого з ангелами своїми й тоді віддасть кожному згідно з його ділами» (Мт. 16:27). «Всім нам треба явитися перед судом Христовим, щоб кожний прийняв згідно з тим, що зробив, як був у тілі: чи добре чи зле» (2 Кор. 5:10). У Символі віри кажемо про Христа: «І вдруге прийде зі славою судити живих і мертвих».

Христос має повне право нас судити, бо Він нас створив, нас відкупив дорогою ціною, дав св. Церкву, дав св. Таїнства, тому має право за все те домагатися рахунку. Тут на землі говорить Його милосердя, у вічності говоритиме Його справедливість.

2. Судейські прикмети Христа. Добрий суддя мусить мати три прикмети: добре знати справу, бути справедливим та мати авторитет.

а) Христос – всезнаючий. Перед ним нема жодної таємниці ні секрету. Він знає всі тайні природи і всі таємниці людського серця. Ціле наше життя перед ним, наче на долоні. Він сам каже, що без Божого відома і горобець не впаде з даху та що всі волоски пораховані на нашій голові. Тому слушно апостол Петро говорить до Христа: «Господи, Ти все знаєш, Ти знаєш, що люблю Тебе» (Ів. 21:17). Він не потребує свідків, ані тайних агентів, щоб слідити нас на кожному кроці.

б) Христос – справедливий. Людська справедливість дуже умовна, недосконала, а деколи несправедлива. Навіть найвищі земські суди деколи видавали несправедливі, кривдячі засуди. Тільки один Бог досконало справедливий, бо непомильний. Його справедливість чуйніша і точніша від найчуйнішої ваги. Він сам каже: «Суджу я так, як чую, і суд мій справедливий» (Ів. 5:30). «От, приходжу скоро, і відплата моя при мені, щоб віддати кожному, яка робота його» (Од. 22:12). «Бог не дивиться на особу» (Рим. 2:11). «Страшно впасти в руки Бога живого» (Євр. 10:31). В Об'явленні Євангелиста Івана читаємо: «Бачив я і мертвих, великих і малих, що стояли перед престолом, і книги порозкривано; інша книга розкрита, що є книга життя; і суджені були мертві – з написаного в книгах, по ділах своїх» (Од. 20:12).

Один мудрець каже, що книга людського життя має три важливі сторінки: заголовок, зміст і кінець історії. Світ усе кладе на першу сторінку, а про другу і третю не дбає. Бог – Суддя не дивиться на першу, але на другу і третю сторінку.

в) Христос – повний авторитету. Від Його засуду нема відклику. Він має силу виконати свій присуд, бо Він всемогутній.

Німецький поет Гете отримав у дарунку образ Христового обличчя славної школи Дюрера. Якийсь час він тримав цей образ на своїм столику, а потім його усунув. Запитаний про причину, відповів: «Я не міг знести погляду Христових очей».

II. ХТО БУДЕ СУДЖЕНИЙ?

1. **Кожна людина.** Св. апостол Павло всіх нас перестерегає: «Кожний з нас сам за себе дасть відповідь Богові» (Рим. 14:12). Ніхто від цього суду не втече, не викрутиться, не підкупить суддю, як це деколи буває на землі.

Навіть святі і праведні душі дрижали на згадку Божого суду. Св. Кипріян, єпископ і мученик, схиляючи голову під катівський меч за Христа, говорив зітхаючи: «Горе мені, коли прийду на Божий суд». Адже він за Христа свою кров проливав. А монах Ілля, що 70 літ прожив у пустелі на покуті, звик був казати: «Трьох речей боюся: розлуки душі від тіла, неминучого Божого суду і присуду судді».

«На Божому суді – каже св. Іван Золотоуст – не буде треба свідків, ані обвинувачів, ані доказів, ані потвердження, але самі діла являться перед нашими очима так, як ми їх вчинили. Ось чоловік, буде сказано, і діла його».

2. **Предмет суду.** Предметом суду буде ціла таємна й відкрита книга нашого життя. Все буде відслонено: думки, слова, бажання, діла. Сам Христос каже: «Нічого бо нема захованого, щоб не стало явним, ані нічого тайного, щоб не стало знаним і на яв не вийшло» (Лк. 8:17). «Кажу бо вам: За кожне пuste слово, яке скажуть люди – дадуть відповідь судного дня за нього» (Мт. 12:36). «Від усякого – читаємо у св. Євангелію – кому дано багато, багато від нього й вимагатимуть; а кому повірено багато, від того більше зажадають» (Лк. 12:48).

III. РОЗПРАВА І ЗАСУД

1. **Розправа.** Це не буде довгий процес. Особливе Боже світло просвітить нашу душу, і в одному моменті ціле наше життя стане ясне, наче на долоні. Знаємо від людей, які заглядали смерті в очі, що в тому моменті ставали перед ними всі акти їхнього життя. Британський вчений Арнолд Фріман розіслав був запит до 54-х осіб, що їм грозила нагла або насильна смерть, про те, що вони бачили в тому критичному моменті. Ось деякі відповіді:

Один чоловік, що мав автомобільний випадок, писав: «Я бачив ціле моє життя в подробицях. Воно починалося від зламаної забавки в дитинстві». Інші бачили своє майбутнє і свій похорон. Подорожній, що пережив залізничу катастрофу, писав: «Ціле моє життя нагло стало переді мною в найменших подробицях. Я відразу відчув, що було добре, а що лихе. Мені здавалося наче б переді мною відкрилася судово книга». А. Фріман переконаний, що кожна людина, коли дійсно вмирає, бачить ціле своє минуле життя.

2. Засуд – рішення. В одному моменті душа буде зважена, оцінена й засуджена. Засуд може бути троякий:

а) Вічна радість. Господь Бог порухає і нагородить кожний і найменший наш добрий акт. «Гаразд, слуго добрий і вірний. У малому ти був вірний, поставлю тебе над великим. Увійди в радість пана твого» (Мт. 25:21).

б) Чистильний вогонь. На як довго? Це залежить від Божої справедливості.

в) Вічна кара. «Злих люто погубить» (Мт. 21:41). Ніхто, навіть духовна особа, не є забезпечена перед вічним вогнем.

Під час Другої світової війни 1942 році японці здобувають острів Ява і недалеко від нього бомбардують голландський корабель, що плив до Індії. Корабель скоро пішов під воду. Між пасажирами був американський журналіст, який майже чудом врятувався від смерті. Він був два дні на воді і напівживого врятував його рибальський човен. Він так описує свої останні хвилини життя: «При смерті дві речі цікавлять людину: Бог і родина. Смерти я не боявся, але в душі відчув великий жаль, жаль за гріхи, які вчинив, і думав, що було б добре, якби їх не було; жаль за речі, які міг зробити, але не зробив. Я собі дорікав, чому краще не використав свого життя. І тоді я молився: "Боже, дай мені ще трохи часу, а я буду старатися добре його використати"».

Так і ми молимося: «Боже, дай мені ще трохи часу, а я буду старатися його добре використати і добре приготувитися до вічності».

2. ЗНАЧЕННЯ ВІРИ ДЛЯ НАШОГО ЖИТТЯ

На початку 1983 року в штаті Нью-Джерсі один священик поставив сто особам різні релігійні питання. Між тими особами було 50 священиків і 50 мирян. Відповіді були письмові та анонімні, щоб зберегти щирість. Перше питання звучало: «Що думають миряни про священиків, і що думають священики про себе самих? І священики і миряни мали назвати ту річ чи властивість, яка сьогодні є найважливіша для священиків. І всі, що відповіли на опитування, на першому місці поставили віру, а на – другому молитву. Друге питання було: «Що є головною причиною, що священики покидають священство?». І відповідь була: Втрата віри.

Наше життя – це мандрівка до небесної батьківщини. Дорога до неї часто прикра, крута, повна небезпек. І ми самі скоро заблукали б у лабіринті життя, тому Господь Бог, у своїй доброті, дав нам певного, непомильного і авторитетного провідника до неба. А цей провідник – це свята віра. Колись на пустині вогненний стовп провадив ізраїльтян до обіцяної землі. Так світло віри веде нас до обіцяної землі в небі. Віра пояснює таємниці вічності. Одним словом, віра переважлива для кожної людини стосовно її дочасного і вічного.

І. ЗНАЧЕННЯ ВІРИ ДЛЯ ЖИТТЯ ДОЧАСНОГО

1963 року радянський уряд засудив на кару смерти за зраду держави Олега Пеньковського, полковника генерального штабу й розвідки. Олег таємно практикував релігію, і про це він так каже: «Я пам'ятав про Бога в час Другої війни і часто в думці молився. Це щось такого в мені, чого не можу пояснити». Одного разу, будучи в Лондоні, сказав до знайомої особи: «Щодо науки релігії можна б мати свої застереження, але вона принаймні дає нам засади, що керують нашим життям. В Радянському Союзі ми не маємо нічого. Там нема засад, там тільки те, що партія скаже». А чим є віра для нашого щоденного життя?

1. Віра – світло для розуму. Завдання розуму є пізнавати правду. І він стало шукає правди. Та багато справ він не в силі збагнути. Як наше око на дальшу віддаль потребує далековиду, так і розум потребує світла віри. Це передусім стосується великих таємниць нашого життя: Звідки ми, пощо живемо на землі? Яка остаточна мета нашого життя? Що нас чекає по смерті? На ці запитання тільки віра може дати задовільні відповіді.

Дня 1 травня 1979 року помер Едгар Гувер, директор американського Федерального Бюра Розслідувань. Він 48 років вірно служив своїй державі, живучи глибоким духовним життям. Він щодня читав св. Письмо. Одного разу його запитав один журналіст, чи він при своїх відповідальних обов'язках має ще час на розважання і на молитву. «О так, – сказав Гувер – кожного дня я знаходжу кілька хвилин часу, чи це вдома, чи в канцелярії, чи в дорозі – на молитву і на духовні роздуми. Тих кілька хвилин допомагають мені мати перспективу на проблеми й рішення, що кожної години переходять через моє бюро. Я завжди питаю себе: «Чи я зробив можливо найліпше рішення? Людина, що не допускає до себе Божого натхнення, є малою і вузькою, а її рішення будуть дрібничкові і мстиві».

2. Віра – сила для волі. Наша воля любить усе, що добре, гарне, величне і благородне. І все це дає нам віра. Тому віра є для нашої волі джерелом ідеалу. Вона дає нашій волі силу до добрих діл і до любови нашого звання. Вона ставить нам перед очі Бога та вічну нагороду. Віра дає силу навіть погеройськи любити Бога і ближнього. Ось добрий приклад:

Нашого науковця д-ра А. Княжинського радянський уряд заслав на Сибір. Згодом, коли його звільнено, він написав свої спогади. З них ми довідуємося, що будучи на Сибірі, він захворів на малярію і лежав у критичному стані. Одного дня до його кімнати принесли тяжко хворого бандита. Вночі почув Княжинський, як хворий бандит благає: «Води, води!». Княжинський хоче йому допомогти, та не має сили встати з ліжка і зайти до бочки з водою в куті кімнати. Що ж він

робить? З великим трудом поволі висувається з ліжка, повзе на колінах, і приносить хворому горнятко води. Хворий бандит бачив, як Княжинський майже останками сил приніс йому води. Кілька днів пізніше, коли він прийшов до себе, питає Княжинського: «Чи це ви дали мені вночі води?». «Так, я подав тобі води» – відповідає Княжинський. «А чому ви це зробили, хоч будучи самі тяжко хворі, мусіли повзти на колінах? Чи ви може піп?». «Ні, я не піп». Ви православний?» «Ні, я католик». «Я того не розумію, – каже бандит – то чому ви це зробили?». «Бо так мені наказує моя віра». «А ви знаєте, що я бандит...». «Так, знаю».

3. Віра – потіха для серця. Віра – це бальзам для зболілого серця. Вона найкраща потіха в терпінні, досвідах, прикростях, в недузї, в спокусах, у тяжких обставинах. Вона допомагає в кожній справі бачити волю Божу і її з покорою приймати.

II. ЗНАЧЕННЯ ВІРИ ДЛЯ ВІЧНОГО ЖИТТЯ

1. Віра – конечний, незаступний засіб до спасіння. В нашому щоденному житті ми маємо засоби більше або менше потрібні до життя, але маємо також необхідні й незаступні засоби, як пожива, сон, повітря, без яких немає життя. Подібно і до спасіння нашої душі ми маємо досить засобів більше або менше конечних, а тільки один з них є незаступний і необхідний, без якого нема спасіння. А ним є свята віра.

2. Віра – це паспорт, квиток вступу до неба. Без віри нема спасіння, нема вступу до неба. Сам Христос каже: «Хто увірує й охреститься, той буде спасений, а хто не увірує, той буде осуджений» (Мк. 16:16).

3. Віра – це основа, душа духовного життя. Як нема дому без фундаменту, так немає і почитання Господа Бога без віри. Без віри нема чеснот, нема любови до Бога, нема молитви, нема боязні гріха, нема духовного життя. Вона початок, джерело й завершення всіх чеснот. З віри родиться священницьке чи монаше покликання.

4. Без віри – нема заслуг на небо. «Без віри – каже апостол Павло – неможливо подобатися Богові, бо хто приступає до Бога, мусить вірити, що Він існує, і дає нагороду тим, які Його шукають» (Євр. 11:6). Чи можна комусь подобатися або його любити, коли ми його не знаємо або не визнаємо? Віра спонукує нас до добрих діл через бажання вічної нагороди або боязнь кари. Отож, віра – це золотий ключ до неба.

III. ЯК НАБУТИ ДУХА ВІРИ?

Духовні особи повинні старатися, щоб не тільки віру цінити і постійно рости у вірі, але також, щоб набути духа віри. Що це дух віри? Це найвищий і найбільш досконалий ступінь віри. Його пізнати по тому, що хтось у всіх справах керується правдами віри; коли віра його оживляє і просякає ціле його життя. Коли віра стає в нього душею його життя, його думок, його слів, його вчинків і поведінки. Хто плекає духа віри, той на все дивиться під кутом вічності. Він про кожну справу старається так думати і так її судити, як про неї думає і судить її Бог. Дух віри каже нам усе наше життя і його справи важити золотою вагою віри, а не засадами світу чи бажаннями наших почуттів.

Французький генерал Фон каже про себе: «В найтяжчих годинах мене підтримувала віра у вічне життя і в милосердного Бога».

Якже набуваємо духа віри? Його набуваємо частими актами живої віри, пам'яттю на Божу присутність, любов'ю і практикою духовного життя.

Датський письменник Єргенсен говорить про одного туриста, що в німецькому місті Кельні вийшов на високу вежу катедри. Там він побачив скульптора, що в камені дуже докладно різьбив орнамент катедри, і каже до нього: «Не розумію, чому ти так докладно все робиш у найменших дрібницях, чейже твоєї різьби з долини і так не видно». А різьбар йому на те: «Це правда, моєї різьби з долини не видно, але Бог її бачить». Ось дух віри!

Що можемо сказати про нашу віру? Чи стараємося рости у вірі? Чи ми докладаємо старання, щоб набути духа віри?

Папа Павло VI, 4 квітня 1971, мав проповідь для молоді про значення віри в житті. Він сказав, що в наших часах що-до віри можна завважити три категорії християн:

1. Перша категорія, на думку Папи, – це «нульові» християни. Це християни лише з метрики, їхня віра мертва – нуль і не має впливу на їхнє життя. «Ми називаємо «нулем» – каже Папа – такий спосіб життя, що не прив'язує ні ваги, ні значення до факту, що хтось є християнином. Це таке життя, де християнські ідеї не означають нічого».

2. Друга категорія – це «тростинні» християни. Про таких каже Папа: «Є ще друга категорія християн, що їх св. Письмо називає тростиною, якою вітер колише (Мт. 11:7). Тростина подається за подувом вітру... Це люди, що йдуть за поглядами інших. На них впливають, примхи, інтереси, громадська думка».

3. Третя категорія – це справжні християни. «Це люди, – каже Папа – що живуть згідно з незмінними засадами, ідеями, які є основні, ясні і сильні. Ці люди зробили свій вибір і вони живуть і ходять у світлі того вибору... Чи може людина жити без засад? Або, інакше кажучи, чи можна ходити в темряві? А все ж таки багато людей ходить у темряві».

Поставмо собі основне запитання: До якої категорії християн ми належимо? А якої віри вимагає від нас Христос, св. Церква і наше духовне звання?

3. ВІРА В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Наші єпископи, священники і багато вірних в Україні 1989 року проводили довшу голодівку біля Кремля в Москві, щоб вибороти свободу Греко-католицької Церкви в Галиччині. Репортер від часопису «Огоньок», який приглядався цій голодівці, писав, що до нього приступила наша жінка – селянка і, простягнувши руки, сказала: «Люди добрі, за що, за які гріхи перед Богом і перед людьми у нас забрали нашу віру, нашу Церкву і наших святих? Порахуйте, скільки поколінь нашого народу сповідували греко-католицький обряд і за Польщі і за Австрії і на наших рідних землях. І вже сорок років ми не маємо свого храму. Ми молимося, сповідаємося, вінчаємося і хоронимо померлих потайки. За що така кара, люди добрі?».

Та наша жінка-селянка – це вірний символ героїської віри наших вірних в Україні. Вона не плаче, що може в неї в хаті голод і холод, вона плаче за своєю рідною вірою і Церквою. І та надзвичайна любов своєї віри в нашому народі тягнеться золотою ниткою від самих початків, християнства на наших рідних землях аж до сьогодні. – Тож погляньмо на значення і роль віри в історії нашого народу.

І. ЗНАЧЕННЯ ВІРИ ДЛЯ НАРОДУ ЧИ ДЕРЖАВИ ВЗАГАЛІ

1. Віра – це підстава ладу і спокою в народі. Християнська віра вчить пошани всякого авторитету і влади. Вона піддержує кожную правну владу й авторитет. Засадою Церкви є наука Ісуса Христа, що каже: «Віддайте ж кесареви кесареві, а Боже – Богові» (Мт. 22:21). Віра – це сторож свободи, гідності людини і її життя. Християнська віра перша голосила свободу і рівність усіх. Св. апостол Павло навчає: «Бо всі ви сини Божі через віру в Христа Ісуса... Нема юдея ані грека, нема невільника ні вільного, немає ні чоловіка, ані жінки, бо всі ви одно у Христі Ісусі» (Гал. 3:26,28). Віра для народу – це

сторож усякого закону, сторож чужої власности, сторож чужої чести і сторож людського життя.

2. Віра – основа, джерело моралі в народі. Вона сторож моралі одиниці, родини, влади і підданих, сторож чесности, сумлінности й обов'язку. Тому народ, держава без віри – це корабель без керма, літак без крил, автомобіль без мотора. Там скоро запанує тиранія і диктатура, там скоро зникне пошана свободи і гідности людини.

II. РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ВІРИ В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Яку важливу роль і значення має віра для народу чи держави, то це найкраще можна бачити на історії нашого народу. Віра й обряд грають переважливу роль в житті нашого народу від самих початків християнської віри.

З часом наша св. віра наскрізь проходить душу і серце. Вона охоплює кожную ділянку життя нашого народу. Вона витискає свою печать на кожній верстві нашої суспільности.

1. Віра – це наріжний камінь княжої держави. Багато наших князів, королів, бояр і лицарів намагалися жити глибоким релігійним життям. Наші князі, почавши від св. Володимира, стають апостолами, опікунами і ревнителями християнської віри. За їхнім прикладом ідуть бояри й лицарі. А через них св. віра починає входити в широкі маси народу. Про св. Володимира – хрестителя Руси-України літописець каже: «Блаженний же князь Володимир усім серцем і всією душею полюбив Бога і Його заповідей бажав і їх зберігав».

Наші літописи записали нам багато прикладів про життя із віри наших князів. Іпатський літопис свідчить під 1168 роком, що великий князь Ростислав Мстиславич причащався з цілим двором в кожную неділю Великого Посту. Князь Ярослав Мудрий будує церкву Благовіщення на золотих Воротах і в ній 1037 року він весь народ прилюдно віддає в опіку Пречистої Діви Марії. На його княжій печатці видніє іконка

св. Архистратига Михаїла. Князь Ігор Святославич, герой епосу «Слово о полку Ігоревім», будучи в полоні в половців і не маючи надії на скорий поворот, постарався, щоб йому прислали з Русі священика. Лаврентіївський літопис під 1096 р. записав, що галицький князь Володимирко Володаревич мав звичай щодня ходити на відправи у свою придворну церкву. Князь Володимир Мономах у своїм «Поученні дітям» наказує їм стало кожного дня молитися перед сходом і по сході сонця і увечері, і додає, що так робить їх батько і всі праведні люди. Життєписець св. Бориса говорить, що коли вбивці, вислані братом Святополком, прийшли, щоб його вбити, то він у шатрі молився, читав св. Письмо, співав утрєню, а відтак прийняв св. Тайни. Подібно і св. Гліб любив молитву, читав св. Книги і при смерті молився за своїх убивців. Бояри мали свої домові церкви і своїх священиків. А вибираючись на довшу подорож, вони брали з собою священика. Князі, йдучи на воєнні походи, просили благословення в Отців Печерської Лаври і з собою брали священиків.

2. Св. Віра – основа державних законів. Наші князі не тільки самі живуть вірою, але вони кладуть її в основу державних законів і права. Про це найкраще свідчать «Церковні Устави» св. Володимира і його сина Ярослава. Тими Устами держава наче ділиться своєю владою із Церквою. Вона віддає в руки Церкви судочинство над релігійно-моральним вихованням народу. Подібні Устави потім надають й інші князі. Між державою і Церквою панує повна співпраця. Держава стає опорою Церкви, а Церква держави. В практиці це був властиво союз Церкви і держави, званий по-грецькому «системою симфонії».

3. Віра – душа нашого народу. Велику роль в поширенні і закріпленні св. віри мала і має в нас церква, як дім Божий. Тисячі духовних ниток в'яжуть усіх вірних з Божим храмом від колиски, через ціле життя, аж до смерті. Божий храм – це духовна батьківщина нашої віри. Тут через св. Хрищення ми стаємо дітьми Східної Церкви, віри й обряду. Кожний Божий храм, це твердиня віри, обряду, звичаїв, традиції, куль-

тури, християнського патріотизму. Тут проповідується і практикується св. віра. Звідси вона просякає в кожную душу, родину, громаду, народ. У нашому Божому храмі зберігається і плакається наш чудовий східний обряд.

Поетеса Уляна Кравченко у своїх споминах дуже гарно описує свою любов до українського храму. «Ще як мала дитина – каже вона – в мене проявлялася свідомість, що тут молилась моя мати і бабуна; що давніше молилися тут так само їхні батьки, а перед сотнями літ молилися тут предки, і відчувається невмирущість свого народу... Щоб бути латинником чи протестантом, треба ним бути від віків. Глибини душі не можна змінити. Змінити обряд, замінити його іншим не можна» («Хризантеми»).

4. Віра – джерело патріотизму й ідеалу. Християнська віра вчить не тільки любити Бога і ближнього, але також і свій рідний край і батьківщину. Тільки на християнській вірі виростає правдивий дух патріотизму, дух любови жертви й посвяти для свого народу. Бачимо його в княжих часах, бачимо його в гетьмансько-козацьких часах, і бачимо його в найновішій добі нашого народу. Безсмертною славою в боротьбі за волю свого народу вкрилися наші вояки УСС, УГА, УПА. Головний командир УПА, генерал Роман Шухевич заяснив не тільки як вояк-герой, але також як вірний син своєї Церкви. Всі, що його знали, однозгідно твердять про його глибоку віру і любов молитви. Будучи якийсь час у польській в'язниці, він кожного ранку й вечора для своїх спів'язнів проводив молитву. На його грудях виднів святий хрестик. Він твердив, що націоналізм без Бога, ніколи не сповнить свого завдання. На вірі виріс культ наших героїв.

Наш перший єпископ в Канаді, Никита Будка, будучи на авдієнції у св. Папи Пія Х, просив у нього мощей святих для нової церкви, що її будував у Канаді. Тоді Папа сказав до нього: «Пощо вам мощей з Риму. Візьміть грудку своєї рідної української землі, потисніть її, а потече з неї піт, сльози і кров ваших мучеників та ісповідників. Ось вам найцінніші мощі».

III. ЧИМ МАЄ БУТИ ДЛЯ НАС ВІРА В НАШОМУ ОБРЯДІ

Вона має бути нашим найбільшим скарбом. Св. віра в нашому східному обряді – це найбільший скарб нашого народу. Про це прегарно каже Блаж. Йосиф Сліпий у своєму Катехизмі: «Найбільшим скарбом, що його має наш народ – це наша св. віра. Її твердині – це наші святі храми, церкви. Її охоронці – це священники. Її живі свідки та ісповідники – всі вірні християни. Прапор і священне знамено нашої віри – це святий хрест. Всією душею люби свою святу Церкву, вогнище і благовісницю Христової віри. Пам'ятай, що св. Христова віра – це основа дочасного щастя і щастя народу та запорука вічного щастя і спасіння душі кожної людини».

Свята віра має бути наріжним каменем нашого життя особистого, родинного, культурного, виховного, суспільного.

Папа Іван XXIII у своїй промові на історичній Літургії в нашому обряді 14 листопада 1960 року в базиліці св. Петра, звертаючись до питомців семінарії св. Йосафата в Римі, сказав: «Дорогі сини, ви є синами великої традиції. Ви віддаєте честь одній, святій, вселенській, апостольській Церкві. Будьте її світлим майбутнім».

Так, ми всі є сини й дочки тієї самої віри, що її довгі сотні літ визнавали і нею жили наші діди і прадіди. Ми сини й дочки тієї віри, яку вірні нашого обряду по-геройськи визнавали, за неї терпіли, кров проливали і життя віддавали. Ми діти тієї св. віри, що видала великий ряд ісповідників та мучеників за свою Церкву й народ. Тож нашим обов'язком є нашу святу віру цінити, любити, пізнавати, нею жити, а тоді ми зможемо сміливо дивитися в майбутнє нашої Церкви й народу.

Третій день

1. ДУХОВІСТЬ СХІДНОЇ ЦЕРКВИ

Ми народилися у Східній Церкві, ми були охрищені в обряді Східної Церкви, ми служимо св. Літургію, практикуємо св. Тайни і визнаємо св. віру за обрядом Східної Церкви. Східна Церква має не тільки старовинні, глибокі змістом і величаві обряди, але вона також має в собі притаманну духовість, своє духовне обличчя, питомі риси, свою психіку і ментальність, глибину духа та пребагату символіку, що її все те відрізняє від Західної Церкви.

І Східна, і Західна Церкви мають свою духовість, що її можна б визначити кількома словами, а саме: основу духовости Західної Церкви творить староримський легалізм, а основою духовости Східної Церкви є євангельський аскетизм. Західна Церква виросла на римському легалізмі, який усе точно визначає, математично міряє і важить. А Східна Церква від самих початків творилася й росла на євангельському аскетизмі, метою якого є убоготворення, піднесення людини до Бога і з'єднання її у любові з Богом.

Отець Богдан Липський про приписи дисципліни Східної і Західної Церков так каже: «Дисципліна латинська – це дисципліна військова і правнича, а дисципліна Сходу – батьківська, духовна».

На формування духовости Східної Церкви мали великий вплив такі головні чинники: Святе Євангеліє, апостольська традиція перших віків, свята Літургія та любов до молитви й містики.

I. СВЯТЕ ЄВАНГЕЛІЄ

Святе Письмо – Боже слово – це непохитна основа всієї духовости Східної Церкви. Тут великий культ святого Євангелія, яка завжди стоїть на престолі, як символ присутнього Христа – Учителя. Він на Тайній вечері молився до свого

небесного Отця за своїх апостолів: «Отче, освяти їх у твоїй істині: слово Твоє істина» (Ів. 17:17). Св. Євангелію часто цілує священник і вірні.

Східна Церква від самих початків доручала вірним читати св. Письмо і дбала про його переклади на народні мови. Св. Іван Золотоуст (+ 407) свідчить, що св. Письмо переклали на свої мови сирійці, єгиптяни, етіопці, перси та індійці. Теодор з Тиру (4-й ст.) до згаданих мов додає ще переклади на мову латинську, мови вірменів, скитів, і сарматів. Східна Церква мала звичай ставити у храмі на столику св. Письмо в народній мові, щоб вірні перед і після відправ могли його читати. Історик Євсевій (+ к. 340) подає, що цісар Костянтин Великий часто у храмі читав св. Письмо. Він був доручив Євсевієві, щоб подбав про переписання 50 Біблій для вжитку візантійської Церкви. У старовинній Церкві не тільки чоловіки, але й жінки і діти мали привілей читати св. Письмо. У давнині був загальний звичай читати вдома св. Письмо для доброго його впливу на родину і кращого приготування до прилюдного культу.

Святі Отці виростали й освячувалися на читанні й розважанні св. Письма. Св. Василій Великий (+ 379) про великий вплив св. Письма на власне життя, каже: «З роду виховали мене християнські батьки. Від дитинства я вчився від них св. Письма. Воно дало мені пізнання правди». Св. Іван Золотоуст про користі з читання св. Письма навчає: «Старайся читати божественне Письмо й постійно перебувати у святій молитві. Скільки разів будеш з Богом через св. Письмо, стільки разів освячується твоє тіло, душа і дух». А св. Єфрем Сирійський про значення св. Письма говорить: «Інші хваляться бесідою з вельможами, князями, а ти хвалися тим, що у св. Письмі говориш зі Святим Духом. Це тому, що через св. Письмо говорить Святий Дух».

Улюбленою книгою св. Письма, що її всі читали, був Псалтир. Перші монахи – пустельники знали весь Псалтир напам'ять. Св. Григорій Ніський про любов Псалтиря у своєї сестри Макрини пише: «У визначених годинах вона пере-

ходила кожен частину з нього; коли вставала з ліжка і брала до занять або відпочивала; коли приймала їжу чи відходила від столу; коли йшла до ліжка чи вставала на молитву. Вона всюди мала зі собою Псалтир, наче доброго друга, що ніколи з нею не розставався».

II. АПОСТОЛЬСЬКА ТРАДИЦІЯ ПЕРШИХ ВІКІВ

Це другий важливий елемент духовности Східної Церкви. Тут маємо на увазі три перші сторіччя. Східна Церква має прямий зв'язок з апостольськими й поапостольськими часами, тому має первісну і неперервну традицію перших віків. Наш обряд творився там, де родився і жив Христос, де проповідали апостоли і їхні наслідники, перші св. Отці. На Сході поширилась Христова Церква. Тут Христові визнавці дістали назву християн. На Сході творились перші св. Літургії й християнські обряди. На Сході відбулися сім перших Вселенських Соборів, що визначили й пояснили догми св. віри. Схід видав культ до Пресвятої Богородиці, головні богородичні свята та ікони. На Сході почалася й розвинулася практика чернечого, пустельного й киновійного життя. На Сході зродилася християнська містика.

Обряди Східних Церков творилися на науці св. Письма, науці і традиції св. апостолів і великих Отців Церкви, на молитвах й покуті монаших душ, на рішеннях Соборів. Східні обряди відзначаються особливим почитанням Пресвятої Тройці, глибоким культом Христа – Чоловіколюбця і Його Пресвятої Матері.

Християни в перших віках були захоплені духом мучеництва. Такі письменники, як Тертуліян (+ к. 225) й Оріген (+ 254), свідчать, що життя християн це, властиво, приготування до мучеництва, та що кожний християнин покликаний, щоб бути Божим воїном. Пролляти кров і віддати життя за Христа – для перших християн було щось очевидне й бажане. Св. мученик Ігнатій Антіохійський (+ 107) на арені в Римі перед своїма муками заявляє: «Я є Божа пшениця, і буду

змелений зубами звірів, щоб бути для Бога чистим хлібом».

Перші віки на Сході видали великих і визначних ієрархів, учителів і проповідників. Сюди належать передусім три світлі Отці й Ієрархи: Василій Великий, Григорій Богослов, Іван З. Вони – дійсно золоті стовпи Христової Церкви, велетні віри, духа, святости й науки. Вони передали нам чисту віру Першого Нікейського Собору. За їхні великі заслуги наша Східна Церква зве їх у своїх богослужбах рівноапостольними, органами Святого Духа та вчителями вселенної.

III. СВЯТА ЛІТУРГІЯ

Грецьке слово «Літургія» складається з двох окремих слів: «Лейтос», що значить прилюдний, всенародний, і «єргон» – діло, вчинок, повинність, служба. Назва «Літургія» має потрійне значення. Перше значення: старовинні греки називали Літургією прилюдне служіння, всі ті діла, які йшли на користь усього народу, як наприклад, служба воїнів, державних урядників, праця на полі чи при дорогах і т. п. Звідси ця назва перейшла до Церкви. Друге значення: Літургія у церковнім значенні означає всякі прилюдні богослужби, як вечірня, утрєня, акафисти та інші моління. Третє значення: Літургія у вужчій стислій значенні слова – це свята Боже-ственна Літургія, тобто всенародна богослужба, під час якої приноситься Безкровна Жертва Тіла і Крови Христової, з участю вірних. Або іншими словами: св. Літургія – це богослужба, на якій довершується Жертва Пресвятої Євхаристії і на якій вірні приймають св. Причастя.

Наш народ на означення стислої Літургії уживає назву: Служба Божа, бо через молитви, прохання, співи й обряди св. Літургії вірні через священика служать Богові, себто віддають Йому найкращий акт Богочитання.

Літургія Східних Церков у ширшому значенні слова відзначається великим багатством богословського елементу. Східні Церкви вклали у свої богослужби всю глибину науки св. Письма, навчання св. Отців, рішення Вселенських собо-

рів, прегарні догматичного змісту гимни й поезії найкращих піснєпівців, як Роман Сладкопівець, Андрій Критський, Іван Дамаскин і Косма Маюмський. Східні Літургії широко оспівують глибокі догми св. віри про Пресвяту Тройцю, Воплочення і Божество Ісуса Христа, заступництво Пресвятої Богородиці та всіх святих.

Тож слушно каже про східні Літургії західний богослов і літургіст, священник Максиміліян Саксонський: «Догматичний характер є особливо дуже знаменною рисою тих Літургій. Всі ті Літургії творять наче теологію в поезії. А навпаки наша римська Літургія, принаймні наскільки це стосується до давніх часів, є мало догматична чи богословська. Тут рідко знаходяться ясно висловлені догми. Зате на Сході майже всі богослужби є догматичні... Через те у Східних Літургіях містяться дуже очевидні, багаті і ясні докази майже щодо всіх правд віри і догм Католицької Церкви» (*Виклади про Східну Літургію*).

IV. ЛЮБОВ ДО МОЛИТВИ, МІСТИКИ

На Сході від перших віків розвивається і буйно процвітає елемент аскетично-містичний, що його вірним представником є анахорети і чернецтво. Воно виросло на любові самоти, уєдинення, молитви і на розважанні св. Євангелія. З неї воно зачерпнуло духа молитви, контемпляції, самозречення, покути. Східне чернецтво своїми духовними подвигами високо піднесло й освятило євангельські ради убожества, чистоти й послуху. Тут чуємо про «Богоносних» Отців, себто наскрізь праведних, святих Божих мужів. З монастирів вийшли наші богослужби, як вечірня, утрєня й інші.

Справді, яка пребагата духовість Східної Церкви й обряду. Наш народ уже понад тисячу літ живе й віддиhaє тією священною духовістю, і з неї, наче з цілющого джерела, черпає духа віри, молитви, любови і жертви.

Яке велике задоволення дає усвідомлення, що ми так

почитаємо Бога у своїй Церкві, як від перших віків християнства вже сотні літ почитає Його наша Східна Церква, і як за її прикладом почитали Його наші князі, королі, гетьмани і весь народ аж до сьогодні.

Тож, хай ця пребагата спадщина й духовне багатство нашої Східної Церкви завжди буде для нас багатим джерелом нашого духовного життя, джерелом любови своєї Церкви, свого обряду і народу.

2. РУТИНА В ДУХОВНОМУ ЖИТТІ

Завдання нашого життя полягає на прямуванні до святости. А святість полягає на святому житті. Що це святе життя? Це життя, що складається з цілого ряду свято переведених днів, а дні з добрих і святих вчинків. День духовної особи має бути виповнений добрими і святими вчинками. А якщо так, то чому так мало душ доходить до святости? Яка причина того? Причина в тому, що багато наших занять, навіть святих, ми не виконуємо в досконалий спосіб. В наших щоденних заняттях видно певні механізми. Це вплив модерної механізації, де людина сама поволі стається живою машиною. Тому ми схильні все чинити механічно, зі звички, без думки, все в нас стає рутинною. І це для багатьох душ головна перешкода до поступу в святості. Тож погляньмо дещо ближче на рутину в духовному житті.

І. РУТИНА ТА ЇЇ ПРИЧИНИ

Поки опишемо, що таке рутину, насамперед погляньмо на те, що рутинною не є.

1. **Що не є рутинною?** Рутину не є тотожна з остиглістю. Остиглість – це оспалість, байдужість у виконванні своїх обов'язків, несумлінність у духовних вправах, легковаження повсякденних гріхів.

Рутина не тотожна з лінивством. Душа лінива боїться всякого труду й жертви. Вона хотіла б бути святою, але щоб це нічого не коштувало.

Рутина не має нічого спільного зі самолюбством. Самолюбний працює радо, але не для Бога.

2. В чому полягає рутина? Рутина – це ніщо інше як брак уваги і доброго наміру в наших щоденних молитвах і працях. Ми не думаємо над тим, що робимо. Виконуємо заняття завжди зі звички. Не здаємо собі справи зі спонук своєї праці. Нема в нас свідомої праці для Бога. Ми кожного дня виконуємо різні справи, але без надприродних спонук. Молимося, щоб молитися; працюємо, щоб працювати, забуваючи при тому про добрий намір. В наше життя поволі входить автоматизм. Ми в постійному русі, наче та бездушна машина від ранку до вечора. Ось приклад такої рутини.

Один священик – провідник молоді оповідає про свою духовну розмову з молодим друкарем. Сьогодні друк відбувається в більшості за допомогою комп'ютерів. Колись давніше були друкарі-складачі, що з окремих літер складали слова та речення потрібні до друку книжки. Це була праця чисто механічна. Священик в розмові ставить тому друкареві запитання, чи він хотів би бути святим? Хлопець радо годиться, але не знає, як він при своїй роботі може досягнути святість. А тоді священик каже: «Ти кожного дня складаєш разом сотні й тисячі літер. І якщо б спробував кожну літеру ставити з любови до Бога, то кожного дня ти чинив би великі тисячі актів любови до Бога без шкоди для твоєї роботи. Кілька днів пізніше той друкар зустрічає того священика і каже: «Роблю так, як ви мені порадили і з кожним днем мені щораз легше підносити мою думку до Бога». Він з рутини зробив чесноту.

3. Яка причина рутини? Є дві причини рутини: Одна поза нами, а друга в нас самих.

а) Причина поза нами. День в день ми виконуємо ті самі заняття. І так буває тижнями, місяцями, роками. Кожного дня маємо розважання, молитву в хорі або часослов, святу

Літургію, св. Причастя, сніданок, школу, канцелярію і т. п. Тут дуже легко вкрадається звичка, рутина. Коли ми тільки вибрали духовний стан, то на початку нового життя все було для нас нове, свіже, цікаве, ми були повні запалу й ревности. Та поволі, з роками прийшла звичка, все почало в нас буденніти. Латинське прислів'я каже: «Те, що діється щодня, буденніє». Жидам на пустині навіть манна збуденніла.

в) *Звичка в нас самих.* Вона лежить у тому, що при наших щоденних обов'язках ми забуваємо або замало пам'ятаємо на Бога. Ми рідко відновляємо добрий намір. Тому і тут може легко закрастися рутина.

II. НАСЛІДКИ РУТИНИ

Тут годиться завважити, що рутина сама зі себе не є провиною, бо тут нема грішного акту. І як довго ми є в стані освятної ласки, то наші заняття, навіть зі звички, мають якусь внутрішню вартість, але якщо б вони були виконані з увагою, то були б набагато цінніші і більше заслугували б на небо. Які ж наслідки рутини?

1. **Добрі діла багато тратять на внутрішній вартості.** Добре діло має тим більшу вартість, чим ми його уважніше, ліпше і досконаліше виконуємо. А яка його вартість, коли воно виконане без думки, тільки машинально?

Читаємо в житті св. Вернарда, що він під час хорової молитви монахів, мав таке видіння: Він бачив, що під час відправи коло кожного монаха стояв ангел і записував його молитву. Одні ангели писали водою, інші чорнилом, а ще інші золотими літерами, залежно від того, з якою увагою і ревністю брав хто участь у хорі.

2. **Рутинна є перешкодою до вищого ступеня слави в небі.** Чим досконаліше виконане якесь діло, тим заслуга більша. Діло, виконане зі звички мало приносить заслуги. І коли так буває довший час, то ми тратимо багато заслуг на небо.

В одному монастирі довгі роки жили дві рідні сестри – монахині. Молодша сестра скоріше померла. Перед смертю старша сестра її просила, щоб по смерті дала їй знати, де во-

на знаходиться. Два тижні пізніше, коли старша сестра вечером лягла спати, то почула чийсь кроки коло себе, але нікого не бачила. Тоді почула голос померлої сестри: «Сестро, хоч тобі сказати, що я в небі, одначе не на високому ступені слави, бо я свої звичайні заняття виконувала з малою любов'ю, тільки з почуття обов'язку або з чистої звички. В небі ті є найближче Ісуса, що Його на землі найбільше любили. Твоя нагорода буде залежати від ступеня твоєї любови».

3. Рутиня є перешкодою в осягненні правдивої досконалости. Учителі духовного життя навчають, що найкращий спосіб до осягнення святости полягає в тому, щоб ми робили те, що Бог хоче і як він хоче. Св. Василій В. каже: «Воно певне, що хто чинить волю Божу, але не так, як Бог хоче, і не з любови до Бога, той трудиться безуспішно» (*Вступ до Ш. Пр.*).

III. ЯК БОРОТИСЯ З РУТИНОЮ?

Ми маємо більше засобів, які допомагають нам боротися з рутинною. Щоб перемогти рутину треба плекати:

1. Дух віри. У всіх справах нашого життя нам треба плекати дух віри. Дивитися на наші заняття й обов'язки з точки зору вічності. Перед кожним заняттям питаймо себе: Для кого працюємо? Чому? В якій цілі? Яка наша нагорода?

Перед Другою світовою війною король Англії кожного дня одержував спеціальне видання лондонського щоденника «Дейлі Мейл» – на дорогому папері, перший примірник з-під преси. Це був задум видавця, що бажав почванитися, що він друкує часопис без помилок. Однак він ніяк не міг це досягнути; не помагали ані бонуси, ані підвищення платні, ані нагороди. У щоденнику таки були помилки. Одного дня видавець скликав своїх працівників і сказав: «Від сьогодні перший примірник нашого щоденника друкуємо на спеціальному папері для короля. Це буде королівський примірник, а півтора мільйона інших примірників будуть такі самі тільки на звичайному папері. Але, панове, примірник його світлости короля мусить бути без помилок». І що сталося?

Помилки впали на 90 відсотків. Так і ми при кожній справі повинні мати на увазі, для кого її виконуємо і з якою любов'ю!

2. Добрий намір. Добрий намір – це чарівна паличка, яка все, чого дйткнеться, перемінює в золото заслуг на небо.

Один мистець намалював таку картину: Малий хлопець пише на своїй табличці шість нулів: 000.000. А коло нього стоїть ангел і золотим рильцем перед нулями ставить одинку: 1.000.000. І з тих нулів постає один мільйон. А під тим написано: «Добрий намір!».

Найкраще є зробити добрий намір рано на всі справи цілого дня, а ще ліпше скріпляти його частіше під час дня за допомогою стрілих актів.

3. Пам'ять про Божу присутність. — Діти уважніше працюють під оком учителя, а робітники під оком наставника. Ніколи не сміємо забувати, що на нас постійно дивиться Боже око. Цю практику передусім доручає св. Василій Великий: «Усе, що робимо – каже він – робім наче в Божих очах. Кожна наша гадка нехай буде такою, наче б її Бог оглядав».

Кожного дня зранку кажім собі, що це вже останній день нашого життя. І якщо б ми дійсно знали, що він останній, то з якою ревністю ми виповняли б наші обов'язки? Такий останній день певно прийде, і може скоріше, як ми його сподіваємося.

Хай усі наші акти й заняття оживляє дух віри і Божа любов, а тоді щораз більше будемо зростати у святості і заслугах на вічне життя.

3. ПРО ФОРМУВАННЯ НАШОЇ ВОЛІ

У серпні 1962 року часописи подали сенсаційну новинку, а саме, що 25-річний японець сам один переплив океан з Осаки в Японії до Сан Франсіско в Америці у човні, що мав тільки 19 стіп. Він був на океані повних три місяці. Зробив 5300 миль дороги, а в кишені мав тільки шість долярів. Під час подорожі був три дні хворий; мусів поборотися на морю аж з п'ятьма бурями. Чому він вибрався в таку небезпечну подорож? Він сам каже, що його ідеалом було побачити Америку і її демократію. Він був так захоплений думкою про Америку, що як сам каже: «Під час подорожі я навіть не оглянувся назад». Ось чого довершує сильна завзята воля!

Кожну людську душу наділив Господь Бог двома прегарними прикметами: розумом і свобідною волею. Завданням розуму є пізнавати правду, набувати знання і мудрість. А завданням свобідної волі є вибирати й любити те, що добре, гарне і благородне, робити людину шляхетною і добре вихованою. Людина тоді є правдиво освічена й вихована, коли в неї розум і воля однаково вироблені й вишколені.

Сьогодні всі народи звертають пильну увагу на добре, велике і всестороннє знання в молодого покоління. В багатьох випадках вони дбають головно про освіту, занедбуючи при тому формування свобідної волі. Тож, нічого дивного, що молодь часто виходить зі школи з великим знанням, але без убагородненої волі, без шляхетного серця, без характеру.

Тому слушно каже знаний католицький письменник й учитель духовного життя о. М. Мешлер: «Воля залишена, не вироблена, вона собі йде самопас, наче дикий корч на пасовиську, буває виставлена на всякі вітри й бурі. А пізніше, коли непогамовані пристрасті зведуть її на манівці і починають ширити спустошення, то її осуджують як злочинницю і нужденну грішницю. Про виховання волі ніхто не думав».

I. ЗНАЧЕННЯ СВОБІДНОЇ ВОЛІ

Св. Августин каже: «Людина стільки варта, скільки варта її воля». Воля в нашому житті має превелике значення, але щоб вона могла сповняти свою роль, то її треба від дитинства виховувати, виробляти, формувати.

1. Воля – найдосконаліша властивість людини. Про це о. Мешлер каже: «Як добро так і зло, ціла моральна вартість людини залежить вповні від волі, бо воля кермує і провадить. Тому також воля є яблуком незгоди між Богом і злим духом. Про щастя або нещастя людини вирішує виключно її власна воля». Тому воля має вирішальний вплив на характер людини.

а) Без згоди свобідної волі нема гріха. Хоч би наші чуття і пристрасті дуже бунтувалися і хоч би розум піддавав нам найгірші думки, а фантазія найбільш погані образи, то без згоди свобідної волі не буде гріха. Якусь злу думку чи зле діло тільки тоді можна назвати гріхом, коли в тому є уподобання і згода волі.

б) Співдія волі конечна до заслуги. Хоч би наш розум сподобав собі якесь добре діло і хотів його вчинити, то без співділання свобідної волі це діло не матиме надприродної вартості і заслуги. Всі наші добрі вчинки тільки тоді матимуть заслугу в Бога, якщо вони будуть ділом нашої свобідної волі. Навіть найбільше знання Божих правд без співдіяння волі не зможе нас освятити. Тому каже апостол Павло: «Бо не слухачі закону справедливі перед Богом, а виконавці закону виправдаються» (Рим. 2:13).

2. Свобідна воля вирішує про вибір. Воля має основну прикмету Богом дану: Вона у своїх рішеннях цілком свобідна. Це її золотий привілей, бо вона може вибирати між добром і злом, між любов'ю Бога і любов'ю гріха. Господь Бог так дуже цінить свободу нашої волі, що навіть тоді, коли вона вибирає гріх і Його образу, Він не ставить їй перепон. Наш розум не є в силі примусити волю до якогось вчинку, якщо вона того не хоче. Тому, що людина має свобідну волю, то вона сама вирішує про своє вічне щастя чи нещастя. Проти своєї волі ніхто не піде ані до неба, ані до пекла.

3. Волю треба виховувати – формувати. Все вищесказане свідчить, що як розум, так і волю треба виховувати, виробляти й формувати. Німецький поет Шіллер каже: «Воля робить людину великою або малою». Виховання волі вимагає постійної праці, зусилля і жертви. Як ніхто за кілька лекцій гри на скрипці не стане віртуозом, так ніхто за кілька добрих актів чи діл не виховає своєї волі як слід.

II. ТРИ СТУПЕНІ ЛЮДСЬКОЇ ВОЛІ

Не всі люди мають однаковий розум і не всі мають однакову силу волі. Це залежить від їхньої праці над вихованням розуму і волі. Стосовно волі людей можна б поділити на три групи: Люди слабкої і нерозвиненої волі, люди половинчастої волі і врешті – сильної, залізної, а навіть геройської волі.

1. Люди слабкої волі. Активність їхньої волі стоїть на дуже низькому рівні. Вони хотіли б довершити великих діл, але в тій справі не хочуть і пальцем рушити. Вони не дбають про формування волі. Вони подібні до тяжко хворого, що хоче бути здоровим, але не хоче брати приписаних ліків. Німецький педагог В. Ферстер каже: «Береги великого океану щастя вкриті розбитками житейських човнів. Люди може і надзвичайних здібностей, але яким бракувало віри, відваги, завзяття – гинули в той час, як менше здібні, але більше енергійні прибували до порту». Такі люди подібні до лози, про яку говорить св. Євангеліє, що подається на всі сторони за подувом вітру (Мт. 11:7).

2. Люди половинчастої волі. Вони у своєму житті вдовільняються півзасобами. До нічого не беруться цілою душею. Вони ніколи не спішаються. Вони завжди мають час. Та риса характеру досить помітна в нашому народі. В нас багато справ виконується тільки «тимчасово», «поки що», «за час». Наш славний український гуморист Остап Вишня у своїх гуморесках зауважує, що ми повинні зватись «чухраїнці» замість українці, бо ми завжди чухраємося в потилицю. Він каже: «Характерні риси «чухраїнців», по яких завжди і всюди

їх пізнати, це: "Якби знаття!", "Ох, забув!" – "Спізнівся..." – "Якось воно буде..." – "Я так і знав"».

3. Люди залізної волі. Вони не знають, що це труднощі й перепони. Раз рішившись на щось, вони йдуть до наміченої мети простою дорогою, і не звернуть ані на ліво, ані на право. Вони не знають компромісів у своєму житті. Це прикмета великих і святих душ. До таких належить наш св. Василій Великий. Він сам про себе каже: «Я з природи чую якусь відразу до всього, що невикінчене. Чейже немиле враження робить образ наполовину викінчений! І труди подорожі не виплачуються, якщо подорожній не осягнув наміченої мети й означеного місця. Маленька добич на ловах – ніяка добич. І ті, що дають себе перемогти, хоч би тільки один крок залишились позаду, вже втрачають нагороду» (*В честь муч. Юліти*).

ІІІ. ЗАСОБИ ВИХОВУВАТИ ВОЛЮ

Якщо воля така важлива в нашому щоденному житті, то що треба робити, щоб її відповідно виховати, виробити, сформуванати і приготувати до життя? Для тієї мети ми маємо кілька засобів. Які ж вони?

1. **Мурашина праця.** Все можна осягнути пильною, завзятою, витривалою працею. Символом такої мурашиної праці можна назвати засновника першого масового виробництва автомобілів – Генріха Форда. Чи знаєте, як він збудував свій перший автомобіль? Потом, витривалістю, трудом, жертвою. Генріх був сином фермера у Грінфілд коло Детройту. Він змалку дуже любив механіку. Маючи 16 років, утік з дому до Детройту і працював на електростанції від 7-ої години ранку до 8-ої вечора. А крім того до пізньої ночі пильно працював над своїм першим мотором. За два роки збудував одноциліндровий мотор. А дещо пізніше сконструював також дво- і чотирициліндрові мотори. І врешті збудував перший малий двоциліндровий автомобіль. Яка безмежна радість! Він починає продукцію автомобілів. Він будує великі фабрики, де продукція йде на велику скалю. Через кілька років він стає

мульти мільйонером. Доба автомобіля швидко опановує Америку, а опісля цілий світ. Ось чого довершує мурашина, шперта, завзята праця і сильна рішуча воля!

2. Вірність зробленим постановам. Добрі постанови, засади скріпляють волю, надають їй правильний напрям, вчать її завжди йти простою, чесною дорогою. Кожний новий успіх – це нова спонукка до поступу в формуванні нашої волі.

3. Готовність на всяку жертву. Золото очищується у вогні, а воля гартується усім тим, що вимагає жертви. Хто боїться жертви і від неї тікає, той ніколи не досягне сильної, загартованої волі. Великі діла здобуваються тільки великою жертвою. Всі великі винаходи, як радіо, автомобіль, комп'ютер – це результат довгої, мозольної, витривалої праці й жертви.

Одного разу репортер відвідав Томаса Едісона, одного з найбільших американських винахідників, що зробив майже тисячу винаходів. Тоді Едісон працював над винаходом батареї. Зацікавлений репортер питає його, як довго він над своїм новим винаходом працює. «О, я вже зробив тисячу різних дослідів і все ще не досягнув бажаної мети». А тоді репортер з усмішкою на устах питає його, чи це його не знеохочує. «Ні, – каже Едісон – бо я знайшов тисячу способів, як не можна зробити батареї». Ось так виглядає сильна, вироблена воля!

4. Постійність і витривалість у праці. Багато, багато людей не досягають сформованої волі, бо вони непостійні і скоро знеохочуються. Їм бракує витривалости в доброму. Латинське прислів'я каже: «Завзята праця все перемагає».

Один натураліст досліджував життя мурашок. Одного разу він зауважив, як мурашка, маючи щось в ротик, хотіла вилізти на дерево, але це їй не вдалось. Вона пробувала двадцять разів і двадцять разів падала. Врешті, за 21-м разом, вона таки вилізла на дерево. Це прекрасна лекція сильної волі!

Чи ми постійно працюємо над вихованням нашої волі? До якої групи людей ми належимо? Ми, духовні особи, маємо ще й інші засоби до праці над виробленням нашої волі, якими є: молитва, щоденні духовні вправи. св. сповідь, св. Літургія і св. Причастя.

Четвертий день

1. ПРО СУМЛІННЯ І СУМЛІННІСТЬ

Один мешканець міста Чикаго, їдучи автом поза містом, завважив на дорозі два повні поштові мішки і взяв їх зі собою. Вдома він їх відкрив і побачив, що в них було 183 тисячі доларів. Він міг ті гроші собі присвоїти, бо ніхто не бачив, як він ті мішки узяв з дороги. Кілька днів пізніше він у часописах вчитав оголошення тієї фірми, що ті гроші загубила. Вона просила того, що ті гроші знайшов, щоб їх повернув. Знахідник повідомляє фірму і віддає. Це справді незвичайно сумлінна і характерна людина!

У нашому щоденному житті ми часто маємо до діла з нашим сумлінням. Воно, наче наш ангел-охоронець, завжди пригадує нам, що добре, а що зле, що нам треба робити, а чого уникати. Добре або зле рішення залежить від доброго або злого сумління. Тож це розважання зробимо про сумління і сумлінність.

І. ПРИРОДНИЙ ЗАКОН І СУМЛІННЯ

1. Божий закон у серці. Господь Бог у душу кожної людини вклав природний закон. Це значить, що кожна людина має вже з природи вроджену свідомість Божих Заповідей. Цей закон сам Бог виписав на нашому серці. Його не можна ані позбутися, ані змінити, ані стерти. Цей природний закон дає нам найважливіші правила моральності; він, напр., каже, що найвище Єство треба почитати, добро треба чинити, а зла уникати, батьків треба любити, слова треба додержати і т. п.

Один місіонер на місіях в Індії запитав старого поганина: «Якщо б хтось вкрав твої гроші, то чи він згрішив би?». «Очевидно» – відповідає старець. «А коли хтось когось уб'є, то чи це гріх?». «Певно, що гріх». І так місіонер перейшов з

ним усі Божі заповіді. І на кожний запит почув правильну відповідь. Тоді місіонер каже: «Бачу, що ти знаєш Божі заповіді! Хто їх тебе навчив?». «Бог мене навчив» – почув відповідь. «Але ж Бог до тебе не говорив». Тоді старушок, показуючи на свої груди, сказав: «Ось тут вони у серці». Він бажав потвердити Божий голос у своєму серці. А він не вмів ані читати, ані писати!

Св. апостол Павло про Божий закон у серці людини пише: «Бо коли погани, що не мають закону, з природи виконують те, що законне; вони, не мавши закону, самі собі закон. Вони виявляють діло закону написане в їхніх серцях, як свідчить їм їхнє сумління і думки, то засуджуючи їх, то оправдуючи» (Рим. 2:14-15).

2. Святі Отці про сумління. Св. Василій Великий навчає, що ми з народження маємо любов до Бога і батьків: «Любов до Бога – каже він – не потребує учителя так, як без нічєї науки тішимося світлом, бажаємо життя. Сама природа вчить нас любити батьків і тих, що нас виховали і виходували. У такій же мірі, а може й вищій, ми не потребуємо від нікого вчитися любити Бога, бо з народженням в нас наче засіяна якась духовна сила, нахил до любови» (Ш.Пр.2).

Св. Іван Золотоуст каже: «Від самого початку, від уродження, дано нам двох учителів. І обидва вони навіть без слів навчають людей: сотворений світ і власне сумління».

Св. Августин навчає: «Бог говорить і до добрих і до лихих через голос сумління... В сумлінні має Христос своє око, своє серце, свої уста, там Він карає і нагороджує». Кардинал Ньюман пише: «Сумління – це правдивий заступник Христа в нашій душі... Сумління – це Божа присутність у людині».

3. Сумління – свідомість, пізнання закону. — Що це сумління? Сумління – це свідомість того, чи якась думка, діло, справа згідні з законом у нашому серці, та чи вони дозволені чи недозволені. Ми стаємо свідомі того природного закону за допомогою розуму. Він породжує в нас цю свідомість. Сумління, отже, – це дія нашого розуму, яка рівночасно

спонукує нашу волю до доброго. А тому, що сумління звертає увагу на Божий закон, Божу волю, то звемо його також «Божим голосом», «Божим суддею» в нашому серці.

II. РІЗНІ РОДИ СУМЛІННЯ

Сумління проявляється в різний спосіб і в різний спосіб діє. Тож, залежно від того маємо різні роди сумління:

1. Сумління перед і після вчинку. Сумління відзивається перед і після вчинку. Німецький поет Гете каже: «Бог тихенько говорить у нашому серці, тихенько, але цілком зрозуміло він показує нам, що маємо вибирати або від чого втікати». Перед даним вчинком сумління або нас заохочує, або перестерігає. Св. Теодор Студит навчає: «Диявол – це п'їтьма, але перемінюється і являється, наче ангел світла. Винахідник зла, сатана, зло показує – добрим і гірке – солодким, і темне – світлим, а погане – гарним, а смерть представляє життям. Таким чином зводить світ і мучить його».

По довершенім вчинку сумління або хвалить, або ганить. «Як чеснота – каже св. Іван Зол. – містить у собі самій нагороду ще перед вінцями, так гріх містить у самім собі муку ще перед карою. Справді, що може бути тяжче від кари, яка наступає по грісі». Це бачимо на прикладі Адама й Єви, що по грісі ховаються. Каїн не може знайти собі місця. Юда попадає в розпуку й губить свою душу, ап. Петро плаче і кається.

2. Добре, чисте сумління. — Наше прислів'я каже: «Чисте сумління – це найкраща подушка». Воно дає спокій душі за життя і при смерті. «Слава наша – каже св. Павло – це свідокство нашого сумління» (2 Кор. 1:12). Св. Іван Золотоуст про добре сумління говорить: «Добре сумління – це передсмак неба... У кого сумління чисте і свобідне від усякого пороку, то в ньому перебуватиме сам Господь усіх... Добре сумління – це найбільший празник».

3. Нечисте, лихе сумління відбирає спокій серця. Докори сумління не дають спокою ні вдень, ні вночі. Вони доводять до того, що злочинці самі віддають себе в руки справедливості, хоч їх злочину ніхто не бачив.

В одній родині чоловік і жінка жили у великій незгоді. Це довело до того, що він з ненависти до неї одного дня її отруїв. Всі думали, що вона померла внаслідок серцевого приступу. Виглядало, що правда ніколи не вийде на денне світло. Та лихе сумління так його постійно мучило і йому докучало, що він сам одного дня зголосився на поліцію і сказав: «То я вбив свою жінку. Беріть мене, карайте, бо я далі в таких муках не можу жити». Справді, докори сумління – це найстрашніший месник!

4. Певне сумління. Воно буває тоді, коли маємо сильне переконання, стосовно добра або зла. За певним сумлінням треба завжди йти, хоча б та певність була тільки суб'єктивна.

5. Непевне, сумнівне сумління. В сумніві не можна на ніщо зважуватися, бо тоді ми могли б рішитися на гріх. Треба найперше виробити собі певність.

6. Перечулене, скрупулянтне сумління. Таке сумління свідчить про хворобливий стан душі. Воно бачить гріх навіть там, де його нема і тим мучить себе. Таке сумління подібне до положливого коня, що боїться навіть своєї тіні. Такі хворі душі потребують проводу доброго второпного провідника або сповідника.

7. Черстве, закам'яніле сумління. Воно вже так привикло до лихих діл, що ні на що не реагує. Виправдує себе тим, що й «інші так роблять». Це забите, затовчене сумління, що не підносить голосу навіть при великим грісі. Людей з таким сумлінням звемо безсумлінними, безсовісними.

8. Фарисейське сумління. Воно вважає дрібниці за щось велике й важливе, а великих речей не помічає. Такими були фарисеї за часів Ісуса Христа. Він гостро ганить їх, кажучи: «Горе вам книжники й фарисеї, лицеміри, що схожі на гроби побілені, які зверху гарними здаються, а всередині повні кісток мертвих і всякої нечесті. Отак і ви назовні здаєтесь людям справедливі, а всередині ви сповнені лицемірства й беззаконня» (Мт. 23:27-28).

Славний французький байкар Ла Фонтен написав багато

гарних байок з моралізуючим змістом. Ось зміст байки, що висміває фарисейське сумління:

Якось на звірів найшла тяжка недуга. Багато з них гинуло. Страх великий запанував навколо! Що робити? Як рятуватися? Цар Лев скликає нараду, яка прийшла до висновку, що хтось один мусів тяжко згрішити і тому Бог карає всіх за одного. Отож постановила, що треба знайти винуватця і покарати його смертю. Але як його знайти? Через явну сповідь! Лев перший починає сповідатися: «Я – каже він – маю багато гріхів, бо я пожер багато овець і навіть убив кілька пастухів. Якщо я справді провинився, то я готовий прийняти всяку кару». По нім виступає хитрий лис. Замість визнавати свої гріхи, він починає виправдувати й вибілювати лева. Відтак виступає тигр, а після нього ще ведвідь та інші звірі, але ніхто з них не сповідається, а тільки виправдує і хвалить Лева. І так усі вийшли невинними. Врешті ще сповідається бідний осел. «Одного разу – каже він – я був дуже голодний, і йдучи мимо церковної сіножати, я хапнув язиком трохи сіна. Це всі мої гріхи». А всі закричали: «Ось, де злочинець. Він скоїв непростимий гріх». Вовк, секретар Лева, в його імені заявляє, що осел за свій тяжкий гріх заслужив собі кару смерті. Засуд негайно виконано. Автор закінчує свою байку такою моральною засадою: «Залежно від того, чи ти при владі, чи бідак, то рішення суду зробить тебе або білим, або чорним».

9. Чуйне, ніжне сумління. Це найкраще сумління! Таких людей зємо сумлінними, совісними, характерними. Як стрілка компаса завжди звертається на північ, так ніжне сумління завжди чуйне на Божий голос, завжди звертається до Бога.

10. Що це сумлінність? Це вірність, послух голосові доброго, чуйного сумління. Як можна виробити собі таке сумління? Осягаємо його через простолінійність характеру; через постійний повний послух голосові сумління: Через сумлінне виконання своїх обов'язків; через велику боязнь всякого гріха. Чисте сумління дасть нам правдивий внутрішній спокій і радість дітей Божих. Воно буде для нас передсмаком неба на землі.

2. ПРО ЛЮБОВ НАШОГО ОБРЯДУ

Папа Іван Павло II, відвідуючи Америку, 4 жовтня 1979 року зайшов і до українського катедрального храму Непорочного Зачаття Божої Матері у Філядельфії. І там, при великому натовпі народу, він у своїй проповіді висловив найкращу похвалу для нашої Церкви й обряду. «Ви є частиною Божої родини, – каже Папа – ви члени українського обряду, частина будівлі, яка побудована на підвалинах апостолів і пророків, наріжним каменем якої є сам Ісус Христос... Я бажаю також згадати ті речі, що їх ви зберегли, як вашу особливу духовну спадщину: Слов'янську літургійну мову, церковну музику і численні форми побожності, які розвивалися впродовж століть і продовжують жити ваше життя. Ваше шанування цих скарбів українського обряду видно і в тому, що ви задержали ваше прив'язання до української Церкви і продовжуєте вірити згідно з її унікальними традиціями».

Ці похвальні слова Папи для нашої Церкви й обряду повинні бути для нас усіх великою заохотою, щоб ми нашу Церкву й обряд щораз більше пізнавали, цінили й любили та постійно в цій любові росли.

І. КІЛЬКА ЗАВВАГ ЩОДО ОБРЯДУ ЗАГАЛЬНО

Поки приступимо до властивої теми, хочемо найперше сказати дещо про обряд загально.

1. Що таке церковний обряд? В загальному слово «обряд» означає якусь зовнішню чинність, дію, церемонію, освячену традицією. Коли ж мова про церковний обряд, то у вужчому значенні «обряд» означає якесь окреме богослуження чи виконання св. Тайни, наприклад, обряд св. Літургії, обряд Хрищення, Вечірні і т.п. У ширшому значенні слова, церковний обряд – це сукупність поодиноких обрядів, що їх вживає якась Церква. В цьому значенні говоримо про наш і про різні інші обряди в Христовій Церкві.

2. Чому маємо різні обряди? На творення церковних обрядів мало свій вплив багато чинників. Сюди головно належать: Культура, звичаї, традиція та дух даного народу. Тут грають свою роль країна, місце, обставини, підсоння. На творення обрядів мали великий вплив у минулому передусім церковні митрополії, столиці держав, осідки патріархів чи митрополій. Великі церковні осередки надавали тон цілим провінціям.

3. Віра й обряд. Віра й обряд не те саме. Яка різниця між вірою і обрядом? Віра – одна й незмінна для цілої Христової Церкви. Обряд може змінитися і мати різні форми. Обряд не є вірою, а тільки зовнішнім її виявом... Обряд – це твір людей, тому може бути більше різних обрядів. Різні народи – різні обряди. Віра ніколи не змінюється. Вона завжди одна й незмінна, бо вона від Бога. А обряд змінюється і розвивається або виходить з практики. Розвиток обрядів тривав довгі століття.

II. ПРИКМЕТИ УКРАЇНСЬКОГО ОБРЯДУ

Наші церковні обряди ми прийняли разом із християнством. Вони прийшли до нас з Візантії через Болгарію. Які головні риси нашого обряду? Він дуже старовинний, глибокий змістом; він прегарний і величний та близький до психіки нашого народу.

1. Наш обряд дуже старовинний. Схід – це колыска християнської віри й обрядів. На Сході постали перші християнські Церкви. На Сході творилися перші св. Літургії. На Сході постали перші християнські обряди.

Другий Ватиканський Собор у своїх декретах «Про Східні Католицькі Церкви» і «Про Екуменізм» в особливий спосіб підкреслює значення, заслуги і важливість Східних Церков і їхніх обрядів. Собор заявляє: «Католицька Церква високо цінує установи, літургічні обряди, церковні передання та правопорядок християнського життя Східних Церков» (*Про Сх. Кат. Церкви, § 15*).

2. Наш Обряд – глибокий змістом. Обряди Східних Церков творилися на науці св. Євангелія, св. Апостолів, св. Отців

Церкви, на молитвах, чуванні й покуті монахів, на рішеннях місцевих і вселенських Соборів. Східні обряди відзначаються великим почитанням Пресвятої Тройці. Згадкою про неї починається майже кожна богослужба і кінчиться кожна ектенія. На Сході розвинувся глибокий культ Христа – Чоловіколюбця і Його Пречистої Матері. В нашій Літургії проявляється велика віра у Пресвяту Євхаристію та Христове Божество. В наших щоденних богослужбах прегарно оспівується Христова любов, Його муки, слава й сила чесного Хреста Господнього, опіка й заступництво Пречистої Богоматері і Святих. З них віє дух покаяння за гріхи, дух покути та посту.

Латинський єпископ Дж. Догерті з Ньюарку у своїй проповіді до українців говорить: «Ваш обряд є виявом старовинної культури. Я прошу вас, щоб ви свій обряд любили. Любіть його ризи, його церемонії, бо ви маєте багату і славну традицію. Так, отже, ви маєте багато що любити, дуже багато».

3. Наш обряд – прегарний, величний. Це признають усі дослідники і знавці обрядів – наші й чужі. Справді, яка краса, велич, маєстат нашої урочистої Літургії і наших богослужб, церемоній, церковних риз, хорового співу, символіка іконостасу, обстановка святилища. Папа Іван XXIII за свого життя був папським нунцієм у Болгарії, Туреччині і Греції. Він так полюбив грецький обряд, що деколи сам служив св. Літургію у грецькому обряді.

Польський кардинал Вишинський одного разу на празник св. Йосафата прийшов був на Службу Божу до василіянської церкви в Варшаві. Він уважно слідкував за відправою і був захоплений красою нашого обряду, глибоким змістом нашої Літургії, милим співом церковного хору. При кінці Служби Божої у своїй проповіді він так оцінив красу нашого обряду: «Ви не знаєте, що ви посідаєте, який маєте скарб. А тим скарбом є ваш чудовий обряд, ваша Служба Божа, ваш прегарний спів». Звертаючися до матерів, він сказав: «Матері, від вас залежить, чи цей скарб, цю красу свого обряду, свою чудову Літургію збережете, чи зумієте передати її своїм дітям, зашепити її в серцях молодого покоління».

4. Наш обряд – близький до психіки нашого народу. Це ще одна важлива риса нашого обряду. Наш народ має ніжну, чутливу душу, яка любить спів, поезію, молитву, містику. І східний обряд якраз найкраще відповідає психіці й духовості нашого народу. Тому наш народ так любить нашу св. Літургію. А де її нема, то за нею тужить.

III. ЯК РОСТИ В ЛЮБОВІ ДО РІДНОГО ОБРЯДУ?

До плекання любови обряду ми маємо досить допоміжних засобів. Тут згадаємо деякі з них.

1. Любов свого Божого храму – церкви. Любов свого Божого храму – це дуже важливий і найкращий засіб рости в любові до нашого обряду. Наш св. храм – це символ нашої віри, обряду, нашої церковної традиції, культури духу. Церква, дім Божий – це наша духовна батьківщина. Тут колиска нашої віри. Тут через св. Тайну Хрищення ми стали Божими дітьми. Тут ми набули право вступу до неба. Тут ми стали дітьми нашої Східної Церкви й нашого обряду. Тут невидимі святі зв'язки навіки пов'язали нас з нашою Церквою, з її ісповідниками, мучениками, з її обрядом, історією, з її цінною спадщиною і з нашим народом. Хто виростає при своєму храмі, той виростає у свою Церкву, обряд і народ.

Де духовно народився для нашої Церкви, обряду й народу наш митрополит Андрій Шептицький? У старенькій, дерев'яній греко-католицькій церкві в його родинних Прилбичах. Адже його батьки вже почувалися поляками й римо-католиками. А наша старенька, похилена церковця на малій дитині чуда довершила. Вона змінила його серце й душу. Ту дивну душевну перемену він сам описує: «Ще перед тим, як я навчився читати й писати, то серцем відчував красу нашої старої ікони. Я був відай дуже малим хлопчиком, коли в нашій старенькій, дерев'яній церкві в Прилбичах, стоячи перед іконостасом, відчував я ту якусь незбагненну емоцію, що її я нині назвав би артистичною... Гієратичні постаті в іконостасі, на мене звернений погляд Спасителя і Його Матері, та якась

маєстатична темрява, в якій світили тільки свічки і їх відблиск на золотих тлах ікон, дим кадила, що підносився до неба разом зі звуками пісні, – все це зробило на мене якесь таке глибоке враження, яке ледви коли в життю пам'ятаю». А потім, як Станиславівський єпископ, він у пастирському листі писатиме до своїх вірних: «Бо я українець з діда прадіда. А Церкву нашу і св. наш обряд полюбив я цілим серцем, присвятивши для Божої справи ціле своє життя».

2. Любов св. Літургії, св. Тайн і Богослужб. Це знову могутні засоби до росту в любові свого обряду. В церкві ми знаходимо джерело Божого світла, силу, спокій. Тут ми споживаємо манну св. Причастя. Церква у своїх богослужбах завжди молиться за живих і померлих своїх вірних. Існує зв'язок крові, але існує також зв'язок духу, що є зв'язком вірних зі своїм Божим храмом і своїм обрядом.

3. Прегарні обрядові звичаї. Ми маємо чудові церковні звичаї, зв'язані з нашим обрядом. Ті звичаї ми кожного року переживаємо з нагоди різдвяних і великодніх свят. З тих звичаїв говорить до нас тисячолітня наша віра, традиція, культура й дух нашого народу. Нам треба ті обрядові звичаї плекати й підтримувати.

4. Релігійна преса і книжка. Християнська преса і книжка в нашій хаті – це постійний місіонер–проповідник, учитель, приятель, дорадник. Релігійна преса вчить нас правд св. віри, любити свою Церкву й обряд, вчить любити свою мову, свою культуру, свій народ.

Так, отже, наш обряд – це прецінний скарб нашої Церкви й нашого народу. Через обряд ми плекаємо нашу віру і духовне життя, бо він зовнішній вияв нашої віри й любови до Бога. На всіх нас лежить обов'язок свій обряд знати, цінити, любити, зберігати і бути його апостолом.

Митр. А. Шептицький до всіх нас кличе: «Будьте вірні своєму обрядові, в якому ви охристілися і виховалися. Будьте вірні своєму народові, який очікує від вас тієї слави, яку йому дає кожний праведний і чесний громадянин».

3. ПРО ТЕРПІННЯ – ХРЕСТ

В Америці у Вест Вірджинія 1965 року жила щаслива родина: батько, мати і троє діточок. Та їхнє щастя довго не тривало, бо до їхньої хати заглянуло терпіння не один, а багато разів. Найперше 14-літній син дістає наріст на мозку і під час операції вмирає. Кілька років пізніше приходить новий тяжкий хрест. Вмирає на рака мати цих дітей. Залишається батько з двома синами. Кілька місяців після смерти матері вмирає і другий син. Він паде з мотоцикля і гине. Ще в батька не загоїлася рана серця після смерти жінки і другого сина, а родина наповнилася новим смутком. Останній 16-річний син умирає від пошкоджень в автомобільній аварії. Залишається сам батько, наче новітній багатостраждальний Йов. Та це був християнин сильної та живої віри. Він не заломився і не впав під ударами лихої долі. Він бачив у всьому руку Божого Провидіння. Запитаний про таємницю сили й рівновагу духу, спокійно відповів: «Я вірю, що Всевишній Господь має свої плани щодо кожного з нас. Це Він у своїх планах забрав до себе мою родину. Хай діється воля Божа».

Жити на землі – значить терпіти. І нема людини на землі, щоб не знала, що таке хрест – терпіння. Гарні оповідання про країну щастя, де немає ні болів, ні терпіння, – це фантазія. Хто шукав би життя без хреста, без терпіння, був би подібний до того, що хотів би рожі без терня. Тож добре каже книжечка *Наслідування Христа*: «Звернися вгору, звернися вниз, звернися кругом себе і звернися вглиб свого серця, – а всюди там знайдеш хрест» (II, 12:4).

I. ПРОБЛЕМА ТЕРПІННЯ

З усіх проблем життя найбільш неясна, незрозуміла, таємна проблема – це терпіння.

1. **Всі люди терплять.** Терпіння – це факт, що про нього свідчить щоденне життя. Всі терплять: на душі й на тілі, на

честі, на славі, на маєтку; терплять добрі і злі, праведні і грішні, молоді і старі, християни й погани. «Навіть золота корона не охоронює перед болем голови» – каже німецьке прислів'я.

2. Звідки походить терпіння? Про жодну життєву проблему люди не ставлять стільки запитань, як про терпіння. Ми постійно чуємо оце вічне: Чому? чому? чому?

Дня 14 лютого 1954 року папа Пій XII мав промову по радіо до хворих цілого світу. «Дозволь, – каже папа – щоб у темну таємницю терпіння впало проміння світла, що виходить з хреста Ісусового. Що Він злого зробив? Глянь, може над твоїм ліжком висить ікона Божої Матері! Що Вона злого зробила?... Ісус і Марія терпіли і, певним є, що не за свої провини, а все таки радо і з повним підкоренням волі Божій. Чи ти коли запитав себе: Чому?

а) Терпіння, що від людей – це наслідок гріха. Терпіння не вийшло від Бога, а від людини, яка переступила Божий Закон. Терпіння зродилось з непослуху, з бунту людини. Воно наслідок і кара за гріх первородний, а опісля за гріхи особисті кожної людини. Чи є на світі хтось без гріха? Св. євангеліст Іван навчає: «Коли ми кажемо, що гріха не маємо, то ми самих себе обманюємо, і правди в нас немає» (І Ів. 1:8).

б) Терпіння від Бога, як досвід, проба. Господь Бог допускає терпіння для нашого добра. Нам важко це зрозуміти, але в цьому криється таємниця Божої любови. «Кого Бог любить, того досвідчає» каже апостол Павло (Євр. 12:6). Чи мати радо подає хворій дитині гіркі ліки? Чи лікар-хірург не зробить операції навіть власному синові задля його добра?

Терпіння служать для Божого прославлення. Хто більше прославив Бога через терпіння, як не Христос, Божа Мати, апостоли, мученики, святі? Про сліпонородженого учні запитували Ісуса: «Учителю, хто згрішив? Він – чи батьки його, що сліпий він народився?». «Ані він не згрішив, ані батьки його, відказав Ісус, – але щоб ділам Божим явитися на ньому!» (Ів. 9:2-3).

3. Терпіння – привілей священика. Крім терпінь усім спільних, священик має ще свої священницькі терпіння, зовнішні і внутрішні, від Бога і від людей. Гарно про це пише кардинал Маннінг: «Усі священики стоять на Голготі. Та деякі більше зближені до хреста як інші. Ісус відмірює їм частину свого хреста, скільки кожен з них може понести. Тому на деяких паде хрест тільки на хвилинку, на інших частіше, а на деяких випадає доля Симона Кириная. Одним дістаються насмішки, а іншим оцет і жовч».

II. КОРИСТІ З ТЕРПІННЯ

1. Терпіння – вчить і веде до Бога. Американський лікар А. Каррел каже: «Все наше життя змагає до того, щоб при найменшому зусиллі мати якнайбільше приємности. Приємність-розвага стала в нас національним кличем. «Гуд тайм» – це наша головна мета. І молодий і дорослий за найкраще вважає таке життя, що складається з самих приємностей».

А терпіння відкриває очі на марність приємностей та всього земного. Через терпіння набуваємо життєвий досвід. Папа Пій XI каже: «Хоч би хтось мав не знати який великий життєвий досвід, то йому ще багато бракує, коли він не знає, що таке терпіння. Тому треба Богові дякувати, коли посилає нам той досвід».

Хто у своєму житті не зазнав терпіння, то він подібний до вояка, що ніколи не був на фронті.

Терпіння має ще ту гарну властивість, що воно веде до Бога. Історія Церкви знає багато навернень до Бога якраз через терпіння.

В Америці перед Другою світовою війною було досить симпатиків московського комунізму. Навіть деяким багатирям імпонувала комуністична система. Один мільйонер під впливом комуністичної пропаганди так захопився цією ідеєю, що рішив на постійно переїхати до Москви, серця комунізму, щоб там зажити правдивим комуністичним раєм. Він продає всі свої маєтки, бере зі собою свої мільйони доларів і

виїжджає до Москви. На наслідки його трагічного рішення не треба було довго чекати. По якомусь часі провід комуністичної партії пригадує йому, що їхня система не дозволяє на приватну власність, тому він мусить свої мільйони віддати на добро всіх громадян. Щойно тепер йому відкрилися очі, куди він потрапив. За спротив віддати свої мільйони його проголосили ворогом народу, і заслали на Сибір. Тут серед холоду й голоду він поволі починає думати про Бога. Тепер він потайки бере лекції християнського катехизму від католицького священика – в'язня. Опісля однієї ночі дістає св. тайну Хрищення і на таємній Службі Божій приймає св. Причастя. Після свого навернення він каже до священика: «Чи не дивне воно, що давніше, коли я мав мільйони, я ніколи не думав про Бога. А тут у цім вонючім концентраку, де голод і смерть завжди зі мною, Бог несподівано став для мене чимсь дійсним. Тут повернулася мені віра в Бога та у вічне життя». Цю подію подав у своїх спогадах італійський священик Леоні, колишній капелян італійської армії в Україні. Чи не дивні Божі дороги?

2. Терпіння – виростає, збагачує, освячує. Один аскет каже: «Там починається чеснота, де починається терпіння». Чи знаєте, як постає цінна перла? Устриця не виробляє її для прикраси жінок. Це ціна – великої, довгої жертви. До мушлі паде зеренце піску і спричиняє її великий біль. Для злагіднення болю устриця покриває його особливим матеріалом. І цей процес триває довгі роки, аж поки не постане прегарна перла.

А як постає чудова мармурова статуя? Що вона сказала б, якщо б могла говорити? Вона найбільше нарікала б на гостре долото різьбаря, але без нього вона ніколи не стала б мистецьким архитвором.

3. Терпіння – з'єднує з Христом. — Терпіння вводить у розуміння тайн Христового Серця. Тому каже Христос: «Коли хтось хоче йти за мною, нехай зречеться себе самого, візьме свій хрест і йде за мною» (Мт. 16:24). Книжечка «Наслідування Христа» навчає: «В хресті спасіння, в хресті життя... в

хресті струмись небесного щастя, сила для духа, радість для серця... в хресті завершення святости» (II, 12:2). А св. апостол Павло говорить: «Якщо ми страждаємо разом з Ним, щоб разом з Ним і прославитися. Гадаю, що страждання нинішнього часу негідні майбутньої слави, яка має нам з'явитися» (Рим. 8:17-18).

III. ЯК ПРИЙМАТИ ТЕРПІННЯ – ХРЕСТ?

В душі резигнації, в душі надолуження і в душі вдячності і любови до Бога.

1. Християнська резигнація. В чому вона полягає? Приймаємо терпіння у повній згоді з волею Божою так, як його приймав Христос, що в терпінні молився: «Отче мій, коли ця чаша не може минути, щоб я її не пив, хай буде твоя воля» (Мт. 26:42). Подібно повинен молитися і священник серед різних терпінь та Божих допустів, що ними буває наша тяжка праця, прикрі обставини, лихі люди, неуспіхи, слабке здоров'я і т.п. Напевно є хтось, чий хрест тяжчий від нашого.

2. Християнське надолуження. Воно вимагає, щоб ми всі терпіння приймали в душі покути за свої гріхи, за гріхи наших вірних, Церкви й народу, за гріхи цілого світу.

Знаний місіонер Христового Серця, отець Матео, каже: «Я смію твердити, що після Безкровної Жертви, терпіння є другим з черги найдосконалішим і наймогутнішим засобом апостольської праці. І є тільки один спосіб спасати душі, а це через змішання нашої власної крові із Пресвятою Кров'ю в чаші, себто через наші терпіння і любов».

3. В душі вдячності і любови до Ісуса. Найкращий ступінь згоди з волею Божою в терпінні буває тоді, коли ми приймаємо кожне терпіння не тільки в душі резигнації і надолуження, але ще дякуємо за нього. Добра дитина цілує руку батька, що слушно її карає. Ми вдячні хірургам, що через операцію рятує наше життя. А Бог через терпіння рятує нас для вічного життя, перед вічними терпіннями.

Як далеко пішла Христова любов до нас? На муки й на хрест! Любов усе осолоджує, навіть полин й оцет. Св. Іван Віяней каже: «Де любов, там нема терпіння. А втікати від хреста, значить бути придавленим його тягарем. Ми повинні молитися, щоб любити хрест, а тоді він стане солодкий».

Як ми дивимося на хрест? Чи не тікаємо від нього? Каже побожна легенда, що під час великих переслідувань у Римі, апостол Петро рішився тікати від можливих мук. За містом з'явився йому Христос, і Петро Його питає: «Господи, куди ти йдеш?». А Ісус відповідає: «Йду до Риму, щоб ще раз вмерти на хресті». Петро зрозумів Христові слова і повернувся до Риму, щоб там віддати своє життя за Христа.

П'ятий день

1. ПРО ОБОВ'ЯЗОК МОЛИТИСЯ ЗА ПОМЕРЛИХ

Св. Христова Церква – це містичне Христове Тіло, що об'єднує всіх охрищених вірних на землі, в небі і в чистилищі. Звідси говоримо про Церкву воюючу, прославлену і терплячу. Те взаємне з'єднання всіх вірних на землі, в небі і в чистилищі ми зємо спільнотою святих. Всіх членів тієї потрійної спільноти в'яже та сама любов до Господа Бога і до ближніх.

І якраз на науці св. віри про спільноту святих ґрунтується прадавня практика Церкви молитися за тих, що відійшли до вічності. Спільнота святих на всіх нас накладає обов'язок молитися за душі померлих.

І. ПРАДАВНЯ ТРАДИЦІЯ

Традиція молінь за душі померлих сягає в далеку давнину. Про неї говорить нам св. Письмо Старого Завіту. В другій книзі Макавеїв читаємо, що Юда Макавей після перемоги над ворогами «зібрав 2000 драхм сріблом і послав їх в Єрусалим, щоб там приносили жертви за гріхи тих, що полягли..., бо це свята і спасенна думка молитися за померлих, щоб вони очистились від своїх гріхів. Тому він і приніс жертву перебування за мертвих, щоб вони звільнилися від гріха» (2 Мак. 12:43-46).

Цю священну традицію перейняла і Христова Церква. Другий Ватиканський Собор у догматичній конституції «Про Церкву» так каже: «Признаючи вповні спільноту цілого Містичного Тіла Ісуса Христа, Церква на землі, від самих початків християнської релігії плекала пам'ять померлих з великою побожністю» (§ 50).

В перших віках християнства, коли похорон відбувався

перед полуднем, то в деяких церквах за душу покійного служили св. Літургію, на якій усі вірні приймали св. Причастя. Св. Августин (+ 430) каже, що на похороні своєї матері Моніки він правив св. Літургію, як це було у звичаю. У «Житті св. Амвросія» сказано, що на його похороні була св. Літургія. Історик Євсевій (+ к. 340) говорить про відправу св. Літургії на похороні цесаря Костянтина Великого (+ 337). Коли ж похорон відбувався пополудні, то Літургії вже не було, а головну частину похорону творили співи псалмів і читання св. Письма. Здавен-давна маємо прощальну молитву на похороні.

Св. Моніка, будучи на смертельній постелі, ось так просила свого сина Августина: «Похороніть моє тіло, де б це й не було, і про нього не журіться. Одначе одного у вас прошу, щоб ви завжди на св. Літургії пам'ятали про мене».

Св. Єфрем Сирійський (+ 373) у своїм заповіті залишив таку просьбу: «Дайте мені на прощання молитву, псалми і Жертву св. Літургії. А по 30 днях зробіть поминки за мене, бо померлі дістають поміч через св. Літургію, що їй живі жертвують».

II. ПРАКТИКА СХІДНОЇ І НАШОЇ ЦЕРКВИ

Хоч св. Церква щоденно пам'ятає про душі померлих на св. Літургії і в богослужіннях, то все таки вона, як добра мати, під час церковного року визначає ще осібні дні на молитви за померлих. Такі дні звемо задушними або поминальними. У нашій Церкві маємо такі традиційні практики:

Задушні суботи, що в них богослужби цілковито присвячені молінням за померлих. Сюди належить субота перед неділею М'ясопусною, друга, третя і четверта субота Великого Посту та субота перед Зеленими Святами.

На Утрени суботи перед М'ясопусною неділею Церква молиться: «Отців і праотців, дідів, і прадідів, від перших аж до останніх... всіх пом'яни, Спасе наш».

Крім того Східна Церква має прадавній звичай поминати померлих у 3-ій, 9-ий і 40-ий день після смерті. Поминаємо також померлих у річницю їхньої смерті.

ІІІ. МОЛИТВА ЗА ДУШІ В ЧИСТИЛИЩІ

Головна мета наших молінь за померлих стосується душ у чистилищі, бо душі, що в небі, вже не потребують наших молитов, а тим, що в пеклі, наші молитви нічого не допоможуть. Існування чистилища – це правда св. віри. Що таке чистилище і хто йде до нього після смерті? Св. Письмо каже: «До неба нічого нечистого не увійде» (Одкр. 21:27). Отож, чистилище – це місце, де душі померлих відбувають дочасну покуту за свої недосконалості, повсякденні гріхи та тяжкі гріхи, відпущенні у сповіді, але ще не спокутовані.

Загально наука св. Отців годиться в тому, що в чистилищі є муки вогню. Св. Августин каже: «Чистильний вогонь є багато більше болючий, а ніж усе, що людина на землі може перетерпіти». Муки у чистилищі тільки тим різняться від мук у пеклі, що вони не є вічні. Час їхнього тривання залежить від Божої волі. Він може бути короткий, але може тривати навіть цілі століття. Тому Церква у своїх моліннях завжди згадує всіх від віків спочилих. В М'ясопусну суботу, на вечірній стихирі за померлих, співаємо: «Упокой, Господи, всіх, що побожно спочили: в пустинях чи в містах; на морі чи на землі або на іншому місці: князів, архиереїв, священників, ченців і мирян у всякому зрості й роді, та сподоби їх небесного Твого царства».

На нас тяжить великий обов'язок помагати тим бідним душам. Того вимагає від нас:

1. Любов до Бога і ближнього. Душі, що в чистилищі є Божими приятелями, і мають запевнене небо. Тож, допомагаючи їм ми даємо докази любови до Бога, бо допомагаємо дістатися до неба тим, що їх Він любить, і тим способом збільшуємо Божу славу.

2. Вони безпомічні. Душі в чистилищі здані тільки на Боже милосердя і наші молитви. Вони терплять і не мають більше можливості збирати собі заслуги, бо час на них скінчився на землі. Всяка безпомічність природно викликає в нас

почуття милосердя. Христос доручає нам у кожному найбіднішому бачити себе самого. Милосердя для ближніх – це милосердя для Христа. «Щонебудь ви зробили одному з моїх братів найменших – ви мені зробили» (Мт. 25:40).

3. Любов наших найдорожчих. Може в чистилищі знаходяться наші найдорожчі: батько, мати, чоловік, жінка, брати, сестри, добродії і приятелі, тож любов вимагає, щоб ми про них пам'ятали. Може вони літами чекають на нашу поміч, а вона не приходить. Наша любов до них не сміє кінчитися з їхньою смертю.

4. Їхнє заступництво в Бога могутнє. Вони не можуть собі допомогти, але можуть молитися за нас. І Господь Бог радо вислухує їхніх молитов, бо їх любить. Св. Іван Віяней каже: «Якщо б люди знали, яку силу над Божим Серцем мають ті добрі бідні душі і які то ласки можна б за їх посередництвом отримати, то ніколи про них не забували б. Треба багато за них молитися, щоб і вони за нас багато молилися».

Вони знають, хто за них молиться. Скільки душ ми своїми молитвами визволимо з чистилища, стільки матимемо заступників перед Богом, опікунів за життя та помічників у всякій потребі.

ІV. ЯК ПОМАГАТИ ДУШАМ У ЧИСТИЛИЩІ?

Маємо різні способи, щоб їм допомогати. При своїх появах вони самі кажуть, що їм найбільше помагає.

1. Свята Літургія. Душі з чистилища, як комусь з'являються, то на першому місці ставлять святу Літургію. Нічого дивного, бо це найцінніша жертва Божого Сина. Кожна Служба Божа має таку безконечну вартість, що вона одна могла б усі душі звільнити з чистилища, якщо б Господь Бог того бажав би і на те дозволив. Ми можемо заслуги кожної Служби Божої, що в ній беремо участь, жертвувати за душі в чистилищі. Було б дуже похвально, хоч раз у році правити св. Літургію за померлих у родині або за душі в чистилищі.

2. Молитва. Кожну молитву можна жертвувати за душі в чистилищі, а передусім відпустові молитви, що їх доручає св. Церква. Св. Іван Золотоуст говорить: «Ти кажеш: «Я оплакую моїх дорогих померлих». Але було б ліпше, якщо б ти помагав їм молитвами, милостинею і св. Літургією, а не тільки сльозами».

3. Святе Причастя. За кожний раз, коли ми приймаємо св. Причастя на Літургії, то можемо жертвувати його за душі в чистилищі.

4. Діла милосердя. Всякий добрий акт чи діло, що його робимо для наших ближніх, можемо жертвувати за душі в чистилищі, маючи при цьому добрий намір.

5. Діла покути. Сюди належить наш піст чи то добровільний, чи наложений Церквою, наші поклони, коліноприклонні молитви, кожне інше покутне діло.

З вищесказаного ясно виходить, що це наш обов'язок помагати душам у чистилищі. Того бажає собі Христос, того вимагає св. Церква, любов ближнього і наша користь.

Одного разу Ісус Христос, у своєму об'явленні св. Гертруді, сказав: «Якщо хтось вирятує одну душу з чистилища, то він показує мені таку любов, наче б зняв з моєї голови тернову корону або мене самого зняв з хреста».

Якщо будемо милосердні для душ у чистилищі, то колись і для нас Христос буде милосердний, бо Він сам каже: «Блаженні милосердні, бо вони милосердя доступлять» (Мт. 5:7), та «якою мірою ви міряєте, такою й відмірять вам» (Лк 6: 38).

2. ПРО ПОКЛИКАННЯ НА СЛУЖІННЯ БОГОВІ

Британський лорд Ернест Шаклетон в 1914 р. підготовляв експедицію на південний полюс. Він потребував помічників – добровольців. В одному з лондонських часописів він подає оголошення такого змісту: «Потребую чоловіків на небезпечну подорож – мала платня, великі морози, довгі місяці цілковитої темряви, безустанна небезпека, непевне повернення. Почесть і признання – на випадок успіху». Він дістає п'ять тисяч зголошень. З того він вибирає тільки 28 мужчин.

І справді, це була небезпечна подорож. Їхній корабель «Ендюренс» розбили льодові криги. Вони провели майже два роки на льодових островах. І хоч не доставало їм поживи, і хоч обставини вимагали прямо геройського зусилля, то вони врешті таки затріумфували, і всі після одного-двох років щасливо повернулися додому, де від британського уряду отримали особливі відзнаки.

Подібно, як цей лорд закликав сміливих і відважних, щоб здобути Антарктиду, так і наша св. Церква рік у рік взиває свою молодь, хлопців і дівчат, на посвяту й жертву для Бога, Церкви і свого народу. Та, на жаль, в діяспорі голос нашої Церкви часто залишається тільки «голосом, що кличе в пустині». Щоденне життя є сумним свідком, що в нас щораз менше й менше молоді голоситься на служіння своїй Церкві й народові. На це складаються різні причини.

І. ПРИЧИНИ БРАКУ ПОКЛИКАНЬ

Тими причинами є модерні недуги духу, які вбивають покликання уже в зародку.

1. **Дух секуляризму – дух світу.** Це погляд на життя не оком віри, не оком Божим, але оком світу, оком почуттів. В практиці людина йде за всім, що цінить і любить світ. І так буває в мисленні, говоренні, поведінці, одежі і т.п. Це втеча від молитви, від жертви й посвяти. Відомий церковний пись-

менник, священник В. Фабер каже: «Дух світу робить твердим людське серце; затуляє їхні вуха; засліплює їхні очі; псує їхній смак; в'яже їхні руки».

2. Дух матеріалізму – гедонізму. Він у колисці вбиває духовне покликання. Які ідеали сьогодні в більшості людей, а втім і в молоді? Вигода, добробут, приємність, м'яке життя, добра платня, добра їжа і т.п. Так думають батьки, так думають і їхні діти. Скільки разів повторяється сумна історія євангельського багача, що тільки про себе думав: «Душе моя, маєш всякого блага...». А що Бог сказав на те? Де панує дух матеріалізму, там панує і страх перед жертвою для Бога, Церкви й народу.

3. Спротив батьків. Це дуже грізний ворог покликання. Важко це зрозуміти, що віруючі батьки можуть ставити перепони своїм дітям, що бажають служити Богові і своїй Церкві. Чи в таких батьків може бути мова про любов своєї Церкви й народу? Такі батьки забувають, що їхні діти, це Божа власність, а вони тільки опікуни, охоронці своїх дітей в імені Божім. Бог має повне право до їхніх дітей.

II. ДУХ ІДЕАЛІЗМУ – ДЖЕРЕЛО ПОКЛИКАНЬ

Покликання виростають там, де в родині плекають духа жертви, посвяти, готовності на служіння Богові, Церкві і своєму народові. Тільки народ, що живе ідеалізмом, видає зі себе героїв, і може сміло глядіти у своє майбутнє. Свідком того є історія нашої Церкви. На чому виросло покликання Слуги Божого митр. А. Шептицького? Покликання первоієрарха Йосифа Сліпого? – На жертві! А що сказати про жертву наших єпископів у краю, соток священників, десятків тисяч наших вірних, що пішли на Сибір, на тортури і смерть за віру, Церкву й народ, а не поклонилися сатані безбожного комунізму? Так, дух ідеалізму родить героїв, що готові навіть на жертву життя для добра своєї Церкви й народу. Ось прегарний приклад:

В жовтні 1991 р. наші часописи подавали, що після проголошення незалежності України в Івано-Франківській області стався сенсаційний випадок. З підпілля вийшов колишній вояк Української Повстанської Армії, на ім'я Галащук, що 44 роки переховувався у своєї сестри в околиці міста Тлумача. Він пішов до УПА, коли 1944 р. до Галичини знову прийшли комуністи і воював у сотні Орлика. Після ліквідації УПА він повернувся додому і вирішив не виходити з підпілля. Вже на свободі він пояснив це тим, що присягнув бути вірним Україні і не міг її зрадити. Через 44 роки він переховувався в пивниці дому своєї сестри. Багато разів шукали за ним енкаведисти, але Бог його захоронив. Вийшовши щасливо зі своєї криївки, він сказав: «Я щасливий, що дожив до цього часу. Всі ці роки я вірив, що прийде зміна і жив надією». Ось геройський тип вояка, що любив свій народ, для нього жив, воював і терпів довгі-довгі роки!

III. ЗРАЗКОВЕ ПОКЛИКАННЯ

Це покликання митр. Андрія Шептицького до Василіянського Чину і нашої Української Католицької Церкви. В його покликанні бачимо всі найкращі риси правдивого Божого, геройського покликання. Воно повинно бути зразком для нашої молоді. Його батьки і він є гарним прикладом як по Божому дивитися на покликання і як його приймати з рук Божих.

1. Батьки і покликання молодого Романа. Його покликання зродилося на основі пошани для духовного стану в його родині. Його батьки, а головню його побожна мати Софія, часто молилися за покликання для своїх п'яťох синів. Батько бажав мати сина священиком, але в латинському обряді. А тут його син забажав стати священиком у Чині св. Василя Великого для добра українського народу. Батьки ніяк не могли зрозуміти, чому їхній син хоче покидати родинну Церкву й народ, і йти до чужого Чину та народу. На таку жертву вони не були готові. Це був для них тяжкий хрест. Його мати у

своїх споминах пише: «Я одне розуміла, одне я бачила перед собою – якийсь величезний, незбагнаний хрест простягав наді мною свої рамена, а в тому хресті Ромко, мій Ромко, що покидає обряд, в якому я його виховала, покидає все, що нас об'єднувало, покидає латинський костел, що після Бога мені над усе дорогий».

Тепер батько ставить синові різні перепони, щоб його покликання випробувати. І так батько терпить, син терпить і мати терпить та молиться. Та син твердо стоїть при своєму. Такий стан тривав кілька років.

2. Роман і його покликання. Його покликання не зродилось несподівано. Воно росло й дозрівало з дитячих літ. Маючи дев'ять років життя, він каже мамі, що хоче бути священиком. Будучи в п'ятому гімназійному класі, він говорить мамі, що хоче бути священиком у Чині св. Василя Великого.

Всі досвіди, перепони він переносить спокійно, терпеливо, з молитвою. Одного разу він сказав до мами: «Я знаю докладно, що мене чекає. Поляки будуть мене уважати за українця, а українці будуть мене трактувати як поляка. Та дарма! Господь мене кличе, треба йти!». Яка залізна воля!

Перед вступом на новіціят Отців Василян у Добромилі, він і його батьки відбули подорож до Риму. 24 березня 1888 р. вони мали приватну аудієнцію в папи Лева XIII. Папа прийняв їх дуже ласкаво. На аудієнції Роман виявив Папі свій намір вступити до Чину св. Василя Великого. А Папа похвалив його намір і захопив, кажучи: «Василяни мають перед собою велике майбутнє в Церкві. А їхня місія велика й свята».

Після аудієнції в Папи батьки Романа Шептицького вповні годяться з волею Божою. Тепер вони самі 28 травня 1888 р. відвозять його на новіціят до Добромиля. Наприкінці свого життя його мати у своїх спогадах заявляє: «З усіх Божих дарів найдорожче для мене покликання нашої дитини до служби Господніх престолів».

У старшому віці митр. Андрій виявить ще один секрет свого покликання, а саме, від дитинства він любить наш Бо-

жий храм, богослужби та ікони в нашій церкві в Прилбичах. Слуга Божий митр. А. Шептицький навіки записався золотими літерами в історії нашої Церкви, як її обновитель, і як вірний син свого народу.

IV. ДО ЧОГО ПОКЛИКАВ НАС ХРИСТОС?

Маючи перед очима покликання митр. Андрія, варто нам трохи подумати про власне покликання. І наше покликання є прецінним Божим даром. Бог покликав нас до великої і святої місії на все життя. Ми покликані до тієї самої мети, до якої були покликані Христові апостоли, і для якої жив, працював і жертвував себе митр. Андрій. Ми покликані:

1. **До тісного співжиття з Христом.** Ми покликані до інтимного приставання з Христом. Бути з Ним – це головна мета нашого життя. Ми покинули свого батька й матір, щоб завжди бути з Христом на молитві, при праці, в радості й смутку, на Таворі й в Гетсиманському саду.

2. **До найвищої святости.** Наша святість має бути відбитком Христової святости. А це досягнемо тоді, коли будемо думати як Христос, молитися як Христос, любити й терпіти як Христос.

3. **До великої гідности і влади.** Св. Іван Золотоуст каже: «Христові священники – це Христові намісники і сам Христос. Хто віддає почесть Христовому священникові, вшановує самого Христа... Священникам дана влада, що її Бог не дав ані ангелам, ані архангелам. Чи є більша влада над цю?».

4. **До вічної слави в небі.** Апостоли одного разу запитали Христа, яка їм буде заслуга за те, що пішли за Ним. А він відповів: «Істинно кажу вам: Ви, що пішли за мною, як новий світ настане, коли син Чоловічий сяде на престолі своєї слави, сидітимете й ви на дванадцятьох престолах, щоб судити дванадцять поколінь Ізраїля» (Мт. 19:28).

Чи ми цінімо й любимо своє покликання? Чи ми дякуємо Богові за нього? Чи ми щасливі в нашому покликанні?

В 1990 р. одна церковна організація в Америці вислала анкету з різними запитами до 2442 єпархіяльних і монаших священників. Відповіло 1519 священників. Між питаннями було таке: Чи ви вдоволені зі свого покликання? Відповіді: 69 – дуже вдоволені; 115 – напіввдоволені; 17 – не дуже вдоволені. Інше питання: Якщо б ви могли знову вибирати, чи вибрали б священство? Відповіді: 116 – напевно так; 53 – можливо; 20 – непевні себе; 9 – можливо ні; 2 – напевно ні.

Обновімся в ціненні й любові нашого звання. Щодня дякуймо Богові за цей дар. Оживімо в собі велике довір'я в Божу допомогу, ласку й силу, щоб у ньому витривати. Часто до ручаймо наше покликання Пречистій Діві Марії, Опікунці священників.

3. ЧЕРЕЗ МАРІЮ ДО ІСУСА

Під час Першої світової війни один католицький священник був капеляном для американських військ у Франції. Він постійно був при своїх хлопцях, навіть у першій лінії фронту. Та сталося нещастя. Німці вжили отруйного газу. Його частинно загазувало. Наслідок був такий, що він не міг ані ходити, ані говорити. Він говорив тільки шепотом і невиразно. Після якогось часу повернулась йому сила в ногах, але його голос не вертався. Це його непокоїло, бо що може вдяти майже німий священник? Що він робить? Їде до Люрду і там обіцяє Пречистій Діві Марії, що якщо повернеться йому голос, то вжيه його на голошення слави Її Божого Сина. І сталось чудо: голос вернувся! Коли при найближчій нагоді він мав проповідь, то ніхто не хотів вірити, що це говорить той самий священник. Його голос був сильний і дзвінкий. Після війни він якийсь час був професором у семінарії в місті Мілкові, а потім став єпископом дієцезії Медізон. Бог дав йому ласку відзначити 50-річчя священства. З вдячності для Божої Матері він довгі літа вживав свого голосу, щоб проповідати Боже слово.

На цьому прикладі ясно бачимо, що Божа Мати любить Христових священників й ними опікується.

В житті кожного священника є багато справ щодо яких він не може бути байдужий. А тими справами є святість особиста, святість собі повірених душ, поступ у любові до Ісуса та витривання в покликанні і Божій ласці аж до смерті. Де знайде священник поміч і щасливу розв'язку тих справ? Він знайде її у ревному, сердечному, дитячому почитанні П. Діви Марії. Через Марію найкраща дорога до любови Ісуса, дорога до святости та довічного витривання у своєму покликанні.

І. ЧЕРЕЗ МАРІЮ – ЛЮБОВ ІСУСА

Ісус Христос при своїй смерті на хресті віддав свою Матір в опіку своєму улюбленому учневі – Іванові, молодому священникові. І учень свято сповнив доручення свого Учителя. При священнях кожного священника Ісус каже до своєї Матері: «Це син Твій», а до нового ієрея: «Це Мати твоя». Тож під хрестом серед великих терпінь Пречиста Діва Марія родить для Христа кожного священника. Тому слушно можна назвати Її Матір'ю священників. Каже бо св. Іриней: «Вона Мати Життя і Мати всіх живих». Тому першим завданням кожного священника повинно бути з любови до Пресвятої Богородиці рости в любові до Її Божого Сина, щоб Він до кожного з нас міг сказати: «Це син мій любий, що його я вподобав» (Мт. 3:17). Під опікою Богоматері кожний священник має змагати до того, щоб бути другим Христом.

Св. Бонавентура каже: «Христа завжди знаходимо разом з Марією і через Марію... І той, хто шукає Христа поза Марією, даремно Його шукає». А св. Людвик Ґрінйон де Монфорт говорить: «Я не вірю, щоб хтось міг дійти до повної злуки з Христом і до повної вірности Святому Духові без досконалого з'єднання з Пречистою Дівою Марією і без Її конечної помічі... Незнання Ісуса пливе з незнання Марії».

Це значить, що найкоротша дорога до пізнання й любови

Христа веде через Марію. Зростаючи в любові до Марії, будемо рости також у любові до Ісуса. Любов Ісуса, що її ми маємо навчитися від Його Матері, повинна мати три риси:

1. Любов дівственна. Це значить, що любов до Ісуса має бути повна, єдина, беззастережна, полум'яна, готова для Нього на всяку жертву.

В 1900 р. помер у Римі в опінії святости один священник зі Згромадження ОО. Маристів. Він був двадцять років ректором духовної семінарії у Франції. Після його смерті між його писаннями знайдено «Послання Христового Серця до серця священника». «Мені холодно, – говорить Христос до священника – я маю голод і спрагу. Скажи моїм священникам, щоб загрили мене своєю любов'ю. Якраз того я прошу в моїх священників, що їх дуже люблю. Скажи їм, як дуже я їх люблю».

2. Любов материнська. Під час Служби Божої Христос родиться на руках священника у невидимий спосіб. Через те священник стає символічно Христовою матір'ю. На кожній св. Літургії сповнюють слова пророка: «Бо дитятко нам народилось, сина нам дано» (Ісаїя 9:6).

Відомий місіонер Христового Серця, священник Матео каже: «Священицьке материнство полягає в повнім дарі себе самого в заміну за повний дар, що його Отець Небесний робить зі свого Сина в Пресвятій Євхаристії». На престолі і поза ним любов Христа має так оживляти серце священника, як вона оживляла серце Марії до дитятка, що спочивало в яслях. Це була найдосконаліша любов Матері.

3. Любов особиста – гаряча. — Такою якраз любов'ю до Христа потягає нас серце Марії. І такою гарячою і особистою любов'ю Христос любить кожного священника. У згаданім посланні до священників Христос каже: «Коли б тільки мої священники розуміли, як дуже я бажаю єднатися духовно з кожним із них особисто».

II. ЧЕРЕЗ МАРІЮ – СВЯТИСТЬ

Св. тайна Священства накладає на кожного священника обов'язок бути святим і вести інших до святости. А це якраз найкраще осягнемо за допомогою Пречистої Діви Марії. Св. Альфонс Лігуорі каже: «Це морально неможливо, щоб священник без набожності до Божої Матері був добрим священником».

Священик осягне свою особисту святість головню через практику двох таємниць з життя Ісуса і Марії. Перша таємниця – це таємниця укритего життя в Назареті, що його Божя Мати практикувала. Там Ісус об'явив Їй всю глибину і вартість внутрішнього духовного життя. Від Марії священник навчиться любити, розуміти, цінити і плекати життя. Від Марії священник навчиться любити, розуміти, цінити й плекати життя святости, молитви, з'єднання з Христом. Католицький письменник В. Фабер каже: «Святість росте пропорційно з нашою набожністю до Пречистої Діви Марії». А св. Людвик Гріньон де Монфорт говорить: «З Марією ми більше поступимо в любові до Ісуса за один місяць, як через цілі літа без особистого з'єднання з цією доброю Матір'ю».

Друга таємниця, що веде священника до святости – це таємниця Голготи. Коли священник розважає над цією таємницею, у ньому росте дух жертви й посвяти. Цю таємницю священник найкраще зрозуміє тоді, коли зрозуміє таємницю жертви й страждань Божої Матері, що їх Вона перенесла на Голготі. Там меч страждань прошив Її Пресвяте Серце, як це Її прорік старець Симеон (Лк. 2:35).

Папа Пій XII у своїй енцикліці «Про Священство» навчає: «А коли ви, священники, добре зрозумієте, як важко ступати крутою дорогою святости і виконувати вам повірені обов'язки, тоді з довір'ям піднесіть ваші очі та вашого духа до тієї, що є Матір'ю вічного Священника, а також найлюбішою Матір'ю католицького духовенства... Коли ж Преч. Діва Марія любить усіх гарячою любов'ю, то Вона особливою любов'ю любить священників, що є живим образом Ісуса Христа».

ІІІ. ЧЕРЕЗ МАРІЮ – ВИТРИВАННЯ

Тут йде про подвійне витривання:

1. Витривання в тайні Священства. Це надзвичайна, превелика ласка для кожного священника. Сам Христос каже: «Хто витриває до кінця, той спасеться» (Мт. 10:22). Життя священника – це життя щоденної, постійної, досмертної жертви. Тому тут можлива знеохота, зневіра і навіть дезертирство. Св. Филип Нері молився: «Господи, поклади свої обидві руки на мою голову, бо якщо б Ти зняв одну руку, то я міг би Тебе зрадити ще цієї ночі і то навіть гірше, як це вчинив Юда».

Ласку витривання в покликанні можемо випросити собі в Бога через заступництво Пресвятої Богородиці. Св. Церква вчить, що Божа Мати – посередниця всіх ласк. Учителі духовного життя завважають цікаве явище: Ті духовні особи, що відзначаються особливим почитанням Богоматері, ніколи не трапляють покликання, і завжди вірно стоять в покликанні до кінця.

2. Витривання в ласці аж до смерті. — Важлива є ласка життя, ласка св. Хрищення, ласка віри, звання, витривання у покликанні, але з усіх цих ласк найважливіша таки ласка щасливої смерті, бо це справа нашої вічності. І Пречиста Діва Марія може нам цю ласку в Бога виблагати, тобто, в Її руках спочиває наше спасіння. Всі Отці Церкви однозгідні в тому, що дитина Марії не загине. Хто вірний Марії за життя, тому Вона вірна при його смерті.

Хай нашою щоденною молитвою до Божої Матері за ласку витривання і щасливу смерть, буде прегарна молитва нашої Церкви на каноні Малого Повечір'я: «Не маємо іншої допомоги, не маємо іншої надії, крім Тебе, Пречиста Діво. Ти нам допоможи, на Тебе надіємося і Тобою хвалимося, бо ми Твої слуги, щоб ми не посоромилися!».

ТРЕТЯ СЕРІЯ

- Перший день:*
1. Чудесна сажавка
  2. Священик і Христос
  3. Час – прецінний Божий дар
- Другий день:*
1. Про смерть
  2. Священик – добрий пастир
  3. Проповідь – найперший апостолят священика
- Третій день:*
1. Свята Літургія – Безкровна Жертва
  2. Про згоду з Божою волею
  3. Пам'ять на Божу присутність
- 4-тий день:*
1. Священик і свята тайна Сповіді
  2. Апостолят виховання молоді
  3. Апостолят доброї преси
- П'ятий день:*
1. Про вірність Богові у малих речах
  2. Культ Божої Матері – перла традиції українського народу
  3. Про великодушне служіння Богові

ТРЕТЯ СЕРІЯ

Перший день

1. ЧУДЕСНА САЖАВКА

«Каже йому Ісус: – Чи хочеш бути здоровий? Відповів йому недужий: – Так, Господи, та не маю чоловіка, щоб вкинув мене в купіль, як вода порушиться... Каже йому Ісус: – Встань, візьми своє ліжко і ходи. І зараз одужав той чоловік, узяв своє ліжко і пішов» (Ів. 5:6-9).

У св. євангелиста Івана читаємо про чудодійну сажавку – купіль Витезду в Єрусалимі. Вода того джерела мала дивну лікувальну силу. Хто перший у неї вступав, після того як ангел порушив у ній воду, «той одужував, хоч яка б там була його хвороба» (5:4). Тому з усіх сторін прибували туди хворі і намагалися випередити один одного. Багато їх там чекало, тиснулись день і ніч, як ось той паралітик, котрий скаржився Христові, що нема кому йому допомогти.

Та євангельська сажавка є гарним символом іншої чудодійної духовної сажавки – купелі, що нею є реколекції. Євангельська сажавка лікувала тільки фізичні недуги, а реколекції лікують і найтяжчі недуги душі. Витезда привертала здоров'я тільки одному нараз, а реколекції мають спасенний вплив на всіх, що в них беруть участь. Витезда існує тільки на одному місці – в Єрусалимі, реколекції можна всюди з користю відбувати.

Боже Провидіння дозволяє нам увійти до тієї духовної сажавки. Це велика ласка для нас. Вона вимагає від нас особливої внутрішньої настанови. З цією метою на підставі згаданої євангельської події, зробимо вступне розважання про користі й умови добрих реколекцій.

І. КОРИСТІ З РЕКОЛЕКЦІЙ

Єрусалимська купіль оздоровляла всяку недугу. Хворий ставав здоровим, «хоч яка б там була його хвороба». Усіх хворих, що там були, євангелист ділить на чотири групи: сліпі, криві, сухітники, та інші, про яких каже: «Сила недужих». Запитаємо себе, чи може й ми не належимо до котроїсь із цих груп? Чи може й ми не хворіємо на якусь недугу, проти якої слід нам спрямувати лікувальну силу наших реколекцій.

1. Може нас діткнулася сліпота? Сліпота в духовних справах – це одна з хронічних недуг мільйонів людей наших часів. На неї хворіє безліч християн. Скільки сьогодні є християн сліпих на Божі заповіді, на різні гріхи, на християнську мораль, на вбивство ненароджених дітей. Чи це не є сліпота душі? Ця духовна сліпота може впасти й на очі священника, монаха чи монахині. І духовні особи можуть бути сліпі та незрячі:

а) На брак цінування свого покликання. Ми Богом покликані і наше покликання від Бога. Чи ми цінимо його? Чи ми любимо його? Чи живемо духовним життям гідним духовної особи? Може ми цілком потонули в зовнішню активність, а в душі пустка, в душі ми далеко від Христа? Може ми дивимося на всі справи життя й судимо їх духом світу, а не духом Божим? Може Христос на своєму суді зробив би і нам той закид, що його Він зробив одній душі, як про це розповідає одне побожне оповідання:

Душа приходять на Божий Суд з великою певністю, що своє життя на землі провела якнайкраще. Вона не має навіть сумніву, що стане по правиці Христа, а Він каже до неї: «Я тебе не знаю». «Ісусе, – каже вона – я та сама, що кожного понеділка брала участь у такій то церковній організації, у вівторок у такій то, в середу, в четвер...». А Христос їй відповідає: «Саме тому я тебе не знаю, бо ти була такою активною назовні, що скільки разів я хотів тебе відвідати, – тебе не було вдома».

б) В оцінці справжніх цінностей. «Маючи очі – не бачать» (Мт. 8:18). Може дозволяємо осліпити себе золотим блиском

земних благ, модерними вигодами, «зеленим папірцем долара», а не доцінюємо ласки, чесноти, ревного служіння Богові?

в) На короткозорість у небезпеках. Може деколи граємося з гріхом, чи нагодою до гріха, і заспокоюємо себе, що це ще не гріх. Може йдемо за обманливим, блудним світлом духу часу? Може в ім'я поступу, екуменізму піддержуємо думки чужі і навіть суперечні з наукою Католицької Церкви? Скільки то разів читаємо в часописах, що священники, монахи й монахині беруть участь в демонстраціях проти Церкви, проти її законів, проти Єпископів, що роблять велике згіршення вірних. А скільки священників, монахів і монахинь легкодушно покинуло своє звання, бо не хотіли підкоритися рішенням Другого Ватиканського Собору?

г) На наше вічне призначення – мету життя. Може ми живемо з дня на день, без глибшої думки про життя, без вищих ідеалів?

На всю ту й іншу сліпоту дуже спасенним засобом є якраз реколекції. Вони повертають нам правильний зір, просвічують наш розум, показують справжню вартість усього земного, пригадують на наші обов'язки, ясно вказують нашу останню мету. Одним словом, реколекції кидають в душу сніп ясного світла, що проганяє всяку духовну сліпоту.

2. А може ми хворі – каліки? Хоч ми може свідомі наших обов'язків, але не виконуємо їх так, як повинні виконувати. Кульгаємо на дорозі духовного життя, спотикаємося об малі перепони, клопоти, труднощі, а навіть впадаємо в гріхи при першій ліпшій нагоді чи спокусі. Може і до нас Господь Бог каже словами св. Письма: «Докіль будете кульгати на обидва боки?» (1 Цар. 18:21). Якою великою і скріпляючою силою є в таких випадках реколекції. Вони ставлять нам перед очі найпереконливіші спонуки до ревности, вказують на геройські приклади чеснот, пригадують на вічну нагороду.

3. А може ми духовні сухітники? Може хворіємо на остиглість у духовному житті? Це загальна недуга духовних осіб. На цю недугу навіть святі скаржилися. Де розвивається ця недуга, там темніє світло віри, входить дух світу зі своїми за-

садами, маліє любов, завмирає життя молитви, ревности, духу жертви. І на цю недугу – найкращий лік – це реколекції. Вони оживляють, зігрівають, дають відвагу, запал.

4. «Сила недужих». Крім згаданих є ще багато інших недуг: гордість, гнів, лінивість, лакізмство, змисловість і т. п. На всі ці недуги успішними лікарствами є реколекційні розважання.

II. СВЯТІ ТА ВЕЛИКІ МУЖІ ПРО ЗНАЧЕННЯ РЕКОЛЕКЦІЙ

1. Св. Василій Великий: «Отож, коли хочеш говорити про Бога, або чути про Нього, звільнися від свого тіла, звільнися від своїх тілесних чуттів, покинь землю, покинь море, піднімися понад повітря, лиши на боці сторіччя, забудь про постійний біг часу та земні оздоби, піднесись у позаземні простори, продрись поміж зорі – їх чуда-дива, їх красу, їх велич, їх користь, що їй вони приносять цілому світові, увійди в їхню гармонію, в їх блиск положення, рух і те, як вони взаємно між собою з'єднуються або віддаляються від себе... Отак, перейшовши все це у своєму дусі, піднімися понад небо і там своєю думкою роздумуй над тією красою, що їй ти там побачив» (*Про віру*).

2. Св. Августин часто молився: «Боже, хай пізнаю Тебе і хай пізнаю себе! Одне маю бажання пізнати Бога й душу. І більш нічого? Більш нічого!».

3. Св. Петро Хризолог: «Ми дали тілові один рік, даймо душі хоч кілька днів... Жиймо хоч часину для Бога, коли стільки часу жили для світу... Хай Божий голос дзвонить об наші вуха».

III. УМОВИ ДОБРИХ РЕКОЛЕКЦІЙ

Великі ласки чекають на нас на реколекціях. Чого треба з нашого боку, щоб їх досягнути? Нашої доброї волі і повної співпраці. Св. Августин каже: «Бог, що створив нас без нас, не спасе нас без нас».

Один німецький маляр намалював образ до слів книги Одкровення: «Оце стою при дверях і стукаю» (Од. 3:20), де Христос як подорожній стоїть при дверях і стукає. А його малий синок дивлячись, як батько малює, каже: «Тату, ви щось забули; ви забули намалювати клямку до дверей. Як зможе Христос увійти до хати, коли нема клямки?» А батько до нього: «Ні сину, я не забув про клямку, я так свідомо зробив. Клямка є від середини. Христос не відчиняє дверей. Він лише стукає. Хтось зі середини мусить Йому відчинити двері».

Сьогодні Христос стукає до дверей нашого серця і чекає, щоб ми Його попросили увійти. Він хоче нашої доброї волі. Як, отже, маємо приступити до тієї спасенної купелі, щоб ми стали здорові? Навчіться того з вищезгаданої події.

1. Тут найперше необхідна ревність. Тільки той, хто дуже уважно чекав на ангельське порушення води і перший до неї входив, ставав здоровий. Тож і в нас повинно бути гаряче бажання скористати з цих реколекцій. Ту ревність мають у нас розбудити такі мотиви:

а) Багатство Божої ласки. Реколекції – це дні особливої Божої ласки. «Це нині час догідний, це нині день спасіння» – каже св. апостол Павло (2 Кор. 6:2).

б) Короткість часу. Ми можемо присвятити на обнову духу тільки кілька днів.

в) Важливість справи. Може від доброго успіху цих реколекцій залежатиме наше особисте спасіння або спасіння багатьох нам повірених душ.

2. Тут конечна увага, самота, скуплення. Хворий, що бажав стати здоровим, мусів увійти в купіль, так і ми мусимо цілковито віддатися і заглибитися у проповідувані правди, дозволити їм діяти на нас.

3. Успіх реколекцій залежить від Божої ласки. А ласку отримуємо через молитву, добру волю, довір'я до Бога, зосередження духа, любов самоти й мовчання.

Просім Христа Господа і Його Матір, щоб ми з тієї духовної купелі вийшли очищені, відсвіжені, обновлені і святі.

2. СВЯЩЕНИК І ХРИСТОС

Христос покликав священників до найвищої гідності і влади, до святости й щастя. Він зробив священників своїми друзями й апостолами. Він хоче, щоб вони продовжували Його Боже діло на землі. Дружба – приязнь ґрунтується на гарних рисах характеру. І чим більше тих гарних рис ми відкриваємо і пізнаємо в якійсь особі, тим більше її любимо й хочемо бути подібними до неї. Священик має особливе, інтимне відношення до особи Христа. Тому має також і обов'язок пізнавати і знати Христа, знати благородні риси Його Божого Серця. А де знання Христа Господа, там спонтанно родиться любов до Нього. З любови пливе бажання Його наслідувати. Кожний священник має потрійний обов'язок: Христа знати, Христа любити і Христа наслідувати.

І. СВЯЩЕНИК ПОВИНЕН ЗНАТИ ХРИСТА

Священик кожного дня зустрічається з Христом, тож його першим обов'язком є знати, хто Він, які Його Божі риси, щоб захопитися Його Божою особою. До цього пізнання Христа заохочує нас євангеліст Іван, кажучи: «А вічне життя в тому, щоб вони спізнали Тебе, єдиного, істинного Бога, і Тобою посланого – Ісуса Христа» (Ів. 17:3).

1. Особа Христа: Бог і людина. Люди захоплюються великими вождями, державними мужами, філософами, поетами, письменниками, артистами, героями, а ким є всі вони в порівнянні з Христом? Навіть найбільші генії людства в порівнянні з Ним – це тільки маленький промінь супроти сонця, крапля води супроти океану. Христос своєю особою захоплював і притягав колись, Він захоплює і притягає сьогодні. Як дивно діяла Його особа на апостолів. Андрій до Симона-Петра каже: «Ми знайшли Месію» (Ів. 1:43). Натанаїл до Христа: «Равві. Ти Син Божий, Ти Цар Ізраїля» (Ів. 1:49). Петро до Христа: «Ти є Христос, Син Бога живого» (Мт. 16: 16).

Ось що кажуть ті, що слухали наук Христових: «Як Ісус скінчив ці слова, народ не міг надивуватися Його навчанню, бо Він навчав їх як повновладний, а не як книжники їхні» (Мт. 7:28-29). Слуги фарисеїв і первосвящеників кажуть про Христа: «Ніколи чоловік не говорив так, як цей чоловік говорить» (Ів. 7:46). Сотник під хрестом заявляє: «Це справді був Син Божий» (Мт. 27:54). Христос у найвищому ступені має все те, що нам людям може імпонувати, бо Він Бог і людина.

2. Прикмети Христові. *а) Він Цар.* «Цар віків» (1 Тим. 1:17). «На голові Його діядеми численні... І має на одязі і бедрі своєму ім'я написане «Цар царів і Володар володарів» (Од. 19:12,16). У Символі віри визнаємо: «А Його царству не буде кінця».

б) Він могутній. Він сам каже: «Дана мені всяка влада на небі і на землі» (Мт. 28:28). «Все Ним сталося, і без Нього нічого не сталося, що сталося» (Ів. 1:3). «Перед іменем Ісуса всяке коліно приклонилося на небі, на землі і під землею» (Фил. 2:10). Він початок і кінець, альфа й омега. Пан життя і смерті. Він виганяє бісів, оздоровляє, воскрешає. Він переможно встає із гробу. Він Суддя живих і мертвих.

в) Він багатий, бо Він пан неба й землі – цілого світу.

г) Він мудрий. Він відвічна мудрість, джерело мудрости і знання. Він знає все, що є, що було, і що буде. Він знає до самих глибин кожне людське серце.

д) Він предобрий. «Полюбивши своїх, до кінця їх полюбив» (Ів. 13:1). «Більшої любови ніхто не має над того, хто свою душу віддає за друзів своїх» (Ів. 15:13). До св. Марії М. Алякок Він каже: «Ось серце, що так дуже полюбило людей». «Добрий Бог є дуже добрий» – каже св. Іван Віяней.

е) Він святий власною святістю. Йому співає небо й земля: «Свят, свят, свят, Господь Саваот». Він сам про себе каже: «Хто з вас може довести мені гріх?» (Ів. 8:46). «Хто спрямовує свій зір на Христа, – каже св. Августин – стає ліпший, а хто на Нього не дивиться, сходить на блудну дорогу».

II. СВЯЩЕНИК ПОВИНЕН ЛЮБИТИ ХРИСТА

Через пізнання добра народжується любов до нього. «Велике пізнання – каже Леонардо да Вінчі – це велика любов», а св. Василій: «Нема речі гарнішої і милішої над добро. А Бог є добрий, і коли хто бажає добра, той бажає Бога».

1. Він гідний любови сам по собі. Світ уже бачив багато славних і великих людей. Він захоплювався ними, величав їх, оспівував їхні заслуги, ставив їм тріумфальні арки, але на тім кінчилося. Світ не міг переказати своєї любови до них майбутнім поколінням. А Христос своїм ім'ям позначив серця людей і віків. Його любили і люблять мільйони людей усіх століть. Перед Ним покірно клоняють свої голови найбільш могутні і сильні цього світу. З любови до Нього працюють, жертвуються, терплять, борються і вмирають мільйони. «О Господи, Ти знаєш, що я люблю Тебе» – кличуть враз з апостолом Петром мільйони душ кожного дня. Вони заявляють враз з апостолом Павлом: «Бо я певний, що ні смерть, ні життя, ні ангели, ні князівства, ні теперішнє, ні майбутнє, ні сили, ні висота, ні глибина, ані інше якесь створіння не зможе нас відлучити від Божої любови, що в Христі Ісусі, Господі нашім» (Рим. 8:38-39).

2. Він перший нас полюбив. Через пророка Єремію Він каже: «Любов'ю вічною полюбив я тебе» (Єрем. 31:3). З любови до мене Він мене створив, наділив дарами природними і надприродними. Він відкупив мене своєю Пресвятою Кров'ю. Тому слушно каже апостол Павло: «Живу вірою в Божого Сина, який полюбив мене і віддав себе за мене» (Гал. 2:20). Він з любови установив Пресвяту Євхаристію. Він покликав мене до гідности священника. Він приготував мені вічне щастя. Св. Августин каже: «Христа не любити – це не недуга, а смерть». «Як хтось не любить Господа – каже апостол Павло – анатема на нього! Маран ата» (1 Кор. 16:22).

3. Як Його любити? «Міра любови до Бога – це любити без міри» – каже св. Вернард. Сам Христос подає нам ту міру: «Будеш любити Господа, Бога Твого, всім серцем твоїм, усією душею твоєю, всією думкою твоєю й усією силою твоєю».

ІІІ. СВЯЩЕНИК ПОВИНЕН НАСЛІДУВАТИ ХРИСТА

В одній країні був прикрий, тяжкий, неопанований король. Він не любив своїх підлеглих, а вони не любили його. Та й він сам себе не любив. Одного разу зайшов до нього мистець – різьбар і просив дозволу вирізьбити його погруддя, а король до нього сказав: «Добре, вирізьби мене цілого, але такого, яким би ти хотів мене бачити». По якомусь часі з білого мармуру постала прегарна, ідеальна скульптура короля. Король захопився нею і казав поставити її в саду, біля своєї палати, куди ніхто не заходив. Він кожного дня відвідував цю статую і довго-довго вдивлявся в неї. За кожним разом він щось переживав. Так поволі минали роки. А його підлеглі почали говорити: «Щось сталося з нашим королем, він не той став. Він дуже змінився. Став такий добрий, лагідний, приступний. Навіть назовні він себе краще тримає». Балачки підлеглих дійшли до вух короля. Він пішов до свого ідеалу, і глянувши на нього, зрозумів таємницю тієї глибокої зміни, що зайшла у ньому. Вдивляючись у свій ідеальний образ, сам поволі став подібний до нього. Шляхетні риси ідеалу відбилися на його житті, серці й душі.

Ми все своє життя присвятили Христові, щоб тим Божим ідеалом жити, щоб годинами, днями і протягом всього життя вдивлятися і розважати найкращий ідеал на землі і в небі – ідеал Христа, Божого Сина, Богочоловіка. Ми маємо не тільки Ним захоплюватися, але й Ним жити, Його наслідувати, Його ідеальні риси відбивати в своєму серці; ми повинні «зодягнутися в Христа», стати Його вірним відбитком, стати другим Христом. Маємо наслідувати Христа, бо:

1. Він наш ідеал, первовзір, закон побожності. До наслідування Христа заохочує нас ап. Павло словами: «Плакайте ті самі думки в собі, що були в Христі Ісусі» (Фил.2:5). «Від Його повноти всі ми прийняли – благодать за благодать» – пише євангелист Іван (Ів. 1:16); а в іншому місці: «Хто каже, що в Ньому перебуває, повинен так поводитися, як Він поведився» (1 Ів. 2:6). Про наслідування Христа св. Василій Великий го-

ворить: «Кожне діло, мій дорогий, і кожне слово Спаса нашого Ісуса Христа є законом побожності і чесноти. Тому Він став чоловіком, щоб представити нам зразок побожності й чесноти, щоб по силі всі ми могли наслідувати той першовзір. Тому Він носить наше тіло, щоб і ми відповідно до своїх сил наслідували Його спосіб життя» (*Мон. Н. 1*).

2. Він наш Учитель. Він вчить нас словом, життям, прикладом усіх чеснот і найвищої святости. Він сам каже: «Приклад дав я вам, щоб і ви так робили, як оце я вам учинив» (Ів. 13:15). «Навчіться від мене, бо я лагідний і покірний серцем» (Мт. 11:29). «Я світло, хто йде за мною, не блукатиме в темряві, а матиме світло життя» (Ів. 8:12).

3. Він наш Цар і Господь. Він хоче царювати в нашому серці. Хоче, щоб ми жили Його життям. Св. Василій Великий запитує: «Якими мають бути християни згідно з св. Письмом?» І відповідає: «Мають бути віттями Христа... святими Божими храмами, що стали Божими образами у мірі, дозволеній чоловікові» (*Мор. Пр. 4-8*). Ось приклад, як наслідувати й жити для Христа:

Дня 20 січня 1963 р. католицька Церква канонізувала Вінкентія Палотті, основника Палотинів. Під час реколекцій, що їх робив ще як молодий священик, він записав собі таку постанову: «Моє життя мусить бути знищене, а життя Ісуса мусить стати моїм життям. Христова молитва має стати моєю молитвою, Христова наука – моєю наукою, Христова любов – моєю любов'ю, Христова любов до своєї Матері – моєю любов'ю до Неї». Яка це гарна і свята постанова! Хай вона стане і нашою постановою!

3. ЧАС – ПРЕЦІННИЙ БОЖИЙ ДАР

Американські бізнесмени мають гасло: «Час – це гроші». А для нас, духовних осіб, повинно бути гаслом: «Час – це вічність, бо за нього можна купити вічність». Тож варто подумати над ціною часу, над його марнуванням і над тим, як ним користуватись.

І. ЩО ТАКЕ ЧАС?

Час належить до великих Божих дарів, що ними Господь Бог наділив нас тут на землі. Час – це великий і цінний скарб, талан Богом нам даний для нашого добра, і колись треба буде за нього здати рахунок перед Богом. Час тому такий дорогий, бо від його доброго використання залежить наша вічність.

Коли почався час? Він почався для нас із створенням світу, а закінчиться, коли настане вічність. Св. Василій Великий каже: «Зі створенням світу, тварин і рослин прийшов також біг часу, що завжди приходить і відходить і ніколи не перериває свого бігу. Справді, чи не в тому полягає час, що його минуле зникло, майбутнє ще не прийшло, а теперішнє втікає від нас ще заки ми його добре завважили. Така є природа всього створеного: або воно росте, або гине, не маючи певного стану ані стійности» (*Гексамерон, 2.5*).

У св. Письмі Старого Завіту в книзі Проповідника читаємо про значення часу, що його він має для кожної людини. Він є нерозлучною частиною нашого життя, бо все, що діється, в часі діється. І до нас належить, щоб його розумно вживати і з нього користати. Ось, що каже св. Письмо про час: «Усьому час – пора, і на все слухна хвилина під небом: Час народитися і час померти, час садити і час плоди збирати. Час вбивати і час лікувати, час руйнувати і час будувати. Час плакати і час сміятись, час сумувати і час танцювати. Час розкидати каміння і час його збирати. Час обіймати і час обіймів уникати. Час шукати і час губити. Час зберігати і час

розкидати. Час роздирати і час зшивати, час мовчати і час говорити. Час любити і час ненавидіти, час на війну і час на мир» (3:1-8).

1. Час втрачений – навіки втрачений. Втраченого часу ніхто не в силі повернути, – він пропадає назавжди. Грецького філософа Талеса запитали: «Що найцінніше?». Він відповів: «Час, бо при його допомозі можна все набути». А римський красномовець Цицерон говорить: «Минають години і дні, і місяці, і роки, а минулий час ніколи не вертається». «Нічого нема дорожчого над час, – каже св. Вернард – бо час стільки означає, що Бог, бо тільки через добре використання часу можна осягнути Бога». Якби душі в чистилищі чи в пеклі могли говорити до нас, то що вони сказали б про вартість часу? Хіба таке: «Якщо б ми мали хоч одну годину з утраченого життя, то ми вповні використали б її для нашого спасіння». Але що ж, у вічності часу вже не буде. В Об'явленні св. Івана сказано: «Часу вже не буде» (10:6).

2. Користі з добре вжитого часу. Св. Іван Боско мав засаду: «Ревно використати кожную хвилину. Спати не більше як п'ять годин». Його багатогранну і майже надлюдську працю можна пояснити тільки пильним використанням часу. У справах своїх виховних закладів він денно писав 200-300 листів. Від ранку до пізнього вечора, як священик, душпастир, виховник, організатор повсякчас був зайнятий справами й обов'язками свого Закону, що його метою було виховання молоді.

І ми в нашому житті можемо багато зробити через добре використання часу. А марнуючи його, ми все те втрачаємо.

Скільки років ми вже живемо? А скільки різних гріхів ми вчинили? Чи ми вже спокутували всі наші провини? Доки Господь Бог дає нам час, то сплачуймо наші провини ревним використанням часу. «Ось тепер – час сприятливий, – каже апостол Павло – ось тепер день спасіння» (2 Кор. 6:2).

Кожна використана хвилинка помножує наші ласки. А яка ціна кожної ласки? Це ціна Христової Крови, бо такою ціною Він купив нам усі ласки. Наше вічне щастя залежить

від добре вжитого часу нашого короткого життя. Скільки то людей в годині смерти мають докори сумління за змарнований час життя. Від вмираючих можна часто почути: «О, коли б я міг завернути втрачений час життя. Коби я міг наново почати жити!». На Божому Суді треба буде здати рахунок за кожную хвилину часу. Наше прислів'я добре каже: «Є каяття, та вороття немає».

ІІІ. ЯК НАЙЛІПШЕ ВИКОРИСТАТИ ЧАС?

Св. Іван Золотоуст за свою ревність мусів йти на вигнання. Прощаючись з своїми приятелями, він сказав: «Думайте над тим, що я вам завжди говорив: Наше життя – це подорож, на якій радість і смуток швидко минають. Світ це неначе торговиця, де ми купуємо і продаємо, а потім йдемо додому».

Добре використання часу залежить від добре укладеного плану праці і всіх справ нашого життя. Жити без означеного плану, це те саме, що йти навмання. В цій справі ми повинні під час реколекцій зробити деякі конкретні постанови. Вони повинні охопити всі справи нашого життя: Нашу працю, наші обов'язки й ціле наше духовне життя. Ці постанови мають взяти під увагу кожную Годину, кожний День, кожний Тиждень, кожний Місяць і цілий Рік.

1. Постанови на кожную годину. Стараймося, щоб добрим наміренням освятити кожную годину дня. Де б ми не були і щоб ми не робили, пам'ятаймо, щоб час від часу піднести нашу думку до Бога. Ми повинні мати свій улюблений стрілистий акт, наприклад, «Боже люблю Тебе», «Боже, допоможи мені», «Мій Ісусе, милосердя», «Господь мій і Бог мій», «Мати Божа, опікуйся мною» і т. п. Таким піднесенням душі до Бога ми освячуємо кожную хвилину, освячуємо себе, освячуємо свою працю і ми живемо в Божій присутності. Одна година, а як дуже вона підносить нас до Бога й освячує наше життя.

2. Постанови на кожний день. Вставши зі сну вже відразу дякуймо Богові за новий день, бо він може бути останнім днем нашого життя. Кожний день ставить нас на грані вічності.

Всі справи нашого дня, які б вони не були, стараймося виконати якнайкраще. Наше ранішнє розважання, нашу св. Літургію, наш часослов виконуймо з такою ревністю, неначе б ми їх відбували останній раз у нашому житті. Цей останній раз певно колись прийде. Не забуваймо кожний наш день закінчити іспитом сумління. Подякуймо Богові за все, що ми доброго того дня вчинили, і перепросім за всі наші провини. Такий щоденний іспит сумління може бути нашим приготуванням до вічності, бо не знаємо, чи дочекаємо наступного дня.

Важливою справою є те, щоб ми мали постійний порядок дня і тільки з konieczности його змінювали. Нам треба мати назначений час на кожну чинність: на встання, молитву, їжу, відпочинок, спання, духовні вправи. Такий точно означений план не тільки дозволяє нам використати кожну хвилину, але він також виробляє і гартує нашу волю, вчить нас порядку і різьбить наш характер. Маючи такий план, ми ніколи не будемо марнувати часу.

Кожний священик, якщо він хоче рости в мудрості і знанні, повинен мати свою бібліотечку і читати добру пресу. В наших часах високо цінується всяка професійність, тобто повна і всебічна освіта у кожній професії. Так і священик мусить дуже дбати про свій професійний вишкіл. Якби ми, священики, хотіли залишитися тільки на тому самому рівні знання, що його ми винесли з наших студій, то ми дуже скоро залишились би далеко позаду в нашій професії.

3. Постанови на кожний тиждень. Сумлінно приготувати свою проповідь на наступну неділю, відбути свою тижневу сповідь, прочитати якусь добру книжку. Відвідати хворих парафіян. Часто відвідувати Пресв. Євхаристію. Брати участь у церковних організаціях.

4. Постанови на кожний місяць. Відбути день місячної обнови, щоб духовно відсвіжитися. Душі, що прямують до святости, повинні ревно відбувати місячну обнову. Було б добре кинути оком на минулий місяць і запитати себе, чи я добре використав той час? Чи я дякував Богові за всі ласки?

5. Постанови на цілий рік. Дотримуватися зосередження духа, хоч це не легка справа серед наших щоденних занять. Для більшого оновлення нашого духовного життя відбути кількадевні духовні вправи.

В Лондоні багатий директор банку дістає серцевий приступ і лікар заявляє йому, що години його життя вже пораховані. «Лікарю, – каже хворий – продовжіть моє життя хоч до завтра, щоб я міг залагодити всі свої справи, а я дам вам за те сто тисяч долярів». А лікар відповідає: «Пане, я можу приписати вам ліки, але часу продати вам не в силі, бо час лише у Божих руках».

Так і час нашого життя спочиває у Божих руках. Ми не в силі додати собі ані однієї хвилини життя. Тож цінимо час і не марнуймо його. Може, як це читаємо в Євангелію, ми стояли без роботи до 6-ої, 9-ої, а може аж до 11-ої години дня. Тож ходімо і ми до Господньої винниці і використаймо ще останні години дня, щоб отримати повну винагороду.

Д р у г и й д е н ь

1. ПРО СМЕРТЬ

В національній галерії у Берліні знаходиться картина кисті мистця Шпангенберга під назвою «Похід смерти», на якій зображений кістяк – символ смерти з дзвіночком у руці, а за ним довгі черги людей. При чийх дверях смертяк задзвонить, той мусить за ним іти, хто б він не був: діти зі забавками, дівчата у шлюбних вінках на голові, вояки з кісами, старі, бідні, багаті.

Чи не зворушливий це образ? Цей похід смерти, це не фантазія, а жива дійсність. Він такий давній, як давній людський рід. Цей похід смерти йтиме аж до кінця світу. І нам колись, а може вже невдовзі, задзвонить цей таємний дзвіночок смерти. І, хоч-не-хоч, ми збільшимо колись ряди походу мерців. Тож, це розважання зробимо про смерть, щоб пізнати марність і непевність життя, щоб не прив'язувати нашого серця до землі, щоб користати з життя для вічності та щоб завжди бути готовими на смерть.

І. ЩО ТАКЕ СМЕРТЬ?

Смерть – це розлука душі з тілом, кінець земного, початок вічного життя.

1. Смерть – це розлука. Смерть – це розлука з усім, що нам мило й дороге. Найперше, це розлука з нашим тілом. Воно піде в землю, звідки було взяте. На нас сповняться слова праведного Йова: «Місце мертвих стало моїм домом; у темряві стелю собі я постіль. Кричу до гробу: Ти мій батько! а до хробака: моя сестра і моя мати!» (Йов 17:13-14). При смерті все залишимо, за словами апостола Павла, що каже: «Ми нічого не принесли на світ, та й винести нічого не можемо» (1 Тим. 6:7). Вмираючи, залишимо нашу рідню, приятелів, дім,

одежу, працю, всі наші плани. За те дістанемо «чотири дошки й землі трошки» – як каже наше прислів'я.

2. **Смерть** – це брама до вічності. Через цю браму мусить кожний перейти, бо «постановлено чоловікові раз умерти» (Євр. 9:27). Цієї брами не можна обійти. Смерть не дивиться на особи.

3. **Смерть** – це зустріч з Богом. Куди ж прямує цей великий похід смерти? До вічної пристані, на зустріч з Богом, на суд по заплату або кару, де вічне щастя або нещастя, де властиво починається життя. Яке життя – така смерть, а яка смерть – така вічність. Пустельник авва Ілля говорив: «Трьох речей боюся: Часу виходу душі з тіла, часу моєї зустрічі з Богом і часу Божого суду».

II. ПРИКМЕТИ СМЕРТИ

Смерть має особливі прикмети. Які ж вони?

1. **Смерть** – певна. В цю правду ще ніхто не сумнівався ані її не перечив. Про це свідчать тисячі цвинтарів по всій землі і тисячі-свіжих могил кожного дня. Каже статистика, що на сто осіб, народжених у даний час, до 20-го року доживає 81 особа, до 30-го – 75, до 40-го – 67, до 50-го – 57, до 60-го – 40, до 70-го – 17, до 80-го – 3 особи.

Брат Томи Кемпійського, багатий шляхтич, спорудив собі чудову палату. На її посвяченні він сказав до гостей: «Що ви думаєте, чи я не є найщасливішим чоловіком на землі? Чи є ще щось, що мені бракувало б до щастя?». Гости плескали в долоні, а його брат Тома зауважив: «Твій дім, брате, прекрасно збудований, але, щоб він був ще кращий, то ти повинен би замурувати ті двері, через котрі, може вже вневдовзі, винесуть тебе на цвинтар».

2. **Смерть** – непевна. Ніхто з нас не знає, коли, як, і де помре. Кожний удар годинника – це крок до гробу. Сьогодні нам співають «Многая літа», а завтра може прийде «Вічна пам'ять». Тому каже Христос: «Чувайте, отже, бо не знаєте ні дня, ні години» (Мт. 25:13).

Коли ізраїльський цар Єзекія смертельно захворів, прийшов до нього пророк Ісая, і сказав: «Так говорить Господь: Упорядкуй дім свій, бо вмреш, не одужаєш» (II Цар. 20:1). Може і до нас уже говорить Божий голос: «Упорядкуй дім свій, душу свою, життя своє, бо вмреш, не будеш жити». На те ми робимо реколекції, щоб приготувитися до смерти. Латинське прислів'я каже: «Нагла смерть – це судьба духовних осіб».

3. Смерть – приходиться тільки один раз. І той один раз надзвичайно важливий, бо він вирішує про нашу вічність. На кожній людині сповняються слова апостола Павла, що каже: «Призначено людям раз умерти, потім же суд» (Євр. 9:27).

III. СМЕРТЬ – НАШ ВЧИТЕЛЬ

Смерть – це великий вчитель, бо вчить нас дивитися на життя і його справи серйозно і об'єктивно. Вона дає нам три великі науки, а саме, вона вчить нас про марність світу, про вартість життя і про велику відповідальність.

1. Марність усього земського. В обличчі смерти ми ясно розуміємо правдивість слів Соломона: «Марнота марнот... марнота марнот – геть усе марнота... Я бачив усе, що діється під сонцем, і що ж? Усе марнота і гонитва за вітром» (*Пропов. 1:2, 14*).

Французький єпископ Буго у своїй *Апології Церкви* каже: «Народжуємось у сльозах, зростаємо в праці, дозріваємо в журбах і відповідальності, старіємось в розчаруванні, вмираємо серед болів. Ось наше життя!».

Якщо хочемо бачити марність усього земного, то підімо на цвинтар. Там смерть покаже нам правдивість слів, що їх співаємо на похороні: «Воістину все суєта, а життя, тінь і сон... Яке життя наше? Воістину, цвіт, дим і роса ранішня. Тож прийдіть, і побачимо на гробах ясно, де ділася тілесна краса, де молодість, де очі і вид тілесний. Все зів'яло, як трава, все минулось. Тут у гробі не пізнати: хто цар, а хто вояк. Чи багатий хто, чи бідний, чи праведний, чи грішний».

Тут на кожній людині сповняються слова св. Письма: «Земля і порох еси і в землю обернешся» (Бут. 3:19).

Св. Григорій Богослов, розважаючи над марністю цього світу, каже: «Хто я? Звідкіля прийшов до життя? І після того, як мене земля прийме у своє лоно, яким я появлюся із воскреслого пороху?... Багатство – непевне, престол – чванливість сновидця, бути підлеглим – тяжко, біднота – кайдани, краса – короткотривалий блиск блискавки, молодість – часове кипіння, сивина – сумний присмерк життя, – слова – летючі, слава – повітря, шляхетство – стара кров, сила – прикмета й дикого кабана... Все теперішнє – сміх, пух, тінь, привид, роса, подих, пір'я, сон, морська хвиля, потік, слід корабля, вітер, порох» (*Слово 11-те*).

2. Вартість життя і часу. Смерть вчить, що життя це дорогоцінний скарб, бо за нього можна купити вічність. Наше життя – це неначе велика книга, а кожний день, немов сторінка, на якій записується усе, що ми кожного дня вчинили. Колись та книга розкриється і, залежно від того, що там записано, ми дістанемо нашу заплату. Все минеться, і тільки наші добрі діла підуть з нами у вічність. В Об'явленні св. Івана сказано: «Їхні добрі діла підуть за ними» (Од. 14:13).

3. Відповідальність. Якщо наше життя таке цінне, то за нього чекає нас велика відповідальність. Його не можна легковажно марнувати, бо за кожну хвилину, слово, діло, треба буде здати рахунок. Не може нічого бути більш трагічного для людини, як при смерті поглянути на своє змарноване життя. Зате життя повне добрих діл приготує нам велику потіху і спокій в годині смерті.

Читаємо в житті англійського конвертита кардинала Вайсмана, який будучи на ложі смерті, почув від лікарів, що його кінець уже близький, і тоді він сказав до своєї доглядачки: «Чи ви чули, що лікарі мені сказали?». А вона відповіла: «Я не чула, але здогадуюся». «Вони сказали мені, що я вже йду додому. Чи це не є щось прегарне? Чи ви знаєте, що таке туга за домом? Я йду, щоб бути з моїм небесним Батьком. Я подібний до дитини, що хоче бути коло свого батька».

2. СВЯЩЕНИК – ДОБРИЙ ПАСТИР

Це була гарна і зворушлива сцена, коли Ісус Христос після свого воскресіння, на березі Генезаретського озера, тричі запитав апостола Петра, чи він Його любить. І на потрійну заяву любови Петра, Христос тричі сказав до нього: «Паси мої ягнята, паси мої вівці» (Ів. 21:16). І нам при свяченні Христос доручив паси Його ягнята і Його вівці. І як це видно зі сцени з апостолом Петром, то мірою любови священника до Христа, має бути його ревність і старання про спасіння душ. Одна з найстарших християнських ікон, що знаходиться у римських катакомбах – це ікона Доброго Пастиря. Тут Христос представлений як добрий Пастир поміж своїми овечками або як на своїх раменах несе загублену овечку. Христос хоче, щоб так, як Він, так і Його священник був добрим пастирем. Звідси його почесна назва: душпастир. Уряд священника – душпастиря найкращий уряд на землі, але й найтяжчий, та його нагорода велика в небі.

І. УРЯД ДУШПАСТИРЯ – НАЙКРАЩИЙ УРЯД

1. З огляду на доручену працю. Ісус Христос покликав священників до високого святого завдання на землі, щоб спасати людські душі, за які Він віддав своє життя на хресті. У справі спасіння душ кожний священник покликаний, щоб бути Христовим помічником, заступником, другим Христом. «Я не вірю, – каже св. Іван Золотоуст – щоб міг спастися той, хто нічого не робить для спасіння ближніх».

2. З огляду на засоби. До успішного виконання душпастирської праці Христос дає священникові найкращі засоби, що ними є: проповідь, святі Тайни та катехизація.

а) *Божє слово – проповідь.* Це обов'язок священницького стану, доручений самим Христом. Як до апостолів, так і до священників Христос каже: «Ідіть, отже, і зробіть учнями всі народи... Навчаючи їх берегти все, що я вам заповідав» (Мт. 28:19-20). Св.

апостол Павло в листі до свого учня Тимотея пише: «Проповідуй слово, наполягай вчасно і невчасно, картай, погрожай, напоумлюй із усією терпеливістю та наукою» (2 Тим. 4:2). «Горе мені, коли б я не проповідував Євангелія» (1 Кор. 9:16).

Про значення проповіді св. Іван З. каже: «Крім діл залишається ще один спосіб лікування: Навчання словом... Чи треба припекти чи відтяти, необхідно вжити слово. Якщо воно нічого не допоможе, то і все інше надармо». Митр. А. Шептицький говорить: «Проповідь є першим обов'язком священика і вона накладає на нього обов'язок св. життя... Такою є віра людей, якою є проповідь священиків» (*Про гідність священика*).

б) *Святі Тайнства*. Священик є управитель св. Тайнств Божих. Через св. тайну Хрищення він вчиняє немовля Божою дитиною і членом св. Церкви. У св. тайні Сповіді він в імені Христа відпускає гріхи і повертає каєнникові Божу ласку. На святій Літургії він подає вірним Пресвяте Христове Тіло і Кров під видом хліба і вина. Він благословить молодят у св. тайні Подружжя на дорогу життя.

в) *Катехизація дітей*. Слуга Божий митр. А. Шептицький в особливий спосіб доручає і наказує священикам навчати дітей катехизму. «Не вважаю добрим священиком того, – каже він – в селі якого діти не знають катехизму. Катехизація дітей – це перший і рішуче найважливіший обов'язок душпастиря. Не можна собі достатньо з'ясувати того, як важливою є наука катехизму для дитини на ціле її життя. Одне слово з Божої науки, сказане ревним катехитом, може зробити таке враження і вплив на розум і на серце дитини, яке не вдасться затерти до старости. Цілий напрям життя, найосновніші поняття життя, усі чесноти християнина, а звідти й ціла вартість його праці, залежить від того, чи він замолоду перейнявся наукою віри. Священик, навчаючи дітей релігії, працює над найкращим і найбільшим ділом, над яким лише людині дано будь-коли працювати» (*Наука катехизму*).

Відомий німецький єпископ Кеттелер влучно каже: «Катехизм є для всіх станів, для кожного віку дороговказом через блудні дороги життя до неба, посудиною на хліб життя.

Тому катехизм повинен бути в кожній родині першою, найважливішою і багатовживаною книжкою, з якої користає кожна особа».

II. УРЯД СВЯЩЕНИКА – НАЙТЯЖЧИЙ УРЯД

«Ведення душ – каже св. Григорій Богослов – це мистецтво понад усі мистецтва, і знання понад усяке знання». Уряд священника-душпастиря не тільки найкращий на землі, але й найтяжчий уряд з огляду на велику відповідальність перед Богом, перед Церквою і перед власним сумлінням, з огляду на вимоги вірних до священника і на хрест – жертву священника.

1. Велика відповідальність. Тут йдеться про найважливішу справу на землі – про Божу славу і спасіння безсмертних душ. «Ти пастир? – запитує св. Василій Великий, і відповідає: «Отож, вважай, щоб не занедбав того, що до пастиря належить! Те, що заблукало, приведи назад, перев'яжи зраненого, вилікуй хворе». А св. Іван Золотоуст каже: «Коли пастух втратить вівці або через хижих вовків, або напад грабіжників, або через заразу, або яку іншу причину, то можливо, що він ще може надіятися на якоесь прощення від власника стада, – одначе той, що йому доручені душі, і кому віддане старання про розумне Христове стадо, то він через загибель таких овець завдає не матеріяльну шкоду, а шкодить власній душі, тому то й обов'язок його набагато важливіший і трудніший» (*Про священство*).

2. Уряд душпастиря накладає великі обов'язки. Добрий душпастир має вести й навчати свої овечки не тільки словом – проповіддю, але також ділом і прикладом.

а) Душпастир має бути всім для всіх. Головною засадою життя і праці душпастиря повинна бути засада апостола Павла, що каже: «Для всіх став я всім, щоб конче деяких спасти» (1 Кор. 9:22).

Св. Василій В. запитує: «Якими мають бути згідно з св. Письмом ті, яким повірена проповідь Євангелія?» – і відповідає: «Апостолами й слугами Христа, і вірними господарями

Таїнств Божих... Проповідниками небесного царства... Образом і законом побожності... Вони повинні бути оком у тілі... Вони – пастирями Христових овець... Вони – лікарями, що з великим співчуттям лікують недуги душ... Вони – батьками і годувальниками своїх дітей... Вони – помічниками Бога, які віддали себе цілих за Церкву в самих ділах достойних Бога... Вони – садівниками, що насаджують Божі вітки... Вони – будівниками Божого храму» (80 М. Пр., гл. 12-21).

б) Він – душпастир ділом. Священик найперше має знати своїх овець, щоб міг сказати за Христом: «Я – добрий пастир, і знаю своїх, і мої мене знають» (Ів. 10:14). Для цієї мети він часто відвідує своїх парафіян. Особистий контакт душпастиря зі своїми вірними – це один з модерних засобів тримати людей при вірі, Церкві й народі. Вірні радіють, якщо парох ними цікавиться. Ось приклад:

В одній парафії парох зауважив, що один з його парафіян не був у неділю на Службі Божій. Не знаючи, що сталося, парох іде, щоб його відвідати. Він радо приймає священика і думає, що священик має йому щось сказати. А священик думає, що він може запитав його, чому він прийшов. Тим-то, ні один, ні другий не заторкав тієї справи. На відході парафіянин каже до священика: «Отче, ваші відвідини – це для мене добра проповідь. Хочу вас запевнити, що в наступну неділю я вже буду в церкві».

Добрий душпастир відвідує хворих, бідних, опущених у парафії і, по змозі, їм допомагає. Добрий пастир дбає про церковні товариства та ними опікується. Він ревно дбає, щоб його вівці мали постійно добрий духовний корм, що ним є релігійна, культурна, виховна, народна преса. Найкраще слово в церкві скоро забувається; це переходова пожива, а добра преса – духовна пожива і постійний місіонер у хаті. Добра преса – це необхідний сотрудник пароха. Вона має силу добрих у вірі утвердити, захитаних укріпити, відпалих до Христа повернути, і заблуканих до Церкви привести.

в) Він – душпастир прикладом. Латинське прислів'я каже: «Verba volant, exempla trahunt», – тобто: Слова літають, а при-

клади потягають. Життя душпастиря має бути відбитком життя Ісуса Христа. Все, що він навчає, вірні повинні бачити в його власному житті. До священників стосуються Христові слова: «Ви – світло світу. Не може сховатись місто, що лежить на верху гори» (Мт. 5:14). Священик має так поводитися, щоб міг сказати до своїх вірних словами апостола Павла: «Отож благаю вас: Будьте моїми послідовниками» (1 Кор. 4:16). А в іншому місці він каже: «Будьте моїми послідовниками, як і я – Христа» (1 Кор. 11:1). Добрий приклад священника – це найкраща проповідь.

3. Жертва – хрест священника. Жертва-хрест – це щоденний хліб кожного душпастиря. Вона нерозлучна від звання священника. До священників каже Христос: «Не є учень понад учителя, ані слуга над пана свого» (Мт. 10:24). Про життя жертви душпастиря св. Іван Зол. говорить: «Добрий пастир, а такого саме бажає Христос, змагається в подвигах з великим числом мучеників, але мученик вмер за Христа тільки один раз, пастир – якщо він такий, яким має бути – тисячу разів умирає за стадо. Він навіть кожного дня може вмирати».

Велике й широке поле праці священника-душпастиря. Скільки добра може він вчинити для спасіння душ своїм словом, ділом, прикладом і цілим життям, але лихий священник може накоїти і багато зла, якщо не виконує своїх обов'язків. Великою заохотою для кожного священника хай буде архипастир Христос. Він сам каже до апостолів: «Приклад дав я вам, щоб і ви так робили, як оце я вам учинив» (Ів. 13:15).

Тож так ревно й сумлінно виконуймо уряд доброго пастиря, щоб при кінці нашого життя ми заслужили на похвалу й нагороду з уст самого Христа Господа: «Гаразд, слуго добрий і вірний. У малому ти був вірний, поставлю тебе над великим. Увійди в радість пана твого» (Мт. 25: 21).

3. ПРОПОВІДЬ – НАЙПЕРШИЙ АПОСТОЛЯТ СВЯЩЕНИКА

Св. Іван Віяней був душпастирем у невеличкій парафії в Арс коло Ліону у Франції. Він не мав високої освіти ані великого дару проповідника, але зате він був ревним душпастирем. Коли він проповідав, то його слова пили з глибини його серця і він цілий горів тією наукою, що її проповідував. Тому його проповіді, хоч простенькі, наvertsали багато людей. Одного разу на його проповіді був присутній визначний військовий старшина. Коли його запитали, чи йому подобалася проповідь, то він сказав: «У моему житті я вже багато разів чув проповіді різних блискучих проповідників. І завжди я був вдоволенний з проповідника, а сьогодні я сам невдоволенний з себе. Це велика різниця». Ось сила й наслідки доброї проповіді!

Священик покликаний продовжувати Христове діло на землі, ширити Боже царство, вести душі до Бога. І який апостолят для цієї мети поставив Христос на першому місці? Той самий, що Його Він практикував: Апостолят живого слова, проповіді. Живе слово, цей преважливий засіб колись у давнині і важливий через довгі сотні літ, залишився важливий і сьогодні в час могутньої преси, радіо і телебачення.

І. ВАЖЛИВІСТЬ ПРОПОВІДІ ДЛЯ СПАСІННЯ ДУШ

1. Апостоли і проповідь. В день Зіслання Св. Духа проповідь Петра й апостолів в одному дні наvertsає три тисячі душ. Проповідь – це головна зброя кожного апостола. В часах Христа слово було єдиним засобом для поширення науки св. Євангелія. До слів пророка Йоїла: «Кожний, хто призове ім'я Господнє, спасеться» (2:32), апостол Павло додає: «Якже призиватимуть того, в кого не увірували? Як увірують у того, що його не бачили? А як почують без проповідника?... Тож віра з слухання, а слухання через слово Христове» (Рим. 10:14).

2. Перші віки – святі Отці. Переднікейські християни віри-

ли, що єпископ під час своїх свячень отримує окрему харизму, щоб виконувати уряд проповідника. І він завжди проповідав сидячи на троні за престолом. У Східній Церкві в 4-му ст. був звичай, що в неділю на Літургії було більше проповідей і єпископ говорив останній. Так було і в Західній Церкві.

В єгипетській Церкві було правило, що єпископ, проповідуючи, мав держати в руці св. Євангелію як знак його особливої влади. Перші віки видали довгий ряд визначних проповідників, до яких на Сході належать: Євсевій Кесарійський, Атанасій Великий, Василій Великий, Григорій Богослов, Кирило Єрусалимський, Григорій Нісський, Іван Золотоуст, Кирило Олександрійський, Єпіфан Кипрський та інші, а на Заході: Амвросій, Августин, Петро Хризолог, Лев Великий та інші. В тих часах проповідницький талант виносив на єпископські катедри найбільше осіб.

2. Другий Ватиканський Собор. Цей Собор робить проповідь складовою частиною Літургії. В декреті «Про св. Літургію» сказано: «Дуже вірно і правильно слід виконувати обов'язок проповідника» (ч. 35 §2)... Дуже доручається проповідь, як частину тієї ж Літургії» (ч. 52).

Папа Павло VI в енцикліці «Церкви своєї» каже: «Ми щераз підкреслюємо превелике значення, що його має християнська проповідь... Жодна інша форма повідомлення не може зайняти її місця... В деякому смислі апостолят і проповідування – те саме. Проповідь – це найперший апостолят» .

II. ПРОПОВІДЬ – НАЙПЕРШИЙ ОBOB'ЯЗОК ДУШПАСТИРЯ

Цей обов'язок накладає Христос, Церква, священницький стан і добро душ.

1. Обов'язок, доручений Христом. Він каже до апостолів: «Ідіть, отже, і зробіть учнями всі народи... навчаючи їх берігти все, що я вам заповідав» (Мт. 28:19). «Христос – каже апостол Павло – не послав мене христити, але проповідати Євангеліє» (1 Кор. 1:17). На іншому місці він говорить: «Горе

мені, коли б я не проповідав» (1 Кор. 9:17). У листі до Тимотея він пише: «Проповідай слово, наполягай вчасно і невчасно, картай, напоминай, грози з усякою терпеливістю й наукою» (2 Тим. 4:2).

2. Обов'язок, доручений Церквою. Наш Замойський синод (1720 р.) наказував священикам проповідати в неділі після Євангелія. За кожне залишення проповіді без причини була кара десять ринських, а за частіше занедбання – урядове відсторонення від обов'язків та інші кари за постановою єпарха (*тут. 2*). Львівський синод (1891 р.) видав таке рішення: «Чин апостольський проповідування Божого слова, належить до головних обов'язків душпастирів... Щоб без належного приготування на амвон не виходили... Дотримуватися правила, щоб про себе самого ніколи не говорити» (*Тим. 1, гл. 7-ма*).

Митр. Андрій Шептицький в листі до духовенства пише: «Пригадую на тяжкий обов'язок проповідати і катехизувати. Пропущення 4-х проповідей на місяць вважаю тяжкою провиною, котра повинна потягнути за собою тяжкі канонічні кари, позбавлення парафії» (*До Духовенства, 1940 р.*). «Уважаю священика, який занедбує проповіді й катехизм, як злого й недостойного працювати в душпастирстві» (*Митр. Орд. ч. 22, 1940*).

Другий Ватиканський Собор пригадує душпастирям: «Пресвітери, як співробітники єпископів, мають своїм найпершим обов'язком проповідати всім Боже Євангеліє» (*Про Пресвітерів, § 4*).

III. ТЕМИ – ЗМІСТ ПРОПОВІДЕЙ

1. Пособорові проповіді. Хоч Другий Ватиканський Собор пригадував усім душпастирям, що їхнім найпершим обов'язком є проповідувати, то однак прийшов досить значний упадок і секуляризація проповіді. Вірні латинської Церкви нарікають, що в пособорових проповідях можна почути про проблеми соціальні, економічні, політичні, расові, виховні, але там нема Божого слова.

Впливовий французький часопис «Ле Монд» 1977 р. поміщував дебати про зміст проповідей у католицьких церквах. Ці дебати викликав лист до редакції 22-річного студента. Він подав свою думку про п'ять проповідей, що їх вислухав впродовж кількох тижнів. Теми цих проповідей були такі: Комунальне прегрупкування, дух літніх вакацій, проти капіталізму, зміст однієї французької комедії, проповідник заохочував слухачів висловлювати свої погляди. Свого листа цей студент закінчує так: «Коли слухаю проповідь, то очікую, щоб моя віра хоч трохи зрушилася або принаймні попіл моєї віри. Я очікую, щоб проповідник говорив до мене про Бога. Та проблема в тому, що багато священиків не вірять у те, що говорять. Вони пробують плавати і топляться в головній течії щоденного життя».

Визначний провідник робітничих організацій каже: «Я йду в неділю до Церкви і все, що там чую, стосується соціальних проблем, а моє серце відчуває голод за духовною поживою». Багато католиків і протестантів заявляють, що перестали ходити до церкви задля низького рівня проповідей.

В 60-х роках були розіслані анкети стосовно проповідей у Кракові, Інсбруку та Вюрцбургу. Вислід тих анкет такий: У Кракові на 1770 осіб 80% відповіли заявами, що проповіді неактуальні, старомодні і без зв'язку із життям. В Інсбруку 67% нарікали, що проповіді задовгі. У Вюрцбургу понад 50% виступили гостро проти моралізуючих проповідей, де проповідник постійно ганить слухачів.

2. Від чого залежить успіх проповіді? Він залежить від кількох чинників:

а) *Сумлінне приготування.* Проповідь – це могутній засіб, щоб вірним подати засади християнської віри. Якби на проповідницю вийшов комуністичний агітатор, то він за 15-20 хвилин збунтував би цілу парафію, а ми проповідуємо по 20 і більше років і які наші результати? Або жодний або мінімальний, включаючи навіть нарікання вірних. Виглядає, що багато священиків не свідомі того, що коли вони виходять на проповідницю неприготовані, то виставляють на сміх Хри-

ста, якого проповідують, Боже слово, себе самих, і неначе насміхаються з вірних. Великі проповідники кажуть про себе, що вони не в суботу, але вже від понеділка приготують Боже слово на наступну неділю.

Знаменитий американський проповідник, єпископ Фултон Шін, що навернув сотні людей до католицької Церкви, пише у своїх спогадах, що він, як професор університету у Вашингтоні, на одну годину викладу присвячував принаймні шість годин на приготування. А на кожну зі своїх промов на телебаченні присвячував коло 30 годин. Всі свої проповіді він приготував у каплиці перед св. Тайнами.

2) **Виголошення з переконанням і ентузіазмом.** Дуже важливо, щоб сам проповідник глибоко вірив у те, що проповідує і був перейнятий змістом своєї проповіді. Митр. Андрій Шептицький остерігає: «Могутнім і переконливим визнанням віри, нехай будуть ваші проповіді. Такою є віра людей, якою є проповідь священника.

3. **Проповідувати життям і прикладом.** Добре, бездоганне, праведне життя священника – це найкраща проповідь. «Не можна інакше проповідати, – каже митр. А. Шептицький – як прикладом власного життя».

ІУ. ПРЕДМЕТ ПРОПОВІДЕЙ

Багато священників знають тільки одну тему проповіді, а нею є недільне Євангеліє або Апостол. І так з року в рік те саме й те саме. Якщо священник перебуває в парафії довший час, то бажано, щоб він проповідував про якийсь предмет циклами; наприклад, дати цикл проповідей про правди св. віри, про Божі заповіді, про Церкву, про сім св. Тайн, літургійно-обрядові проповіді, Марійські проповіді, про молитву, про декрети Другого Ватиканського Собору. Митр. Андрій каже: «Проповідниця – це школа, і так, як у школі, мусять усі науки разом зібрані дати якусь цілість».

Проповідувати не задовго, щоб не перемучувати слухачів. Римський собор (1960) обмежив час проповіді до 15 хвилин.

Один добрий проповідник говорив семінаристам, що хто довго проповідує, то тільки перших 15 хвилин для Бога, наступних 15 хвилин для себе, а все, що далі, то для злого духа. Отож, будьмо уважні, для кого ми проповідуємо!

Уряд проповідування накладає на душпастиря велику і святу відповідальність перед Богом і перед вірними. Тож ставмося до проповідування поважно, серйозно й сумлінно. Завжди виконуймо його так, щоб він вийшов Богові на славу, вірним на спасіння, а нам на вічну нагороду.

Третій день

1. СВЯТА ЛІТУРГІЯ – БЕЗКРОВНА ЖЕРТВА

Св. Літургія – це осередок культу і духовного життя Христової Церкви, невичерпне джерело ласк і святости. Другий Ватиканський Собор у конституції «Про Церкву» називає евхаристійну Жертву «джерелом та звершенням цілого християнського життя» (§ 3). А в декреті «Про св. Літургію» сказано: «Літургія є тією вершиною, до якої прямує діяльність Церкви, і одночасно є тим джерелом, звідки випливає вся її сила» (§ 10).

Відомий аскет і учитель духовного життя, священник К. Мармійон каже: «Щоб гідно говорити про цю Жертву, треба б радше бути ангелом, а не людиною. І навіть ангел не був би в силі пояснити всі таємниці престоло, бо тільки Бог може зрозуміти повну вартість Жертви Бога».

І. УСТАНОВА СВЯТОЇ ЛІТУРГІЇ

1. Що таке жертва? Згаданий о. Мармійон дає таке визначення жертви: «Жертва – це зовнішній акт релігії, яким ми визнаємо безконечний Божий Маєстат і Його найвищу владу над нами». Такий акт релігії можна приносити тільки одному

Богові. За наукою богословів, до істоти жертви належать три основні елементи: видимий принос – матеріальний дар; акт пожертвування – знищення цього дару Богові; мета пожертвування – найвища Божа почесть. І якраз у св. Літургії знаходимо всі ці три елементи жертви: Тіло і кров Христа під видами хліба й вина; священник – заступник Ісуса Христа виконує акт пожертвування; мета жертви найвища Божа почесть.

2. Хресна Жертва Ісуса Христа. Ціле життя Ісуса Христа – це безперервна жертва. Одначе властива жертва за спасіння світу відбувається на хресті. Тут Він приносить Небесному Отцеві своє Тіло і Кров у жертву. Христова Жертва тим різниться від усяких інших жертв, що тут жертва є рівночасно тим, хто її жертвує. Про це кажесться в молитві на «Ми, херувимів тайно являючи»: «Ти бо еси Той, Хто приносить, і Хто приймає і Кого роздають, Христе Боже наш».

Христова Жертва має безконечну вартість, бо це жертва Богочоловіка. Всі жертви всіх людей до часів Христа не були в силі примирити Бога, бо вони мали обмежену людську вартість, а образа Господа Бога буде безмежна. До перепросин треба було жертви Бога й чоловіка. І якраз Христова Жертва як Богочоловіка надолужила Богові понад міру за всі гріхи цілого світу.

3. Служба Божа – Безкровна Жертва. На спомин своєї кривавої Жертви Христос хотів, щоб по всі віки приносилася безкровна Жертва. Тому на Тайній Вечері Він устанавляє Службу Божу. І своїм апостолам і їхнім наступникам дає владу в Його імені приносити цю безкровну Жертву. Тому, як у хресній Жертві, так і на Службі Божій, той сам є жертвою і той сам є жертво-принесителем. І тут і там мета жертви та сама: Віддання Богові найвищої почесть та примирення людського роду. Між обома жертвами є тільки та одна різниця, що на хресті Христос жертвував себе у кривавий спосіб, а на Службі Божій жертвує себе у безкровний спосіб, під видами хліба й вина; там у власній особі, – тут через руки священника; там один раз – тут багато разів; там видимо – тут таїнственно. Звідси і та сама вартість Служби Божої, що і Христової Жер-

тви на хресті. Св. Літургія, отже, це безкровне відновлення і продовжування Христової Жертви на хресті. Тому каже апостол Павло: «Бо кожного разу, як їсте хліб цей і п'єте цю чашу, звіщаєте смерть Господню, аж доки Він не прийде» (1 Кор. 11:26).

Зі сказаного можна легко розуміти безмежну ціну, вартість і святість Літургії. Вона – це найбільший, найцінніший і найсвятіший скарб Христової Церкви. «Скільки крапель у морі, – каже св. Бонавентура – скільки променів сонця, скільки зірок на небі, скільки квітів на землі, стільки таїнств містить у собі Жертва св. Літургії». «Це ж бо перше й необхідне джерело, – каже декрет Собору про св. Літургію – з якого вірні зачерпують справді Христового Духа» (§ 10).

Св. Іван Золотоуст до слів апостола Павла: «Чаша благословення, яку ми благословимо, хіба не є вона Причастям Христової Крови?» (1 Кор. 10:16), дає таке пояснення: «Дуже вірно і страшно висловився апостол, а сенс його слів такий: Те, що знаходиться в чаші є те саме, що витекло з боку Господа, тим і ми причащаємося... Як Тіло з'єднане з Христом, так і ми через той хліб єднаємося з Ним... Що таке цей хліб? Тіло Христове! Чим стають ті, що причащаються? Тілом Христовим, не багатьма тілами, а одним тілом. Як хліб з багатьох зерен стає одним, так і ми єднаємося один з одним і з Христом» (*Бес. 24, на 1 Кор. 10:16*).

Наша св. Літургія у ширшому значенні, себто, разом з усіма богослужбами, є глибоко догматична. Великий знавець східних Літургій, священник Максиміліян, член латинської Церкви, каже: «Догматичний характер – це знаменна риса східних Літургій. Всі ці Літургії становлять наче богослов'я у поезії. А навпаки, наша римська Літургія мало догматична або богословська. Тут рідко знаходяться ясно висловлені догмати. Ніщо не є більше католицьке, суто католицьке, як східні Літургії, які виростили прямо зі серця Церкви».

В нашій Літургії замкнена ціла історія спасіння людського роду і всі головні правди св. віри. Тут ми багато разів прославляємо Пресвяту Тройцю, величаємо Христове Воплочен-

ня і Пресвяту Євхаристію. Тут оспівуємо культ Пресвятої Богородиці, культ ангелів і святих, молимося за церковну і цивільну владу та згадуємо душі померлих.

II. ГОЛОВНА МЕТА БЕЗКРОВОЇ ЖЕРТВИ

Вартість жертви залежить від того, хто жертвує і що жертвує. У Службі Божій жертвою і жертводавцем є сам Ісус Христос Богочоловік. Тому Його Жертва має безмежну Божу вартість. Яка ж головна мета Безкровної Жертви Літургії? – Віддати Богові найвищу славу і почесь. Кожна жертва, що приноситься Богові, може бути жертвою: прославлення, подяки, прохання і перепрошення, що знаходять своє ідеальне сповнення в жертві Служби Божої.

1. **Св. Літургія – Жертва прославлення.** Метою нашого життя на землі і в небі є прославляти Бога, а св. Літургія є для цього найкращим способом. Вона – «милість миру, жертва хваління», як співаємо на св. Літургії і не ми самі це робимо, але славить з нами і за нас сам Христос, Божий Син. Ми приносимо Богові молитви, заслуги, терпіння Ісуса Христа і з цим актом прослави Бога не може рівнятися жодне людське славослов'я. Св. Альфонс Лігуорі каже: «Одна, однісінька Служба Божа приносить Богові більше слави, ніж усі молитви та покути всіх святих; ніж усі праці і труди апостолів; ніж усі муки мучеників та ніж усе полум'я любови серафимів і самої Божої Матері. Бо все це – діло створіння, а Служба Божа – діло й жертва самого Бога».

2. **Св. Літургія – Жертва подяки.** Вдячність – це вияв любови і справедливости. А як багато ми завдячуємо Богові? Чим можемо найкраще подякувати Йому за незліченні дари? – Безкровною Жертвою Служби Божої. Тому у св. Літургії священник закликає вірних: «Благодарім Господа». На Службі Божій дякує з нами Ісус Христос. Його Жертва подяки має безмежну ціну – вартість.

3. **Св. Літургія – Жертва прохання.** Тут не тільки ми, а й сам Христос просить і молиться за нас. Тож, чи може бути

якась жертва Богові миліша над св. Літургію? Коли один кухлик води, поданий в ім'я Христове, не залишиться без нагороди, як читаємо у св. Євангелію, то що ж сказати про ту Жертву, що її приносить Ісус Христос? Чи може Небесний Отець не вислухати також жертви і просьби? Тому Служба Божа є найкращою молитвою прохання.

4. Св. Літургія – Жертва примирення. Крім того, завданням св. Літургії є перепросити Господа Бога за гріхи людей і надолжити Богові за всі зневаги. Христос своєю Жертвою і Кров'ю на хресті змив усі гріхи цілого світу і примирив людство з Богом. «Кров Ісуса Христа, Його сина – каже євангеліст Іван – нас очищує від усякого гріха» (1 Ів. 1:7). Отож, Служба Божа – це найкраща жертва примирення, бо тут сам Христос жертвується і примирює нас з Богом.

Справді, святою Літургією – Безкровною Жертвою найкраще Бога славимо, Йому найкраще дякуємо, просимо ласк і Його перепрошуємо.

III. КОРИСТІ СВ. ПРИЧАСТЯ

На Службі Божій Ісус Христос не тільки за нас жертвується, але Він також є духовним кормом нашої душі у св. Причастю. Про користі св. Причастя св. Іван Золотоуст каже: «Ця Кров достойно прийнята, відганяє й далеко проганяє від нас демонів, а до нас запрошує ангелів і Володаря ангелів. Демони втікають звідти, де бачать владичну Кров, а ангели туди прибігають. Та Кров – спасіння душ наших. Нею душа вмивається, нею украшується, нею розгрівається. Вона робить наш розум яснішим від вогню. Вона робить нашу душу чистішою від золота. Це Кров пролилася і зробила для нас небо доступним. Страшні, справді, таїнства Церкви; страшний, справді, жертовник» (*Бес. 46, на Ів. 6:41*).

1. Св. Причастя – джерело святости. Св. Причастя тісно поєднує нас з Христом, бо Його Тіло стає нашим Тілом, Його Кров стає нашою кров'ю. Отож, через св. Причастя ми перемінюємося в Христа. Він сам каже: «Хто споживає мое

Тіло і Кров мою п'є, той у мені перебуває, а я – в ньому» (Ів. 6:56). «Живу вже не я, а живе Христос у мені» – кличе св. апостол Павло (Гал. 2:20).

2. *Св. Причастя ослаблює силу пристрастей.* Воно присмирює наші пристрасті, з якими постійно мусимо боротися. Св. євангелист Іван закликає нас до великої чуйности, кажучи: «Бо все, що в світі, – пожадливість тіла, пожадливість очей і гординя життя» (1 Ів. 2:16).

3. *Св. Причастя – збільшує освятну ласку.* Святий Пій X каже: «Св. Причастя – це найкраща і найпевніша дорога до неба». Один святий про силу св. Причастя говорить: «Одне св. Причастя гідно прийняте, в силі зробити нас святими».

4. *Св. Причастя – змиває повсякденні гріхи.*

5. *Св. Причастя – наповняє нас внутрішнім спокоєм і потіхою.* Другий Ватиканський Собор гаряче доручає нам жити літургійним життям. В декреті «Про св. Літургію» сказано: «Нехай священники – і світські, і ченці, – що працюють уже в Господньому винограднику, допомагають собі всіма властивими засобами, аби тільки щораз то повніше розуміти те, що діється у священнодійствах; хай живуть життям літургійним та й передають вірним, що їм повірені» (§ 18).

2. ПРО ЗГОДУ З БОЖОЮ ВОЛЕЮ

Одна легенда розповідає, що був якийсь король, який любив гру на арфі і доручив зробити для себе гарну арфу. Зробив її найславніший музикант – віртуоз. І він сам довший час грав на цій арфі для королівської родини. По якомусь часі не стало того короля, а його наступники забули про арфу. Та один з пізніших королів хотів почути гру на цій арфі, але вона була розстроена. І найкращі знавці музики ніяк не могли її настроїти, і вона такою залишилась. Одного дня випадково зайшов до палати якийсь чужинець. Він, побачивши арфу, забажав на ній заграти. Король розповідає йому історію тієї

арфи та проблему з її настроєнням. «Чи можу спробувати її настроїти?» – питає гість. «О, так, чому ні» – відповідає король. Гість швидко настроїв арфу і чудово заграв на ній. Здивований король питає його: «Чому інші не могли її настроїти?». «Проста справа», – чує відповідь – бо я майстер цієї арфи, я її зробив».

Наша воля – це Богом створена чудова арфа. І вона видає найкращі звуки тоді, коли воля Божа на ній грає. Господь Бог за нашою згодою завжди бажає грати на арфі нашої волі. Якщо хочемо досконалої гармонії в нашій душі, то дозвоľмо, щоб Бог грав на арфі нашої волі, а не наше самолюбовство, забаганки, пристрасті чи інші уподобання. Душі, що люблять Бога, мають тільки одне бажання, завжди і всюди виконувати волю Божу. Воля Божа – це ідеал всякої святости. Тож погляньмо на спонуки до згоди з Божою волею, на згоду з Божою волею у терпіннях та користі з цієї практики.

І. СПОНУКИ ДО ЗГОДИ З БОЖОЮ ВОЛЕЮ

В цій справі маємо великі й переконливі мотиви.

1. **Все походить від Бога.** Повну згоду нашої волі з Божою волею, ми зможемо тоді досягнути, коли себе сильно переконаємо, що все походить від Бога. Він наш Творець і Батько, а ми Його створіння. Він має повне право поводитися з нами за своїм уподобанням і керувати видним і невидним світом. В Його руках доля кожної людини й кожного створіння. Св. Євангеліє каже, що без Божої волі ні один горобець не впаде на землю. Без такого переконання ми ніколи не досягнемо повної згоди з Божою волею. Ісус Христос взиває нас, щоб ми мали повне довір'я до нашого Небесного Отця: «Гляньте на птиць небесних: не сіють і не жнуть, ані не збирають у засіки, а Отець ваш небесний їх годує! Хіба від них ви не вартісніші?... Гляньте на польові лілеї, як ростуть вони: не працюють і не прядуть. Та я кажу вам, що і Соломон у всій своїй славі не вдягався так, як одна з них. І коли зілля польове, яке сьогодні є, а завтра вкидають його до печі, Бог так одягає, то

чи не багато більше вас, маловірні» (Мт. 6:26-30). В Бога нема випадковостей. В книзі Сираха читаємо: «Добро і зло, життя і смерть, убогість і багатство походять від Бога» (11:14).

2. Прикмети Божої волі. Вона свята. Божа воля – норма всякої святости і тому ціла наша святість якраз полягає на тій згоді з Божою волею. І той є найбільший святий, хто має досконалу згоду з Божою волею, бо вона непомильна. А наша воля багато разів підлягає різним помилкам. Бог не може помилитися, а ми помиляємося багато разів. Тож, здоровий розум каже, щоб той, хто помиляється, підчинився тому, що непомильний. Воля Божа безмежно мудра, а наша воля часто сліпа. Бог бачить все те, що було, і що є і що буде, а ми бачимо тільки те, що теперішнє. Нас часто засліплюють наші пристрасті, тому єдино розумним нашу сліпу волю підпорядкувати під наймудрішу Божу волю. Коли мусимо рішати про дуже важливу справу, то ми доручаємо її знавцям цієї справи, і вповні здаємося на їхню думку. А Бог наймудріший і наш найліпший Батько. Він найкраще знає, що для нас добре, хоч ми не завжди розуміємо Божі плани. Один автор каже: «Якщо б ми все те знали, що Бог знає, то ми з певністю хотіли б того, чого Бог хоче».

Один рабин, відомий зі своїх мудрих висловів, каже так: «Бог має три ключі: ключ до дощу, ключ до лона і ключ до воскресіння померлих». Один автор, пояснюючи його слова, додає: «Нам деколи здається, що ми у силі все зробити за допомогою модерної науки і техніки. Та ми не маємо ключа ані до дощу, ані до життя, ані до воскресіння померлих. Ми не маємо контролю над нашим життям від самого його початку аж до кінця. Це означає, що ми залежні від Бога цілковито. Нас утримує і носить Божа рука».

II. ЗГОДА З БОЖОЮ ВОЛЕЮ В ТЕРПІННЯХ

Нам не тяжко сповняти Божу волю, коли все діється за нашим бажанням. Та є одна ділянка життя, де згода з Божою волею натрапляє на великі перепони, де сповнення Божої во-

лі вимагає великої, а деколи навіть героїської жертви, це – згода з Божою волею у терпіннях та різних досвідах. Жити на землі означає: взяти свій хрест і йти за Христом. Нема людини на землі, що не знала б, що таке хрест, жертва, терпіння. Гарні оповідання про країну щастя, де нема ні терпіння, ні болів – це фантазія. І добре каже книжечка «Наслідкування Христа»: «Поглянь угору, поглянь вниз, розглянься кругом себе, і заглянь у глибину свого серця, а всюди знайдеш хрест» (II 12.4). Тож пробним вогнем нашої згоди з Божою волею і нашої святости є якраз досконала згода нашої волі з Божою волею у терпіннях.

1. Фізичні терпіння. Багато людей терпить на різні недуги малі і тяжкі, короткі й довгі. До повної згоди в усіх справах заохочує нас св. Василій Великий словами: «Ми повинні в цілому житті, у здоров'ї і слабості, виконувати і ставити собі за мету Божу волю. В здоров'ї показувати труд з любов'ю і ревністю у Божих ділах; у слабості – мати терпеливість і витривалість з радістю» (III. Пр. 34).

У житті св. Вінкентія від Павла читаємо, що він 40 років хворував на різні недуги. Коли одного разу один з його співбратів сказав до нього: «О, які ви маєте прикрі терпіння», то він відповів: «Як? То ви Боже діло і розпорядження Його волі називаєте прикрими? Це не є Христова бесіда».

Один містик середньовіччя розповідає, що якась побожна монахиня дуже бажала побачити Христа Господа у вигляді маленької дитини. Одного разу Він з'явився їй як Дитятко, що лежало в яслах серед колючого терня. І поки вона взяла Його на свої руки, то добре покололася. Тоді вона зрозуміла, що, хто хоче бути близько Христа, мусить з любови до Нього приймати всяке терпіння.

2. Душевні терпіння. Сюди належать всякі сумніви щодо віри, щодо свого покликання, докори сумління, тілесні спокиси, богохульні думки і т.п., і то не раз, не два, а довгими тижнями, місяцями, літами. Ці терпіння деколи багато більше докучливі й болючі, ніж фізичні терпіння, бо це терпіння душі й серця.

Приймати в досконалій згоді з Божою волею всі терпіння фізичні чи душевні – вимагає великого гарту духу, а часом навіть геройської волі. Тому треба це вважати за велику чесноту, якщо душа серед різних Божих випробувань вміє зберегти спокій і бути з усього задоволена. Св. Іван Золотоуст каже: «Ти не можеш бути дорогоцінним жемчугом? Будь золотом! Не можеш бути золотом? Будь сріблом! Не можеш бути сонцем? Будь місяцем! Не можеш бути місяцем? Будь зорею! Не можеш бути великою зорею? Будь принаймні малою, щоб тільки на небі».

3. Приклад Ісуса Христа. Сам Господь наш Ісус Христос дає найкращий приклад, як у всьому треба бачити Божу волю. Він сам заявляє: «Бо я зійшов з неба не для того, щоб власну волю чинити, а волю того, хто мене послав» (Ів. 6:38). «Бо я не шукаю своєї волі, лише волі того, хто послав мене» (Ів. 5:30). «Бо хто чинить волю Отця мого, що на небі, той мій брат, сестра й мати» (Мт. 12:50). А серед найбільших терпінь Він кликав: «Отче мій, коли ця чаша не може минути, щоб я її не пив, хай буде твоя воля» (Мт. 26:42).

ІІІ. КОРИСТІ ЗГОДИ З БОЖОЮ ВОЛЕЮ

1. Згода з Божою волею – веде нас до святости. Що нас може краще освячувати, як не повна злука нашої волі з Божою волею? Св. Василій Великий каже: «Коли будемо старатися сумлінно виконувати кожне діло згідно з Божою волею, то тим самим завжди будемо з'єднані з Богом безнастанною пам'яттю про Нього» (*ІІІ. Пр. 5*).

2. Згода з Божою волею – плекає в нас пам'ять на Божу присутність. Сповняючи волю Божу і пам'ятаючи про Нього, ми властиво живемо у Божій присутності.

3. Згода з Божою волею – робить нас сумлінними у виконванні обов'язків. Свідомість, що все робимо для Бога, спонукує нас сумлінно виконувати всі наші справи й обов'язки.

4. Згода з Божою волею – запевнює нам вічну нагороду. У св. Євангелії читаємо: «Не кожний, хто промовляє до мене:

Господи, Господи! – ввійде в царство небесне, лише той, хто чинить волю Отця мого, що на небі» (Мт. 7:21). «А світ проминає, і його пожадливість; той же, хто чинить волю Божу, перебуває повіки» (1 Ів. 2:17).

В одній родині батько, вмираючи, лишив своєму синові у спадку невеличку скриньку з такою запискою: «Сину, добре бережи цю скриньочку! І відчини її щойно тоді, коли загляне до тебе журба або клопіт». Після смерти батька, по якомусь часі до хати сина прийшли різні тяжкі Божі досвіди. Тепер він обережно відчиняє таємничу скриньку. З великим розчаруванням бачить у ній два куски дерева: один довший, другий коротший. На довшому куску написано: «Якщо ти свою волю поставиш повздовж до волі Божої, тоді не буде хреста». Син зрозумів науку свого батька і був йому вдячний, що показав йому таємницю хреста.

3. ПАМ'ЯТЬ ПРО БОЖУ ПРИСУТНІСТЬ

Одна залізнична компанія в Америці зауважила, що деякі її робітники просять звільнення від праці на кілька днів, подаючи фальшиву, не дійсну причину. Тож, щоб переконатися про сумлінність своїх робітників, вона наймає детективів, щоб слідкували за тими робітниками і перевірили їхні справи. Один з робітників просив відпустки на кілька днів і як причину подав смерть члена родини. Коли він повернувся, то його шеф показав йому різні фотографії місць, де він бував. І показалося, що він не був на похороні, але на забаві. Йому не вдалося обманути свого шефа, бо фотографії зроблені детективами, були найкращими свідками його омани.

Боже око без порівняння бачить усе краще, як найліпший фотоапарат. Воно ясно бачить навіть найглибші таємниці людського серця, бо Бог всюдиприсутній. Пам'ять про Божу присутність є дуже важливим засобом до поступу в чеснотах і до святости. Цю практику знали вже перші монахи – пустельники; її доручають усі законодавці чернечих

спільнот й учителі духовного життя. І її легко практикувати. – Тож погляньмо, в чому Божа присутність полягає, як її практикувати та на користі, що з неї випливають.

І. В ЧОМУ ПОЛЯГАЄ БОЖА ПРИСУТНІСТЬ?

Наш катехизм ставить питання: «Де є Господь Бог?», – і відповідає: «Господь Бог є всюди, на кожному місці, в усьому, що Він створив та підтримує в бутті. Тому кажемо: Бог є всюди присутній».

1. **Бог всюдиприсутній.** Жодне створіння не може бути в один і той же час на різних місцях, тобто ми прив'язані до місця. Бог одначе, будучи духом, в тому самому часі присутній всюди, цілий і неподільний. Ця прикмета належить до Божої істоти, бо без неї Бог не був би Богом. Божа присутність так нас пронизує, як вода – губку, як повітря – землю, а душа – наше тіло. «Бог від кожного з нас недалеко. У Ньому бо живемо, рухаємося й існуємо» – читаємо в Діяннях апостолів (17:20). У пророка Єремії Господь Бог говорить: «Чи то ж я Бог лише зблизька, а не Бог і здалека? Чи може хтось де-небудь у потаємне місце сховатись, де б я його не побачив? Чи я ж не сповнюю небо й землю?» (24:23-24).

В книзі Мудрості читаємо: «Дух бо Господній наповнює весь світ і – як Вседержитель – знає кожне слово» (1:7). В псалмі 139 псалмоспівець кличе: «Куди мені піти від духа Твого? Куди мені втекти від обличчя Твого? Зійшов би я на небо – Ти там еси, ліг би я у шеолі – і Ти там. Взяв би я крила зірниць, осівся б на край моря, – і там рука Твоя мене водила б, і Твоя десниця мене тримала б» (139:7-10).

2. **Особлива Божа присутність.** Бог всюдиприсутній, подекуди Він перебуває в особливий спосіб. В небі – престол Його. Там ангели і всі святі безнастанно славлять Його. Тому й молимося: «Отче наш, що еси на небесах». Христос, як Богочоловік, присутній під видами хліба у Пресвятій Євхаристії на престолі в кивоті. Під видами хліба й вина ми приймаємо Його до свого серця у св. Причасті. Господь Бог через освятну

ласку перебуває у серцях праведних душ. Де Божа освятна ласка, там є Боже помешкання. Сам Христос каже: «Коли хтось мене любить, то і слово мое берегтиме і полюбить його мій Отець, і прийдемо ми до нього, і в ньому закладемо житло» (Ів. 14:23).

3. Як Бог присутній? Він усюди присутній у потрібний спосіб: Через свою істоту, бо Він безмірний все наповнює; через своє знання, бо Він знає все, що було, що є і що буде; через свою силу – владу, бо Він усе створив і все підтримує в існуванні. Св. Григорій Бог. каже: «В Бога все перед очима: і те, що було, і що є, і що буде. Для мене такий розподіл поставлений часом, що одне на переді, а друге позаду. Для Бога все зливається в одно, і все держиться в Божому умі» (*Слово 4*).

II. ЯК ПАМ'ЯТАТИ НА БОЖУ ПРИСУТНІСТЬ?

1. Мати габітуальну (звичну) настанову. Св. Василій Великий доручає, щоб свідомість Божої присутності була витиснена на наших душах, неначе незатерта печать: «Держім у пам'яті – каже він – безустанну і чисту гадку про Бога, витиснену на наших душах, наче яку незатерту печать» (*Ш. Пр. 5*). Тут мова, очевидно, не про постійне, кожної хвилини думання про Бога, бо це при наших заняттях фізично неможливо, але мова про габітуальну настанову, якій св. Василій дає назву «незатерта печать», себто щось, що є постійно в нашій свідомості і не зникає, наче витиснена печать, що лишає свій слід. Таку свідомість маємо про Ісуса у Пресвятій тайні Євхаристії, хоч ми про це кожної хвилини не думаємо, щось подібне до присутності високої особи в нашому домі, хоч ми її весь час ані не бачимо, ані не чуємо. Про постійну пам'ять про Бога св. Василій Великий каже: «Постійно пам'ятати про Бога – це річ побожна. І для душі, що любить Бога, не є воно зтяжко» (*Про віру*). В іншому місці він говорить: «Усе, що робимо, робімо наче в Божих очах. Кожна наша гадка нехай буде такою, наче б її Бог оглядав» (*Ш. Пр. 5*).

2. Пам'ять про Божі добродійства. Св. Василій Великий ставить питання: «Чому тратимо безнастанну пам'ять про Бога? Відповідь: «Бо забуваємо про Божі добродійства і ми невдячні стосовно Добродія» (*К. Пр. 294*).

Пам'ятати про Божі добродійства – це улюблена практика багатьох святих. Вони намагалися бачити Бога і Його добродійства всюди і в усьому. На що вони поглянули, то все нагадувало їм про Божу доброту: і поле і квіти і дерева, птиці, тварини, люди, зорі.

Св. Василій Великий запитує: «Чи можна бути завжди і всюди зосередженим і як до того дійти?», – і відповідає: «Не треба дати душі ані хвилини дармування від думки про Бога, про Божі діла й Божі дари, і від безнастанного визнавання віри й подяки за все» (*К. Пр. 202*).

3. Все робити для Божого вподобання. «Наша мета – Богові подобатися» – каже св. Василій Великий. При всім, що робимо, стараймося робити з добрим наміром. Добрий намір – це чарівна паличка, котра кожний наш акт перетворює в золото і постійно з'єднує з Богом.

4. Часте підношення думки до Бога. Цю практику знає східне чернецтво під назвою: Безнастанне взивання імени Ісуса. До цієї мети служить так звана молитва Ісусова, що так звучить: «Господи, Ісусе Христе, Сину Божий, помилуй мене грішного». Гарною практикою є коротенькі вислови, наприклад: «Ісусе, люблю Тебе», «Господь мій і Бог мій», «Хай діється воля Божа» і т. п.

III. КОРИСТІ ЦІЄЇ ПОБОЖНОЇ ПРАКТИКИ

Часта пам'ять про Божу присутність є джерелом великих й щедрих ласк Божих. Ось деякі з них:

1. Охорона перед гріхом і в спокусах. «Хто пам'ятає про Божу присутність, – каже св. Тома Аквінат – той ніколи не вчинить гріха». Що сказав Йосиф в Єгипті до жінки Путифара, що намовляла його до гріха? «Як мені вчинити таке велике зло і згрішити перед Богом» (Бут. 39:9). В книзі Товита

читаємо, що старенький Товит доручав своєму синові Товію пам'ять про Божу присутність, як охорону перед гріхом: «У всі дні, дитино, – каже він – згадуй про Господа, щоб не захотілось тобі згрішити і переступати заповіді Його» (4:5).

Один чоловік взяв з собою свого малого синка і пішов у чужий сад красти овочі. Наповняючи мішок овочами, він увесь час оглядався, чи хто не надходить. А малий синок це бачить і нарешті каже до тата: «Тату, ви оглядаєтеся на всі боки, але ви забули ще поглянути вгору, чи Бог нас не бачить». Малий синок пригадав батькові науку про Божу всюдиприсутність.

«Де немає пам'яті про Божу присутність, – каже святий Єфрем Сирійський – там панує темрява зі своїм поганим повітрям і там вчиняється всяке лихе діло».

2. Дух молитви і зосередження. Св. Василій Великий на питання: «Як зберігати зосередження на молитві?», – відповідає: «Переконанням, що Бог перед очима». В іншому місці він каже: «А тоді Бог перебуває в душі, коли пам'ятаємо про те, що Бог у нас самих присутній. Так ми стаємо Божим храмом, коли той, що любить Бога, все покидає і весь звертається до Бога» (*Лист 2*).

3. Зберігання Божих Заповідей. Св. Василія Великого запитують: «Як може стати ревним лінивий у додержуванні Заповідей?», а він відповідає: – «Переконанням про присутність Господа Бога, що споглядає на все; вірою в погрози лінивим та надією великої заплати від Бога» (*К. Пр. 37*).

Св. Вінкентій Паллоті, засновник чернечого згуртування Паллотинів, був особливим апостолом тієї святої практики. Він доручав, щоб по всіх домах, коридорах, кімнатах, школах були великі таблиці зі словами: «Тут Бог присутній! Бог мене бачить!». І він навчав: «Будьте переконані, що де стоять ті слова, там стоїть найбільший проповідник, що ним є сам Бог».

Четвертий день

1. СВЯЩЕНИК І СВЯТА ТАЙНА СПОВІДІ

Священик, з волі Божої, – це посередник між Богом і людьми. Він провадить душі до Бога і до неба, головню через подавання св. Тайн. Деякі з них він уділяє іншим, а з деяких сам особисто користує. Сюди належить св. тайна Сповіді. Через неї він очищає, освячує і спасає душі. Через неї він і самого себе очищає й освячує.

Папа Пій XII сказав (6.2.1940) до парохів і проповідників Риму такі слова: «Після св. Безкровної Жертви найважливішим і блаженним урядом священика є уділювання св. тайни Покути, що її звемо дошкою порятунку тих, що плывуть по бурхливім морю життя. Присвячуйтеся цьому завданню з особливою ревністю. Сидіть у цьому Божому трибуналі обвинувачення і прощення, як судді, що у своїх грудях мають серце батька і приятеля, серце лікаря і вчителя».

Священик має щодня, або майже щодня, до діла з священними чинностями, тож мусить більше, як будь-хто дбати про велику чистоту душі й серця. Це він у великій мірі досягає через часту сповідь. Тому він повинен часто сповідатися сам і до частої сповіді заохочувати вірних.

І. НАША ОСОБИСТА СПОВІДЬ

Від священика частої сповіді вимагає його уряд й обов'язок. Тайна Священства це особливий, Богом наложений, уряд, що вимагає великої чистоти душі. Біленької одежі не можна діткнутися брудними руками. Звання священика постійно вимагає стану освятної ласки, бо без неї він негідно уділяв би св. Тайни.

2. Припис й наука св. Церкви. В наших часах деякі молодші священики починають твердити, що часта сповідь непо-

трібна, та що вона властиво необхідна тільки до відпущення тяжких гріхів, бо до відпущення повсякденних гріхів маємо багато інших засобів. Цю думку гостро осудив папа Пій XII в енцикліці «Містичного Тіла» з 22 червня 1953 р., де він каже: «Це правда, що за повсякденні гріхи можна надолужити різними способами, що їх дуже радимо, але щоб запевнити з дня на день скоріший поступ на дорозі чесноти, то нашим бажанням є, щоб серйозно доручати побожну практику частої сповіді, котра була заведена в Церкві під натхненням Святого Духа... Тому ті з молодшого клеру, що легковажать або зменшують цінення частої сповіді, хай зважать, що те, що вони чинять, чуже для духа Христа і пагубне для містичного тіла Спасителя».

А в енцикліці про святість Священника з 23 вересня 1950 року, він перестерігає: «Хай це ніколи не трапляється, улюблені сини, щоб управитель цього спасенного поєднання, сам від цієї Тайни тримався здалека».

Східна Церква здавен-давня доручала і приписувала священникам, щоб часто сповідалися. Грецька Церква від давніх часів доручала, щоб священники відбували свою сповідь у чотирьох різних постах, що ними є піст Великий, Петрів, Успенський і Пилипівка. В пізніших часах прийнято для сповіді священників це правило, що його мали у звичаю монахи, себто що 40 днів або раз на місяць. Цю практику прийняла і наша Церква на Русі, і вимагала, щоб священники сповідалися принаймні чотири рази в році.

Св. Йосафат у другім правилі для священників приписує, щоб вони сповідалися на Христове Різдво, на Стрітення, Преображення, Успіння Божої Матері, на Її Різдво, на Собор св. арх. Михаїла і св. Миколая, себто майже щомісячно.

Київський митр. Петро Могила доручає священникам сповідатися 12 разів на рік, та мати свого сповідника. Вірним він приписує також сповідь у чотирьох постах. А якби хтось ні разу в році не сповідався, то П. Могила наказує такого виключати з Церкви і на випадок смерті не дати церковного похорону. Він наказує священникам, щоб заохочували вірних до частої і навіть щомісячної сповіді.

Замойський синод, 1720 року, приписує вірним принаймні три рази в році сповідатися: на Великдень, і то під карою виключення, на Успіння Божої Матері і на Христове Різдво. (*тут. III, § 5*). Подібно і Львівський синод 1891 р. наказує часто сповідатися і відбути сповідь принаймні три рази до року.

II. КОРИСТІ СВЯТОЇ СПОВІДІ

Св. тайна Сповіді – це великодній дар нашого Спасителя для своєї Церкви і для добра душ. Хто второпно й сумлінно зі сповіді користає, для того вона стає джерелом щедрих ласк і школою чеснот.

1. Сповідь – джерело ласк. Ми звичайно дивимося на сповідь тільки як на Тайну, що передусім відпускає тяжкі гріхи. Та це лише одна з цілей і користей, що їх приносить нам сповідь, бо крім прощення тяжких провин, ще привертає Божу ласку і втрачені заслуги. Сповідь для тих, що мають освятну ласку, її збільшує і дає ще окрему ласку, притаманну тільки цій Тайні. Кожна св. тайна уділяє особливу їй ласку, якої поза цією тайною не отримуємо. Таку ласку, притаманну тільки тайні Сповіді, отримуємо тоді, коли сповідаємося. Отже, чим частіше хтось сповідається, тим більше він отримує цієї ласки, зарезервованої для сповіді. Тому святі так дуже часто сповідалися. Велика благодать сповіді полягає ще в тому, що вона не тільки відпускає всякі гріхи, але ще дає особливий дар, що ним є мир, спокій і радість душі.

2. Сповідь – джерело чеснот. Сповідь дає нам нагоду до плекання різних чеснот. Насамперед вона вчить нас покори. Сам акт звинувачення себе в гріхах є для кожного каятника великим упокоренням. І коли це робити частіше, то будемо поступати в чесноті покори. Сповідь – це великий акт покути, тому і звемо її тайною покути. Сповідь скріплює нашу віру, довір'я до Бога, і до Його милосердя. Сповідь дозволяє нам бачити причини наших падінь, охоронює перед ними і зміцнює волю, щоб вона могла перемагати спокуси. При цьому ми також користуємо з доброї поради сповідника.

Щоб добре і корисно відбутися сповідь, треба до неї добре приготуватися. Важливою справою доброї сповіді є не тільки щире визнання гріхів, але головню правдивий, щирий і досконалий жаль за гріхи та сильна постанова поправи.

III. СПОВІДЬ ВІРНИХ

Слухання сповідей – це важкий і відповідальний обов'язок кожного душпастиря. Один учитель духовного життя каже: «Є три серця на землі, що не бояться жодної погані і що їх жодна втома не в силі зломити, а це: серце лікаря, що не відвертається навіть від дуже поганої недуги; серце матері, що не відчуває огиди на вид найстрашнішої прокази своєї дитини; і серце сповідника, що приймає по-батьківському найбільшого грішника, який зі щирим, розкаяним серцем до нього приходять, і його він, неначе заблукану овечку, знову приводить до Божого стада».

Священик, слухаючи сповідей, виконує потрібний уряд: учителя, судді і лікаря – доброго пастиря.

1. Уряд учителя. Ревний душпастир заохочує своїх вірних до частоті сповіді, показуючи значення, потребу й користі сповіді. У сповідальниці він нагадує каянникам на Божі заповіді, правди св. віри, на Боже милосердя, але й на Божу справедливість.

2. Уряд судді. Стосовно каянників повинна священика відзначати лагідність і терпеливість. Він повинен їх так приймати, як Христос приймав усіх грішників. Він ніколи не повинен гострими словами ганити каянника, бо це може його назавжди відігнати від сповіді і навіть від Церкви. Відносно визнаваних гріхів, хай зберігає велику второпність питаючи, чи видаючи свій осуд. Моралісти перестерігають, щоб сповідник був особливо обережним щодо гріхів проти шостої Божої заповіді, та щоб цю заповідь не робив в очах каянника найважливішою і гріхи проти неї найбільшими, бо так воно не є. Один мораліст каже: «В порядку Божих заповідей шоста заповідь займає не перше, але шосте місце. І ми не маємо

права перевертати Богом установлену чергу і порядок». Тут йдеться про те, щоб покутник не набрав переконання, що властиво найбільші гріхи на землі, – це гріхи нечистоти і, коли він їх не має, то він уже праведний. Такий погляд був би цілком фальшивий і незгідний з наукою Церкви. Сам Ісус Христос навчає, що найбільша Заповідь – це любов до Бога і ближнього. Тому послідовно і гріхи проти любови Бога і ближнього будуть найбільшими гріхами. Гріхи, що їх св. Письмо вважає найбільшими – це гріхи, що кличуть до неба про пімсту, свідоме вбивство, гріх содомський, кривда вдів і сиріт та задержання слухної платні. До найбільших гріхів належать також гріхи проти Святого Духа, що ними є надмірне уповання на Боже милосердя, закам'янілість у гріхах і нерозкаянність аж до смерти. Особливо обережно треба сповідати дітей, щоб їх не навчити того, чого вони ще не знають.

3. Уряд лікаря – доброго пастиря. Душпастир повинен відвідувати хворих не тільки тоді, коли вони просять до сповіді, але сам повинен бути готовий і вдень і вночі, щоб своїм овечкам нести духовну поміч. Вони ніколи не повинні відчувати, що він це робить нерадо. На жаль, останнім часом погляд на сповідь, її значення і користі в Церкві досить притемнився, бо притемнилось розуміння гріхів, як Божої образи. Доходить до того, що багато вірних часто і щонеділі приступають до св. Причастя, а рідко або дуже рідко сповідаються. А хто каже, що не має гріхів, щоб сповідатися, то хай зважить слова св. євангелиста Івана, який каже: «Коли ми кажемо, що гріха не маємо, то ми себе самих обманюємо, і правди в нас немає» (1 Ів. 1:8).

В одній римо-католицькій парафії в Америці до своїх парафіян розіслали різні запитання, а між ними було таке: «Як часто відбуваєте свою сповідь?». І відповіді на це питання були: 56% не сповідаються ніколи; 41% – десь-колись; і тільки 3% – часто. А в неділю на Службі Божій коло 95% присутніх приступають до св. Причастя.

Відомий в Німеччині місіонер М. Касіпе мав приятеля – священика, з яким довго працював. Вони мали звичай кож-

ного понеділка взаємно в себе сповідатися. Одного разу його приятель поважно захорував і його взяли до лікарні. Тут він зараз просив священика до сповіді, кажучи, що сьогодні понеділок, день його сповіді. Він відбув сповідь, пішов на спочинок і вже більше не встав.

Ми священики ніколи не сміємо забувати про те, що одного дня і наша сповідь буде остання. Тому практика частой сповіді може нам дуже допомогти до нашої щасливої смерті.

2. АПОСТОЛЯТ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

Дня 15 травня 1948 р. помер відомий вихователь молоді, американський католицький священик Патрикій Фленеген. Його «Бойс тавн» – «Хлоп'яче місто» в Омага, Небраска, славне на весь світ. До свого виховного закладу П. Фленеген приймав покинутих, безпритульних і злочинних хлопців. Засадою його виховання було: «Кожна дитина добра, тільки треба дати їй добре виховання». Через його виховну школу за його життя перейшло коло шість тисяч хлопців. Який великий вплив на дітей мала його виховна метода видно з того, що ні один з тих хлопців опісля не став злочинцем ані не вернувся до злочинів. Секретом його виховної системи була терпелива, витривала, повна жертви й посвяти, майже безмежна любов до молоді.

Виховання дітей надзвичайно важлива справа, бо який цвіт – такі плоди, які діти – таке майбутнє народу. Тому каже папа Лев XIII: «Молодь – це цвіт людства, надія на краще майбутнє. Молодь виховувати – це оновляти світ». Філософ Лейбніц заявляє: «Дайте мені в руки виховання, а я перетворю світ». Папа Іван XXIII у грудні 1960 року на загальній аудієнції сказав, що на світі є три дуже почесні звання – це звання священика, учителя і лікаря. Отож папа звання учителя-виховника ставить зараз по званні священика. Може ми не раз запитуємо себе, яке буде майбутнє Церкви й народу. Воно залежатиме від того, як ми виховаємо нашу молодь.

Одним із головних обов'язків священника-душпастиря є виховувати і вчити молодь чи буде це в школі, чи на годинах катехизму, чи у формі опіки над юнацькими організаціями.

І. ВИХОВАННЯ ВАЖЛИВЕ ДЛЯ МОЛОДІ

Виховання молоді незвичайно важлива справа, бо сьогоднішні діти – завтрашні громадяни, провідники Церкви й держави. Яка молодь – таке майбутнє Церкви, народу, держави.

1. Конечність виховання. Час молодости – це час формування характеру. Дитина – це біла картка паперу, і те, що на ній ми напишемо, залишиться назавжди. Дитина – це молоде деревце і його легко нагинати, пересаджувати або нащеплювати. Дитина – це м'який віск, якому можемо надати бажану форму. Один педагог каже: «Візьми дитину і лиши її в лісі, щоб жила й росла між дикими звірами, то вона з часом стане до них подібна, а віддай її добрим розумним, побожним батькам, то й вона такою стане».

2. Головна мета виховання. Виховання молоді можна порівняти до різьби статуї в мармурі. Статуя тоді має свою вартість, коли вона ціла і кожна її навіть найменша частина старанно вирізьблена. Подібно й виховання має за мету вповні вирізьбити душу дитини, себто, приготувати її до повного, всестороннього життя і його обов'язків у людській спільноті. Воно має дати молодій людині характер, хребет, засади життя. Виховання має впоїти в молоду душу свідомість обов'язків стосовно Господа Бога, стосовно ближніх, тобто родини, Церкви, народу, а відносно себе має навчити її жити життям гідним її Сотворителя і доброго члена Церкви й народу.

3. Релігія – основа виховання. Яка основа доброго виховання? Що творить основу правдивого виховання? – Релігія і тільки релігія. Релігії, як основи виховання, жодна інша система не в силі заступити: ані матеріалізм, ані соціалізм, ані комунізм, ані націоналізм, бо ці системи виховання – це будівлі на піску. Христос каже, що тільки той дім сильно стоїть, що збудований на скелі, а не на піску (Лк. 6:47-49 і Мт. 7:24-28).

Тому релігія у вихованні мусить бути на першому місці, якщо справді хочемо будувати на скелі. Незаступний і золотий кодекс виховання – це Божі заповіді, св. Євангеліє і християнський катехизм.

Релігія дає людині в житті напрям, дороговказ, ідеал. Вона єдина дає відповідь на важливі питання життя: Хто ми? Звідкіля ми? Нащо живемо? Що нас чекає після смерти? Релігія ублагороднює серце й душу дитини. Тільки на релігії виростають великі і незламні характери. Це ми бачимо на прикладах Слуги Божого митр. А. Шептицького і його гідного заступника кардинала Йосифа Сліпого. Один і другий погеройськи ставили чоло безбожному комунізмові. Така була постава й усіх наших владик, священників і великого числа наших вірних на рідних землях.

Релігія вчить шанувати Божі заповіді і людські закони. Вона вчить пошани й любови до батьків. Митр. А. Шептицький, в одному посланні, пише: «Пам'ятайте, що християнське виховання є більшим скарбом, ніж усі добра світу».

II. ВИХОВАННЯ – ВАЖЛИВЕ ДЛЯ ЦЕРКВИ Й НАРОДУ

1. Діти – майбутнє і надія Церкви. Наша українська Католицька Церква є частиною вселенської Католицької Церкви. Вона має свою церковну традицію, свої церковні закони і звичаї, свою Літургію та інші богослужіння, свій церковний рік. Тож нашим обов'язком є від дитинства впоювати в наших дітей любов до своєї Церкви й нашого обряду. Маємо вчити їх любити свою Церкву не тільки як Божу інституцію, але також як Божий храм, що тісно зв'язаний з кожною одиницею, родиною і народом. Дітей треба вчити, що Божий храм це наша духовна колыска. Тут через св. тайну Хрищення ми народилися для Бога і стали Божими дітьми. Тут ми набули право вступу до неба. Божий храм – це також духовна батьківщина нашої віри. Через св. тайну Хрищення ми стали дітьми нашої Східної Церкви, нашої віри й нашого чудового обряду. Тут святі таємні зв'язки навіки зв'язали нас з нашою

Церквою, з її святими, сповідниками й мучениками, з її історією та її прецінною спадщиною. В нашому Божому храмі маємо те, що для нас найдорожче і насвятише, а це св. Безкровну Жертву Служби Божої. Тут постійно перебуває в кивоті сам Господь наш Ісус Христос. В нашій святині ми знаходимо наш духовний корм у св. Причастю. Тут очищуємо нашу душу від гріхів у святій сповіді.

Церква – дім Божий не тільки тісно зв'язана з кожним і з кожною з нас, але також глибокі духовні зв'язки в'яжуть її з кожною нашою родиною. У церкві перед престолом народжується родина і в церкві через похорон вона завмирає. Буває зв'язок крові, але буває також зв'язок духу, серця й душі – це зв'язок вірних зі своїм Божим храмом. Церква – це неначе невидимий дорогий член кожної нашої родини.

2. Діти – майбутнє народу. Папа Пій XII каже: «Найбільшою любов'ю кожної шляхетної душі є любов до Бога і свого народу». А Слуга Божий митр. Андрій, у своєму посланні «Найбільша заповідь» з 1901 року, пише: «Черговою любов'ю твого серця – тобто по любові Бога й родини – є любов до свого українського народу та батьківщини. Зі своїм народом і батьківщиною ти зв'язаний не лише спільною вірою, яку вважаємо найбільшим добром, і святим обрядом, яким дорожимо, – але ще і спільною мовою та звичаями. І тією землею святою, на якій разом проживаємо... і цілою минувшиною віковою, і спільними бажаннями та потребами, і спільними терпіннями та злиднями».

Тому до повного виховання нашої молоді, крім любови до своєї Церкви й обряду, належить ще любов до свого українського народу. Наша Церква від самого початку християнської віри була і є тісно зв'язана зі своїм народом. Не можна любити своєї Церкви, а не любити свого народу й навпаки. Наша церква, як дім Божий, від самого початку сповняла і весь час сповняє важливу роль в житті нашого народу та в історії християнської України. Наша Божа святиня від самих початків стає серцем і душею кожної християнської громади. В ній формується характер нашого народу. Вона стає твер-

динею нашої віри, обряду, звичаїв, традиції, культури і християнського патріотизму.

Наша молодь повинна від колиски виростати в любові до свого народу і до своєї рідної мови. Її треба вчити, що наш народ має велику і славу історію, культуру, традицію. Наш народ видав великих героїв, що в обороні свого народу і батьківщини радо кров проливали, а то і своє життя жертвували.

III. ПРЕВАЖЛИВА РОЛЬ ВИХОВАТЕЛІВ

З вищесказаного ясно виходить, яку важливу роль виконує священник чи сестра-монахиня у вихованні нашої молоді, і яку велику відповідальність несуть вони перед Богом, Церквою й народом за добре виховання дітей. Якщо б нам доручено виховувати дитину з високого роду, то ми доклали б усього старання, щоб її дати найкраще виховання. Діти – це улюбленці Христові. Він, перебуваючи на землі, показав дітям багато любові і серця. Він оздоровляє біснуватого хлопця, дочку хананейки, воскрешає юнака з Наїму і донечку Яїра. Він бере дітей на коліна, кладе на них руки, благословить і каже: «Хто приймає дитину в моє ім'я, той мене приймає» (Мт. 18:5).

Діти – це зіниця ока Христової Церкви, і Церква ними дуже дорожить. Вчити дітей молитви, заповідей Божих і Катехизму – це найкраще завдання кожної духовної особи. Тому великі мужі і жінки радо займалися вихованням молоді.

Врешті маємо виховувати дітей не тільки словом, але і своїм добрим прикладом. Вони мають на кожному кроці відчувати, що ми їх любимо і їм добра бажаємо. Молодь вміє оцінити своїх виховників і зберігає для них вдячність протягом свого цілого життя. У книзі Премудрости читаємо: «Наставляй малого на добру путь, – навіть, коли постаріється, з неї не заверне» (22:6).

3. АПОСТОЛЯТ ДОБРОЇ ПРЕСИ

Преса, друковане слово, книжка – це сьогодні найбільша сила у світі – в руках добрих і злих, віруючих і безбожних. «Перо» має силу зробити людину доброю й завести її до неба, але також може зробити людину наскрізь лихою і завести її в пекельний вогонь.

Сьогодні у світі йде завзята боротьба, змагання двох прапорів: Бога й сатани, Христа й антихриста, правди і брехні, любови й ненависти. А головна зброя, якою вони воюють, сильніша від ядерної, – це друковане слово, преса, книжка. У цій важливій боротьбі Бога і Його ворогів Церква дуже доручає священникам плекати апостолят доброї преси.

І. ПРЕСА – МОГУТНЯ ЗБРОЯ

Що таке преса? Преса – це те все, що виходить з-під друкарської машини: часописи, журнали, брошури, книжки.

Один автор світової слави пише: «На світі є одне джерело, з якого рік-річно, вдень і вночі, пливають поміж людей великанські струмені води. Ці струмені пливають тисячними великими й малими водопроводами. В одних проводах ця вода чиста і ясна, а в інших каламутна і брудна; в одних проводах вона добра і здорова, а в інших погана й затруена. При кожному водопроводі видно багато людей: молоді і старі, багаті й бідні, прості і вчені, добрі і злі – всі вони жадібно п'ють і заспокоюють свою спрагу. Ту воду вони п'ють всюди: вдома й поза домом, в дорозі, при праці, при обіді й вечері, під час спочинку і перед сном. Що це за чарівне джерело, напиток, вода? Це всюдиприсутня преса, часопис, газета, книжка, що сьогодні заливає весь світ і людей».

Справді, в наших часах преса стала такою необхідною, як необхідною є вода до пиття. Хто п'є добру воду, той буде здоровий, а хто п'є затруену – той затрується. Такі самі є наслідки доброї чи лихої преси.

1. Преса інформує і вчить. Преса – це знаменитий інформатор. Вона нас інформує про все можливе, про щоденні події, про працю, політику, спорт, науку й винаходи. Знання багатьох людей опирається на газетах і журналах.

Великий вплив мають на людей часописи, але не менший або може і більший вплив має добра або лиха книжка. Чому воно так? Часопис це щось сьогодишнє, часове, переходове, завтра він піде на сміття, а книжка стоїть наче поза часом. Вона завжди актуальна, ніколи не старіється, вічно свіжа й цікава. Як часопис, так і книжка формує або руйнує світогляд людини. Книжка промовляє до глибини душі, розуму, волі. Читаючи книжку, ми радіємо, сумуємо або плачемо. Про значення книжки один письменник каже: «Втративши вірного приятеля, знайдемо його в книжці; не маючи мудрого дорадника, знайдемо його в книжці; позбувшись нудного співбесідника, знайдемо його в книжці, маючи велике горе, знайдемо найліпшу потіху знову ж таки в книжці».

Сила книжки – це сила сплячого велетня. Що збудило наш народ з вікового сну? Дві невеличкі книжки. Перша – це «Кобзар» Тараса Шевченка у Східній Україні, а друга – «Русалка Дністрова» М. Шашкевича у Західній Україні.

2. Преса – кузня прилюдної opinii. Сьогодні суспільна думка вирішує багато справ. Вона не питає, що каже Бог і Його закони або що каже Церква і її закони, але що думає і каже загал людей. Преса – це головна пожива публічної opinii. Один редактор каже: «Скажи мені, що ти читаєш, а я тобі скажу, хто ти є».

3. Преса: публічний суд, трибунал. Преса – це прилюдна трибуна великих мас народу. Вона всесильний суддя або адвокат. Преса кожного тягне на свій суд по нагороду або кару. Кого вона засудить, для того вже нема рятунку. Це найкраще можна було бачити за нацистів у Німеччині або за комуністів у Радянському Союзі. Тут кожне рішення уряду найперше приготувляла преса. Тому кожний прислуховується до голосу преси і з ним рахується, чи це президент держави, чи міністр, політик, бізнесмен, чи робітник.

Коли комунізм у Радянському Союзі стояв на своїй висоті, одного року в Ленінграді відбулася виставка більшовицької преси, що за царату друкувалася за кордоном. Була там окрема кімната, а в ній всі річники часопису, що звався «Іскра». Її видавав Ленін у Швейцарії і нелегально переправляв до Росії. Та «Іскра» викликала червоний пожар на Сході Європи і в Росії, спалила царський трон, привела до упадку царську Росію. Та «Іскра» запалила безбожний комунізм, що довгі десятки літ був загрозою для Європи і цілого світу, а для нашого народу в Україні принесла страшну, болючу і криваву неволю. Всяка преса це «Іскра» – добра, або зла, іскра життя або смерті, любови або ненависти. Тож слушно каже папа Пій XI про силу преси: «Преса в наших часах – це могутня сила. Вона може стати дуже корисною або дуже шкідливою для життя світу й Церкви».

II. ЗНАЧЕННЯ І СИЛА ДОБРОЇ ПРЕСИ

Про значення доброї преси святий Пій X каже: «Надармо будете будувати церкви, надармо засновувати школи, всі ваші зусилля підуть намарно, коли рівночасно не буде у вас католицької преси, що спосібна і до оборони і до наступу». В чому полягає значення і сила католицької преси?

1. Вона – сторож Божого закону, католицької Церкви і прав людини. Католицька преса – це уста пророка, що боронить, напоумлює, грозить мужньо й відважно голосить правду. Вона вчитель і вихователь. Вона заступає священика й науку релігії. Вона стоїть на сторожі християнської віри. Вона вчить тих, що не знають правд св. віри; утверджує тих, що в сумніві; перестерігає тих, що заблукали. Один католицький редактор каже: «Католицька родина без католицької преси подібна до моряка, що пливе по незнаному морю».

2. Вона – сторож християнської моралі. Сьогодні повинь неморальної преси заливає весь світ, руйнує невинні душі, руйнує любов у подружжі, захвалює неморальність і толерує злочини. Яка ж найкраща зброя на ту погань? Християнська

католицька преса! Відомий угорський проповідник і письменник Т. Товт так говорить: «Якщо б я був дияволом, якщо б я був сатаною, то я не руйнував би церков, я не нищив би священників, я не ширив би розпусти, але я всюди ширив би лиху пресу, а вона незабаром підкорила б мені весь світ».

Всю силу, значення католицької преси прегарно зібрав у кількох реченнях один письменник. Він в уста католицької преси вкладає ось які слова: «Моїм завданням є ширити правду, безнастанно працювати для миру і справедливості для всіх народів. Я помагаю людям дістатися до неба. Я бороню подружню любов і нерозривність. Я помагаю формувати характери. Я навертаю і приводжу відпалих від Церкви. Я навчаю невіж, даю силу слабким, даю більше світла освіченим і мудрим. Я належу до католицького дому і мене тримає в руках кожний практикуючий католик. – Хто я є? – Я католицька преса».

III. НАШІ ОБОВ'ЯЗКИ СТОСОВНО ДОБРОЇ ПРЕСИ

Маємо тут на увазі українську католицьку пресу. Вона стоїть на сторожі нашої святої віри, Церкви й нашого народу. Тому вона може дати нам і дітям нашим не лиш релігійний, але й національно-патріотичний вишкіл. Наші українські католицькі єпископи в Америці у своїм посланні про пресу до наших вірних 1951 р. так писали: «Добро українського народу вимагає твердих характерів, сталевих мужів, загартованого юнацтва. Лише одна католицька преса дасть нашому народові такі характери. Тож це обов'язок віри і патріотизму подбати про свою католицьку пресу». Українська католицька преса в нашій родині це показник любови нашої віри, Церкви й народу.

На кожному нашім душпастирі спочиває тяжкий і відповідальний обов'язок бути апостолом своєї української католицької преси. Добрий душпастир докладає всього старання, щоб у його парафії в кожній родині була наша релігійна преса. Добра преса в парафії – це найліпший сотрудник, поміч-

ник пароха. Тому добрий душпастир насамперед сам передплачує нашу пресу й набуває релігійні книжки. Він принаймні раз або більше разів у році влаштовує коло церкви продаж релігійних журналів і книжок. Він часто перестерігає своїх овечок перед злою пресою.

Українська католицька преса – це найкращий гість, проповідник і приятель у нашій хаті. Вона вчить наших вірних любити Бога, нашу Церкву й народ. Вона вносить у родину пошану для батьків і здорову поживу для старших і для молоді. Любов своєї католицької преси є найкращою ознакою культурної родини, найкращий символ любови своєї Церкви, обряду й народу.

П'я т и й д е н ь

1. ПРО ВІРНІСТЬ БОГОВІ У МАЛИХ РЕЧАХ

Наше щоденне життя не складається з великих, але з малих речей. Кожний день приносить зі собою цілий ряд різних занять, що ними є наші духовні вправи, обов'язки і наша становна праця. Ці завдання заповнюють весь наш день. Все те саме в собі невеликі речі. Може ніколи не зможемо довершити чогось великого для нашої Церкви й народу. Отож з малих речей складається кожний наш день, з малих речей складається ціле наше життя. А всі ми маємо виконати заповідь Спасителя: «Будьте досконалі, як Отець ваш небесний досконалий» (Мт. 5:46).

Досконалість – це головний обов'язок священників, монахів, монахинь. Якщо не можемо вчинити великих, геройських діл, то ясним стає, що маємо досягнути досконалість і освятити себе якраз через дрібні щоденні заняття. Апологет, священник Вайс каже: «У Господа Бога однакову вагу має володіти цілим світом, і бути простим кухарем». Коли ж ціле наше життя складається з дрібниць, то дуже важливою справою є, щоб ми були Богові вірні у всіх тих дрібних речах.

І. ВАЖЛИВІСТЬ ВІРНОСТИ У МАЛИХ РЕЧАХ

Чому вірність Богові у малих речах така важлива в нашому духовному житті? Вона важлива з наступних причин:

1. Вірність у малих речах – це найкращий засіб проти великих заблукань. Вона береже нас перед остиглістю, що є найгіршою з усіх духовних хвороб. Вона поволі й непомітно веде до занедбання духовного життя і наших обов'язків. Чому хтось до такого сумного стану доходить? Бо душа була невірною у малому. Вона спочатку легковажила чи занедбувала тільки дещо, а врешті стала недбалою в усьому. Отож, вірність у малім береже нас перед остиглістю і недбальством.

2. Вірність у малих речах береже нас перед гріхом. Якщо хочемо охоронити себе перед гріхом, то мусимо цінити вірність у малому. Занедбання чи легковаження вірності у малому помалу доведе навіть до тяжкого гріха. Як прийшло до упадку Юди? Він мав під опікою скарбону з жертвами людей для Христа й апостолів, і почав присвоювати собі частину грошей. Та захланність на гріш поволі довела його до того, що нарешті він продав свого Учителя за тридцять срібняків, і сам скінчив самогубством. Св. Тереса з Авілі каже: «Хто з власного досвіду не знає, тому тяжко повірити, яким важливим засобом для нашого освячення є вірність Богові у малих речах. Саме через малі невірності злий дух доводить нас до невірності в більшому».

3. Вірність у малім береже нас перед втратою покликання. Важливою справою для кожного священика чи чернечої особи є те, щоб вони були задоволені зі свого покликання, що його вони собі вибрали. Коли ж вони не почуваються щасливими у своєму покликанні, то звичайною причиною є брак вірності у малих речах. Душа стала скупкою для Бога і Бог обмежився тільки до потрібних ласк. Тому все стає для неї тяжким, а покликання залізним хрестом. Якщо така душа не вернеться до вірності у малих речах, то може навіть захитатися у своєму покликанні. Свідком того є багато-багато душ, що добре почали, а сумно скінчили.

4. Вірність у малих речах – це найкращий засіб до святости. Святість не полягає у речах надзвичайних, особливих зовнішніх знаках або чудах, що їх деколи бачимо в житті деяких святих. Вона не полягає у строгих покутах, постах чи умертвіннях, ані на великих ділах, що привертають на себе увагу. Якби святість на тім полягала, то ми не могли б зарахувати до святих св. Обручника Йосифа, бо у своєму житті він не вчинив великого чуда ані навіть великих покут. Він був звичайний тесля, а все ж таки Церква поставила його поміж великих святих і зробила його опікуном католицької Церкви.

Тоді і Божа Мати не належала б до святих, бо Вона, проживаючи в Назареті провадила тихе, приховане та звичайне життя. А вона, – «чесніша від херувимів і славніша від серафимів». Її святість перша по Христі Ісусі.

В чому властиво полягає святість? Яке життя ми називаємо святим? Таке, що складається з цілого ряду свято прожитих днів і років. А котрі дні є свято прожиті? Ті, що найбільше наближаються до найвищого ідеалу святости, до днів св. Родини в Назареті; до днів, що в них ми вірні Богові в малих речах, як Ісус, Марія і Йосиф. Ціле наше життя це неначе образ-мозаїка. Маленькі камінчики творять одну прегарну цілість. Тут кожний камінчик важливий. Не можна ні одного з них легковажити чи опустити.

Коли св. Тереса від Дитятка Ісуса була близько смерті, то одного дня зібрані Сестри говорили між собою про її життя. Тоді одна з них зауважила: «Коли Сестра Тереса помре, то настоятелі будуть у клопоті, щоб належно оцінити її життя, бо вона у своєму житті нічого особливого не зробила». Як дуже всі вони помилялися, бо вони шукали в її житті великих діл і чогось незвичайного, а не доглянули, що вона впродовж цілого свого життя по-геройськи була вірна Богові у найменших речах і через них освятилася. І св. Церква оцінила її вірність Богові у малих справах і винесла її на св. престולי.

Св. Василій Великий каже: «Треба, щоб аскет і найнижчі діла приймав з великою радістю. Нехай знає, що все, що робимо для Бога, не є чимсь малим, але великим і духовним і

гідним неба». А на питання, в чому полягає святість, він відповідає: «Святість полягає в тому, щоб цілковито і невідклично віддатися Богові та в кожній хвилині ревно і старанно сповняти те, що Йому подобається». Св. Вернард говорить: «Мала річ є сама у собі чимсь незначним, але бути вірним у малім є найвищою і найбільшою річчю». Апологет Вайс каже: «Найважче людям зрозуміти те, що до великості взагалі непотрібно великих, надзвичайних речей, але що великість полягає тільки у сталому виконванні дрібних чеснот і обов'язків». Найбільший є той, хто у найменших речах є найвірнішим. Так учить Ісус Христос, кажучи: «Хто, отже, порушить одну з цих найменших заповідей і навчить інших так робити, той буде найменшим у небеснім царстві. А хто виконає їх і навчить, той буде великим у небеснім царстві» (Мт. 5:19). Отож, хто найвірніший у малих речах, той є найбільшим святым.

Дня 5 березня 1950 року Церква проголосила блаженним Домініка Савію, учня св. Івана Боско. Він помер, маючи 15 років життя. Св. Іван Боско сам написав його життєпис і каже про нього: «Він звичайні речі виконував надзвичайно добре. У своєму короткому житті він був вірний двом постановам, що їх зробив перед першим св. Причастям: Моїми приятелями завжди будуть Ісус і Марія. Волю радше вмерти, як вчинити тяжкий гріх».

3. Чому вірність у малому є найкращою дорогою до святости? Через вірність у малих речах показується з нашої сторони добра воля, наша любов до Бога і наша великодушність. А це не легка справа бути завжди і постійно вірним у малому. Легше є час від часу здобутися на велику жертву, ніж завжди, кожної хвилині, кожного дня, ціле життя бути вірним у малих речах, бо до того треба дуже сильної і витривалої волі та правдивого героїзму. І якраз такі героїські душі доходять до великої святости.

II. СПОНУКИ ДО ВІРНОСТИ В МАЛИХ РЕЧАХ

1. Вірність у малім необхідна з огляду на нас самих. А це тому, бо вона дає нам внутрішнє задоволення. Ніжна совість робить докори за невірність обов'язкам. І чим совість ніжніша, тим ті докори виразніші. Тому, де нема вірности в малому, там нема мови про правдивий спокій і вдовілля душі. Чому святі були такі щасливі, задоволені і спокійні навіть серед великих терпінь? Бо вони були вірні Богові навіть у найменших справах.

2. Через вірність у малім збираємо великі заслуги на небо. Коли душа з любови до Бога від ранку до вечора кожного дня виконує і найменші справи, то вже за один день збере багато заслуг. А що сказати, коли це буває тиждень, рік, десять? Така душа радіє на згадку близької смерти, бо знає, що скоро почує Христові слова: «Гаразд, слуго добрий і вірний. У малому ти був вірним, поставлю тебе над великим. Увійди в радість твого пана» (Мт. 25:21).

3. Вірність у малім конечна стосовно людей. Ми, священники, маємо бути посередниками між Богом і людьми. Маємо бути жертвою за світ, щоб його знову з Богом поєднати. А як зможемо сповнити це завдання, коли не будемо вірні Богові? Миряни вважають нас за вірних своєму званню. І такими ми маємо бути. Вони часто вважають нас за святих, тому просять у нас молитов.

4. Вірність у малім конечна стосовно Господа Бога. До священників і чернечих душ стосуються слова, сказані колись до ізраїльського народу: «Ти народ святий у Господа, Бога твого; тебе вибрав Господь, Бог твій, щоб ти був для нього вартісним народом поміж усіма народами, що на землі... Я вам сьогодні заповідаю: любити Господа Бога вашого, і служити Йому всім вашим серцем і всією вашою душею» (Втор. 7:6,11,13).

Коли німецький кардинал Діпенброк, ще як єпископ в'їжджав до своєї столиці Бреслава, то миряни його дуже урочисто привітали. З усіх сторін сипалися на нього квіти.

Один гарний букет упав йому на коліна, і на стяжці, що нею були зв'язані квіти, був напис: «Вірні аж до смерти»!

Таку китицю духовних квітів у вигляді наших добрих постанов і нашої рішучої волі принесімо і ми Богові та заявимо Йому, що й ми хочемо бути Йому вірними у всіх малих речах аж до смерти.

2. ПОЧИТАННЯ БОЖОЇ МАТЕРІ – ПЕРЛА ТРАДИЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Наш визначний поет Павло Тичина ще тоді, коли міг вільно передавати на папір свої поетичні натхнення згідно з християнською вірою і любов'ю до батьківщини, написав одну з своїх найкращих поезій під назвою: «Скорбна Мати», присвячуючи її своїй матері.

У цій поезії він у поетичній, символічній формі описує любов, опіку, жаль і плач Божої Матері над недолею українського народу після Першої світової війни. Наче у візії бачить він, як Божа Мати йде по широких українських полях, межами, поміж житами, де стрічає могили тих, що впали за рідний край. Колосочки, квітки, вітер оповідають Їй про сум, горе, плач й недолю нашого народу. Вона до глибини своєї душі все те переживає. І закінчує поет: «Не витримала суму, не витримала муки, – упала на обніжок, хрестом розп'явши руки».

Одна з найкращих рис традиції нашого народу – це загальне і постійне почитання Пречистої Діви Марії. Цей культ Пресвятої Богородиці в нашому народі тягнеться золотою ниткою від княжих часів аж до сьогодні. Культ Пречистої Діви Марії в бігу століть витискає незатерту печать в душі, культурі та історії нашого народу. Її почитання охоплює всі його верстви, а Її свята ікона стає невід'ємною ознакою кожної української хати.

І. КУЛЬТ БОЖОЇ МАТЕРІ – СВІТЛА ТРАДИЦІЯ СХІДНОЇ ЦЕРКВИ

Культ Пресвятої Богородиці на наших землях виріс на традиції Східної Церкви. Він нерозлучний від культу Христа Господа. Де Ісус, там Марія, і де Марія, там Ісус. Ця священна традиція сягає прямо апостольських часів. Перші Отці Східної Церкви – це перші звеличники Божої Матері.

Вселенський собор у Єфесі 431 року проголошенням догми про Богоматеринство кладе догматичну основу під культ Пречистої Діви Марії. Назва «Богородиця» стає тепер Її улюбленим титулом у богослужбах Східної Церкви. Відтепер Східна Церква сотні літ вживатиме: «Пресвята Богородице, спаси нас».

Джерело й осередок культу Божої Матері у Східній Церкві становить св. Літургія та інші богослужби. Тут ми весь час чуємо оці величні Її титули: Богородиця, Богомати, Діва й Мати, Вседіва, Владичиця, Заступниця, Покровителька, Опікунка й інші. Наша улюблена молитва «Під Твою милість» – це найстарша молитва до Божої Матері; вона походить ще з третього століття.

ІІ. КУЛЬТ БОЖОЇ МАТЕРІ – СВІТЛА ТРАДИЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Цей культ уже вироблений щодо форми і змісту приходить на наші рідні землі з Візантії разом із християнською вірою. Тут він знаходить сприятливий ґрунт і скоро приносить рясні плоди.

1. Ревними апостолами цього культу були не тільки єпископи й священники, але також наші князі, королі, бояри, гетьмани. Твердинями цього культу були і є наші святині й монастирі, присвячені Пресвятій Богородиці.

2. Князь Володимир Вел. по охрищенні будує в Києві церкву Успіння в честь Богоматері, першу не тільки в Україні, але й на цілій слов'янщині. При її посвяченні він молиться до Бога: «Хто помолиться в цій церкві, Боже, вислухай його молитву і

відпусти гріхи задля молитов Пречистої Богородиці».

3. Преп. Теодосій Печерський (+ 1074) будує церкву в Печерській Лаврі в честь Успіння Божої Матері. Вона перетривала до Другої світової війни, а сьогодні вона в руїні.

4. Князь Ярослав Мудрий будує 1037 року церкву Благовіщення Пречистої Діви Марії на Золотих Воротах у Києві, і в ній віддає в опіку Божої Матері весь український народ. Наш народ був перший з усіх слов'ян, що устами свого володаря проголосив П. Д. Марію Царицею українського народу.

5. Князь Володимир Мономах у своїх споминах пише, що свою перемогу над половцями завдячує Богові і Пречистій Діви Марії. Він навіть укладає молитву до Божої Матері.

6. Наші князі, йдучи в похід проти половців 1103 року, складають обіти Богові і Пречистій Діви Марії.

7. Князь Ігор Святославич, герой епосу «Слово про Ігорів похід», беручи участь у поході проти половців, попадає в їхню неволю. А по своїй втечі з неволі йде з поклоном до чудотворної ікони Божої Матері Пирогощі, щоб Їй подякувати за поміч і порятунок.

8. Князь Ярослав Осьмомисл Галицький (+ 1187) будує церкву в честь Успіння Пресвятої Богородиці в Галичі.

9. Галицький король Данило, по успішнім поході на Чехію, спішить з подякою до ікони Божої Матері в Холмі та в Її стіп складає багаті дари.

10. Князі, складаючи присягу, складали її або на хрест, або на ікону Богородиці. На своїх печатках вони вживають іконки Преч. Діви Марії або молитви до Неї. У новіших часах знайдено в Україні золоті, бронзові, мідяні, нашійки іконки Богоматері, круглої або чотирикутної форми, т. зв. енколпії. Одна з таких нашійних енколпій має грецький напис: «Богородице, будь мені покровом і охороною. Амінь».

11. Важливими вогнищами культу Пресвятої Богородиці були монастирі. Від них випромінює Її почитання на весь український народ. Майже кожний наш монастир славиться Її чудотворною іконою. По всій Україні було коло 250 чудотворних ікон Пречистої Діви Марії.

12. Часи Унії можна назвати золотою добою культу Пречистої Діви Марії на наших рідних землях. До славних відпустових місць належать Жировиці на Білорусі, Почаїв на Волині, Гошів, Крехів і Зарваниця в Галичині. Сюди рік-річно спішать з поклоном до Божої Матері не тисячі, а десятки тисяч прочан.

В 1773 році відбулася коронація чудодійної ікони Божої Матері в Почаєві при участі ста тисяч вірних і понад одної тисячі священників. Почаївський «Богогласник», виданий Василями 1790 р., на 248 пісень має 56 у честь Божої Матері.

Перед II-гою світовою війною особливу славу мали відпусти на Ясній Горі в Гошеві. Туди щорічно йшли наші прочани з цілої України. У 1938 році дуже величаво відсвятковано 200-літній Ювілей чудодійної ікони Божої Матері в Гошеві. На закінчення ювілею 28 серпня прийняло св. Причастя 21 тисяча прочан. А в цьому ж ювілейному році (1938) відвідало Ясну Гору в Гошеві коло 350 тисяч богомольців.

Навіть довголітнє жорстоке переслідування св. віри безбожним комунізмом не було в силі вирвати з сердець нашого народу ту особливу любов до Божої Матері. Ось приклад:

Під час II-гої світової війни один з Отців Василян з Риму служив як перекладач при італійському війську в Україні. Одного дня в вечорі приходить до нього наша старенька жінка і просить його зайти до вмираючої дівчини. Він приходить до хати хворої і бачить на стіні ікону Божої Матері, а перед нею горить лампадка. Хвора на водну пухлину дівчина, побачивши священника, закликала: «Яка Ти добра, Божа Мати!», – і каже до Отця: «Отче, я ціле своє життя молилася до Божої Матері, щоб я не померла без сповіді і св. Причастя. В нас ніколи не було священника. Божа Мати мою молитву вислухала. Яка Вона добра, що привела вас здалека до мене». Катехизму навчила її мати. Вона відбула свою сповідь і Отець дав їй оливопомазання. Він сказав до неї, що завтра зрання по Службі Божій принесе їй св. Причастя. «Але ж, Отче, – каже вона – я не знаю, чи я до завтра доживу». «Молися до Божої Матері, то доживеш» – сказав священник.

Наступного дня рано, коли священик прийшов зі св. Дарами, то застав хвору на молитві на колінах, а при ній були її батько й мати. Вона хотіла перевести цілу ніч на молитві, щоб гідно приготувитись до св. Причастя. І прийняла св. Причастя, наче ангел, і зараз поклали її до ліжка, бо падала зі сил. Незабаром вона померла зі словами: «Яка Ти добра, Божа Мати!». Чи не дивне воно, що Божа Мати аж з Риму привела священика на годину смерти до своєї гарячої почитательки.

Култ Божої Матері в Україні не тільки постійний, але також всесторонній і глибокий. Він охоплює всі верстви нашого народу та кожну галузь життя, культури, науки і мистецтва. Про цей глибокий култ свідчить:

1. *Архітектура.* Церкви й монастирі на честь Божої Матері в княжій добі становили більше як половину з загального числа. В самій тільки Галичині перед II-ою світовою війною у Львівській Архиепархії було 377 церков на честь Божої Матері, а в Перемиській – 446. По деяких деканатах більше як половина церков була присвячена Пречистій Діви Марії.

2. *Мистецтво – іконографія.* Києво-Печерський монастир від самого початку стає осередком писання ікон, головню ікон Божої Матері.

3. При розкопках Галича знайдено ікони Божої Матері на староукраїнських печатках.

4. *Музика – композиції.* Маємо багато гимнів-пісень у честь Пречистої Діви Марії, чи народного, чи високомистецького укладу. Деякі пісні широко відомі, наприклад, «Пречистая Діво Мати Руського краю» з 1678 року, або «Дума про Почаївську Божу Матір» з 1675 року, коли то Божа Мати охоронила почаївський монастир перед турецькою навалою.

5. *Література.* Сюди належать різні поезії, проза, драми, проповіді.

6. *Марійські Товариства.* Вони існували в нас від часів св. Йосафата. В новіших часах ці товариства були широко поширені в Західній Україні та в діяспорі.

III. ВИСНОВКИ

Маючи перед очима цей улюблений культ Божої Матері серед нашого народу, можемо зробити такі висновки:

1. Ми повинні Пречисту Діву Марію любити так, як Вона любить нас і наш народ. Коли Її гідність перша після Бога, то і любов до неї має бути в нас відразу після Нього.

2. Хай зовнішньою ознакою цієї любови до Неї буде Її ікона в нашій хаті, в наших грудях.

3. Її наслідувати – це найкраща любов до Неї. Тож радо і з любов'ю наслідуймо Її чесноти, особливо ж Її любов до Бога, невинність Її серця, Її покору.

4. До неї часто прибігаймо. Вона може і хоче нам допомогти в усіх справах нашого життя: особистого, сімейного, Церкви, народу.

5. Будьмо Її апостолами, особливо серед молоді.

Дня 24 серпня 1991 року наш народ за Божою допомогою і за молитвами Божої Матері наново здобув свою свободу і проголосив повну незалежність. У самостійній Україні знову відживає Христове Царство і культ Пречистої Діви Марії. І наш народ як колись, так і сьогодні, знову спішить до престолів Божої Матері, щоб прилюдно виявити Їй свою любов, вірність і вдячність.

3. ПРО ВЕЛИКОДУШНЕ СЛУЖІННЯ БОГОВІ

В одному великому місті будували новий собор. Поведінка трьох робітників звертала на себе особливу увагу. Один з них тесав камінні брили і по ньому було видно, що працює, як невільник – нерадо, неохоче, з апатією. Запитаний про свою працю, сказав, що як би не мусів заробляти на життя для себе і своєї родини, то він не був би тут ні однієї хвилини. Другий робітник різав дошки, але й по ньому було видно, що працює, як наймит – зарібник. Третій робітник був цілком іншого настрою. Він був веселий, співав і підсвистував, хоч

мав найтяжчу роботу, бо мусів носити каміння і дошки. Ті, що з ним працювали, подивлялися його добрий і бадьорий настрій. Прийшов туди новий робітник і запитує його: «Що ви тут робите? Яке ваше заняття?» «Що я роблю? – відповідає цей – я будую собор». І справді, він будував собор, бо без нього не могла б поступати будова.

Три робітники, та сама праця, а зовсім інший погляд на неї. Один працює, як невільник; другий, як заробітчанин; а третій працює з любов'ю, з ентузіазмом до великого діла. Так і в нашому щоденному житті дуже важливою справою є наше внутрішнє наставлення до нашої праці, наших обов'язків і нашого життя. До радісного і ревного служіння Богові нам необхідна чеснота, назва якої: великодушність, тобто, велике, щире серце у служінні Богові.

І. ТРИ СТУПЕНІ СЛУЖІННЯ БОГОВІ

Св. Василій у вступі до своїх Ширших Правил подає нам три ступені служіння Богові, чи радше три ступені любови до Бога. Він каже: «Взагалі бачу три настанови душі: або уникаємо злого зі страху перед карою – настанова невільників; або шукаємо зиску, винагороди і сповняємо Заповіді для власної користи – і тоді ми подібні до зарібників; або врешті робимо це для самої краси Заповідей, з любови до Бога, що дав нам Заповіді, і тішимося, що нам вільно служити такому славному і доброму Богові – і тоді маємо вдачу синів».

Три групи людей і всі вони служать Богові, але яка велика різниця в їхньому настрої душі. Перша група – це раби-невільники, що виконують свої обов'язки з боязні перед карою. Вони уникають гріха, бо бояться пекла. Друга група – це заробітчани, що сповняють свої обов'язки задля винагороди, заплати. Служать Богові, бо хочуть дістатися до неба. Третя група – це добрі діти, що виконують свої обов'язки з любови до Бога без огляду на винагороду чи кару. Це настрої синів. І це найкращий і Богові наймиліший ступінь служіння.

Учні запитували св. Василя Великого: «З яким настроєм треба служити Богові?», а він відповів: «Думаю, що добрий настрій – це гаряче, глибоке, сильне, незмінне бажання подобатися Богові» (*К. Пр. 157*). Такий настрій – це чеснота великодушності. Про неї св. Василій Великий каже: «Великодушність – це надзвичайно велика чеснота».

II. МОТИВИ ДО ВЕЛИКОДУШНОСТІ

1. Великодушності вимагає Христос. Христос хоче нашого цілого серця, любови, жертви, служби. Він каже: «Ніхто, що поклав руку на плуг і озирається назад, не здатний до царства небесного» (Лк. 9:62). «Хто любить батька або матір більше, ніж мене, той недостойний мене...» (Мт. 10:37-38). «Ніхто не може двом панам служити... Не можете Богові служити – і мамоні» (Мт. 6:24). А св. апостол Павло каже: «Любов Христова наглисть нас» (2 Кор. 5:14).

2. Великодушності вимагає наш духовний стан. Змагати до досконалости це становий обов'язок священників і монаших осіб, бо стан життя, що його вони вибрали – це стан досконалости. Кардинал Фальгабер каже: «Це щось велике вмерти за св. ідею, але також це щось велике жити для св. ідеї». «Вірність Богові – ці два слова це ключ до геройських діл святих» – каже апологет Вайс. Папа Павло VI у своїй промові з 19 листопада 1973 р. до міжнародного об'єднання Генеральних Настоятельок сказав: «Критерій і сила чернечого життя лежить не в соціальній чи апостольській праці, хоч би яка вона була корисна, але в цілковитій посвяті Богові».

1947 року в Китаї комуністи в присутності великої маси людей судили двох сестер-монахинь, як «японських шпигунк». Червоні сторожі били їх кольбами по обличчі, кидали об землю, їхні накриття голови подерли на кусні, розбили носи й били по обличчі. По дорозі скривавлені монахині голосно співали: «Тебе Бога хвалим». Можна було почути, як люди між собою шептали: «Не можливо знищити католицьку Церкву». Ось так виглядає великодушна й геройська любов до Бога!

3. Великодушності вимагає св. Василій Великий. Він в багатьох місцях своїх наук і правил вимагає від своїх монахів великодушної служби Богові. І це знаменна риса його характеру. На вступі до Ширших Правил він каже: «Бо коли Божий муж має бути досконалий, то треба, щоб він у кожній заповіді дійшов до досконалости». А в іншому місці він говорить: «Я з природи чую відразу до всього, що невикінчене». Цю знаменну рису його характеру підкреслюють всі його життєписці. «Коли св. Василій раз на щось рішився – каже П. Гюмберклюд – то він ішов аж до мети за всяку ціну... і ця риса його характеру перейшла в його аскезу». А Ф. Фаррар каже: «Василій не належав до тих, що роблять що-небудь на половину. Коли він віддався Богові, то зробив це цілковито».

Тих, що посвятилися Богові, св. Василій Великий називає «борцями за святість» і «воїнами Христа». Для них він має такі слова заохоти: «На всякий труд будь силою волі нездоланним, в небезпеці душею незломним... Будьте мужні, біжіть дорогою небесних вінців у Христі Ісусі Господі нашім» (І-ша А.Б.). «Тому будь переконаний, брате, що не той досконалий, хто добре почав, але той, хто добре скінчив; тільки той Богові сприйнятний» (Лист 42). «Ти вояк? Воюй же доброю боротьбою проти духів злоби, проти похотей тіла, вдягни повну зброю Божу» (Гом. 3). «Борися аж до смерти, не трать тоді відваги, пам'ятай про Христа. Він за тебе перетерпів, тож і тобі треба все за Нього терпіти; будь певним, що переможеш і серед мук» (І-ша А. Б.).

ІІІ. ЯК ОСЯГНУТИ ЧЕСНОТУ ВЕЛИКОДУШНОСТІ?

Чого до цього потрібно? – Доброї і рішучої волі. «Де є добра воля, – каже св. Василій Великий – там нема перепон... Треба лише хотіти, а не буде ніякої перепони» (Гом. 12).

До св. Томи Аквіната приходиться його сестра і питає, що вона має робити, щоб бути святою? А він на те: «Треба хотіти». «І ще чого треба?». «Треба хотіти», і так третій раз: «Треба хотіти». А як можна набути добру, рішучу волю?

1. Через любов до нашого покликання. Наше звання, священницьке чи монаше – походить від Бога. Сам Бог покликав нас до свого служіння. Наше звання найкраще, найбільш піднесене на землі. Воно багате на Божі ласки. Воно запевнює нам щасливу вічність. Ми зробили найкращий вибір, тож стіймо при ньому. Ніколи не піддаваймося знеохоті чи зневірі! Не слухаймо фальшивих пророків, не оглядаймося поза себе, а дивімся на вічну нагороду в небі.

2. Через любов до наших обітів і правил. Наші обіти роблять нас монахами чи монахинями. Вони нас освячують, уподібнюють до Христа і Його Пресвятої Матері. Тож треба нам наші чернечі обіти і правила цінити, любити і сумлінно зберігати. Не сміємо дивитися на них, як на якесь тяжке ярмо, але як на якнайкращу дорогу до святости, до неба.

3. Через рішуче й повне любови ставлення до Божої волі. Нічого не діється без Божої волі. Усім керує Боже Провидіння. Чи думаємо, що ми може випадково потрапили до духовного стану? Тож мужньо стіймо на тій позиції, на яку нас Боже Провидіння поставило. Станьмо раз на твердому ґрунті Божої волі, а тоді зникнуть всякі сумніви і вагання, а до нашого серця загляне промінь радості, спокою, рівноваги і задоволення.

Ісус Христос, об'являючи своє Серце св. Маргареті Алякок, каже: «Моя дитино, чи хочеш віддати мені своє серце, щоб у ньому могла відпочити моя зневажена любов? А св. Маргарета на те: «Господи, Ти знаєш, що я ціла належу до Тебе, зроби зі мною так, як це Тобі подобається!» А Христос їй відповів: «Чи ти знаєш, чому я уділяю тобі стільки ласк? Твоє серце мусить стати престолом, на якому горів би невпинно вогонь любови».

Так сьогодні Христос говорить і до нас. Що ми на те? Як було дотепер? Як буде на майбутнє? Заявім Христові свою добру, рішучу й великодушну волю, що від сьогодні ми хочемо служити Йому не як слуги чи наймити, але як добрі і повні любови діти. Ми хочемо, щоб і наше серце стало престолом, на якому невпинно горів би вогонь любови.

ЧЕТВЕРТА СЕРІЯ

Заввага: Ця серія духовних наук написана на основі правил св. О. Н. Василія Великого і в основному призначена для монахів і монахинь.

- Перший день:*
1. Наша духовна реформа
  2. Святе Євангеліє – найвище правило монашого життя
  3. Дух аскези св. О. Н. Василія Великого

- Другий день:*
1. Про християнську досконалість
  2. Зречення самого себе – самовідречення
  3. Традиційне і питоме завдання ЧСВВ

- Третій день:*
1. Що це монастир?
  2. Про зберігання чернечих правил
  3. Про взаємну любов

- 4-ий день:*
1. Про монаший послух
  2. Про монаший обіт убозтва
  3. Про монаший обіт чистоти

- П'ятий день:*
1. Про богочитання в хорі
  2. Культ Божої Матері – священна традиція Василянського Чину
  3. Про любов до Господа Бога

ЧЕТВЕРТА СЕРІЯ

Перший день

1. НАША ДУХОВНА РЕФОРМА

Св. Василій Великий, даючи монахам свої Ширші Правила, так говорить до них про найважливішу мету чернечого життя: «За Божою благодаттю ми зібралися тут в ім'я Господа нашого Ісуса Христа. А маємо всі – і ви, і я – ту саму мету: святість життя».

Бажання святости привело нас до Чину, тримає у ньому та оживляє нашу молитву, працю, жертву. Це бажання зібрало нас тут разом на цих кілька днів духовної обнови, під час якої ми повинні оновитися у стремлінні до святости, в любові до наших чернечих обітів, у виконванні наших обов'язків. Нашої святости бажає Христос, бажає наш Чин, бажає наша св. Церква.

Реколекції – це велика й важлива духовна праця. В цьому часі маємо перевірити наше духовне життя, перевести потрібні реформи і зробити повний зворот до Бога. Тому вступне розважання зробимо про наше навернення й духовну реформу.

I. ПОТРЕБА – КОНЕЧНІСТЬ РЕФОРМИ

Все на світі потребує обнови. Потребує її і наше чернече життя. Можливо і до нас промовляє Божий голос в Об'явленні св. Івана: «Але ж маю проти тебе, що любов свою першу покинув. Тож, згадай звідки ти впав, і покайся, і перші діла роби» (2:4-4). Св. Василій Великий на слова 33-го псалма: «Відвернися від злого і твори добре, шукай миру і старайся про нього», каже: «Ця рада є основна і вона є дорогою до по-

божності... І неможливо стояти при добрім, доки хтось цілковито не звільниться і не відвернеться від злого» (Гом. 16). А в іншому місці він говорить: «Покаяння є спасінням, а несвідомість покаяння – смертю» (2-га А. Б.). Тут ідеться про наші важливі справи:

1. Про наш спокій і щастя. Св. Василій Великий всіх нас перестерігає: «Кажемо, що ми бажаємо небесного царства, а не дбаємо про дорогу до нього, згідно з Божими Заповідями ні трохи не працюємо, але думаємо осягнути ту саму славу, що ті, що аж до крові протравилися гріхові. Чи ж це не є легкодушність?» (Вступ до Ш. Пр.).

2. Про нашу святість. Без духовної реформи нема святости. «Ми повинні вибрати лиш один небесний скарб, – каже наш св. Отець – щоб у нім було й наше серце. «Бо де скарб твій, там буде і серце твоє (Мт. 6:21)». (Ш. Пр. 8).

3. Про наше вічне спасіння. Всяке легковаження навіть малого гріха є небезпечне, бо веде до великих упадків. «Не годиться на завтра відкладати свою поправу, – каже св. Василій Великий – бо завтрашній день непевний; багато людей з великими намірами не діждалося завтрашнього дня» (Лист 22). І до нас відносяться слова Христові: «Чувайте, отже, бо не знаєте ні дня ні години» (Мт. 25:13). «Це нині час догідний – каже апостол Павло – це нині час спасіння» (2 Кор. 6:2). «Сьогодні пора покаяння, – каже наш св. Отець – завтра нагороди; сьогодні час праці – завтра заплати; сьогодні Бог помічником для тих, що наворачтаються із злої дороги – завтра буде страшним Суддею людських діл, слів, думок... Чи ж не збудимося, чи ж не воскреснемо із земного життя до євангельської святости?» (Вступ до Ш.Пр.).

II. В ЧОМУ ПОЛЯГАЄ РЕФОРМА – НАВЕРНЕННЯ?

Відповідь дає нам апостол Павло, кажучи: «Вам треба позбутися, за вашим попереднім життям, старої людини, яку розтлівають звабливі пристрасті, а відновитись духом вашого

ума й одягнутись у нову людину, створену на подобу Божу, у справедливості й у святості правди» (Ефес. 4:22-24).

Найкращим прикладом того, як необхідно провести реформу нашого життя, дає нам сам св. Василій Великий, переживши ці глибокі зміни в молодому віці. Ось його слова: «Потім, коли я багато часу стратив на марнощах, і провів майже всю мою молодість на пустій праці, що нею був зайнятий, стараючись набути знання глупе в Бога (1 Кор. 1:20); і коли врешті я наче збудився з глибокого сну і поглянув на чудесне світло правди св. Євангелія і побачив марноту мудрости «князів цього світу, що загивають» (1 Кор. 2:6), оплакавши глибоко моє нужденне життя, я молився, щоб мені був даний провідник, що увів би мене в науку релігії. Я передусім старався поправити моє життя, що довший час було під недобрим впливом байдужого товариства... Я молився, щоб міг знайти когось з братів, хто вибрав цього роду життя, щоб міг з ним переплисти бистрі і каламутні води життя» (*Лист 223*).

У його наверненні бачимо три ступені чи фази реформи:

1. Пізнання стану своєї душі – роздумування. Це початок усякого навернення і реформи. Так навертаються брати, що продали Йосифа до Єгипту: «Направду ми провинилися супроти нашого брата... Тому й найшло на нас нещастя» (Бут. 42:21). Так навертається блудний син: «Спам'ятавшись, він сказав до себе: скільки то наймитів у мого батька мають подостатком хліба, а я тут з голоду гину» (Лк. 15:17). Так згодом навертається й апостол Петро після того, як він тричі вирікається Христа: «І вийшовши звідтіль, заплакав гірко» (Мт. 26:75).

«Уважай на себе, – каже св. Василій– щоб пізнати здоров'я і хворість душі. Бо багато через надто велику неувагу зовсім навіть не знають, що вони хворі. А хворіють тяжко й невиліковно» (*Гом. 3*).

Багато людей є подібними до того тяжко хворого, що покликав до себе лікаря і просив його, щоб сказав йому всю правду про стан його недуги. Коли ж лікар сказав йому, що стан його недуги безнадійний, то він просив, щоб закликати до нього іншого лікаря. Нікому з нас, а передусім хворому, не

легко поглянути правді в очі. Так часто буває і з пізнанням правдивого стану нашої душі.

2. Скруха серця, жаль, зміна життя. Пізнання стану своєї душі природно веде до скрухи серця, до жалю і зміни життя. Правдивий жаль – це зірвання з минулим, зміна життя, скинення зі себе старого чоловіка. «Душа – каже св. Василій– передусім повинна осудити і зненавидіти давнє грішне життя і збридити собі і омерзити його пам'ять» (*К. Пр. 10*). «Так, як неможливо прийти до здоров'я, поки хтось не позбудеться недуги... так, очевидним є для кожного, хто бажає вести добре життя, необхідність знищити всякі зв'язки зі злом» (*Гом. 16*).

3. Готовність зробити все для реформи. Св. Василій Великий каже: «Тим, що каються, не вистане до спасіння сама стриманість від гріхів, їм треба ще плодів гідних покаєння» (*Поч. Мор. 1, гл. 4*).

До св. Павлина з Нолі (+ 431) одного разу приходять його приятель і просять, щоб він подарував йому свій портрет. «Який портрет мав би я тобі подарувати? Чи може портрет старої людини? Але такий портрет дуже поганий і я не можу тобі його дати. А портрет нової людини, зроблений у згоді з Божою справедливістю і святістю, ще далеко невикінчений. Я кожного дня працюю над цим портретом, але ще не багато поступив». А який наш портрет? Чи ми працюємо над ним?

III. ПОЛЕ НАШОЇ РЕФОРМИ

«Як у тілі – каже св. Василій – треба усунути те, що чуже, а додати те, чого бракує, так само і в нашій душі – треба усунути все те, що чуже, а прийняти все, що відповідає нашій природі» (*Ш. Пр. 55*).

Від чого, отже, маємо почати нашу реформу? Найперше від того, що Бога ображає і є найбільшою перепорою до поступу в святості. Не може бути мови про духовний поступ там, де вкоренився гріх, малий чи великий.

1. Боротьба з усякими гріхами. «Найважливішою справою

– каже Василій – про яку християни (тут він розуміє монахів) повинні найбільше дбати є те, щоб скинути зі себе ті природні схильності до злого, що заплямлюють душу» (5-та А.Б.). А в іншому місці: «Коли хтось каже: сумління не докоряє мені нічого», то він на те відповідає: «Таке трапляється і в хворобах тіла. Бо є багато недуг, яких хворі не відчують, все ж таки більше довіряють рішенням лікарів, ніж своєму недосвідові. Те саме і в хворобах душі: хоча хтось несвідомий гріха, закидів собі не робить, то все ж таки більше повинен повірити тим, які можуть ліпше добачити в тому, що його стосується» (К. Пр. 301).

2. Свідомі й добровільні наші огріхи. Нічого не можна легковажити, хоч воно мале» (К. Пр. 4).

3. Оспалість – рутина. Св. Василій В. каже: «Чоловік байдужий є ніякий, і собі і Богові, не робить різниці між чеснотою і гріхом» (К. Пр. 81). А в іншому місці: «Бо як тіло тратить через недугу охоту і смак до страви, – так і душа через гріхи стає рівнодушною й оспалою для Божих справ» (К. Пр. 174).

Справа, отже, нашої реформи, це справа дійсно поважна й серйозна. Ці реколекції можуть нас розбудити зі сну і змінити. Бог своєї ласки не відмовить, а з нашого боку треба доброї і рішучої волі. Тому докладімо усього старання, щоб добре пізнати стан нашої душі, а змивши наше минуле св. сповіддю, заявимо повну готовність нашої волі вжити всіх засобів до віднови й реформи нашого життя.

Закінчую словами св. Василія: «Заклинаю вас на любов Господа нашого Ісуса Христа, що приніс себе в жертві за наші гріхи, зачнім нарешті дбати про наші душі, плачмо над марністю минулого життя, ведім боротьбу про майбутнє на хвалу Бога, Його Христа і Святого поклоняємого Духа» (Вступ до Ш. Правил).

2. СВ. ЄВАНГЕЛІЄ – НАЙВИЩЕ ПРАВИЛО МОНАШОГО ЖИТТЯ

Другий Ватиканський собор ухвалив не тільки різні декрети для обнови цілої Католицької Церкви, але дав ще окремих декрет «Про пристосоване обновлення чернечого життя». У ньому Собор подає головний напрям, за яким має йти обнова чернечого життя: «Пристосоване обновлення чернечого життя охоплює разом і тривале повернення до джерел усього християнського життя і первісного замислу інститутів, а також їх пристосування до змінених обставин часу» (§ 2).

А що творить джерело усього християнського життя? – Святе Євангеліє. Собор подаючи засади, на яких повинна спиратися монаша обнова, ставить св. Євангеліє на першому місці. «Тому, що остаточна норма чернечого життя – каже Собор – є наслідування Христа, запропоноване в Євангелію, то нехай воно – себто св. Євангеліє – в усіх інститутах уважається за найвище правило» (§ 2а). Чому Собор в особливий спосіб наголошує на значенні св. Євангелія? Тому, що деякі чернечі інститути протягом віків досить відійшли від цього джерела. Їхні конституції перестали бути св. Євангелієм в практиці, а стали радше правничими кодексами, сухими легалістичними чи моралізуючими приписами, що не завжди йдуть згідно з духом Євангелія. Тож Собор хоче, щоб основою чернечих правил був Христос і Його Євангеліє, а правничі приписи на другому місці. – Тож нашою темою розважання буде: Євангеліє – найвище правило монашого життя.

І. СВЯТЕ ЄВАНГЕЛІЄ – ЦЕ ПЕРШІ ЧЕРНЕЧІ ПРАВИЛА ВЗАГАЛІ

Ці правила вийшли з уст самого Господа нашого Ісуса Христа, під діянням Святого Духа, нам їх записали Євангелісти. Тому перші монахи – пустельники не мають інших правил, а тільки св. Євангеліє. Для них усіх:

1. **Св. Євангеліє** – це книга життя. Боже слово, наука, мудрість, правило святости, спасіння життя. Тому у св. Євангелію вони знаходять розв'язку всіх важливих питань, зв'язаних з життям дочасним і вічним. Тут усі засоби до спасіння, тут школа духовного життя.

Учень питає св. Антонія: «Скажи мені, Отче, як могу спастися?». А він: «Чи не читаєш св. Євангелія? Якщо читаєш Святе Євангеліє, то цього достатньо». Іншим разом, коли його запитали: «Що мені робити, щоб Богові подобатися?», відповідає: «Завжди і всюди май Бога перед очима, і все, що робиш, старайся засвідчити Святим Письмом».

2. **Знання св. Євангелія** – це знання Ісуса Христа. Це знання набувається пильним читанням, розважанням святого Євангелія. Тому каже св. Єронім у коментарі до пророка Ісаї: «Незнання Святого Письма – це незнання Ісуса Христа». Також і Собор говорить до ченців і черниць: «А передусім нехай кожного дня беруть у руки Святе Писання, щоб читанням божественних Письм і розважанням над ними вивчати «найвище знання Ісуса Христа» (Фил. 3:8).

3. **Життя згідно з св. Євангелієм** – це досконале наслідування Христа. Для монахів – пустельників св. Євангеліє було щоденним дзеркалом, в якому бачили і контемплювали самого Господа нашого Ісуса Христа і на його прикладі вони себе формували. Звідси ми бачимо в них глибоке знання Божих правд, хоч назагал це були прості й невчені люди. Ми бачимо в них велике розуміння й цінування духовного життя, велику ревність, подвиги, чесноти, любов святости і любов до Бога і ближнього.

II. СВ. ЄВАНГЕЛІЄ – ЦЕ СКАРБНИЦЯ ВІРИ, ЗНАННЯ І СВЯТОСТИ В ЦЕРКВІ

1. **Святі Отці Сходу і Заходу.** Всі вони мають велику пошану до св. Письма. Ось знаменні їхні вислови:

«Св. Євангеліє – завершення вічного життя» – св. Ігнатій Антіохійський.

«Св. Письмо і його мудрість життя – це проста дорога до спасіння» – св. Климент Олександрійський.

«Причина всього зла лежить у тому, що ми не знаємо св. Письма» – св. Іван Золотоуст.

«Люби знання св. Письма, а не будеш любити гріхів тіла» – св. Єронім.

«Св. Письмо – це море. Його думки глибокі, як море» – св. Амвросій.

Чудотворну дію Святого Письма бачимо у наверненні св. Августина, який чув голос, що йому казав: «Бери й читай! Бери й читай!». «Я взяв до рук – каже він – листи св. апостола Павла, розкрив їх і мовчки читав... а до мого серця ввійшло наче ясне світло і зникла в ньому темнь усякого сумніву».

2. Другий Ватиканський Собор. В «Конституції про Церкву» читаємо: «Силою Євангелія Святий Дух омолоджує Церкву, її постійно обновляє та провадить до повної злуки з Обручником» (§ 4). «Жоден людський закон не може краще забезпечити особисту гідність та свободу людини, як Євангеліє Христове, що дане Церкві. Бо це Євангеліє звіщає і проголошує свободу дітей Божих..., всіх доручає любові всіх» (*Церква в сучасному світі*, § 41). В декреті «Про Екуменізм» Собор, ідучи за св. апостолом Павлом, повторює: «Бо Євангеліє – це сила Бога на спасіння кожному, хто вірує: перше юдеєві, а потім грекові» (Рим. 1:16,21).

3. Великі мужі Церкви. Відомий французький проповідник Лакордер каже: «Святе Євангеліє для людського розуму є тим, чим для людського ока побільшуюче скло... Неможливо читати святе Євангеліє, щоб принаймні не мати бажання стати кращим... Святе Письмо – це океан, а береги, що його оточують – це сам Бог».

Слуга Божий митр. А. Шептицький говорить: «Нема й ніколи під сонцем не буде другої науки... як Євангеліє Ісуса Христа» (*Пастир. лист*, 1900). «Наука Ісуса, якою я перейнятий сто разів більше з власного глибокого переконання, ніж з уряду – це мій прапор і дороговказ» (*Посл. до укр. інтел.*, 1909). Він під час Архиєпархіального Собору 1940 року по-

ставив в декретах правило: «Кожний священник зобов'язаний ціле св. Письмо Нового завіту з добрим коментарем перечитувати щонайменше раз на два роки, а Старий Завіт у цілості раз на п'ять літ».

III. СВ. ЄВАНГЕЛІЄ У СВ. ВАСИЛІЯ – НАЙВИЩЕ ПРАВИЛО МОНАШОГО ЖИТТЯ

Для св. Василя Євангеліє це найцінніший духовний скарб Богом даний. Тут сам Господь Бог до нас говорить, навчає, напоумляє, наказує. Тому для св. Письма він має беззастережну віру і приймає його без найменшого сумніву чи вагань. У св. Василя бачимо:

1. **Культ св. Письма.** Цей культ був плеканий в його родині. І він перейняв його з грудей і уст своєї матері Емелії, що як свідчить його сестра Макрина, виховувала своїх дітей не на байках, а на подіях св. Письма. І св. Макрина так полюбила книгу псалмів, що, як сама каже, не розлучалась з нею ні вдень, ні вночі.

Св. Василій каже: «З роду виховали мене християнські батьки. Від дитинства я вчився від них св. Письма; воно дало мені пізнання правди» (*Про Божий суд*).

2. **Св. Письмо – це його найвища школа богослов'я і знання Ісуса Христа.** Св. Григорій Богослов, приятель св. Василя, у своїм Похвальнім слові на честь нашого св. Отця, каже: «Василій вивчав усі глибини Божого Писання і цю науку побожності передавав на письмі... Хто більше від нього просвітився світлом знання та заглянув у глибини духу й разом з Господом розбирав те, що відоме нам про Бога... Василій простудював усі глибини Духа».

Британський дослідник творів св. Василя Л. Кларк каже: «Василіянська система опиралася на св. Письмі... Жоден інший монаший законодавець не мав такого великого знання букви і духу Нового Завіту, як він».

3. **Св. Євангеліє – це його найвища норма християнського життя.** Св. Василій знає тільки одне джерело правди, свято-

сти, один закон життя, і одну мораль – це мораль Святого Письма, це мораль Святого Євангелія. У своїй «Етиці» у 80-м моральнім правилі, він ставить питання: «Якими мають бути християни (тут він розуміє монахів) за св. Письмом?» І на те дає таку відповідь: «Учнями Христа, сповненими всяких Господніх заповідей... Невістою Христа, яка береже непорочність у тому, що живе сповненням волі жениха... Святими Божими храмами, чистими й переповненими тільки тим, що служить на Божу хвалу... Жертвою непорочною, ненарушеною, що зберігає здоров'я побожності у кожному члені і в кожній частині... Божими дітьми, що стали Божими образами в міру дозволеного людині... Світлом на світі... Сіллю землі, щоб відновляти тих, що з ними живуть, духом у нетлінність».

Його «Етика» – це св. Євангеліє в практиці. Він тут від себе нічого не говорить, нічого не додає, а тільки наводить слова св. Письма і застосовує їх до життя. Його «Етика» – це унікал в історії Церкви й монашого життя.

Венедиктинець Д. Аманд, досліджуючи аскезу св. Василя Великого, так оцінює її: «У св. Василя монах це справжній і великодушний християнин, – християнин, що намагається жити повнотою християнства, і з найбільшою вірністю практикувати всі чесноти Євангелія. Тому Василій не робить жодного стислого поділу між звичайним вірним і монахом, між християнською мораллю і монашою аскезою... є тільки одна мораль – це мораль Євангелія».

Отож, Святе Письмо - Євангеліє – це найвище правило чернечого життя. А чернечі конституції – Правила є тільки поясненням Євангелія на практиці, це властиво додаток до Євангелія. Святе Євангеліє вчить найвищої мудрости і філософії життя. Святе Євангеліє – це найвища школа, університет, знання Ісуса Христа. Святе Євангеліє – це школа святости через науку і наслідування Ісуса Христа. Отже, обов'язком усіх нас є Святе Євангеліє любити, його шанувати та розважати, вивчати і ним жити.

3. ДУХ АСКЕЗИ СВ. ВАСИЛІЯ ВЕЛИКОГО

Вибираючи монаший стан життя, ми вибрали його в Чині св. Василя Великого. Отож, маємо важливий обов'язок пізнати особу нашого Законодавця і його аскезу, такі незвичні та унікальні, на яких побудовані наші правила. Духом його аскези ось вже понад півтора тисячі років керується східне чернецтво та виховалися тисячі святих монахів по цілому Сході і на Україні.

Св. Теодор Студит (+ 826), що виховався й освятився на аскезі св. Василя Великого, і якого ще за життя звали другим Василям, ось що писав до одного настоятеля: «Нащо ти маєш Богом натхнену книгу великого Василя, яка подає спасенні й корисні правила чернечого й киновійного життя і без якої неможливо боговгодно провадити настоятелеві і плідно керуватися підлеглому? Василій, якого запитували про всі предмети і спонуки до священного життя у киновії, відповідав Святим Духом. Тож, хто за ним іде, за Святим Духом іде, а хто його не слухає, не слухає Христа, що через нього говорив» (*Том II, лист 164*).

Св. Теодор Студит у своїх науках часто підкреслює значимість Василюєвої аскези, згідно з якою провадив своє життя і своїх монахів. А через св. Теодора Студита твори й аскеза св. Василя витиснули незатерту печать на всьому візантійському чернецтві та на чернецтві України. Який же дух, прикмети, риси аскези св. Василя Великого?

І. ЙОГО АСКЕЗА – НАСКРІЗЬ ЄВАНГЕЛЬСЬКА

Євангельський дух аскези – це щось притаманне св. Василюєві, чим не може похвалитися жодний інший засновник чернечої спільноти. Його аскеза, наука, правила – це властиво наука й вислови Святого Євангелія, укладені в систему, принципи, закони і застосовані до щоденного життя.

1. **Василій – незрівняний знавець св. Письма.** В тім годяться всі його життєписці, знавці та коментатори його наук. Д. Аманд каже: «Найбільш очевидне й найважливіше джерело аскетичної і чернечої науки Василія – це Біблія, особливо Новий Завіт... Він посідає глибоке й широке знання св. Письма» (*Мон. Аскеза св. Василія, 1949*).

«Моїм обов'язком – каже св. Василій – є передати вам з Божої волі те, чого я навчився... з богонатхненого Письма для спільного добра» (*Про Віру*).

2. **Василій усе будує на науці Святого Письма.** Кожне слово Святого Письма, кожний його вислів, кожна буква, для нього святі. «Передусім було б великою зухвалістю щонебудь додавати або пропускати із св. Письма» (*Про Божий суд*). «Наша Наука оперта на св. Письмі» (*Про Віру*).

Митр. А. Шептицький у своєму вступі до «Аскетичних Творів св. О. Н. Василія Великого» так каже: «Всі вислови Св. Письма приймає і пояснює св. Василій з великою простою... без жодного застереження, без хитання, так сказано й кінець. Він не допускає жодного сумніву. Тим то й аскеза св. Василія робить таке могутнє, таке велике враження. Так безпосередньо промовляє до душі словами св. Письма»

Еразм з Ротердаму (+ 1536) у цій справі зауважує: «Вислови св. Письма Василій так по-мистецьки вкладає до вічної науки, що ти міг би сказати, що це перли не пришиті до одязі, але з нею створені».

Св. Василій – каже митр. А. Шептицький – так використовує Святе Письмо, так вміє його вислови пристосувати до життя, так ними орудує, так одні одними пояснює, так їх подає слухачам, що неначе нічого свого не додає, наче його наука – це лиш наука Святого Письма. Він тільки її порядкує, зіставляє, пригадує, а сам неначе усувається» (*Твір цит.*).

3. **Звідкіля в нього така глибина думки?** Бо його наука властиво не його, а Христова, Божа, наука св. Євангелія. Він сам каже: «Богонатхнене Письмо має безконечну глибину премудрости» (*Про Віру*).

Отож, на думку нашого св. Василя жити чернечим життям, це те саме, що жити й віддихати св. Євангелієм; це досконало практикувати науку Святого Письма в щоденному житті. Монах для св. Василя – це християнин «категзохен», що хоче бути досконалим, виконуючи досконало науки Святого Євангелія.

II. ЙОГО АСКЕЗА – ВІЧНО АКТУАЛЬНА, ЖИВА, СВІЖА, НЕ СТАРІЄТЬСЯ

Митр. А. Шептицький, у вступі до «Аскетичних Творів», наводить французького поета Алфреда де Віні, який каже, що великі мистецькі твори пізнається щойно з того, як вони перейдуть три проби, а саме: смерть автора, відстань кількох поколінь і загальне признання в цих поколіннях. Аскетичні твори св. Василя успішно перейшли цю потрійну пробу. Як колись, так і сьогодні вони вічно живі, свіжі, життєві, наче недавно написані. Що є причиною того?

1. Його аскеза – наскрізь євангельська. Св. Письмо вічно актуальне, живе, свіже, і не старіється, бо це слово Боже. «Аскеза св. Василя – каже далі митр. А. Шептицький – стала кодексом для пізніших богословів; вони з неї черпали і на неї опиралися... Цю незвичайну прикмету, рідкісну в богослов'ї четвертого століття, завдячують твори св. Василя Великого тому, що так вірно і може так виключно подають науки св. Письма» (*Твір цит.*).

2. Він враховує вимоги людської природи. Св. Василій – це глибокий психолог та великий знавець людської душі і природи. І він завжди бере їх до уваги. Говорячи про спільне життя, каже: «І хто того не знає, що чоловік – це створіння товариське і суспільне... Нема речі, яка більше відповідала б нашій природі, як спільність життя і взаємна поміч і любов людей» (*Ш. Пр. 3*). Митр. А. Шептицький говорить: «Його теорія про чернецтво, його монаша аскеза... є так загально людська, так вища понад одну добу, один край або один рід

монахів, що вона не менше дається примінити до законних згромаджень, що постають у наших часах... І в тому бачу незвичайну прикмету тих творів» (*Твір цит.*).

3. Його аскеза – наскрізь життєва, природна, здорова, розумна. Тут нема дивних і надзвичайних явищ, що про них стільки читаємо в житіях перших пустельників. Все тут нормальне і природне: молитва, покути, піст, праця. Нема тут видимих інтервенцій диявола. Історик Лодер Кларк зауважує: «Загальний тон Василієвої аскези прямо дивує того, хто ознайомлений з єгипетськими документами. Тут повний брак оповідань про чуда, ясновидіння, чудесні оздоровлення, візії і конфлікти з дияволом, які грають таку велику роль в єгипетських монахів... Це треба частинно приписати його здоровому глуздові і його вихованню, що дало йому типово грецький сенс пропорції. Та головною причиною було пильне студіюм Нового Завіту».

А митрополит Андрій Шептицький каже: «Тому то такі рідкісні учителі духовного життя, що в усім безпечні, що дають науку певну та в усім здорову. Таким учителем є св. Василій» (*Твір цит.*).

ІІІ. ЙОГО АСКЕЗА – ПРЯМА І НАЙПЕВНІША ДОРОГА ДО СВЯТОСТИ

Мета монашого життя, на думку св. Василія – це змагання до найвищої святости через наслідування Ісуса Христа і через сповнення волі Божої, як це учить св. Євангеліє. І якраз це є метою всіх його наук і правил. І це є третя особлива риса його аскези: вона скерована до найвищої святости, а саме:

1. Його аскеза – повна, всебічна. Вона дає в розпорядження всі можливі засоби, що доступні кожному в щоденному житті. «Аскетична й монаша наука Василія – каже Дом Д. Аманд – творить логічно упорядковану систему, ідеологічно могутню збірку, що робить враження монолітньої одности». Апологет Вайс говорить: «Василій – це незрівняний мистець в царині аскези».

2. Його аскеза – вимоглива, максимальна, безкомпромісова. Василій боїться усякої мірноти, не любить половинчато-сти. Він сам каже: «Я з природи чую якусь відразу до всього, що невикінчене». «Бо коли Божий муж має бути досконалим... то конечно воно, щоб він у кожній Заповіді доступив досконалости» (*Вступ до Ш.Пр.*). «Воно корисніше – каже він – одну річ старанно зробити, ніж братися до кількох і не докінчити ні одної» (*Ш. Пр. 41*).

Під цим оглядом в нього нема компромісу. Він знає тільки повне відречення, повну невинність, повний послух, убогість і т.п. Митр. А. Шептицький каже: «Св. Василій вимагає від монаха всестороннього християнського життя і ніякої односторонності не допускає».

«Коли раз Василій на щось рішився, – каже П. Гюмберклюд – то він ішов до мети за всяку ціну... Таким він залишився на ціле своє життя... Ця риса його характеру перейшла на його аскезу. Коли він поставить якийсь принцип, то він приймає всі його наслідки. І не можна в нього просити ані відхилення на бік, ані винятку. Хоч би це скільки коштувало, то дорога піде просто серед тисячних перешкод» (*Наука Аскетична св. Василія Великого*).

3. Його аскеза – зберігає золоту середину. Хоч його аскеза вимоглива, то все таки він уміє зберегти золоту середину: ані забагато, ані замало. Це передусім стосується до зовнішніх умертвінь, що за його часів аж до пересадки були наявні в практиці в монахів на Сході. Він для кожної справи й чесноти ставить золоте правило: «Треба всюди берегтися того, що не в міру, не в пору, не до ладу. Завжди одне з цих трьох доводить до того, що переходить у зло те, що видається добрим» (*К. Пр. 68*). «В кожному ділі – каже він – хоч би воно здавалось марне, бережися пересадки й легковаження» (*2-га А. Б.*).

Закінчу словами заохоти вченого Еразма з Роттердаму, що їх він написав у вступі до базельського видання творів св. Василія Великого 1532 р., в якому він його так доручає: «Дорогий читачу! Ось тут передаємо тобі прецінний скарб Василя Великого, як він у своїй власній мові так вимовно гово-

рив. Бери, читай, роздумуй і пізнавай свого Отця... Тільки цього одного дала нам Греція, як такого, що під кожним оглядом досконалий, чи ти звернеш увагу на його побожність, чи на однаково основне знання святої і світської мудрости, чи на божеський подих його бесіди. Вір мені: він віддасть тебе тобі очищеним, якщо ти візьмеш його за свого приятеля».

Другий день

1. ПРО ХРИСТИЯНСЬКУ ДОСКОНАЛІСТЬ

Господь наш Ісус Христос кличе всіх до досконалости, кажучи: «Будьте досконалі, як Отець ваш небесний є досконалий» (Мт. 5:48). Цей обов'язок прямувати до досконалости Ісус Христос накладає на всіх християн, і на тих, що живуть у світі, і особливо на тих, що в монастирі, бо спільне життя особливим способом в'яже чернечі душі, поступово їх вдосконалюючи. Ось чому чернець насамперед повинен дбати про досконалість та святість життя, а щойно тоді про інші справи.

Це ясно виходить з науки св. Василія Великого, коли каже: «А маємо всі – і ви, і я – ту саму мету: святість життя» (*Вступ до Ш. Пр.*). А в іншому місці він говорить: «Через святість ми маємо любов до святого Бога. Якщо, отже, завжди бажаєш бути сином св. Бога, то хай святість прийме тебе за свого сина» (*Гом. 13 на Пс. 28*). А св. апостол Павло нам пригадує: «Бог вибрав нас..., щоб ми були святими й непорочними перед Ним у любові» (Єфес. 1:4). Отож, розважмо про християнську досконалість, про бажання та наш обов'язок до неї прямувати.

І. В ЧОМУ ПОЛЯГАЄ ХРИСТИЯНСЬКА ДОСКОНАЛІСТЬ

1. **Поняття досконалости взагалі.** Що значить слово: досконалий, совершенний, бездоганний, перфектний? Воно означає найвищий ступінь завершеності, що є можливим у границях людської природи. Тільки один Господь Бог є абсолютно досконалий. А досконалість людей є відносна й обмежена, бо має свої границі щодо повноти позитивних якостей. Тож, коли говоримо про когось, що він досконалий, наприклад, скрипаль–віртуоз, то ми тим хочемо сказати, що він між іншими скрипальями найкраще опанував мистецтво гри на скрипці. Те саме можна сказати і про спортсмена, атлета, співака і т.п.

Християнська досконалість випливає з мети людини, якою є сам Господь Бог, тобто кожний християнин є зобов'язаний прямувати, наближатися, уподібнюватися до свого Творця. Це виходить з Христових слів: «Будьте досконалі, як Отець ваш небесний є досконалий» (Мт. 5:48).

2. **В чому полягає суть християнської досконалости?** Що ж, отже, становить суть християнської досконалости? Що властиво робить досконалість досконалістю, та без чого її нема? Вся християнська досконалість полягає у наслідуванні Ісуса Христа через практику чеснот. Якщо це так, то ми знову запитаємо: Чи між різними чеснотами є така чеснота, що є наче душею і джерелом усіх чеснот, яка властиво становить суть досконалости, себто, коли вона є, то є досконалість, а якщо її нема, то нема досконалости? І такою основною чеснотою, що становить суть досконалости згідно з наукою Ісуса Христа, за якою ідуть усі Отці Церкви – це любов до Бога і любов до ближнього. Так навчає Ісус Христос. На запит заковчителя: «Котра найбільша заповідь у законі?» – Христос відповідає: «Люби Господа, Бога Твого, всім твоїм серцем, усією твоєю душею і всією думкою твоєю: це найбільша і найперша заповідь. А друга подібна до неї: Люби ближнього твого, як себе самого» (Мт. 22: 35-39).

Св. Василій каже: «Монах нехай як син любить Бога усім серцем, усією душею, усім розумом і всією своєю спромож-

ністю» (3-тя А.Б.). «Треба знати, – каже він – що любов до Бога, це одна чеснота, але силою обіймає і сповняє всі Заповіді» (Ш. Пр. 2). І далі: «Хто має любов, має Бога; і, навпаки, той, хто має ненависть, живить у собі диявола» (5-та А. Б.).

Отож, вся християнська досконалість полягає в любові до Бога і ближнього, однаке в практиці нема любови до Бога і ближнього без жертви. Тому повна християнська досконалість полягає в любові до Бога і ближнього у поєднанні з жертвою, бо жертва – це мова любови.

«Хто хоче йти за мною – каже Христос – нехай зречеться самого себе, візьме свій хрест і йде за мною» (Мт. 16:24). Апостол Павло говорить: «Ті ж, що є Христові, розп'яли тіло з пристрастями та пожадливостями» (Гал. 5:24). Святий наш Отець так заохочує нас до жертви: «Борися аж до смерти, не трать тоді відваги, пам'ятай на Христа. Він за тебе перетерпів, тому тобі треба за Нього терпіти; будь певний, що переможеш і серед мук» (1-ша А. Б.). А до юнаків він говорить: «І нам не треба забувати, що й нас чекає боротьба понад усі боротьби».

II. БАЖАННЯ ДОСКОНАЛОСТІ

Який перший крок до досконалости? Від чого вона починається? Як її досягнути? Перший головний засіб і перший крок до досконалости – це велике, сильне, постійне, ревне і щире бажання цього. Так буває і в щоденному житті, щоб досягнути те, чого бажаємо, мусимо найперше його хотіти і вжити до того всіх засобів. Принцип філософії каже: «Про що не знаємо, того не бажаємо».

Велике, сильне бажання досконалости – це акт нашої волі, що вміє собі сказати: хочу, хочу і ще раз хочу! Отож, бажання досконалости не спочиває в наших почуваннях, ані не в сприйнятті і відчуттях, бо вони мінливі, але в рішенні нашої волі. Добра рішуча воля – це секрет досконалости. З Божою ласкою вона довершує чудес. Яке превелике значення має бажання в щоденному житті для тих, що хочуть щось

осягнути, наприклад, закінчити вищу школу, стати лікарем, вчителем, священиком. Чи все те можливе без сильної волі? Так і з досконалістю. Хто не має бажання бути святим, той ніколи ним не буде. Така настанова вимагає готовності до жертви. Тому каже наш св. Василій: На всякий труд будь не до поконання силою волі, душею незломною в небезпеці». (*Іша А. Б.*). «Тому прошу і закликаю вас... майте поняття і бажання достойні небесного поклику, жийте відповідно до християнського Євангелія» (*Про Віру*).

Життя всіх святих дає нам добрий приклад як набувати досконалість, бо всіх їх об'єднує одна спільна прикмета: Бажання бути святим. Ідея творить акт – чин. Без ідеї, без бажання нема дії, чину. Тому каже св. Августин: «Людина, стільки варта, скільки варта її воля». А св. Василій додає: «Де є добра воля, там нема перепони... Треба лише хотіти, а не буде ніякої перепони» (*Гом. про Хрищення*).

Чи мали б ми сьогодні телефон, радіо, телевізію, авто, літак, комп'ютер і багато інших корисних модерних винаходів, якщо б не бажання поступу, винаходу, чогось нового? Бажання християнської досконалости, це щось найбільш піднесене, святе на землі, бо має за мету наблизитися до святости самого Господа Бога. На думку св. Василія стремління до досконалости, це знамено християнина – монаха? Що є знаменом християнина – монаха – питає він і відповідає: «Щодня в кожній годині сторожити і прямувати до досконалости» (*80 Мор. Пр., г. 22*).

III. МОНАШІ ОСОБИ – ЗОБОВ'ЯЗАНІ ПРЯМУВАТИ ДО ДОСКОНАЛОСТИ

1. Досконалість і чернечий стан. Кожний стан життя чи якийсь звання накладає на тих, що його вибирають свій питомих, становий обов'язок. І хто даний стан чи професію вибирає, тим самим бере на себе обов'язок того стану чи звання. Так буває, наприклад, з тими, що вибирають подружній стан, професію лікаря, інженера, священика, учителя тощо. А

який перший головний становий обов'язок беруть на себе ті, що вступають до монастиря? Що є становим, професійним обов'язком чернечого життя? Відповідь коротка: Обов'язок прямувати до досконалости, бути досконалим, святим. Це перший і головний обов'язок монаших душ, а все інше другорядне. Це перша мета монашого життя. Так навчає св. Василій, кажучи: «Монаше життя має одну мету: спасіння душі. Тому треба з Божим страхом зберігати все, що може до цієї мети вести, так наче Божі заповіді» (*5-та А. Б.*). Так учить Церква, так учать св. Отці Церкви й богослови.

Того вимагає Божа слава і добро нашої душі. І це наш обов'язок особистий. «Це є воля Божа – освячення ваше» – каже апостол Павло (1 Сол. 4:3). Св. Василій остерігає: «Покликані до гідности Христових братів, нехай не легковажать такої великої ласки Божої» (*Ш. Пр. 35*).

Без власної святости нема освячення інших. «Хто хоче для інших служити дзеркалом – каже св. Єфрем Сирійський – той мусить найперше поглянути на себе самого» (*Про братнє напоумлення*).

2. Основою-фундаментом того обов'язку є чернечі обіти й правила. Обіти роблять нас монахами. Правила – це золоті рами для наших обітів. Вони точно визначають наші обов'язки та Божу волю. Вірне зберігання обітів і правил веде нас до святости.

3. Важливість обов'язку прямувати до святости. Усвідомлення того обов'язку допомагає нам трактувати монаший стан поважно й серйозно. Вона оживляє всі наші дії, акти, обов'язки. Без того ми не були б монахами з духа, а тільки з чернечої рясн. Сама рясн не дає святости. Вона радше пригадує нам на обов'язок святости. Деякі праведники настільки бажали бути святими, що навіть склали окремих обіт постійно прямувати до святости.

Реколекції – це найкращий час, щоб оновитися у розумінні важливости того обов'язку. У ревному зберіганні обітів і правил осягнемо нашу святість, бо в них Боже благословення, спокій сумління, наше дочасне й вічне щастя.

2. ЗРЕЧЕННЯ САМОГО СЕБЕ – САМОВІДРЕЧЕННЯ

Чернече життя – на думку св. Василя Великого – це наслідування Ісуса Христа у Його людській природі в міру поклонання кожного» (*Ш. Пр. 43*). А що значить наслідувати Христа? Що значить іти за Христом? Він сам каже: «Коли хтось хоче йти за мною, нехай зречеться себе самого, візьме хрест свій і йде за мною» (Мт. 16:24).

Отож, зречення себе самого це основна риса й вимога християнського життя взагалі; це головна, конечна й незаступна риса чернечого життя. Без самозречення нема наслідування Христа, нема християнина, нема монаха, нема святости. Такий був погляд на конечність зречення себе самого від самих початків чернечого життя, чи то еремітичного, чи киновійного в монастирях. Без відречення себе самого не тільки нема наслідування Христа, але й нема спасіння душі, як це виходить зі слів Христа: «Входьте вузькими дверима, бо просторі ті двері й розлога та дорога, що веде на погибель, і багато нею ходять. Але тісні ті двері й вузька та дорога, що веде до життя, і мало таких, що її знаходять» (Мт. 7:13-14).

І. КОНЕЧНІСТЬ ВІДРЕЧЕННЯ СЕБЕ САМОГО

1. Відречення – азбука духовного життя. Св. Василій щодо того дає нам три влучні порівняння. Він найперше порівнює нашу душу до воскової таблички, на якій пишуть. «Бо й на воску – каже він – не можна нічого написати, як довго не зітреться написаних на ньому знаків, так і на душі не можна виписати Божої правди, як не усунеться всіх попередніх звичаїв» (*Лист 2*). Далі він порівнює наше серце до чистого посуду. «Відречися зовсім власної волі, – каже він – будь немов чиста свята посудина... До святих речей треба святого чистого посуду. Складати святі речі в брудну посудину це те саме, що прирікати їх на змарнування, зіпсуття; трошки ква-

су все тісто заквасить» (2-га А.Б.). Нарешті він нашу душу порівнює до дзеркала. Чисте дзеркало показує нам чітке зображення: «Бо неможливо є, – каже він – щоб образи відбивалися у бруднім дзеркалі, ані щоб душа зайнята клопотами життя і засліплена пристрастями... могла прийняти просвітлення Святого Духа» (Лист 210).

2. Відречення – основа під будову духовного життя. Приготування землі – це передумова до засіву; приготування ґрунту – це передумова до будови дому. Так і відречення себе самого – це передумова будови чернечого життя і практики чеснот.

3. Відречення – перша умова до наслідування Христа. Без зречення нема наслідування Христа, нема життя згідно з св. Євангелієм. Цю умову ставить сам Христос: «Коли хтось хоче йти за мною, нехай зречеться себе» (Мт. 16:24). Св. Василій ставить питання: «Чи треба відректися всього на початку чернечого життя згідно з Божою волею?» – і відповідає: «Господь наш Ісус Христос по багатьох науках і прикладах так відзивається до всіх: «Коли хтось хоче йти за мною, нехай відречеться себе». Думаємо, що це слово стосується до багатьох речей, що їх нам треба відректися. Бо передусім відрікаємося диявола і пристрастей тіла, стаємося чужі всякій пристрасті тіла... і до того ще й самі себе відрікаємося, а цього найбільше треба» (Ш. Пр. 8.). «Навчися – каже він – євангельського способу життя: поконування тіла, покори душі, чистоти серця, усмирення всякого гніву» (Лист 43).

Коли св. Тереса від Дитяти Ісуса прийняла своє перше св. Причастя, то її старша сестра Павлина, дала їй з цієї нагоди маленький записник, щоб вона кожного дня записувала свої малі жертви. За три місяці св. Тереса записала 818 маленьких жертв, тобто коло десять на день. Пізніше вона залишила записування своїх жертв, але завжди була переконана, що самопоконання в малих речах конче до поступу в чесноті.

І. В ЧОМУ ПОЛЯГАЄ САМОВІДРЕЧЕННЯ?

1. Воно має бути всебічне, всеохоплююче. Самопоконання повинно охоплювати пам'ять, розум, волю, серце, тіло, душу, всі почуття – цілу людину. Св. Василій пояснює всебічне зречення в різний спосіб. Він найперше йде за словами апостола Павла, який каже, що треба «позбутися старої людини» (Єфес. 4:22). «Скидаємо зі себе – каже він – стару людину з її ділами» (Кол. 3:9), покидаємо світові пристрасті, які можуть бути перешкодою в досягненні мети побожного життя» (*Ш. Пр. 8*). Пізніше він радить позбутися злих схильностей. «Найважливіша справа, – каже він – про яку монах повинен найбільше дбати, є те, щоб скинути з себе ті природні схильності до злого, що заплямлюють душу (*5-та А. Б.*), або: «А покинути світ не значить – тілом вийти поза нього, але значить душу відірвати від участі в пристрастях тіла» (*Лист 2*). Врешті він каже покинути себе самого: «Бо я покинув життя в місті..., але не зумів досі себе самого покинути» (*Лист 2*).

2. Відречення має бути повне, максимальне, геройське. Св. Василій ставить питання: «Яка є міра стриманості?», – і відповідає: «У відношенні до пристастей є тільки одна міра здержливості: повне відречення від усього, що веде до приємності, цієї згуби душі» (*Ш. Пр. 19*). Відречення в нього це те саме, що вмерти для гріха: «Будьте мертвими для гріха» (*Лист 43*). Він вимагає: «Щоб не мати ніякого прив'язання до дочасного життя» (*Ш. Пр. 6*). «Отож, повне самовідречення лежить у тому, щоб не мати прив'язання до життя, але носити в собі засуд смерті» (*Ш. Пр. 8*). Нарешті він називає відречення розп'яттям себе для Бога: «Будьте розп'яті для Господа і всю журбу здайте на Господа» (*Лист 43*). Св. Августин каже, що не треба поза собою шукати за вівцею, щоб її принести в жертву. Кожний з нас має в собі щось такого, що його можна розп'яти».

3. Відречення має бути стале, постійне, досмертне. Чернечий стан – це незмінний, досмертний спосіб життя, тому вимагає сталого досмертного відречення себе самого. Ісус Хри-

стос говорить про щоденний хрест (Лк. 9:23). «Ніколи, навіть по довгих літах – каже св. Василій – не дай себе поконати гордій думці, що вже досить» (2-га А. Б.). А на іншому місці він каже: «Монаше життя є нагодою до безнастанної боротьби й багатих трудів і терпеливості в прикростях» (Ш. Пр. 37).

Таке всестороннє, постійне, повне відречення має одну мету: повернути райський лад, порядок у нашій душі, щоб вища природа панувала над нижчою, розум над чуттями, а Божа правда над розумом. «Знай – каже він – що одна частина душі розумна й розсудна, а друга ж пристрасна й нерозумна. Першій з природи належить панувати, а другій слухати і підлягати розумові» (Гом. Уважай на себе).

III. КОРИСТІ САМОЗРЕЧЕННЯ

Воно високо нас підносить, повертає райський стан, одуховнює. «Що є знаменом християнина?», питає св. Василій і відповідає: «Бути чистим від усякої плями тіла й духа... і не мати ані пороку, ані кази, ані нічого подібного, але бути святим і непорочним і так споживати Тіло Христа і пити Його Кров» (80 Мор. Пр., гл. 22). Самозречення уподібнює, перемінює в Христа, запевняє витривання в добрім, кінцеву перемогу, царство Боже. «Як хочеш здобути царство Боже – каже наш св. Отець – стань євангельським насильником, піддай шию під ярмо Христової служби, прив'яжи ланцюг того ярма до шиї, нехай давить плечі» (2-га А. Б.). «Умри для гріха, будь розп'ятий для Господа... щоб ти дійшов там, де міряди ангелів... престоли апостолів, трони пророків, скіпетри патріархів, вінки мучеників та похвали праведників» (Лист 43).

Датський письменник Єргензен написав чудові алегоричні «Притчі». Одна з них говорить про долю одного зернятка пшениці. Сівач засіває і одне зернятко пшениці паде в чорну землю. Тут темно, самотно, сухо або мокро; приходить безнадійність, і наше зернятко починає нарікати: «Чому мене створено, коли тут мушу марно гинути? Чи не було б ліпше для мене не бачити світла сонця, ніж тут мізерно загинати?».

Та враз із нутра землі воно почуло голос: «Не бійся, ти не загинеш! Здайся на мою волю і будеш жити». А ти хто, питає зернятко?». Я той, що тебе створив, а тепер ще раз покличу до життя». І зернятко здалось на Божу волю. Прийшла весна і воно у зміненій формі знову побачило світ Божий, а з ним тисячі – тисяч таких як воно. Куди тільки око гляне всюди видніє зелень пшениці. І радісно стало відродженій пшениці, і понеслась Богові молитва і пісня вдячності й любови. І серед тієї радості зелена пшеничка знову почула Божий голос, що казав: «Істинно, істинно говорю вам: Пшеничне зерно, коли не впаде на землю і не завмре, залишиться саме – одне; коли ж завмре, то рясний плід принесе» (Ів. 12:24).

Як багато говорить нам ця алегорія про пшеничне зернятко, про конечність відречення, щоб могли відродитись і жити Божим життям. «Ти мусиш вмерти, – каже св. Августин – щоб жити; ти мусиш бути похованим, щоб воскреснути».

Нехай і в нашому серці зродиться бажання бути пшеничним зернятком, що радо вмирає для себе, щоб жити для Христа; щоб переобразитись у Христа; щоб жити Його Божим життям; щоб могли повторити за апостолом Павлом: «Я бо через закон для закону вмер, щоб для Бога жити: я – розп'ятий з Христом. Живу вже не я, а живе Христос у мені» (Гал. 2:19-20).

3. ТРАДИЦІЙНЕ І ПИТОМЕ ЗАВДАННЯ ЧСВВ

Декрет II-го Ватиканського Собору «Про обнову чернечого життя» доручає всім чернечим інститутам: «Точно пізнати і зберегти дух засновників і питомі завдання, а також здорові традиції, що творять спадщину кожного інституту» (§ 2, а).

Коли поглянемо на історію чернечих інститутів у Христовій Церкві, то бачимо, що всі вони є дітьми свого часу. Кожний чернечий інститут, в час свого заснування мав притаманне тільки собі завдання. Це завдання, цей первісний ідеал, за яким він жив, розвивався, творив свою історію та традицію.

Тому питоме завдання можна б назвати духовним обличчям чернечого інституту, і саме тим вони між собою різняться.

Яке ж питоме, властиве завдання Чину святого Василя Великого? Який ідеал присвічував св. Василієві при закладанні своїх монастирів? Яка здорова василіянська традиція, чи радше, яке традиційне завдання Василієвих послідовників? Тож варто, хоч коротенько, кинути оком на традицію Василіянського Чину.

І. СВ. ВАСИЛІЙ І ЗАВДАННЯ, ЩО ПРИТАМАННЕ ЙОГО МОНАСТИРЯМ

Монахи перших століть, ереміти і ті, що жили киновійним життям у монастирі, мали на меті тільки одне завдання: святість і спасіння душі. Монахи св. Василя не тільки служать Богові і дбають про свою особисту святість, але також працюють над спасінням своїх ближніх. Тому у св. Василя монах – це «воїн Христа» (*1-ша А. Б.*), що у Христовій службі воює за своє спасіння і своїх ближніх. Для монахів св. Василя активна апостольська праця поза монастирем не виняток, а правило. В цьому відношенні він сам дає світлий приклад контемплятивного та активного життя. Тож погляньмо дещо ближче на багатогранне його життя та діяльність його монахів.

1. Апостолят живого слова. Проповідь у тих часах була дуже важливим і майже єдиним засобом навчання правд св. віри. Св. Василій це славний духовний проповідник – бесідник. Його проповідь – це палке, вогненне, пориваюче слово. «Ти пастир? – він питає – Тож уважай, щоб ти не занедбав того, що до пастиря належить! Що саме? Те, що заблукало – приведи назад, перев'яжи зраненого, вилікуй слабого» (*Гом. 3: Уважай на себе*).

2. Виховна праця. Така праця у св. Василя має подвійну мету: дбати про молодих ченців для монастиря і виховати свідомих, ревних християн. Його монастирські школи стають вогнищем християнського виховання і знання.

3. Харитативна та соціальна праця. Св. Василій дбає про «найменших братів», про яких ніхто не дбає: вбогих, опущених, немічних, старих, хворих, сиріт, подорожніх. Для них він будує добродійний заклад, що неначе окреме місто, зване Василяда. «Нема нужди, – каже його життєписець Павло Аллярд – заслуженої чи незаслуженої, нема справи малої чи великої, публічної чи приватної, що її Василій не був би речником».

4. Письменницька праця. Св. Василій має не лише дар живого слова, але й дар легкого пера. Хоч жив коротко, проте написав багато і на різні теми: догматика, моральна, аскетика, гомілії, а також 368 листів різного змісту.

5. Правила св. Василя на землях Русі-України. Ідеал чернечого життя св. Василя, що його обновили св. Теодор Студит, знаходить добрий ґрунт на землях України. Тут чернецтво відразу стає на службу своїй Церкві та своєму народові. Його основоположниками є св. Антоній і Теодосій Печерські. Св. Теодосій, батько українського чернецтва, його організація чернечого життя за уставом св. Теодора Студита пішла по лінії ідей св. Василя Великого: життя контемпляції і служіння Церкві і народові. При монастирях постають школи, монахи переписують або перекладають книги, передусім богослужбові, пишуть літописи, закладають видавництва і друкарні, з яких особливе значення мала Києво-Печерська друкарня.

II. РЕФОРМА МИТРОПОЛИТА ЙОСИФА РУТСЬКОГО

Митр. Йосиф Велямин Рутський – це муж Божого Провидіння для нашого Чину, Унії і Церкви. Він у своїх планах бажав за допомогою Василянського Чину закріпити Унію й релігійно оновити нашу Церкву. День 20 липня 1617 року стає історичною датою для реформи. На цей день митрополит Рутський скликає першу василянську капітулу до Новгородівич, де мав родинні добра. В капітулі взяли участь представники п'ятох монастирів, між ними св. Йосафат Кунцевич, як архимандрит віленського монастиря. Капітула вирі-

шила з п'ятьох монастирів створити Згромадження під назвою Конгрегації св. Трійці ЧСВВ. Цю назву взято від головного монастиря св. Трійці у Вільні. На цій капітулі народився сьогоднішній Чин Святого Василя Великого.

1. Предмет реформи. Предметом реформи була чернеча дисципліна й устрій Чину. Цю справу митр. Йосиф Рутський давно обдумав і підготував. В основу реформи чернечої дисципліни він ставить правила св. Василя. Устрій Чину переводить на зразок західних. Від тепер монастирі матимуть спільну центральну управу під головним настоятелем, що зветься протоархимандрит.

2. Плоди реформи для Чину і для Унії. Обнова чернечої дисципліни і центральна управа спричинилися Чиніві на добро. Поволі приступають до реформи інші монастирі, постають нові. Після 54-х років від реформи Чину митр. Гавриїл Коленда у своєму звіті до Апостольської Столиці (1671 р.) вчисляє поіменно 31 монастир, а в тому 17 архимандрій, а також десять монастирів Сестер Василянок.

Папа Венедикт XIV у 1742 р. наказує об'єднати обидві василіянські Конгрегації (Руську, сформовану 1739 р., і Литовську, що постала 1617 р.) в один Василянський Чин. Таке об'єднання відбулося на Дубенській капітулі 1743 року. Цей же Папа вилучив об'єднаний Чин з-під влади Епархів (тобто надав йому екземпцію). На капітулі в Тороканях (1780 р.) приходиться поділ Чину на чотири провінції. Наприкінці 18-го століття Чин мав коло 200 монастирів, в яких для Господа трудилося 1225 монахів, в тому 944 священники, 190 клириків і 91 брат-помічник.

ІІІ. ГОЛОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЧИНУ

Ця діяльність охоплює передусім три важливі ділянки: місії – школи – видавництва.

1. Місійно-душпастирська праця. За прикладом св. Василя і св. Йосафата місійно-душпастирська праця – це важливе й улюблене поле праці Василянського Чину. Тією працею

займався кожний монастир. Тисячі вірних спішать до василіянських церков, щоб почути Боже слово. А великі маси народу роблять паломництва до відпустових місць з чудотворними іконами Божої Матері.

2. Виховна праця – школи. Це друга питома ділянка праці Василіян, яка сягає часів св. Василя Великого. Василіяни мали одні школи для свого чернечого доросту, а інші для народу. У 18-му столітті велика сітка різного роду василіянських шкіл вкриває Україну, Литву і Білорусь. Історик Е. Ліковський подає, що від 1743 року Василіяни мали при всіх монастирях початкові школи, при більших монастирях – публічні школи, а також колегії філософії і богослов'я. Деякі школи були багатолюдні, як от в Умані – 400 студентів; в Барі – 500; в Шаргороді – 600, в Бучачі – 800 студентів.

3. Видавнича праця – друкарні. Це третє важливе поле праці Василіянського Чину. Вони пишуть і перекладають книжки. Видають їх друком різними мовами. Особливо славилася друкарня в Почаєві своїми виданнями літургійних книг (служебники, мінеї, октоїхи). В 1790 р. вийшов там широко знаний «Богогласник» – збірник релігійних пісень. Більші друкарні були також у Вільні, Супраслі й Уневі.

Отже, реформа митр. Йосифа Рутського, яка згідна з духом св. Василя Великого, принесла стократний плід для Чину, для Унії, нашої Церкви й народу. Ці заслуги Василіян підкреслюють приятелі й вороги Чину. Митр. Йосиф Рутський у листі до Апостольської Столиці 1624 р. пише: «І що тільки доброго є в Руській Церкві, це слушно по Бозі треба приписати цьому Чині». Історик Е. Ліковський свідчить, що «Василіянський Чин був одинокою моральною і інтелектуальною силою у цілій уніятській Церкві». Папа Лев XIII у своїй буллі «Особливе забороло» 1882 р. каже: «Коли процвітав Василіянський Чин, то процвітала українська Церква». Російський історик Ю. Крачковский: «Існування Унії – каже він – було можливе тільки завдяки існуванню Василіянського Чину». Православний історик Морошкин заявляє, що «Сила Унії замикалася головно у Василіянському Чині... В руках

цього Чину були голова, серце і сумління уніятів». Історик Н. Петров коротко каже: «Василіяни – це квінт-есенція Унії».

Ще годиться сказати дещо і про добромильську реформу Василіянського Чину в Галичині, що її на просьбу протоігумена Климента Сарницького зарядив папа Лев XIII 1882 року. Реформа почалась від новіціату, що був під проводом Отців Єзуїтів.

Добромильська реформа відбулася з великим успіхом для Василіян. І знову ожила давня традиційна місійно-душпастирська, виховна й видавнича праця. Тепер Василіяни вирушили на місійну працю за океан між нашими вірними: 1897 року до Бразилії, 1902 р. до Канади, 1932 р. до Америки, 1934 до Аргентини.

Зробім деякі висновки з вищесказаного:

1. Питомі традиційні завдання Василіянського Чину тягнуться золотою ниткою від св. Василія Великого аж до наших часів. Це дійсно світла й велична традиція.

2. Сьогодні Василіяни виконують ту саму працю у самостійній Україні і діаспорі, що її наш Чин виконував довгі сотні літ.

3. У Василіянському Чині маємо найкращий традиційний ідеал чернечого життя за правилами св. Василія Великого: святість особиста і святість наших ближніх, життя молитви і життя апостольської праці.

Папа Павло VI, у своїй промові до Головних Настоятелів Чинів і Згромаджень (23.5.1964), сказав: «Бо монаші інститути так довго будуть процвітати й розвиватися, як довго ненарушений дух їхнього засновника буде оживляти їхнє правило життя й апостольські праці, як також діяльність і життя їхніх членів».

Третій день

1. ЩО ТАКЕ МОНАСТИР?

Вибираючи монаший стан життя в Чині св. Василя Великого, ми не вибрали життя самотнє, подалі від людей, але життя спільне у монастирі, яким керує настоятель, згідно з чернечими правилами. Монастир став нашим другим родинним домом, а його члени нашими прибраними братами. У чернечій спільноті знаходимо місце для молитви, праці, жертви, освячення. В монастирі маємо провести ціле наше життя. Тому важливо сформуванати правильний погляд на спільне життя в монастирі. Постараймося дати ясну відповідь на питання: Що таке монастир і яке його значення для нас.

I. ДЕЯКІ ВИЗНАЧЕННЯ МОНАСТИРЯ

В монаших конституціях під назвою «О Чині св. Обителі», що походять з 17-го століття і мабуть були написані для монастиря в Почаєві, у вступній частині знаходимо ось такі пояснення:

1. Монастир – це рай радостей, в якому Бог насадив монахів, щоб їх зробити своїми улюбленцями.

2. Монастир – це небо, де сам Бог перебуває зі своїм двором.

3. Монастир – свята земля, наче та, де Мойсеєві Бог дозволив Його бачити в горіючій кущі, але по якій не смів ступати, не знявши найперше свого взуття, то значить звірячі пристрасті, що шкодять душі.

4. Монастир – це город небесного Царя, де в прерізних кольорах розквітають квіти найкращих чернечих душ.

5. Монастир – це чиста весільна світлиця Христа, улюбленого Обручника, де Він обручає собі душі святих, що жили непорочно чернечим життям.

6. Монастир – це дім Святого Духа, де душі св. Отців день

і ніч з ангельськими хорами співають Пресвятій Тройці три-святий гімн струнами своїх пречистих сердець.

7. Монастир – це скарбниця прецінних перлин, в якій знаходяться: випробуване золото – послух праведного; найкраще срібло – терпіння; блискучі діаманти – спокуси монахів; біленькі перлини святої й нетлінної чистоти; смарагди і сапфіри – безнастанне споглядання (контемпляція) Христових Страстей, що їх спричинили наші гріхи; скарб найдорожчий понад усі найкращі і найцінніші перли – скарб добровільного убозтва задля Христа.

8. Монастир – це школа всіх чеснот. Тут навчають граматики, тобто початкової науки – покори; реторики – мовчання; філософії – пам'ять про смерть і суд; богослов'я – Бог. Тут вчать розважати про Його царство, Його ласку та конечність жертвувати для Нього всі дочасні добра.

9. Монастир – це група добрих воїнів, що озброєні у всяку Божу зброю проти світу, тіла й диявола. І коли вони досягнуть перемогу над ворогом, то з Божих рук дістануть вінець слави, але якщо б ворог над ними затріумфував, то Бог їх назавжди відкине.

10. Монастир – який має всі ті скарби, слушно носить назву монастиря, але знову ж той, хто позбавлений духовних діб, стається печерою розбійників.

II. ГОЛОВНІ ДУМКИ ПРО ЗНАЧЕННЯ МОНАСТИРЯ

Автор цього чудового опису доброго монастиря і спільного життя у ньому, сам мусів бути доброю і праведною душею. У десятих пунктах він зібрав усю аскезу, головні чесноти і філософію чернечої спільности. Тож варто дещо ближче поглянути на головні думки про життя в монастирі:

1. Монастир – це особливе, вибране, святе, Богом улюблене місце. Монастир – це дім Святого Духа. В монастирі святим місцем є не тільки каплиця, де перебуває утаєний Христос, але тут також святі чернечі келії, коридори, трапеза, бо все те посвячене Богові і все те служить на прославу і службу

Богові. Східне чернецтво знає т.зв. трапезні церкви. Це особня церква, де знаходиться трапеза, в якій монахи споживають свою їжу, сповняючи доручення апостола Павла, що каже: "Чи ви, отже, їсте, чи п'єте, чи щонебудь робите, усе робіть на славу Богу"» (1 Кор. 10:31).

Монастир – це святе місце, бо тут вдень і вночі підноситься молитва до Бога. Тут служиться св. Літургія, тут правиться церковне правило і бувають інші духовні вправи.

2. Найбільший скарб монастиря – це святі праведні душі, що вірно, ревно і свято зберігають свої чернечі обіти і правила. Автор називає послух – золотом, невинність – біленькою перлою, убозтво – найдорожчим скарбом.

3. Монастир – це школа і скарбниця чеснот. Тут нагода набуті різні чесноти навіть у геройському ступені. Скільки святих монаших душ є в небі, що освятилися якраз через спільне життя у монастирі. Тому св. Василій каже: «Спільне життя братів – це дійсно поле духовної боротьби, добра дорога поступу, безупинна вправа і розважання Божих Заповідей... А в самотньому житті бракує вправи в чеснотах. Чоловік не пізнає ані вад, ані поступу... Як покаже покору, коли нема перед ким упокоритися? Супроти кого милосердя, коли відсутні всякі зв'язки з людьми. Якже буде вправлятися в терпеливості, коли йому ніхто не противиться?» (Ш.Пр. 7).

Як через послух, жертву, покору і працю можна в монастирі освятитися, це можна найкраще бачити на прикладі св. Івана Дамаскина (+ к. 777). Його батько був міністром дамаського каліфа, тому Іван мав можливість отримати найкращу світську й духовну освіту. По смерті батька він став міністром каліфа в Дамаску, хоч від природи мав дар до письменства, філософії і богослов'я. Перед ним стелилося чудове світське життя, однак він бажає служити Богові. Тому він залишає свій уряд і вступає до монастиря св. Сави в Єрусалимі. Тут дають його під духовний провід строгого старця монаха і він має наказ у всьому його слухатися. Монах – духовник, щоб учити Івана послуху і покути, забороняє йому всяку письменницьку діяльність, яка для Івана була чимсь наймилішим і

найдорожчим. Та одного разу зайшли такі обставини, що Іван не послухав свого духовника. Як це сталося?

Одному з монахів умирає його брат. Він це глибоко переживає. І для своєї потіхи він просить Івана, щоб йому той з цієї нагоди написав щось духовного. Іван довго опирався, бо мав наказ нічого не писати. Однак не встояв перед настирливими проханнями і написав похоронні стихири, де оспівує марність цього світу. Він написав вісім стихир на вісім голосів. За те, що Іван не послухав свого духовника мусів каятися й чинити тяжку покуту, бо інакше духовник був би вигнав його з монастиря. Йому наказано власними руками очистити всяку погань у цілому монастирі. Іван покуту покірно приймає і сумлінно виконує. Та в тім Божа Мати, яку він дуже любив і в Її честь вірші писав, прийшла йому на поміч. Вона з'явилася його духовникові й показала йому велич і святість Іванової душі і наказала дозволити йому писати. За свого життя він написав багато різних стихир, канонів, зреформував Октоїх і написав книжку про святу віру. Єрусалимський патріарх висвятив його на священника. Він дожив глибоко віку.

III. КОРИСНІ ВИСНОВКИ ДЛЯ НАС

З вищесказаного можемо зробити деякі корисні висновки для нашого духовного життя:

1. Любити свій монастир. Сюди нас сам Бог покликав. Тут наша святість, спокій, спасіння душі, наш дім і наша духовна родина. Про значення монашої келії св. Василій каже: «Поступай у чеснотах, щоб ти наблизився до ангелів, перебувай у келії не днями, не місяцями, але літами, довгими літами, хвали Бога вдень і вночі, наслідуй херувимів... Будь сильно переконаний, що на жодному місці не знайдеш спокою» (2 А. Б.).

2. Любити спільне життя. Тут добра нагода до вправи в різних чеснотах: в любові, послусі, покорі, терпеливості, жертві. Все робити, щоб будувати тих, що з нами живуть. «Кожний по своїй спроможності – каже наш св. Отець – повинен

бути для інших взірцем добрих діл» (34 Мор. Пр., г. 1).

Відомий американський письменник – конвертит Тома Мертон свого часу вступив до монастиря Трапістів у Гетсемані, Кентакі. У своїх спогадах він пише, що при вступі до монастиря настоятель дому дав йому і його приятелеві таку духовну науку: «Будьте свідомі того, що кожний з вас зробить нашу монашу спільноту або ліпшою, або гіршою. Все, що б ви не робили, матиме свій вплив на інших. Це може бути добрий або лихий вплив. Все буде залежати від вас. Господь Бог ніколи не відмовить вам ласки». Над цими словами всім нам варто задуматися! Деякі аскети спільне життя порівнюють до добре вишколеного хору, де багато учасників, але яка чудова гармонія.

В монастирі всі творимо одну Божу родину. Тож усім нам треба плекати братню любов. «Тішся кожним ділом ближнього, – каже Василій – прославляй Бога за нього, його добрі діла є твоїми, як усе твоє належить до нього... Наслідуй тих, що живуть свято, записуй собі їх приклад у серці, старайся належати до числа тих, котрих мало. Добре є рідкісне, тому й мало тих, що входять у царство небесне» (2-га А. Б.).

Завжди пам'ятаймо про те, що не святе місце робить нас святими, але святі душі освячують місце. Тож стараймося, щоб ревним зберіганням наших обітів і правил, любов'ю до спільного життя ми освячували себе взаємно, а тоді наш монастир буде святим Божим місцем, буде храмом святого Духа. Нехай нашою частою молитвою буде молитва псалмопівця: «Одного в Господа прошу, одного я благаю: жити в домі Господнім по всі дні життя мого» (Пс. 26:4).

2. ПРО ЗБЕРІГАННЯ ЧЕРНЕЧИХ ПРАВИЛ

Ми вибрали монаший стан життя, щоб служачи Богові, могли освятитися і спасти свою душу. Монаше життя дає нам у руки важливий і могутній засіб до досягнення святости, а ними є наші чернечі правила. Ми живемо ними кожного дня. В них щодо нас виписана Божа воля, в них програма наших молитов, праці й жертви. Наші правила закладені на підвалинах аскетички та на правилах і писаннях св. Василя Великого. Він, як законоположник спільного чернечого життя, блищить світлими прикметами: мудрістю, наукою, святістю; він аскет, богослов, письменник, промовець, літургіст. Тож, яке має бути наше відношення до чернечих правил? До цих правил ми повинні ставитися: з пошаною, сумлінністю і ревністю.

І. ГЛИБОКА ПОШАНА І ЛЮБОВ

Нашим правилам належить глибока пошана й любов, бо вони для нас:

1. Показник Божої волі. «Наша мета – Богові подобатися» – каже наш св. Законодавець. А як найкраще можемо Богові подобатися? Через сумлінне й ревне сповнення Божої волі. А де ту волю знайти? Воля Божа точно, ясно, на кожний день виписана у наших чернечих правилах.

Як колись до юнака казав Христос: «Якщо хочеш увійти в життя, то додержуй Заповідей, так він каже і до нас: «Якщо хочеш увійти в життя, то зберігай свої чернечі правила».

2. Наше чернече Євангеліє. Наші правила є начебто нашим чернечим Євангелієм, бо вони подають нам вірний образ Ісуса Христа, що його маємо наслідувати. Христос є ідеалом для всіх станів, всіх класів і всіх верств населення. Він є також ідеалом для всіх чернечих спільнот. А наші правила приписують нам досконале наслідування Христа на практиці. Правила св. Василя – це результат його великого знання

св. Письма, аскетички, святости, досвіду життя, науки та практичного розуму. Вони наскрізь просякнені духом св. Євангелія. Вони – це властиво св. Євангеліє застосоване до щоденного життя. «Після Євангелія Ісуса Христа й апостольської науки – каже митр. А. Шептицький – нема книги, що могла б мати більшу або рівну повагу для монахів, як правила св. Отця нашого». «Його правила – каже історик Ф. Фаррар – стали зразком для всіх інших монаших чинів».

3. З пошани до Законодавця. Особа нашого Законодавця надзвичайно світла, велична, свята. Нашого св. Отця бачимо на іконі, коли він пише свої правила, а над ним Святий Дух у вигляді голуба і навколо нього сидять засновники різних чинів і відписують. Французький дослідник життя і творів св. Василя В. Жан Рівієр пише: «Св. Василій – це одна з найсвітліших постатей стародавньої грецької Церкви... Його правила стали кодексом чернечого життя на Сході, як правила св. Венедикта на Заході... У св. Василя життя в повній гармонії з його наукою або, краще кажучи, його наука це не що інше, як відбиток його життя (*Св. Василій – єп. Кесарії*).

Монах Михаїл, життєписець св. Теодора Студита, говорить, що «хоч св. Теодор Студит дуже високо ставив усі писання св. Василя, однак понад усе цінив і любив його монаші правила. Він повністю їх використав і на них формував ціле своє життя так, що він з любови до монаших правил св. Василя не вважав правдивим монахом того, хто навіть трохи відступав би від цих правил, і думав, що такі не повинні складати обітів».

4. З пошани до самих правил. Правила св. Василя – це правдиві архитвори мудрости. На них печать традиції віків. На правилах св. Василя в бігу століть освятилися тисячі душ. Чудову оцінку правилам св. Василя дає великий знавець його правил, митр. Андрій Шептицький: «На них виховувались святі нашого Чину, вони були школою для цілого ряду всіх тих, що їх порахувати не можна, від св. Івана Дамаскина, Максима Ісповідника, Теодора Студита аж до Антонія і Теодосія Печерських, і св. Йосафата, котрий з тієї книги зачер-

пнув того великого духа, яким відродив нашу Церкву й наш народ. З тієї книги він навчився умертвіння й покори і тієї любови до Бога і ближнього, що завела його до мученицької смерти. Нехай ця книга буде і для вас джерелом живої води, що струмує в життя вічне» (Вступ до: *Витяг із Уставів св. О. Н. Василія Великого для інокінь, уложений Й. В. Рутським*). На правилах св. Василія освятився і сам митр. А. Шептицький, беатифікаційний процес якого вже розпочався.

II. ВЕЛИКА СУМЛІННІСТЬ

Нашим правилам належить не тільки велика пошана й любов, але також велика сумлінність у їх зберіганні:

1. Наше зобов'язання – приречення. Коли ми були в новіцяті, нам ті правила пояснювали і доручали вірно зберігати, а за провини проти них накладали на нас покути. І допустили нас до складання обітів, бо ми заявили, що будемо намагатися сумлінно їх зберігати. Складаючи обіти, ми перед Богом заявили: «Все розумію за правилами нашого Чину».

2. Можливість провини – гріха. Від молодих монахів можна деколи почути: «Чи наші правила зобов'язують під гріхом?» Відповідь така:

а) Правила щодо зберігання обітів (убозтва, чистоти й послуху), ми зобов'язані зберігати під гріхом, як і Божі Заповіді. Тут може бути мала або більше провинна.

б) Загальні щоденні приписи, наприклад, щодо мовчання, вчасного вставання, або виконання звичайних духовних вправ, ці засади не зобов'язують під гріхом, але рідко коли обійдеться без малої провини з-за лінивства, недбальства або легковаження.

в) Невторопно поведився б той, хто стосовно правил завжди питав би, де є провинна, а де нема. Тому що стан життя, який ми вибрали, це стан досконалости, святости, а хто прямує до святости, не сміє питати, де є межа гріха; він радше повинен питати, де є більша святість і краще наслідування Христа. Кожен знає, що це небезпечна справа постійно

ходити понад великою прірвою, бо можна туди впасти. Погляньмо на такий приклад:

Три чоловіки приходять на екзаменаційну комісію, щоб зробити іспити і отримати дозвіл на водіння автобуса. Інспектор запитує першого: «На якій віддалі ти будеш їхати автобусом від великої прірви?». А цей відповідає: «Я потраплю їхати крайчиком дороги». Другий на це саме питання каже: «Буду їхати так, що одна половина колеса буде по дорозі, а друга над прірвою». Третій з них відповідає, що ведучи автобус, він триматиметься від прірви якнайдалше. Ясно, що тільки цей третій дістав дозвіл водити автобус. Така повинна бути засада всіх монахів: якнайдалше триматися від гріха, бо каже св. Письмо: «Хто любить небезпеку, згине в ній».

3. **Спокій і потіха.** Хто сумлінно зберігає правила, той ще за життя матиме спокій совісти і свідомість того, що Господь Бог з нього задоволений, а перед смертю не матиме докорів сумління за те, що не дотримувався правил.

III. СВЯТА РЕВНІСТЬ

Необхідно зберігати монаші правила не тільки з великою пошаною і сумлінністю, але також і з великою ревністю.

1. **З огляду на нашу святість.** Кожен стан людей повинен служити Богові сумлінно, виконуючи дані Ним обов'язки. А де записані наші чернечі обов'язки? В наших правилах. Складаючи обіти, ми тим самим зобов'язалися змагати до святости. А ту святість ми досягаємо через сумлінне і ревне зберігання правил. Кажуть, що папа Венедикт XIV мав сказати: «Покажіть мені монаха, що свято зберігає правила свого Чину, то я ще при його житті буду його канонізувати».

2. **З огляду на святість співбратів.** Ціле наше життя ми живемо у монашій спільноті. Тож цілком природно, що ми себе взаємно або будуємо, або руйнуємо. Нехтування правилами робить гіршими інших і відхиляє їх від святости. А тим, що гіршать інших, Христос грозить тяжкими карами.

3. **З огляду на любов до Чину.** Господь Бог благословляє

Чин тоді, коли ченці постійно, ревно та сумлінно дотримуються правил, що подобається Богові, бо вимагає жертви. І навпаки, хто нехтує правилами, той шкодить Чинові і стоїть на перешкоді Божому благословенню.

Сучасний німецький дослідник правил св. Василя Великого В. Нігт так їх оцінює: «Василієві правила пережили всі буревії історії і аж до сьогоднішнього дня залишаються авторитетними у східному чернецтві. Вони мусили бути чимось надзвичайним, коли майже 16 століть служать за дороговказ численним монахам» (*Про таємницю монахів, 1953*).

Нехай василіянські правила і надалі нам служать за дороговказ до щораз більшої досконалости і святости.

Св. Григорій Нісський, брат св. Василя, у своєму «Похвальному слові» в честь свого брата, так заохочує нас до наслідування нашого Законодавця: «Бо учень повинен бути таким досконалим, як і його Вчитель... Так, отже, і ми, що хвалимося Василієм як своїм Учителем, засвідчім його науку нашим власним життям».

3. ПРО ВЗАЄМНУ ЛЮБОВ

Головна чеснота, на якій спочиває вся християнська досконалість – це любов до Бога і ближнього. Ця любов створила монастирі, вона їх оживляє, а членів в'яже в одну Божу родину. Взаємна любов – це основа спільного життя. Ця чеснота особливо помітна, наочна і полум'яна у св. Василя Великого. Вогняний стовп – це символ його любови і символ нашого Чину. На взаємній любові він будує свої монастирі, де настоятель є духовним батьком, піддані – його духовні сини, а між собою вони брати – в Христі Ісусі. Любов і згода, на думку нашого св. Отця, – перше правило чернечого життя. Про це він каже так: «Коли знайдеться більше таких, що змагають до тієї самої мети спасіння, і коли почнуть спільне життя, то першим для них правилом нехай буде, щоб у всіх

було одне серце, одна воля, одне бажання, і щоб уся спільнота була одним тілом, складеним з різних членів» (5-та А. Б.). Тож погляньмо яка має бути взаємна любов згідно з правилами св. Василя Великого.

І. ЛЮБОВ – ОСНОВА СПІЛЬНОГО ЖИТТЯ

1. Любов – сонце нашого життя. Без сонця в природі все нидіє і завмирає. Подібно стається і в нашому житті, коли нема любови. Людське серце створене для любови тут і у вічності. Любов – це головне бажання нашого серця, душі, природи. Вона необхідна для нашого життя, праці, дозвілля, щастя. Нема на світі людини, що була б байдужа до любови.

Лікарі–психіатри завважили, що любов – це найважливіша сила у формуванні нашого фізичного, духовного та емоційного життя. На їхню думку, любов – це істотна і своєрідна пожива для кожної дитини, без чого вона не може ні рости, ні розвиватися. І хоч би вона діставала найкращу поживу, однак без любови душа її нидіє і не розвивається.

2. Любов – душа спільного життя. Любов створила монастирі. Що нас привело до монастиря? Любов до Бога і ближнього та спасіння власної душі. Щаслива та родина, де процвітає взаємна любов, а монаша спільнота – це Божа родина, душею якої є любов. Роль любови у спільному житті – це роль цементу при будові, пружини в годиннику, мотора в автомобілі. Згідно з наукою св. Василя, любов – це душа спільного життя: «Нема речі, яка більше відповідала б нашій природі, як спільність життя, взаємна поміч і любов до людей» (Ш. Пр. 3).

3. Любов – знамено монахів. «Що є знаменом християнина – монаха?» – питає наш св. Отець, і відповідає: «Взаємно себе любити, як і Христос полюбив нас» (80 Мор. Прав., 22). «Де нема любови, – каже він – там конечно заступає її ненависть, бо коли Бог є любов'ю, як каже св. Іван (1 Ів. 5:45), то ясно, що диявол є ненавистю» (5-та А. Б.). Він називає любов «першим і найбільшим плодом Святого Духа» (Лист 25).

Ось яка любов процвітала серед єгипетських монахів –

пустельників у перших століттях. Один монах приніс своєму настоятелю Макарієві гарну китицю винограду. Макарій зараз подумав про хворого монаха – сусіда і заніс йому цей виноград. Той подякував Богові за братню любов, і забувши про себе, дав вигоград іншому монахові. А цей дав ще іншому, той знову іншому, і так ця китиця винограду ходила з келії до келії, що були широко розкинені по пустелі і вже ніхто не знав звідки цей виноград прийшов, а врешті під вечір він знову повернувся до св. Макарія. Ось так на практиці виглядає правдива взаємна любов.

4. Любов – головна Божа заповідь. Любов – знаменна риза Христового Серця. «Люби Господа Твого всім серцем... ближнього твого, як самого себе» (Мт. 22:35). «Це моя заповідь, – каже Христос – щоб ви любили один одного, як я вас полюбив» (Ів. 15:12). «З того всі пізнають, що мої ви учні, коли любов взаємну будете мати» (Ів. 13:35). Аскети кажуть: «Коли хочеш знати, який ти досягнув ступінь любови Бога, то подумай, який є ступінь твоєї любови до ближнього».

II. ПРИЧИНИ БРАКУ ВЗАЄМНОЇ ЛЮБОВИ

Всі бажають любови та не всі плекають її, тому так багато нарікань на брак любови. Цю скаргу чуємо також і від св. Василя, який каже: «Страшний бо в нас голод на любов, найдостойніший брате! Причина того зовсім ясна: через помножені беззаконня охолонула любов багатьох» (*Лист 91*). Головною причиною браку взаємної любови по монастирях є передусім брак духу віри у трьох відношеннях: настоятелів до підданих, підданих до настоятелів і підданих між собою.

1. Відношення настоятелів до підлеглих. Дух віри каже настоятелям бачити в підлеглих самого Христа: «Усе, що ви зробили одному з моїх братів найменших – ви мені зробили» – каже Христос (Мт. 25:40). Отож, Христос бажає, щоб в особах наших співбратів ми бачили Його. Це надзвичайно сильна спонука до взаємної любови. Коли ж у настоятелів забракне духу віри, то вони забувають про Христові слова і

тому у своєму відношенні до підданих стають холодними, черствими, недоступними. Тоді не видно в них зрозуміння щодо духовних чи фізичних потреб своїх підлеглих. «Хто є настоятелем, – каже св. Василій – повинен пам'ятати слова апостола: «Будь взором для вірних» (1 Тим. 4:12). Нехай його життя буде ясним прикладом кожної Христової заповіді» (Ш. Пр. 43). «Нехай тямить той, що йому доручено старання про всіх, що здасть рахунок за кожного зокрема» (Ш. Пр. 25).

2. **Відношення підлеглих до настоятеля.** Живий дух віри каже підлеглим, що їхні настоятелі – це Божі заступники, через яких Господь Бог звіщає їм свою волю. Тому Христос каже : «Хто вас слухає, мене слухає; а хто гордує вами, мною гордує; а хто гордує мною, гордує тим, хто послав мене» (Лк. 10:16). «Нема влади, – каже апостол Павло – що не була б від Бога» (Рим. 13:1). Де в підлеглих брак духу віри щодо настоятелів, там передовсім брак любови, панують непошана, непослух, навіть гостра критика та обмова настоятелів. Замість того, щоб вимагати ідеальних настоятелів, подумаймо, чи ми стосовно них є ідеальними підлеглими.

3. **Підлеглі між собою.** Коли в монастирі панує дух віри, тоді кожен бачить у своєму братові самого Христа. Св. Василій доручає своїм ченцям, щоб у взаєминах практикували такі чесноти:

1) *Радо служити один одному.* «З яким наставленням повинні ми служити братам?» – запитують Василія його послідовники, а він відповідає: «Служити так, неначе служимо самому Господеві» (К. Пр. 160).

2) *Знаходити слова взаємної потіхи.* «Поміж твоїми словами нехай знайдеться слово потіхи, щоб усякому була видна любов до ближніх. Покажи братню любов тим, що їм служиш» (2-га А. Б.).

3) *Тішитися добрими ділами ближнього.* «Тішся кожним добрим ділом ближнього, прославляй Бога за нього, бо його добрі діла є твоїми, як усе твое належить йому» (2-га А. Б.).

4) *Плекати взаємну пошану.* «Коли говориш з нижчим або коли він тебе про щось питає, не відповідай недбало. Легко-

важити братом – значить Бога зневажати» (2-га А. Б.). «У взаєминах з усіма будь без закиду, будь ввічливим, братолюбним, милим, покірним» (Лист 42).

5) *Радо прощати, не мститися.* «Монах не віддає злим за зле. Він воліє бути зневаженим, як зневажати; дати себе бити, ніж когось бити; дати себе кривдити, ніж когось кривдити; дати себе обманути, ніж самому обманювати» (3-я А. Б.).

III. ЯК ПЛЕКАТИ ВЗАЄМНУ ЛЮБОВ?

1. *Плекати духа любови.* Нема любови до Бога без любови до ближнього. «Любі, – каже апостол Іван – любім один одного, бо любов від Бога, і кожен, хто любить, народився від Бога. Хто не любить, той не пізнав Бога, бо Бог – любов» (1 Ів. 4:7-8).

2. *Плекати духа покори.* Вміти бачити свої помилки. «Чого ж ти бачиш скалку в оці твого брата, – каже Христос – колоди ж у власнім оці ти не добаваєш? (Мт. 7:3). «Хто з вас без гріха, нехай перший кине каменем» (Ів. 8:7).

3. *Про неприсутніх – зле не говорити.* Хай це буде нашим звичаєм, щоб про неприсутніх ніколи нічого злого не говорити, бо вони не можуть себе боронити. А про померлих або щось добре, або нічого не говорити, бо вони вже стали на Божому суді.

4. *Образи, кривди – радо прощати.* «А я вам кажу – говорить Христос – любіть ворогів ваших і моліться за тих, що вас гонять» (Мт. 6:44). В житті св. Йосафата читаємо, що він радо робив добро передусім тим, що йому зробили якусь прикрість. З того навіть постало прислів'я: «Хто хоче від Йосафата дізнати яке добродійство, то хай найперше зробить йому якусь прикрість».

Один знаменитий диригент нью-йоркської філармонії говорив: «У нашому оркестрі маємо різні національності, типи темпераментів. Ми навчились забувати про наші особисті вподобання чи несподобання і на різниці темпераменту задля музики, якій ми посвятили своє життя... Тільки тоді, коли кожний з нас і кожна нація зрозуміє секрет любови для

всіх людей, тоді цілий світ стане великим оркестром, під керуванням найбільшого диригента всіх, – самого Бога».

Варто застановитися над словами цього порівняння, щоб глибше зрозуміти значення взаємної любови в монастирі.

Четвертий день

1. ПРО МОНАШИЙ ПОСЛУХ

У давніх монахів серед усіх обітів на першому місці стояв обіт послуху. Він давав їм добру нагоду до практикування різних чеснот і був джерелом заслуг. Так і св. Василій Великий ставить послух за основу спільного життя. За його думкою без настоятеля не може існувати жодна чернеча спільнота. Тому від підвладних він вимагає досконалого послуху, але й до уряду настоятеля ставить великі вимоги.

В наших часах багато чуємо про кризу цивільного авторитету, котра після Другого Ватиканського Собору заглянула також до католицької Церкви і до чернечих спільнот. На кризу церковного авторитету скаржитись також св. Василій Великий, кажучи: «Кожний відступає від науки Господа нашого Ісуса Христа, кожний вибирає собі правила за власним уподобанням; кожний радше хоче правити проти Господа, ніж піддаватися Господній владі» (*Про Божий Суд*). – Тож погляньмо на мотиви чернечого послуху, на його прикмети і його заслуги.

І. МОТИВИ ЧЕРНЕЧОГО ПОСЛУХУ

Чернечий послух ставить перед нашими очима святі мотиви, що схиляють нас до любови обіту послуху.

1. Воля Божа. Це дуже важливий мотив стосовно нашого послуху. Через обіт послуху ми приносимо Богові найбільш цінну жертву, бо це жертва нашої волі. Жертва послуху більша, ніж жертва з матеріальних надбань, що їх жертвуємо

Богові через обіт убозтва; більша навіть від жертви, що її приносимо Богові через обіт чистоти. Св. Василій Великий каже: «Чеснота послуху має більшу нагороду від здержливости» (5-та А. Б.). А це тому, що через обіт послуху людина віддає Богові своє тіло й душу з усіма силами. Через послух Бог стає Паном цілої людини. Тому Василій промовляє до своїх послідовників: «Монаший послух є і мусить бути цілопальною жертвою власної волі, котру складаємо в жертву Богові».

2. Наслідування Ісуса Христа. Христос дає нам приклад, як сповняти волю Богу. Для Нього воля Божа була правилом Його життя. «Їжа моя – каже Христос – чинити волю того, хто послав мене, і діло Його довершити» (Ів. 4:34). «Бо я зійшов з неба не для того, щоб волю власну чинити, а волю того, хто мене послав» (Ів. 6: 38). В Оливнім саді перед муками Христос молиться: «Тільки хай не моя, а Твоя буде воля» (Лк. 22:42). Пізніше Він скаже: «Не кожний, хто промовляє до мене: Господи, Господи! – ввійде в царство небесне, лише той, хто чинить волю Отця мого, що на небі» (Мт. 7:21).

3. Послух – підстава всякої організації. Св. Василій каже: «Усякий лад і гармонія у якійсь спільноті задержується так довго, як довго триває послух усіх одному зверхникові. А кожний нелад і правління багатьох походить із браку управи одного, з анархії» (*Про Божий суд*).

Після Другого Ватиканського собору в Церкві і монаших спільнотах зарисувалася не тільки криза авторитету, а також і послуху. Які ж причини тих явищ? В наших часах людство пережило жорстокі випробовування фашистської та комуністичної диктатур, що своєю необмеженою владою створили тип суспільства, в якому одиниця нічого не значила. Після падіння тих диктатур процес пішов у зворотному напрямі. Тепер перше місце поступово займає індивідуум (особистість, одиниця) і доходить аж до перебільшеного обожнювання індивідуальної свободи. Однак треба пам'ятати, що на світі нема абсолютної свободи, а та, яку посідаємо має свої межі і ними є Божі Заповіді, церковні і цивільні закони.

Ті, що виступають проти послуху, приводять немало

доказів, як от: що послух вбиває почуття особистоти і гідності людини. А що тоді сказати про послух Ісуса Христа своїм батькам у Назареті і своєму Небесному Отцеві? Чи тут може бути мова про якесь пониження людської гідності? А що сказати про послух Божої Матері і св. Йосифа у виконванні Божої волі? На ті закиди проти послуху дає відповідь Ватиканський Собор у декреті «Про обнову чернечого життя». «Монаший послух – каже Собор – не то що не применшує гідності людської особи, але, за збільшеною свободою дітей Божих, доводить її до зрілості» (§ 14).

II. ПРИКМЕТИ МОНАШОГО ПОСЛУХУ

Чернечий послух за правилами св. Василя має бути: досконалим, безумовним і досмертним.

1. **Послук – досконалий.** Він буде досконалим тоді, коли опиратиметься на вірі. Віра ушляхетнює послук. «Усе, що наказали настоятелі, – каже Василій – треба приймати, хоч би воно перечило волі. Власна воля заслуговує на докір браку віри» (*К.Пр. 96*). Досконалий послук має бути радісним. «Нехай монах виконує діло Господнє весело і з терпеливістю» (*Ш.Пр. 29*). Досконалий послук у всьому йде за волею настоятеля. Св. Василій говорить: «А справжній і досконалий послук підвладних настоятелеві виявиться в тому, що не тільки від злого здержуватиме за його радою, але й без його думки підвладні не робитимуть навіть того, що є похвальним» (*5-та А. Б.*).

2. **Послук – безумовний, беззастережний.** «Коли хто раз рішився належати до братії – каже наш св. Отець – і коли раз рішено, що є відповідне для монашої праці, то монах повинен слухатися хоча б видавалося, що наказ перевищує сили, відповідь той, хто над сили приказу» (*Ш. Пр. 28*).

Св. Василій вимагає від монахів послуху навіть геройського: «Тому, коли хто наказує за заповіддю Господньою, треба повинуватися, хоч би з небезпекою життя» (*К. Пр. 303*). Для такого послуху св. Теодор Студит має найкращу похвалу, кажучи: «Підкорення з послухом робить нас гідними мучениць-

кого вінця, тобто, якщо хтось виречеться власної волі і вповняє волю свого настоятеля. Це таке цінне перед Богом, неначе б пролляв свою кров за Христа (*Кор. Науки, 46*).

3. Послух – довічний. Монах складає свій обіт послуху не на рік і не на два, але на ціле своє життя – аж до смерти. Тому його послух має бути не тільки досконалий і безумовний, але й досмертний. «Нехай монах – каже св. Василій – зберігає послух аж до смерти. Нехай пам'ятає про Христа, що «ставши слухняним аж до смерти, смерти ж хресної» (*Фил 2:8; Ш. Пр. 29*). «Послух має одну границю – смерть» (*К. Пр. 119*). «Той, що йому доручено якесь діло, не може противитися, бо послух не має іншої границі, як тільки смерть» (*К. Пр. 152*).

Пригадується один випадок, що стався з чотирма монахами на пустелі Скете, коли вони відвідували старого монаха Памбо. Кожен з тих чотирьох підкреслював якусь чесноту свого товариша. Один багато постив, другий був крайньо убогим, третій мав велику любов, а четвертий вже 22 роки був послушним своєму настоятелю. Тоді авва Памбо сказав: «Чеснота четвертого – найбільша, бо перші три дійшли до чесноти власною волею, а той останній вирікся власної волі і сповняє волю іншого. Такий монах – це ісповідник».

III. КОРИСТІ ЧЕРНЕЧОГО ПОСЛУХУ

1. Послух – єдне з Богом. Послух чинить нашу душу підвладною волі Божій. Таке підчинення волі має більшу заслугу, бо воно добровільне і без примусу. Мертва природа слухає Божих законів з конечности, а людина з власного вибору. Таким чином ми тісно з'єднуємось з Богом, бо вже не маємо власної волі, а тільки Божу волю. Воля Божа і воля людська стають чимсь одним і нерозлучним. Це найсильніша і найтриваліша злука з Богом.

2. Послух – мати різних чеснот. Послух допомагає нам вправлятися в різних чеснотах: в любові до Бога і ближнього, покорі, душі жертви, терпеливості. Через досмертний пос-

лух ми стаємо подібними до мучеників. До молодого монаха, що бажав бути мучеником, св. Пахомій (+346) сказав: «Чимось багато кращим є жити під послухом і щодня вмирати для себе через умертвіння наших власних бажань, ніж терпіти мучеництво. Бо хто умертвляє себе, вмирає смертю мученика. Однак, більше мучеництво – витривати в послуші ціле життя, ніж вмерти в одній хвилині від меча». Монаший послух усе перетворює в чесноту й заслугу: працю, їжу, відпочинок, бо все те діється з волі Божої.

3. Послук – запевнює лагідний Божий суд. Хто ціле своє життя не чинив своєї волі, той не буде мати за що відповідати на Божому суді. Так думають святі Отці, так думає і св. Василій. Він виразно підкреслює відповідальність настоятеля за своїх підданих: «Настоятель буде за всіх суджений» (*Ш. Пр. 24*). «Нехай же тямить той, що йому доручено старання про всіх, що здасть рахунок за кожного зокрема» (*Ш. Пр. 25*).

4. Нагорода вічна. «Підлеглий нехай буде так настроєний, щоб не усувався від жодного наказу, хоч би і як трудного, у переконанні, що чекає його велика нагорода в небі. Ця надія вічної слави нехай буде радістю послушних» (*Ш. Пр. 29*).

Папа Венедикт XV дня 21 квітня 1917 року призначив Монсенйора Пачеллі – майбутнього папу Пія XII - апостольським нунцієм для Баварії, що в Німеччині. Його мати дуже тим журилася, бо щойно недавно поховала свого чоловіка, а тепер мусіла розлучатися зі своїм улюбленим сином. Коли син побачив велику журбу своєї матері, то сказав їй, що звернеться до Папи з проханням звільнити його від того призначення. Та мати по-геройськи заявила: «Ніколи не буду противитися Божій волі».

Такого наставлення до послуху Божій волі треба кожному монахові, бо такий послух родить героїв і святих.

2. ПРО МОНАШИЙ ОБІТ УБОЗТВА

Від найдавніших часів передумовою до чернечого життя було відречення від світу і себе самого, тобто, відречення від всього, що поза нами і відречення від власної волі. Зовнішніх матеріальних дібр відрікаємося через обіт убозтва. Воно було в практиці від самих початків чернечого життя, ерemitичного чи киновійного, в монастирях. Мета обіту убозтва: допомогти монахові легше й успішніше йти за вбогим Христом, що сам каже: «Трудно багатому увійти в царство небесне» (Мт. 19:23).

Св. Василій Великий бачить у зберіганні убозтва могутній засіб до святости, до якого Він ставить великі вимоги. Він не лише приписує повне й досконале відречення від матеріальних дібр, але передусім вимагає духу убозтва, а також вказує на перешкоди до його досконалого зберігання. А врешті він і сам під цим оглядом дає нам подиву гідний приклад. В цій науці поглянемо на обіт убожества за правилами св. Василя Великого, а саме, на його прикмети, користі і наше відношення до нього.

І. ПРИКМЕТИ ЧЕРНЕЧОГО УБОЗТВА

Убозтво, що його вимагає св. Василій від своїх монахів, має бути досконалим, добровільним і досмертним.

1. Досконале убозтво охоплює всі матеріальні добра, речі, справи, потреби, бере під увагу все, з чим монах має до діла: гроші, знаряддя, праця, одяг, взуття чи їжа. Святого Василя запитують: «Котрі є вбогі духом?», а він відповідає: «Ті є вбогі духом, які не для іншої мети стали вбогими, а тільки через науку Господа, що сказав: «Іди, продай усе, що маєш і дай вбогим (Мт. 19:21). Але і той не є далекий від блаженности, що приймає вбогість, звідки вона не походила б, і звертає її до Божої волі, як Лазар» (К.Пр. 305). «Хто приступає до Бога – каже він – повинен у всьому обіймати убозтво й бути

прибитим Божим страхом» (*Лист 22*). «Нехай у монастирі буде склад речей спільний, нехай нічого не називається власністю, за власність нехай нічого не входить, ані одіж, ані посудина, ані ніяка річ, яка в житті потрібна... Треба, щоб той, хто прямує до величного і святого життя, відрікся усього, що має» (*5-та А.Б.*). Преп. Іван Касіян у своїх духовних науках подає, що св. Василій одному сенаторові, який відрікся світу, але дещо з свого майна залишив для себе, сказав: «Ти і сенаторство втратив і монахом не став».

2. **Добровільне убозтво.** Чернече убозтво не знає жодного примусу. Воно опирається на свобідній людській волі, на добровільному виборі і рішенні. І якраз такого убозтва св. Василій вимагає – убозтва волі, серця й духа, за словами Господа: «Блаженні вбогі духом, бо їх є царство небесне» (Мт. 5:3). «Не кожне убозтво є гідне похвали – навчає Василій, – а тільки таке, що є практиковане добровільно та згідно з Євангелієм. Багато таких ченців і черниць, що матеріально дійсно вбогі, але дуже хапливі у своїх бажаннях. Убозтво таких не спасе, а навпаки, їхні бажання їх осуджують. І тому не той, хто бідний, вже є тим самим блаженний, але той, хто наказ Христа уважає ліпшим від скарбів світу... Тому кожна чеснота, а передусім оця, понад інші є помітна через діяння свобідної волі» (*Гом. 16, на Пс. 33:7*).

3. **Досмертне убозтво.** Тільки досмертне убозтво є виявом повного відречення від дібр цього світу, досконалої жертви та заслугове на найбільшу нагороду. Коли Христос кликав євангельського юнака і заохочував позбутися маєтків світу, то не на короткий час, але назавжди, до смерти. Тому каже св. Василій: «Будь незламним у відреченні від усякої власности, бо тим ти свої добра наперед висилаєш до неба... Ніколи, навіть і по довгих літах не дай себе поконати гордій думці, що вже досить» (*2-га А.Б.*). «І справді, для того, хто... замотався у справи цього світу або клопочеться про потреби життя, неможливо витривати на службі в Бога, а вже не кажучи, щоб бути Його учнем» (*Про Хрищення 1*).

Св. Василій сам дає добрий приклад досконалого досмер-

тного убозтва, про що св. Григорій Богослов, його приятель у «Намогильнім слові» так говорить про це: «Хвалить хтось убозтво та життя самовідречене і просте? А що було в нього крім тіла й необхідного накриття для нього? Його багатством було – не мати нічого. А хрест, з яким єдино проживав, уважав він за щось дорожче від найбільших скарбів. Він старався бути, а не тільки видаватися, досконалим... Він не бажав слави, жив убого і просто, охоче викинувши все, що раніше посідав, він легко переплив море життя».

II. КОРИСТІ ЧЕРНЕЧОГО УБОЗТВА

1. Убозтво – скарб монаха. Так його називає наш св. Отець: «Скарбом монаха є життя без власности, самота тіла, скромність одежі» (3-тя А.Б.). Убозтво є скарбом монаха, бо воно уподібнює його до Христа. «Неможливо, – каже св. Василій – щоб став учнем Господа той, хто прив'язаний до якоїсь дочасної речі або затримує щось таке, що бодай трохи противиться Заповіді Божій» (Поч. Мор., 2-ге прав.).

2. Убозтво звільняє від клопотів. Монах у своїм убозстві багатий, бо має все, що потрібне до життя. Преп. Іван Ліствичник каже: «Убозтво – це відсутність клопотів, життя без журби, необтяжений подорожній, позбуття смутку, вірність Заповідям... Убогий монах – це пан світу. Він довірив усі старання Богові, а через віру дістав усіх людей за слуг. Він приймає все, що приходить до нього, наче з Божої руки» (Слово 17).

3. Убозтво – запевнює вічне щастя в небі. Щодо цього, то маємо запевнення від самого Христа, що каже: «Кожний, хто задля імени мого покине дім, братів, сестер, батька, матір, жінку, дітей, поля, в сто разів більше одержить і життя вічне матиме в спадщину» (Мт. 19:29). А св. Василій говорить: «Ти свої добра наперед висилаєш до неба... і віднайдеш усе в Бога з великими відсотками» (2-га А.Б.).

ІІІ. НАШЕ ВІДНОШЕННЯ ДО УБОЗТВА

Ми чули про прикмети й користі убозтва, тож, щоб стати учасниками дочасних і вічних благ убозтва, мусимо його цінити й любити та ревно зберігати. Тому необхідно мати ясний і чіткий погляд на справжню вартість земних дібр, за якими світ так побивається. Сьогоднішній світ з мамони робить собі модерного ідола, золотого тельця, перед яким б'є поклони. Маєтки, гроші, для багатьох – це модерна релігія, божок, якому світ, наче тому Молохові, все посвячує.

Як ми, монахи, повинні дивитись на мамону цього світу? Як на засіб до великої і святої мети, а нею є наша святість і спасіння душі.

Ось як описує своє розчарування земними благами і всякими вигодами один журналіст. «Чому ми такі безнадійні, маючи всякі можливі й неймовірні засоби добробуту й безпеки, та зневірені життям і собою? До 18-го століття важко знайти самогубства християнин... Більшою загрозою, ніж атомна бомба є переконання, що матеріальні добра зможуть задовільнити наше невдоволення. Я будує своє щастя на грошах у банку, приятелях, роках, що маю намір прожити. Та несподівано на мене знаходить спасенний шок, коли приходжу до переконання, що банк може збанкрутувати, а мої ощадження можуть розвіятися, приятелі померти».

Тому св. Василій так гостро перестерігає багачів перед любов'ю до мамони: «Що відповіси Судді ти, що прибираєш стіни, а не хочеш одягнути людину? Ти, що вбираєш коней прикрасами, а погорджуєш братом, який вкритий лахміттям? Ти, що дозволяєш, щоб збіжжя плісніло, а не нагодуєш голодного? Ти, що закопуєш золото, а нехтуєш тим, що в біді?... І що буде опісля? Чи не лишиться тобі тільки три п'яді землі з того всього?... Чому не поставиш собі перед очі суд Христа?» *(Гом. до багачів)*.

Читаємо в життєписах єгипетських монахів, що одного разу до монастиря у Скете приходив багатий чоловік, прино-

сить багато золота і просить одного монаха, щоб усе те роздав поміж усіх монахів. А той йому на те: «Вони того не потребують». Тоді багач поставив кошик зі золотом коло дверей церкви. Старенький монах, бачучи золото, сказав до монахів, що виходили з церкви: «Хто потребує золота, хай собі візьме». І хоч мимо переходило їх стільки, з них ніхто до золота не діткнувся. А тоді старець сказав багачеві: «Бог прийняв твою жертву, іди і роздай це поміж убогих».

Ось так виглядає в практиці правдивий дух убозтва. Це чудовий приклад для всіх монахів, щоб вміли дивитися на всі блага цього світу з точки зору віри й вічності; щоб до нічого не прив'язувалися; щоб завжди були з усього задоволені та, щоб за все дякували Богові.

3. ПРО МОНАШИЙ ОБІТ ЧИСТОТИ

Св. Василій Великий, пригадуючи монахам про їхнє завдання, каже: «Бути християнином – монахом, це власне не що інше, як наслідувати Ісуса Христа в Його людській природі за покликанням кожного» (*Ш. Пр. 43*). А як найкраще Його наслідувати? Що найбільше робить нас подібними до Нього? Це, безперечно, життя, що бере за основу євангельські ради, тобто три чернечі обіти: убозтво, послух й чистоту. У конституції про Церкву другий Ватиканський Собор, говорячи про євангельські ради, ставить обіт чистоти на першому місці (§ 43). Коментатори кажуть, що Собор зробив це тому, що чистота це найбільш ясно засвідчена харизма з трьох обітів у Новому Завіті і є найбільш очевидним символом нашого стану. – Тож погляньмо трохи ближче на цю харизму обіту чистоти.

I. ВИЗНАЧНІСТЬ ОБІТУ ЧИСТОТИ

1. Чистота – визначний дар ласки. Другий Ватиканський Собор в декреті про монаші особи так говорить про обіт чистоти: «Чистоту "царства ради небесного" (Мт. 19:12), що її визнають ченці, треба цінувати, як визначний дар ласки. Вона бо в окремих спосіб звільняє серце людини, щоб більше загорялося любов'ю до Бога і до всіх людей, і тому є знаком небесних благ» (§ 12).

Що означає «дар ласки»? Божий дар, що його можна пізнати, зрозуміти і прийняти тільки у світлі віри. Бо тільки віра показує нам значення, красу та користі чистоти. Це не дано всім, а тільки деяким. Христос каже: «Не всі це слово розуміють, а лише ті, кому дано... Хто може збагнути, нехай збагне» (Мт. 19:12-13).

2. Чистота – найбільше наближає нас до Христа. Так однозгідно навчають св. Отці Східної і Західної Церков. Св. Василій каже: «Треба й це пам'ятати, що хто вибрав чернече життя, той перейшов границі людської природи і прийняв безтілесний спосіб життя, вибрав життя ангелів, бо це прикмета ангельської природи – бути вільним від усякого подружнього зв'язку і тривати в безнастаннім огляданні Божого лиця» (4-та А.Б.). А св. Теодор Студит говорить: «Всі чесноти великі і набуття їх дуже бажане, однак жодна з них не рівняється дівицтву..., що стало Христовою Матір'ю. Дівицтво перемінює людей в ангелів». Тим, що чисті серцем, сам Христос запевнює небо: «Блаженні чисті серцем, бо вони побачать Бога» (Мт. 5:8).

II. ЗАСОБИ ДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ЧИСТОТИ

Як благородні квіти потребують особливої опіки сонця, дощу, клімату, подібно зі справою збереження невинності.

1. Плекання духу віри. Св. апостол Павло навчає: «Знову кажу: Духом ходіте, і тіла пожадливість не будете чинити;

бо тіло пожадає проти духа, і дух пожадає проти тіла... І коли ми живемо духом, то духом і ходімо» (Гал. 5:16-17,25). Чеснота чистоти впливає з віри, на ній ґрунтується, нею живе і живиться. Падає віра – падає любов чистоти.

2. Недовір'я до себе. Наше тіло, наші пристрасті завжди і всюди з нами. «А маємо цей скарб у глиняних посудинах, щоб було видно, що велич сили є від Бога, а не від нас» (2 Кор. 4:7). «Чоловік і жінка – каже св. Єронім – у взаєминах – це вогонь і солома. І диявол не спочиває, а дме на солому, щоб вона загорілася... Не уповай ні на свою, ні на святість іншої особи ..., бо ти не святіший від Давида, не сильніший від Самсона, ані не мудріший від Соломона».

3. Перемога над собою – дух жертви. «Ті ж, що є Ісус – Христові – каже апостол Павло – розп'яли тіло з його пристрастями та пожадливістями» (Гал. 5:24). Наш св. Отець говорить: «Одним словом, нам, що прямуємо до побожності, треба здержуватися від усього, в чім любуються пристрастні люди» (Ш.Пр.16). Св. Григорій Богослов, заохочуючи до невинності, каже: «Діво, будь невинною і слухом, і очима, і язиком, тому що через усе те вкрадається гріх» (Порада дівственникам).

ІІІ. ОСОБЛИВІ ПРОБЛЕМИ ОБІТУ ЧИСТОТИ

Обіт чистоти торкається дуже інтимних сторін нашого серця, душі та тіла. Тому нелегко про ці справи з кимось говорити, чи радитися. До цього найкраще надається св. тайна Сповіді. Інші обіти не мають тих труднощів, що їх має обіт чистоти. Тут варто взяти до уваги деякі важливі факти.

1. Бог створив чоловіка й жінку, створив їх для розумної мети, що нею є існування і розвиток людського роду, котра осягається через тайну Подружжя. Для цього Бог вклав у тіло обох статей сексуальність і статевий потяг.

Св. Тома Аквінат каже, що в кожній людині є два найсильніші інстинкти: самозбереження та продовження роду. Звірі під цим оглядом ідуть за розмножувальним потягом

тільки в означений час, а людині Бог дав розум, і вона має панувати над статевою пожадливістю і її контролювати.

2. Статевий потяг це щось природне. Відчувати статевий потяг це щось природне, бо він є в системі нашого організму. Його досвідчує кожна людина і воно само в собі не є грішне.

Папа Пій XII у своїй енцикліці про дівіцтво від 25 травня 1954 року, навчає: «Чеснота чистоти не значить, що ми не відчуваємо домагання пристрасти, але що ми підпорядковуємо її розумові і законові ласки, прямуючи цілим серцем до того, що найблагородніше у людському і Христовому житті». Очевидно, що не всі однаково відчувають той статевий потяг, одні менше, інші більше. Кожен мусить вести боротьбу з пожадливостями тіла, а ті, що мають особливі приступи похитливості і яким досить часто трапляються свідомі й добровільні упадки проти чистоти, такі не надаються до монашого життя, бо воно вимагає досмертної чистоти.

3. Як дивитися на спокуси проти чистоти? Ці спокуси – це звичайний вияв пристрасти похитливості і кожен, в більшій чи меншій мірі, їх досвідчує; і ті, що живуть самотньо; і ті, що склали обіт чистоти; і ті, що живуть у подружжі, ба, навіть святі їх досвідчували, як про це читаємо в життєписах святих мужів чи жінок. Спокуса сама по собі ніколи не є гріхом, якщо не маємо в ній уподобання і з нею боремось.

Спокуси проти невинности можуть походити від диявола, від злого світу, або від нас самих. Один учитель духовного життя каже: «Диявол є наче пес на припоні. Він може гавкати, цебто спокушувати, але не може проти нашої волі нас вкусити». «Не любіть світу, – каже апостол Іван – ні того, що у світі. Коли хтось любить світ, в тому немає любови Отця; бо все, що в світі, – пожадливість тіла, пожадливість очей і гординя життя» (1 Ів. 2:15-16).

Друге джерело спокус – злий світ, тобто все те, що може ззовні на наші почуття впливати: радіо, телебачення, журнали, книжки, особи іншої статі, чи людська нагота.

Третє джерело спокус – наше тіло, наші зовнішні і внутрішні почуття, що є немов тими брамами для спокус. В

нашому серці йде постійна боротьба між матерією і духом. Св. Василій каже: «І нам не треба забувати, що й нас чекає боротьба понад усі боротьби» (*До юнаків*).

Цю боротьбу в нашому серці св. Іван Золотоуст так описує: «Дівицтво закріпилося з того часу, як виріс цвіт дівицтва, тобто Господь наш Ісус Христос. Ніхто зі стародавніх не міг зберігати дівицтва тому, що це – велике діло приборкати тіло. Змалюй словом вид дівицтва і пізнай велич цієї чесноти. Вона кожного дня веде боротьбу, що ніколи не вгаває. Ця боротьба гірша за війну із варварами... А на війні, що ведеться проти дівицтва, нема спокою, тому що це війна з дияволом... Той ворог не дає нам спокою ні ввечері, ні вночі, ні вранці, ні опівдні, але воює безнастанно і змальовує нам приємність» (*Про Покаяння III*).

Св. Теодор Студит каже: «Ті, що змагаються в бігу на арені, біжать один раз у році... А ті, що за дівицтво, – біжать не один день, а ціле своє життя. І біжать вони по невидимій дорозі, тому що змагаються з невидимими ворогами» (*Кор. Науки, 35*).

4. Як поводитися під час спокус проти невинности? З іншими спокусами можна прямо боротися, а від цих спокус треба відразу втікати. Треба негайно звертати свою увагу на щось інше, наприклад, думати про Христові страсті, пекельні муки, а передусім звертатися до Божої Матері і просити в Неї допомоги й опіки.

5. Як оберігати себе від цих спокус? Сам Христос дає нам добру раду: «Чувайте й молитесь, щоб ви не ввійшли у спокусу» (Мт. 26:41). Ми завжди мусимо чувати над своїми думками і не дозволяти, щоб наша фантазія вільно блукала. Ті, що бажали б усе знати, бачити, чути, все читати, завжди будуть мати багато спокус. При цьому треба пильно уникати всякого безділля і лінивства, бо, як кажуть аскети, хто весь час зайнятий, той має до діла тільки з одним дияволом, а хто дармує – того будуть переслідувати сто злих духів. І тому нам треба багато молитися.

Нам треба часто мати на увазі напоумлення св. Єфрема

Сирійського, які він сказав до молодого монаха: «Пам'ятай, кому ти віддався, і не маловаж свого союзу з Богом. Ти знаєш, що під час твоєї професії ангели записали твої слова, твої обіти і твою жертву... В день Божого Суду ангели покажуть твій писаний документ і слова твоїх уст перед страшним трибуналом» (*Проп. про скруху серця*).

П'ят и й д е н ь

1. ПРО БОГОПОЧИТАННЯ В ХОРІ

Святіший Отець Іван Павло II при одній нагоді сказав такі знаменні слова: «Церква сьогодні не потребує нових реформаторів; Церква сьогодні потребує нових святих».

Ми, монахи і монахині, покликані до святости. Святість – це обов'язок нашого стану. І до досягнення святости ми маємо в Чині всі можливі і найкращі засоби, між якими важливе й почесне місце займає церковне правило або богопочитання в хорі. Відбуваючи нашу духовну реформу, нам треба оновитися в любові, а також гідно оцінити церковне правило.

Наші Правила вже на самому початку говорять про хоро-ву молитву: «Притаманним завданням нашого Чину є: віддаватися контемплятивному життю і богопочитанню в хорі». Це свідчить про те, що богопочитання в хорі належить до головних обов'язків чернечого життя в Чині св. Василя В. – Тож у сьогоднішній духовній науці хочемо подати кілька думок про велич, визначність, красу і користі хорової молитви.

I. ВЕЛИЧ, КРАСА, ВИЗНАЧНІСТЬ ХОРОВОЇ МОЛИТВИ

1. Що таке хор, церковне правило? Хор – це прилюдна, канонічна молитва, яку ми правимо в імені Церкви, як її уповноважені та її уста. «Язык тих, що моляться – це рука,

якою обіймаємо Божі коліна» – каже св. Іван Золотоуст. В хорі з нами молиться ціла земна й небесна Церква, всі ангели і всі святі в небі спільно з нами славлять трисвятого Бога. «Ті, що правлять хор – каже один учитель духовного життя – є виразниками Ісуса Христа, який через них ширить славу свого Отця». «Молитва Церкви – каже св. Іван Золотоуст – така сильна, що, коли б ми були навіть більше безмовні як каміння, вона зробить наш язик легшим від усякого пір'я» (*Слово 2-ге на кн. Буття*).

2. У церковному правилі – все богослов'я Східної Церкви. Наше церковне правило складається з найкращих уривків св. Письма. Тут знаходимо глибокі за своїм змістом вислови, думки св. Отців Східної Церкви, чудові пісні церковних поетів, велике багатство догматичних правд, моральних правил, аскетичних повчань; тут глибокий культ Пресвятої Трійці, любови Господа нашого Ісуса Христа, Пресвятої Богородиці; тут стільки висловів віри, надії, любови, покори, нашої негідности та жалю за гріхи.

Митр. А. Шептицький ось так висловлюється про значення хорової молитви: «Молитвослов є таким дивним твором, що недостатньо оглядати його зверху, щоб його як слід оцінити. Це твір Богочоловіка, твір людей, але не без участі всемогутнього Бога. Це твір людей і яких ще людей, коли в ньому, наче в якійсь прекрасній мозаїці, є уривки з писань великих Отців Церкви, молитви укладені святими піснописцями: Теодором Студитом, Йосифом, Романом, Іваном Дамаскином і багатьма іншими. В Молитвослові є уступи написані великими учителями Церкви: Хризостомом, Василієм; є уступи, наче б виковані у скалі, наче якісь визначення Вселенських Соборів, і є в ньому сліди всіх давніх Вселенських Соборів... Знаходимо в Молитвослові і пророчі слова Захарії і старця Симеона, а й пісню самої Пресвятої і Пречистої... Коли порівняємо Молитвослов до арфи з десяти струн, тоді трохи наближаємося до дійсности... Бо ці струни не з землі, а з неба, з раю» (*Слово 12. ІУ. 1940 р. після соборової сесії*).

3. **Похвала св. Василя для хорової молитви.** «І що ж може давати більше щастя, – каже наш св. Отець – як наслідувати на землі ангельські хори; удосвіта йти на молитву, піснями і співами хвалити Творця, а опісля, ще заки сонце ясніше засвітить, братися до праці. В кожній праці товаришкою є молитва, а піснями наче сіллю заправляємо роботу. Милозвучність духовних гимнів дає душі веселий і щасливий настрій» (*Лист 2*).

II. КОРИСТІ ЦЕРКОВНОГО ПРАВИЛА

1. **Церковне правило – школа чеснот.** Ця прегарна школа чеснот вчить нас досконалої любови до Бога і ближнього, вчить жертви, посвяти й покори, любови, чистоти серця і боязні гріха. Тут набуваємо духа молитви. Що це значить? Це значить, що через постійну, правильну присутність в хорі, ми починаємо любити й цінувати молитву, ми проймаємось духом молитви; вона стає душею нашого щоденного життя, нашої праці, а з нею нам не тяжко боротися зі спокусами. Де освятився св. Василій, де освятився св. Йосафат і тисячі членів нашого Чину протягом століть? Вони освятилися на молитві в хорі. Всі вони любили церковне правило.

2. **Церковне правило – книга богослов'я й аскетики.** Митр. А. Шептицький про значення й користі церковного правила так говорить: «Не годиться нам забувати, що Псалтир був книгою, що з неї через довгі століття цілі покоління монахів і священників училися богослов'я, аскетики, проповідництва, – книжкою, що її кожний кандидат духовного стану мусів знати напам'ять, і яка була через довгі століття самотнім молитвословом християн. Псалтир був і ще досі є урядовим, офіційним молитвословом Церкви, бо є тим молитвословом, що його сам Спаситель доручив вірним..., а врешті є і тим, що Спаситель на хресті голосно проказав перший стих 21-го псалма. Тому то правильно треба сказати, що Христос, вмираючи на хресті, лишив нам і ту пам'ятку, той Молитвослов, обгарнений власною кров'ю (*Визнання вселен. віри*).

3. Хорова молитва – знаменна риса нашого Чину. Св. Василій Великий був великим любителем церковного правила. Він своїми молитвами і вдень і вночі своєю любов'ю, жертвою, постом, чуванням, покутою, і сльозами освятив наш хор. Тому відправляючи наш церковний хор, ми робимо щось дуже миле, дороге і близьке серцю нашого св. Законодавця. Богочитання в хорі – це найкраща, найцінніша і Богові дуже мила традиція нашого Чину; це щось наскрізь василіянське. І наш св. Чин цю священну традицію впродовж довгих століть плекав, її любив, її свято зберігав, її цинив і нею освячував себе і кожного свого члена і так аж до сьогодні.

III. ЯК КОРИСНО БРАТИ УЧАСТЬ В ХОРІ?

1. Церковне правило – наш офіційний візит у Бога. Ми ніколи не сміємо забувати, що хорова молитва це наші відвідини Бога. В хорі ми постійно перебуваємо в Божій присутності. Тут ми постійно перед Христом утаєним у св. Кивоті, який хоче нам дати багато ласк і радо вислуховує наші молитви. Від кого залежить увесь успіх цього візиту? Від нас самих, від нашої уваги й доброї волі. «А скільки разів кличуть на молитву, співай устами Божу хвалу і тривай при правилі аж до останньої молитви» – каже наш св. Отець (2-га А.Б.).

2. Наша внутрішня настанова. Важливою справою в хорі є наше внутрішнє наставлення, наша увага, зосередження, побожність. Справжня участь в хорі буває тоді, коли цілу відправу переживаємо, переймаємося змістом ектеній, псалмів, стихир, сідальнів, богородичних та інших молитов. Замало бути присутнім у хорі тільки тілом, ще необхідно серцем і душею брати участь у відправі. Св. Єфрем Сирійський каже: «Хто ревно молиться, той проганяє злих духів. А хто розсіяно молиться, з такого злі духи сміються».

3. Наш зовнішній уклад. Він залежить від нашого усвідомлення Божої присутності і Христа у кивоті. Постава нашого тіла має бути скромна, покірна, побожна, бо ми на авдієнції в Бога. Як би ми поводитися, наприклад, на особистій авдієнції у св. Вітця?

У перших віках християнства було загально прийнятим, що всі стояли під час молитви. Сидіти на молитві – вважалося чимось непристойним. Церковний письменник Тертуліян каже: «Коли непристойно сидіти перед тим, кого треба шанувати, то тим більше неповажно сидіти перед лицем живого Бога». Згодом Церква дозволила сидіти на деяких частинах хору. Читаємо про єгипетських монахів, що вони з огляду на довшу відправу деякий час сиділи на низьких лавочках без опертя.

Для зосередження в хорі багато допомагає тримати в руках Молитвослов і слідкувати за відправою. Коли маємо текст у руках, то наша фантазія не може блукати. Треба також звернути увагу на те, щоб наша участь в хорі не була тільки механічною, тільки устами, без думки. Кожного разу, коли йдемо до хору, то скажімо собі, що можливо це останній хор у нашому житті, бо колись таки буде останній хор. По чому можна пізнати духовну користь з відправи? По тому, що виходимо з неї піднесені на душі, в молитовному настрої і в зосередженні.

Любов і шанування церковного правила свідчать про те, що ми любимо перебувати з Богом, любимо духовне життя, наш Чин, священну його традицію та, що ми поважно трактуємо справу нашої святости.

2. КУЛЬТ БОЖОЇ МАТЕРІ – СВЯЩЕННА ТРАДИЦІЯ ВАСИЛІАНСЬКОГО ЧИНУ

Монаший стан дає нам різні засоби, щоб ми могли належно виконувати свої обов'язки, зберігати обіти і правила та бути вірними ласці цього покликання. Між тими різними засобами визначне місце займає культ Пречистої Діви Марії, до якого нас схиляють різні спонуки. Достатньо того, що Вона Божа Мати й наша Мати, щоб Її почитати й любити першою після Бога. Гаряче почитання Божої Матері – це світла традиція Східної Церкви, нашого Чину і взагалі всього українського народу.

І. КУЛЬТ БОЖОЇ МАТЕРІ – СВІТЛА ТРАДИЦІЯ СХІДНОЇ ЦЕРКВИ

1. Перші Отці Церкви – перші почитателі Пресвятої Богородиці. Св. Кирило Олександрійський, що на Соборі в Єфесі 341 року дуже вплинув на проголошення догми про Богоматеринство Пречистої Діви Марії, так вітає Богоматір: «Радуйся Маріє, Богородице, почеси гідний клейноде цілого світу; світильнику, що не згасає; короно дівництва, жезле правдивої віри, святине незнищима, посудино для Необнятого, Мати й Діво... Радуйся Ти, що обняла Необнятого у святім і дівичім матернім лоні. Тобою прославляється цілий світ; задля Тебе радіє небо й веселяться ангели й архангели... Що ще більше маю сказати?!» (*Гом. в честь Богородиці*).

Св. Григорій Богослов заявляє: «Якщо хтось не признає Марію за Богородицю, то він відлучений від Бога» (*Лист 3*). «Я кличу до Тебе – каже св. Софроній – радуйся благодатна, бо Ти більше ніж усяке інше створіння була наділена ласкою... Нікого так не величали, як Тебе; ніхто не був так освячений, як Ти; ніхто такий ясніючий, як Ти, бо ніхто не стояв так близько Бога, як Ти; ніхто не одержав стільки Божої ласки, як Ти» (*Пропов. на Благовіщення*).

Св. Єфрем Сирійський кличе з любов'ю до Богородиці: «Не маємо іншого довір'я крім того, що його черпаємо від Тебе, Діво найпокірніша» (*Пропов. про Преч. Діву Марію*).

2. Особливий культ Її дівництва і Богоматеринства. Собор у Єфесі 341 року, який відбувся в храмі Божої Матері, дав догматичну основу культурі Пречистої Діви Марії. Відтепер назва «Богородиця» стає улюбленою у молитвах до Неї. На початку молитви до Божої Матері додано слово «Богородиця»: «Богородице Діво, радуйся...». Тепер одні за одними виступають великі звелічники, співці, поети Пречистої Діви Марії – монахи, як і ми: Роман Сладкопівець, якому приписують авторство прегарного акафіста Благовіщення. Тут він в особливий спосіб оспівує святість, заступництво та чесноти Божої

Матері. Іван Дамаскин, Косма Маюмський й Андрій Критський уклали прегарні стихири й канони в честь Богоматері.

3. Осередок культу – св. Літургія, церковне правило і Марійські свята. Знавець літургії латинської Церкви, о. Максимілян Саксонський, каже: «Культ Богородиці є чимось особливо характерним для Східних Літургій. Вони мають особливий Марійський характер, багато більше, як усі Західні Літургії». Всі значні Марійські свята вийшли зі Східної Церкви. Одне з найстарших Ї свят – це празник Успіння.

II. КУЛЬТ БОЖОЇ МАТЕРІ – СВІТЛА ТРАДИЦІЯ ВАСИЛІАНСЬКОГО ЧИНУ

1. В гомілії св. Василя Великого на Різдво Христове є такі слова: «І що було зняряддям для цього плану спасіння? – Тіло св. Діви». Тут стрічаємо вислови: чиста, блаженна, повна Святого Духа, Діва, Богородиця. В Літургії св. Василя, на молитві перед освяченням читаємо: «Христос народився від жінки, святої Богородиці і вседіви Марії».

2. Від реформи Чину за митр. Рутського до Добромильської реформи (1617-1882). Головні апостоли культу Богоматері – це великі подвижники Унії – митр. Йосиф В. Рутський і св. Йосафат Кунцевич, ревний почитатель чудотворної ікони Божої Матері в Жировицях.

Василіянська капітула в Лавришеві 1621 р. доручає видати книжечку про чуда жировицької ікони. Задля цих чудес папа Венедикт XIII прислав золоту корону, якою еп. Атанасій Шептицький увінчав цю ікону 19 вересня 1730 року.

В протоколі Тороканської капітули 1656 р. записано: «Отворено капітулу на честь і славу Бога в Тройці єдиного і Непорочно Зачатої Пречистої Діви Марії». Перед першою сесією капітули була відслужена Служба Божа в честь Непорочно Зачаття Пречистої Діви Марії. Також зазначено, що після кожної сесії співано інший гимн до Божої Матері. Всі капітульні сесії і самі капітули закінчувались співом «Під Твою милість».

На 14-тій капітулі в Жировицях 1661 р. вирішено, щоб на подяку Божій Матері за особливу опіку над Чином святкувати празник Непорочного Зачаття Божої Матері в Чині з 8-денним посвяттям. В цьому рішенні сказано, що це свято від непам'ятних часів прийняте в грецьким обряді, але тому, що його святковано тільки один день, то тепер воно матиме 8-денне посвяття. Тут очевидно мова йде про свято зачаття св. Анни. На цій капітулі також вирішено, щоб усі монахи по всіх монастирях після ранішньої Служби Божої раз у тиждні спільно співали пісню з акафісту в честь Божої Матері: «О всепїтая Мати», в той день тижня, на який того року випаде свято Непорочного Зачаття Божої Матері. Крім того, капітула згадує, що кожного тижня та у свята Пречистої Діви Марії, правиться в Жировицях акафіст в Її честь.

18-та капітула, що відбулася в Новгородовичах 1671 р. доручила дзвонити на «Ангел Господній» три рази денно, як це робить Західна Церква, а також, щоб за кожного померлого члена Чину диякони і брати проказували по три вервиці.

В нашому Чині було вжито всі можливі засоби до поширення між вірними культу Пречистої Діви Марії: проповіді, ікони, вервицю, відпустові місця і Марійські товариства. В Почаєві 1773 р. відбулася величава коронація чудотворної ікони Божої Матері. Почаївський «Богогласник», виданий Василями 1790 року, на 248 пісень має 56 пісень в честь Пречистої Діви Марії. Повний збірник церковних пісень, виданий Василями в Жовкві 1926 р., містить 301 пісню, серед яких 97 в честь Божої Матері.

3. *Від добромильської реформи до сьогодні (1881-1992).* Відновлений Василянський Чин знову з новою ревністю і запалом посвячує багато часу на апостолят культу Пресвятої Богоматері. В Добромилі був новіціят для новиків, і тут постав звичай, щоб під час місяця травня кожного дня в особливий спосіб віддавати честь Божій Матері перед Її статуєю в монастирським городі. І так тут народилися наші травневі відправи до Пречистої Діви Марії, які скоро охопили

цілу Галичину. Цілий місяць травень кожного дня в кожній парафії у вечірню пору широко гомоніли пісні й молебні в честь Пречистої Діви Марії.

Від добромильської реформи бере свій початок особне набоженство до Божої Матері, що має назву: «Синівство Божої Матері». Кожний член Чину ще в новіціяті записується в синівство Божої Матері і складає приречення любити Пречисту Діву Марію, Її наслідувати і бути апостолом Її культу. Тож нічого дивного, що всі члени Чину св. Василя Великого відзначаються великою побожністю до Пресвятої Богородиці і є ревними Її апостолами. Цей культ принесли Василіяни до Бразилії, Аргентини, Канади й Америки.

Після Першої світової війни під проводом Отців Василіян дуже гарно розвивалися Марійські товариства по цілій Галичині. Велика кількість нашої молоді і старших осіб належали до тих товариств. Вони мали свій журнал («Вісник Марійських Товариств»).

Дослідник Марійських Дружин і великий почитатель Божої Матері, о. Роман Лукань, ЧСВВ, 1936 року у «Віснику Марійських Дружин» пише: «Марійські Дружини на наших землях мають свою світлу традицію та історію. В літописах василіянських монастирів і шкіл та в інших друкованих та рукописних пам'ятках збереглося чимало згадок про наші Марійські Дружини та їх членів. Жива, гаряча віра побіч непохитної мужности й відваги, правота та стійкість характеру побіч глибокої побожности й величавого Марійського культу – усі ці прикмети в'яжуться зі словами: "Дружинник Марії". "Я Дружинник Марії" – цей вислів служив за присягу, за слово чести, за мотив, за спонуку сповнити, хоч би й найтяжчий обов'язок».

III. КУЛЬТ БОЖОЇ МАТЕРІ – СВІТЛА ТРАДИЦІЯ НАШОГО НАРОДУ

Культ Божої Матері прийшов на наші рідні землі враз із християнською вірою з Візантії. Наші князі, королі, гетьмани – це апостоли культу Пречистої Діви Марії. Вони в Її честь будують величаві святині. Князь Ярослав Мудрий будує церкву Благовіщення на Золотих Воротах у Києві і в ній він 1037 р. віддає в опіку Божої Матері увесь наш народ. Київський митр. Юрій (1072) у своїх заповідях для священників і мирян каже: «Хто не молиться з довір'ям до святої Богородиці Марії, такому анатема».

Київські православні богослови у другій половині 17-го століття багато пишуть про Непорочне Зачаття Божої Матері. Ректори Київської Академії Лазар Баранович і Йоанікій Галятовський своїми проповідями поширюють культ Непорочно Зачатої Божої Матері.

Коли будемо любити Марію, то будемо любити Ісуса, наше покликання, наш Чин і невинність. Почитання і любов до Марії – це запорука нашого спасіння. «Дитина Марії не загине» – однозгідно навчають св. Отці й Учителі Церкви.

3. ПРО ЛЮБОВ ДО ГОСПОДА БОГА

Багато гарних прикмет і рис характеру ми подивляємо у нашого св. Законодавця. Та з усіх них на першому місці треба поставити любов до Господа Бога, бо це найкраща пісня його життя. Задля Божої любови він живе, трудиться, терпить. Вогненний стовп – це найвірніший символ цієї любови; це зміст його жертви й посвяти. Полум'я любови до Бога, неначе вічний вогонь, що завжди горів на престолі його серця. І цей вогненний стовп любови до Бога потягнув на службу Богові тисячі душ ще за його життя. Цей вогненний стовп і після його смерти вже сотні років світить у Хри-

стовій Церкві, світить передусім його синам й дочкам. Любов до Бога – це найкращий заповіт, що його нам залишив наш Отець. Любов до Бога – це головний мотив його аскетично-моральних, богословських творів та його правил. Любов до Бога й сьогодні голосно промовляє до нас з кожним його словом, реченням, сторінкою його творів. – Тож, присвятім декілька хвилин, щоб почути небесну науку св. Василя про спонуки до Божої любови та про те, як ту любов досягнути.

І. СПОНУКИ ДО ЛЮБОВИ ГОСПОДА БОГА

Спонуки до любови Господа Бога такі сильні, що можуть розігріти навіть найбільш холодне людське серце і запалити його до досконалої любови свого Творця. Він перший нас полюбив. Він не тільки нас любить, але й сам бажає нашої любови.

1. Наше серце створене до любови Господа Бога. Св. Василій, говорячи про любов до Бога, звертає увагу на те, що ця любов це щось нам вроджене, це вимога нашого серця й душі. «Любов до Бога – каже він – не потребує учителя так, як без нічєї науки тішимося світлом, бажаємо життя. Сама природа вчить любити батьків і тих, що нас виховали й викормили. Так само не від когось учимося любити Бога, але з уродження є в нас наче б насіння, якась духовна сила, нахил, хист до любови» (Ш.Пр.2). Св. Василій проповідує те, що св. Августин висловив трохи інакше: «Неспокійне наше серце, Боже, доки не спочине в Тобі».

2. Бог наш найбільший Добродій. Ми з природи любимо тих, що нам добро чинять, наших добродіїв. А Господь Бог наш найбільший Добродій. Тож він заслуговує на найбільшу, досконалу любов. Він нас наділив превеликими дарами природними й надприродними.

Він створив нас і дав нам життя. Хоч би ми й не знали, – каже св. Василій – який Він добрий, того одного, що Він нас створив досить, щоб ми Його понад усе любили й безнастанно пам'ятали про Нього, і пам'яттю так Його трималися, як

дитина тримається своєї матері... Хто лиш при здоровому розумі, той мусить, хоч би й не хотів, згадати одну ласку..., а саме, що Бог створив людину на свій образ і подобу» (Ш. Пр. 2). Він не тільки нас створив, але й наділив бистрим розумом: «Створив людину на свій образ й подобу і дав їй пізнати себе й прикрасив її розумом більше від усіх створінь» (Ширші Правила 2).

Він наказав природі, щоб нам служила. «Він дав нам способи – каже св. Василій – до утримання нашого життя. Землі наказав родити поживу. З його наказу мають нам служити звірята. Для нас сонце, для нас дощ! Для нас створив гори й доли... Для нас пливуть ріки, б'ють джерела» (Гом. в честь муч. Юліти).

А ще величніші й дивніші Божі надприродні добродійства. Св. Василій захоплений ними каже: «Яка ж мова зможе виразити небесні дари? Їх таке багатство! Ніхто їх не порухе, такі вони великі; вони такі, що й одного з них вистачить, щоб зобов'язати нас до повної вдячності для Подателя» (Ш. Пр. 2). Св. Василій дивується Божою любов'ю у воплощенні Божого Сина, що задля нас став дитиною, жив на землі і вмер на хресті. «На хрест іде Той, – каже він – що не може терпіти. Смерть подружилася з життям, світло заходить до аду. Для загиблих приходить воскресіння, дух усиновлення... Він бо після таких великих і дивних добродійств, наче б вони ще не переходили всякої міри, обіцяє нам у майбутньому ще далеко більші: раювання, небесну славу, ангельські почесті, оглядання Бога, що становить найбільше щастя» (Гом. в честь муч. Юліти).

3. Він гідний любови сам у собі. Він джерело всякого добра. «З природи люди бажають красних та добрих речей – каже св. Василій – і нема кращої речі милішої над добро. А Бог є добрий, і коли кожний бажає добра, то кожний бажає Бога... бо з природи добра бажаємо, хоч кожному може що іншого видаватися добрим» (Ш. Пр. 2). Він сам бажає нашої любови, тому каже наш Отець: «Що ж віддамо Господеві за

все, що нам дав? Він такий добрий, що не хоче від нас дарунків, достатньо Йому нашої любови» (*Ш.Пр. 2*).

II. ЯК НАБУТИ БОЖУ ЛЮБОВ?

Маємо різні засоби, як зростати у Божій любові. І якщо б ми ті засоби у щоденному житті ревно зберігали, то ми дуже скоро зробили б великий поступ у Божій любові.

1. Постійна пам'ять про Божі добродійства. Св. Василій запитує: «Як набуваємо Божу любов?», – і відповідає: «Коли сумлінно й розумно будемо ставитися до Божих добродійств» (*К.Пр. 212*).

«З яким настроєм треба Богові служити?», – питає Василій, і відповідає: «Думаю, що добрий настрій – це гаряче, глибоке, сильне, незмінне бажання подобатися Богові. До цього доходимо пильним і довгим розважанням величі Божої слави, високими гадками, безнастанною пам'яттю на Божі добродійства» (*К.Пр. 157*). Вдячність – це рідкісна чеснота і стосовно людей і стосовно Господа Бога. Ось гарний приклад вдячності:

Коли д-ра. Зелмана Ваксмана, винахідника стрептоміцину, лауреата нобелівської премії запитали, котра з усіх його нагород, що їх він отримав, справила йому найбільшу радість, він відповів: «У Стокгольмі, кілька годин після одержання нагороди Нобеля, мені сказали, що в готелю чекає на мене якийсь пан з малою донечкою, що мала в руках китицю червоних гвоздик. Коли я туди зайшов, то незнайомий мені пан промовив: «Професоре, це моя донечка Єва. П'ять років тому вона захворіла на менінгіт. Старання різних лікарів були безуспішні й безнадійні. У цей час прийшла звістка про ваш винахід стрептоміцину, яким відразу почали її лікувати і життя моєї донечки було врятоване». Тоді маленька Єва приступила до мене, і даючи мені червоні гвоздики, сказала: «За кожний рік врятованого мені життя, даю вам по одній квіточці». До цього часу я думав, що нема у світі більшої честі, як нагорода

Нобеля. Тепер думаю інакше. П'ять червоних гвоздик маленької Єви – це моя найкраща нагорода».

2. **Постійна пам'ять про Божу присутність.** Кого любимо, про того постійно пам'ятаємо. «З усякою пильністю пильнуймо, – каже Василій – щоб наше серце не відпало від гадки про Бога і не сплямило пам'яті Божих чудес примарами речей пустих. Держім у пам'яті безнастанну й чисту гадку про Божу любов» (Ш.Пр. 5). Св. Василій запитує: «Чому тра тимо безустанну пам'ять про Бога? Бо забуваємо про Божі добродійства і тому невдячні супроти Добродія» (К.Пр. 294).

3. **Зберігати Божі Заповіді й наші обіти.** «Що є властиве любові Бога? – питає св. Василій, і відповідає: «Зберігати Його Заповіді з метою Його прослави» (80 Мор. Пр., гл. 22). В іншому місці він питається: «Який є знак любові до Бога? Сам Господь навчив нас словами: «Коли мене любите, то зберігайте мої Заповіді» (К.Пр. 213). «Хто, отже, – каже він – зберігає всі Заповіді, і робить з них наче гармонію і симфонію, той на мою думку, грає Богові на 10-струнній цитрі, тому що є 10 головних Заповідей...» (Гом. 15, на Пс. 32). Те, що сказано про Божі Заповіді, треба сказати і про наші чернечі обіти, бо вони є цілопальною жертвою і найвищим актом досконалої любові до Бога.

4. **Божа воля – слава Божа.** Св. Василій на питання: «Яка міра любові до Бога?» – відповідає: «Щоб душа завжди понад силу намагалася сповняти Божу волю, задля Його прослави» (К.Пр. 21).

5. **Дорожити Божою любов'ю.** Ми повинні не тільки дорожити Божою любов'ю, але й боятися, щоб з нашої вини її не втратити. Св. Василій, згадавши Божі добродійства, каже: «Коли маю признатися до всього, що чую, то скажу, коли про все те думаю, то впадаю в якусь страшну задуму, в страх. Боюся бути для Христа стидом і докором, відпавши від Божої любові з легкодушності, чи наслідком зайняття марними справами» (Ш. Пр. 2).

Святий Василій дуже боїться, щоб ворог, – злий дух – не

насмівався над нами, кажучи: «Не створив нас, не вмер за нас, а ми таки наслідували його у непослусі, у погорді для Божих Заповідей» (*Ш.Пр. 2*).

Св. Василій Великий дає нам чудовий приклад правдивої, досконалої, постійної, геройської любові до Бога. Чи ми подібні до нього? Чи наслідуємо його в любові до Бога? Якщо б нам бракувало правдивої любові до Бога, то нам бракувало б основи, істоти християнської досконалости і чернечого життя. Хай його наука про любов до Бога буде для нас вогненным стовпом, який щодня зігрівав би нас, запалював і просвічував, щоб ми щораз більше й більше росли в любові до Бога і щораз більше під цим оглядом ставали подібні до нашого первозору – святого Василя Великого.

З М І С Т

<i>Присвята</i>	5
<i>Від Видавництва</i>	7

ПЕРША СЕРІЯ

<i>Перший день</i>	
1. Вступне розважання	10
2. Про мету нашого життя	13
3. Тяжкий гріх у духовної особи	16
<i>Другий день</i>	
1. Про пекло	20
2. Про Боже милосердя	24
3. Про самопізнання.....	28
<i>Третій день</i>	
1. Ідентичність священика	32
2. Про дух жертви	37
3. Про дух світу	42
<i>Четвертий день</i>	
1. Молитва – джерело нашої святости	46
2. Священик і Пресвята Євхаристія	51
3. Криза віри у Христовій Церкві	56
<i>П'ятий день</i>	
1. Про плекання внутрішнього життя	62
2. Культ Божої Матері у Східній Літургії	67
3. Про витривання в доброму	72

ДРУГА СЕРІЯ

<i>Перший день</i>	
1. Потреба й користі реколекцій	78
2. Про два прапори	82
3. Важливість спасіння душі	86

Другий день

1. Про суд після смерті	90
2. Значення віри для нашого життя	95
3. Віра в історії українського народу	100

Третій день

1. Духовість Східної Церкви	105
2. Рутиня в духовному житті	110
3. Про формування нашої волі	115

Четвертий день

1. Про сумління і сумлінність	120
2. Про любов нашого обряду	125
3. Про терпіння – хрест	130

П'ятий день

1. Про обов'язок молитися за померлих	136
2. Про покликання на служіння Богові	141
3. Через Марію до Ісуса	146

ТРЕТЯ СЕРІЯ*Перший день*

1. Чудесна сажавка	152
2. Священик і Христос	157
3. Час – прецінний Божий дар	162

Другий день

1. Про смерть	167
2. Священик – добрий пастир	171
3. Проповідь – найперший апостолят священика	176

Третій день

1. Свята Літургія – Безкровна Жертва	181
2. Про згоду з Божою волею	186
3. Пам'ять про Божу присутність	191

Четвертий день

1. Священик і свята тайна Сповіді	196
2. Апостолят виховання молоді	201
3. Апостолят доброї преси	206

П'ятий день

1. Про вірність Богові у малих речах 210
2. Почитання Божої Матері – перла традиції
українського народу 215
3. Про великодушне служіння Богові 220

ЧЕТВЕРТА СЕРІЯ*Перший день*

1. Наша духовна реформа 226
2. Св. Євангеліє – найвище правило
монашого життя 231
3. Дух аскези св. Отця нашого Василя Великого 236

Другий день

1. Про християнську досконалість 241
2. Виречення себе – самовідречення 246
3. Традиційне-питоме завдання ЧСВВ 250

Третій день

1. Що це монастир? 256
2. Про зберігання чернечих Правил 261
3. Про взаємну любов 265

Четвертий день

1. Про монаший послух 270
2. Про монаший обіт убогства 275
3. Про монаший обіт чистоти 279

П'ятий день

1. Про богочитання в хорі 284
2. Культ Божої Матері – священна традиція ЧСВВ . 288
3. Про любов Господа Бога 293

37. ПЕЧЕРСЬКИЙ ПАТЕРИК. Давнє джерело староукраїнської духовости (переклав о. А. Великий). Рим 1973, стор. 280 (вичерпана).
38. ШИМЧІЙ Д., *Блискавки на олив'яному обрії*. Апостолес 1973, стор. 192.
39. КУАСТ МІШЕЛЬ, *Шлях до успіху* (переклав о.Л. Гайдуківський). Рим 1974, стор. 242 (вичерпана).
40. ДИРДА М., *Бог, Церква і Молодь*. Н.-Йорк 1974, стор. 232 (вичерпана).
41. ТЕСНЮК Я., *Жменька розсипаних перлин*. Оповідання і нариси. Рим 1975, стор. 308 (вичерпана).
42. КОРЧАГІН К., *Благовість спасіння*. Роздумування над Євангелією. Рим 1975, стор. 264 (вичерпана).
43. СВЯЩЕНИКИ, *Заповіді Божі і Церковні* (недільні радіоповчання). Рим 1976, стор. 254 (вичерпана).
44. ІВАНІВ М., *Ріки Води живої* (проповіді про св. Тайни). Прудентопіль 1976, стор. 254 (вичерпана).
45. КАТРІЙ Ю., *Пізнай свій Обряд!* (1-ша частина – див. ч. 56).
46. ЮНИК С., *Поворот до Христа* (реколекції). Апостолес 1972, стор. 88 (вичерпана).
47. ЮНИК С., *Пізнай себе!* (Катехизм у прикладах і доказах). Буенос Айрес 1976, стор. 96 (вичерпана).
48. ГРЕФ Р., *«Так, Отче!» – Щодня з Богом* (з нім. переробив о. І. Назарко). Торонто 1977, стор. 98.
49. САБОЛ С., *Голгота Греко-Католицької Церкви у Чехословаччині*. Торонто 1978, стор. 352.
50. ШИМЧІЙ Д., *Дар Віри*. Апостолес 1979, стор. 264 (вичерпана).
51. *На Христовій ниві* (збірка споминів: о.М. Дирди, о. А. Бойчука, сестри Васи́лї Сивч). Нью-Йорк 1978, стор. 208.
52. ЛІМНИЧЕНКО В., *Білій Пані* (збірка віршованих творів). Прудентопіль 1977, стор. 214 (вичерпана).
53. СВ. ВАСИЛІЙ В., *Гомілії на Псалми* (переклав о. С. Фединяк). Нью-Йорк 1979, стор. 240.
54. КАТРІЙ Ю., *Пізнай свій Обряд!* (2-га частина – див. ч. 56).
55. ГОЛОВАЦЬКИЙ Р., *Пояснення Богослужень: Вечірні, Повечір'я, Північні, Утрені, Часів*. Рим 1979, стор. 318 (вичерпана).
56. КАТРІЙ Ю., *Пізнай свій Обряд!* (Обидві частини разом). Торонто 1982, стор. 496.
57. КОРЧАГІН К., *Добра Новина*. Роздумування над Євангелією. Мюнхен – Рим 1982, стор. 308.
58. ШИМЧІЙ Д., *Перший мій рік у Бразилії*. Прудентопіль 1983, стор. 448.
59. КАТРІЙ Ю., *Господи, навчи нас молитися!* Торонто 1981, стор. 166.
60. ПЕКАР А., *Ісповідники віри нашої сучасности*. Торонто – Рим 1982, стор. 332 (вичерпана).
61. КАТРУ J., *A Byzantine Rite Liturgical Year*. (translated by D. Wysoczanski – cfr. nr. 56). Detroit – New York 1983, pp. 456.

62. ЛІМНИЧЕНКО В., *В затишнім царстві моїх дум...* (Вибрана проза). Прудентопіль 1982, стор. 356.
63. БУРКО В., *Отці Василіани в Бразилії*. Прудентопіль 1984, стор. 118.
64. РАВАЛІКО Д., *Сотворення – не казка* (переклав о. Р. Головацький). Рим 1984, стор. 144 (вичерпана).
65. МУДРИЙ С., *Нарис історії Української Папської Колегії св. Йосафата в Римі*. Рим 1984, стор. 197.
66. СВЯЩЕННИКИ, *Апостольські повчання на неділі*. Рим 1986, стор. 288.
67. КАТРИЙ Юліян, *Перлини Східних Отців*. Нью-Йорк – Рим 1987, стор. 316 (вичерпана).
68. *Енцикліки Пати Івана Павла II*. Рим - Торонто 1989, стор. 344.
69. ІВАНІВ М., *Оце Мати твоє!* Прудентопіль 1986, стор. 176.
70. ШИМЧІЙ Д., *Блискавки на олів'язному обрії (II)*. Прудентопіль 1987, стор. 280.
71. ІВАНІВ М., *Святі древньої Руси-України*. Прудентопіль 1987, стор. 56.
72. ШИМЧІЙ Д., *Отак народжуються Святі*. Б-Айрес 1988, стор. 216.
73. КАТРИЙ Ю., *Наша християнська традиція*. Рим 1988, стор. 314.
- КАТРИЙ Julian, *The Christian Heritage of the Eastern Church* (translated by D. Wyszochansky, OSBM), Detroit 1991, pag. 345).
74. ШИМЧІЙ Д., *Животрепетні питання*. Аргентина 1988, стор. 164.
75. ЛУЖЕЦЬКИЙ І., *Життя Марії – Матері Ісуса*. Рим 1989, стор. 192.
76. *Твори св. Василя Великого* (переклав митр. А. Шептицький). Рим 1989 (фотопередрук), стор. 490.
77. КОВАЛИК В., *Історія Аргентинської Місто-Провінції*. Буенос Айрес 1988, стор. 208.
78. *Тислчоліття Українського Християнства* (радіопроповіді з Ватикану). Рим 1990, стор. 376.
79. ЛУЖЕЦЬКИЙ І., *Дорога життя* (проповіді). Рим 1989, стор. 248.
80. КАТРИЙ Юліян, *Божі Заповіді – дорога до нашого спасіння*. Нью-Йорк – Рим 1991, стор. 176.
81. ДОЛЬНИЦЬКИЙ Ісидор, *Типик Української Католицької Церкви (з додатком офіційного Уставу Богослужень)*. Рим 1992, стор. 618.
82. *Вибрані послання Архiep. Івана Бучка, Архипастиря Скитальців*. Рим 1991, стор. 154.
83. КАТРИЙ Юліян, *Вгору піднесім серця* (реколекції для духовних осіб). Рим 1993, стор. 302.